ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΑΡΔΑΣ

τό κόσμημα τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Παιδείας

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΑΡΔΑΣ

τό κόσμημα τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Παιδείας

ΕΚΔΟΣΗ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΑΡΔΑ
ΣΙΑΤΙΣΤΑ 2025

Έκδοση: Οικογένεια Αναστασίου Δάρδα

Copyright: Νικόλαος Α. Δάρδας, Γεώργιος Α. Δάρδας

ISBN: 978-618-00-6351-6

Επιμέλεια κειμένων: Μπόντα Καλλιόπη

Επιμέλεια έκδοσης: Ι.Μ. Κοιμήσεως της Θεοτόκου
Μικροκάστρου

Σελιδοποίηση-Εκτύπωση-Βιβλιοδεσία
Γραφικές Τέχνες «Μέλισσα»
57021 Ασπροβάλτα Θεσσαλονίκης

Θγκάρδιο αφιέρωμα
στον φίλτατό μας σύζυγο, πατέρα και παππού
Αναστάσιο Δάρδα,
τον άξιο διάκονο στον χώρο της Θκκλησίας,
της Παιδείας και της Κοινωνίας

ΕΥΛΟΓΙΑ - ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ κ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Σιάτιστα, ἡ πόλη τῶν εὐεργετῶν! Σιάτιστα, ἡ πόλη τῶν μεγάλων!

Στή μικρή αὐτή πόλη τῆς ἑλληνικώτατης Μακεδονίας ὑπάρχει ἀπό αἰώνων ἰσχυρή παράδοση παρουσίας δυνατῶν προσωπικοτήτων. Ἅγιοι, ἔμποροι, εὐεργέτες, ἄνθρωποι τῶν Τεχνῶν, τῶν Γραμμάτων καί τῶν Ἐπιστημῶν, ἥρωες, Διδάσκαλοι τοῦ Γένους συγκροτοῦν τόν μακρύ κατάλογο τῶν Μεγάλων Ἀνδρῶν πού ἐδόξασαν τήν Σιάτιστα, τήν Ἑλλάδα μας.

Ἐξέχουσα θέση στόν κατάλογο τῶν ἐνδόξων αὐτῶν προσώπων κατέχει ὁ Ἀναστάσιος Δάρδας, ἕνας γίγαντας τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Ἄριστος παιδαγωγός, ἐξαιρετικός οἰκογενειάρχης, ἐκλεκτός φίλος, φλογερός ἱεροκήρυκας, στενός συνεργάτης τῆς τοπικῆς μας Ἐκκλησίας, ἄφθαστος γνώστης καί χειριστής τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, βαθύς γνώστης τῆς τοπικῆς ἱστορίας, γλαφυρός καί πολυγραφώτατος συγγραφέας, ἀναγνωρισμένος ἱστορικός ἐρευνητής, εὔχαρις διάκονος τῶν ἀνθρώπων, διακεκριμένος διάκονος τῆς

Παιδείας τοῦ Ἔθνους μας καί τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μας, ἀκραιφνής Θεολόγος.

Ὁλόκληρη ἡ Δυτική Μακεδονία, καί ὄχι μόνον, ἀναγνωρίζουν στό πρόσωπό του τόν ἄνθρωπο τῶν Γραμμάτων καί τῆς Παιδείας, τόν ἄνθρωπο τοῦ εὐαγγελικοῦ ἤθους καί τῶν χριστιανικῶν ἀξιῶν, τόν ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ.

Ὡς Ἐπίσκοπος τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας καί ταπεινός διάκονος τοῦ λαοῦ καταθέτω τήν ἀπέραντη εὐγνωμοσύνη μου πρός τόν Θεό, πού μέ ἀξίωσε νά γνωρίσω καί νά συνεργαστῶ στενά καί καρδιακά μέ μία τέτοια μεγάλη μορφή. Ὁ Ἀναστάσιος Δάρδας στάθηκε δίπλα μου ὡς πατέρας, ὡς στιβαρό στήριγμα, ὡς ἀπαραίτητη βακτηρία. Ὑπῆρξε γιά τήν ἐλαχιστότητά μου πρότυπο ἀκεραιότητος, ἐργατικότητος, χρηστοῦ ἤθους, συνέσεως, συνέπειας λόγων καί ἔργων, θυσίας καί ταπεινώσεως.

Συγχαίρω ἀπό καρδίας τήν πολυαγαπητή μου Καλλιόπη Μπόντα καί τούς ἐκλεκτούς συνεργάτες της γιά τήν πρωτοβουλία αὐτῆς τῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος πονήματος. Συγχαίρω, ἐπίσης, καί τήν ἐξαίρετη οἰκογένεια τοῦ ἀειμνήστου Ἀναστασίου γιά τήν ἀμέριστη καί θυσιαστική συμπαράστασή τους στόν ἀξέχαστο Διδάσκαλό μας.

Εὔχομαι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός νά ἀναπαύει τήν μακαρία του ψυχή στήν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν καί νά εὐδοκήσει ὥστε καί νέοι ἄνθρωποι νά ἀκολουθήσουν τό ζωντανό του παράδειγμα καί νά γίνουν ἄξιοι συνεχιστές τοῦ ἔργου του.

Αἰωνία ἡ μνήμη ἀξιομακάριστε καί ἀείμνηστε ἀδελφέ ἡμῶν!

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ
ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΣΤΟ ΕΤΗΣΙΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ
ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΣΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΑΡΔΑ

Ἀφιερωματικό
δεκαπεντασύλλαβο Ἐπίγραμμα
μέ τήν ἀκροστιχίδα «ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ»

Α᾽ναστασίου Ἄρχοντος μνήμην ἐπιτελοῦντες
Νομίμως τε ἀθλήσαντα αὐτόν ἐπευφημοῦντες
Α᾽ξίως ὀνομάσωμεν, στόμα τῆς ἀληθείας,
Σάλπιγγα διηχήσασαν κρουνούς θεολογίας
Τήν᾽Εκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἀρδεύσαντα πλουσίως
Α᾽σμασι μελιρρύτοις τε, ὄμβροις θεοσοφίας
Συστήσαντα οἶκον Θεοῦ, ἀρίστην εὐτεκνίαν,
Ι᾽ερουργήσαντα σεμνῶς πατρῴαν κληρουχίαν
Ο᾽λῃ ψυχῇ κηρύξαντα Τριάδα τήν Ἁγίαν.
Στέφανον δός αὐτῷ Χριστέ, ζωήν τε αἰωνίαν.

Θεολογία Μοναχή
Καθηγουμένη Ἱ.Μ. Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου
Μικροκάστρου

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Με αφορμή τη συμπλήρωση ενός έτους από την εκδημία του συζύγου, πατέρα, παππού και αδελφού Αναστασίου Δάρδα, αποφασίσαμε την παρούσα έκδοση, από συναισθηματική ανάγκη, ως απόδοση τιμής στη μνήμη του, αλλά ταυτόχρονα και ως καταγραφή γεγονότων που σημάδεψαν την πόλη μας, την Ιερά Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης, αλλά και την ευρύτερη περιοχή για μισό και παραπάνω αιώνα, στα οποία ο εκλιπών ήταν πάντα «παρών», και άφησε το αποτύπωμά του με τα λόγια και τις πράξεις του.

Οι αναφορές στην εκπαιδευτική σταδιοδρομία του εκλιπόντα, στις δράσεις και στο πλήθος συνεδρίων, σεμιναρίων και ημερίδων στα οποία συμμετείχε ως εισηγητής, διοργανωτής ή σύνεδρος, εκτός από απόδοση τιμής στη μνήμη του, αποτελούν και μια σύντομη επισκόπηση της δομής της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης τα τελευταία πενήντα χρόνια και επισημαίνουν τα ζητήματα που απασχόλησαν την εκπαιδευτική κοινότητα την περίοδο αυτή. Η παρουσίαση του συγγραφικού του έργου ελπίζουμε να συνδράμει στο έργο όσων ασχολούνται είτε με θέματα εκπαίδευσης, είτε με ζητήματα που σχετίζονται με την τοπική και εκκλησιαστική ιστορία της περιοχής.

Στο τέλος της παρούσας έκδοσης περιλαμβάνονται και η μελέτη στον Όσιο Ναούμ και ο Παρακλητικός Κανόνας στον Άγιο Δημήτριο τον Μυροβλήτη για τον Ιερό Ναό του Αγίου στη Σιάτιστα. Είναι δύο από τα ανέκδοτα έργα του Αναστασίου Δάρδα, τα οποία ο ίδιος επιθυμούσε να δημοσιευθούν. Η συμπερίληψή τους γίνεται προς τιμήν του και ως εκπλήρωση αυτής της προσωπικής του επιθυμίας.

Ευχαριστούμε τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης κ. Αθανάσιο για την ποιμαντική του ακεραιότητα, την πατρική του αγάπη, τα ευγενή του αισθήματα προς τον γνήσιο συνεργάτη του στον αμπελώνα του Χριστού, για τις τιμητικές διακρίσεις στο πρόσωπό του και την όλη συμπαράσταση στο πένθος της οικογενείας του.

Ευχαριστούμε την Ηγουμένη της Ι.Μ. Παναγίας Μικροκάστρου Γερόντισσα Θεολογία, και την περί αυτής Αδελφότητα για την αμοιβαιότητα της αγάπης και της πνευματικής συνεργασίας με τον μακαριστό Αναστάσιο αλλά και για την επιμέλεια της παρούσης έκδοσης.

Ευχαριστούμε την εξαίρετη κ. Καλλιόπη Μπόντα, ερευνήτρια-ιστορικό και συνταξιούχο εκπαιδευτικό για την άριστη και επίπονη επιμέλεια όλων των κειμένων.

Ευχαριστούμε όλους τους εν Χριστώ αδελφούς και αδελφές, οι οποίοι έσπευσαν να καταθέσουν τις προσωπικές τους αναμνήσεις και εμπειρίες για τον άνθρωπό μας.

Ευχαριστούμε τέλος και τους Διονύσιο Μπόσιακα, Θεόδωρο Πεσνικά, Βασίλειο Σαμαρά, Θεόδωρο Λογδανίδη και Γεώργιο Γράβα για τη διάθεση των σχετικών φωτογραφιών.

Η εκδημία του δούλου του Θεού Αναστασίου ανθρωπίνως ενέπλησεν λύπης την οικογένειά του, τους φίλους του και την κοινωνία της Σιάτιστας, όμως, για την Ορθόδοξη Εκκλησία η εκδημία είναι «μετάβασις ἀπὸ τῶν λυπηροτέρων ἐπί τὰ χρηστότερα καὶ θυμηδέστερα» και αυτό αποτελεί για εμάς παραμυθία.

Ο δούλος του Θεού Αναστάσιος χρειάζεται τις προσευχές όλων, ώστε το πνεύμα του να παραστεί ακαταγνώστως στον θρόνο του Θεού και να αναδει-

χθεί υιός και κληρονόμος της Βασιλείας του Θεού, για την επί γης φανέρωση της Οποίας εκοπίασε τα μέγιστα και δια βίου εκήρυξε τον λόγο του Θεού

Σιάτιστα, 14 Δεκεμβρίου 2025
Επέτειος ετησίου μνημοσύνου.

Η σύζυγος	Τα τέκνα
Τα αδέλφια	Τα εγγόνια

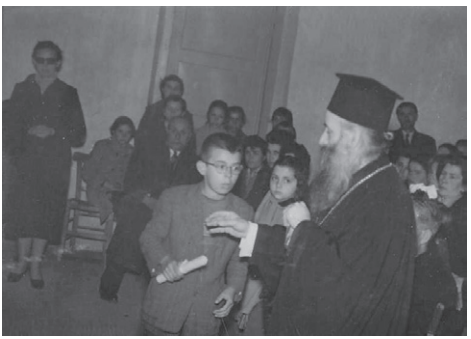
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Ο Αναστάσιος Δάρδας γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1948. Είναι ο πρωτότοκος γιος, από τα τρία παιδιά, του ιερέα Νικολάου Α. Δάρδα (1916-1999), του «παπά της Γεράνειας» όπως τον αποκαλούσαν οι Σιατιστινοί, και της Αθανασίας Γ. Ευαγγέλου. Μετά τη μάχη της Βίγλας και του Φαρδυκάμπου τον Μάρτιο του 1943 και την αιχμαλωσία του τάγματος των Ιταλών, οι Ιταλοί είχαν έλθει στη Σιάτιστα για να την τιμωρήσουν, καίγοντάς την, γεγονός που ευτυχώς απετράπη, πυρπόλησαν όμως λίγα σπίτια αντιστασιακών, ένα από τα οποία και αυτό του νεωκόρου παππού τού Αναστασίου Ν. Δάρδα (1873-1944;), ο γιος του οποίου Γεώργιος (Σβήστης) (1917-1949), αδελφός του πατέρα του μακαριστού Αναστασίου ήταν από τους πρώτους που εντάχθηκαν στο Ε.Α.Μ. Σιατίστης. Η οικογένεια άστεγη και ανέστια εγκαταστάθηκε στο γειτονικό αρχοντικό Λιούταρη (σήμερα Ι. Μπούρτσου), το διακοσμημένο από τον Σιατιστινό φωτοζωγράφο Χριστόδουλο Ζωγράφου, όπου και γεννήθηκε ο Αναστάσιος.

Ο πατήρ Νικόλαος Δάρδας, η Πρεσβυτέρα Αθανασία και τα τέκνα Ζωή, Αναστάσιος, Γεώργιος

Οι γονείς του Αναστασίου διδάσκοντάς τον «ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου» συνετέλεσαν στον προσωπικό του προσανατολισμό προς τις θεολογικές σπουδές και την εκκλησιαστική και κοινωνική διακονία. Τα πρώτα του βήματα στην παιδεία τα έκανε στη Σιάτιστα, στο 2ο Δημοτικό Σχολείο Σιάτιστας (Δημοτικό Σχολείο Γεράνειας) και στο Τραμπάντζειο Γυμνάσιο, με την πλούσια παιδευτική παράδοση.

Βράβευση Αναστασίου Δάρδα ως αριστούχου μαθητή από τον μακαριστό Μητροπολίτη Πολύκαρπο

Μαθητές της ΣΤ΄ τάξης με τον αείμνηστο Γυμνασιάρχη τους Ιωάννη Λουκά στις 19-3-68, την ημέρα που θα έφευγε από τη Σιάτιστα

Με τον αδελφό του Γεώργιο

Μετά τις σπουδές στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ύστερα από εξετάσεις ακαδημαϊκού Απολυτηρίου το 1966, γράφτηκε, 2ος κατά σειρά επιτυχίας, στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, από την οποία έλαβε το πτυχίο του το 1970, πρώτος κατά σειρά βαθμολογίας (με βαθμό 9,1).

Η ορκωμοσία των πτυχιούχων Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης 5-12-1970. Ο Αναστάσιος, ως ο πτυχιούχος με τον μεγαλύτερο βαθμό, απαγγέλλει τον όρκο.

Με τους γονείς του π. Νικόλαο Δάρδα, την Πρεσβυτέρα Αθανασία και την αδερφή του Ζωή

Στην υπηρεσία της Πατρίδας

Αμέσως μετά τη λήψη του πτυχίου του κατετάγη στον Στρατό, όπου ως οπλίτης θεολόγος υπηρέτησε στη Δ/νση Θρησκευτικού του Γ΄ Σώματος Στρατού από τον Ιανουάριο του 1971 έως τον Ιανουάριο του 1973.

Με το πέρας των στρατιωτικών του υποχρεώσεων, ο τοποτηρητής της Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, Μητροπολίτης Σερβίων και Κοζάνης Διονύσιος,

τον διόρισε Ιεροκήρυκα και κατηχητή και επόπτη - συντονιστή του πνευματικού έργου της Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης. Παράλληλα και έως τον διορισμό του στη δημόσια εκπαίδευση, ασχολήθηκε ως επιμελητής στο Οικοτροφείο αρρένων Σιάτιστας, όπου με τη συμπεριφορά του αποτέλεσε πρότυπο για τους τρόφιμους του Οικοτροφείου, και δίδαξε ως ωρομίσθιος στη Δημόσια Τεχνική Εκπαίδευση.

Το 1975 διορίστηκε μόνιμος στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση και μετέβη στην Αθήνα, όπου φοίτησε στην Παιδαγωγική Σχολή Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε. Ο ανεξάντλητος πόθος του για μάθηση τον οδήγησε να εγγραφεί στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών από την οποία έλαβε πτυχίο το 1979.

Υπογράφει για την παραλαβή του πτυχίου στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών

Ακούραστος, συνέχισε τις σπουδές του και την έρευνα· το 1990, ύστερα από διετείς μεταπτυχιακές σπουδές, έλαβε το δίπλωμα μεταπτυχιακών σπουδών από τη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, και το 1992 αναγορεύτηκε διδάκτορας στην ίδια Σχολή, με θέμα διδακτορικής διατριβής: Ίδρυση και λειτουργία του Τραμπαντζείου Γυμνασίου Σιάτιστας με την εποπτεία της Εκκλησίας.

Ολοκληρώνοντας με επιτυχία όλες τις παραπάνω σπουδές, έγινε κάτοχος των παρακάτω ακαδημαϊκών τίτλων:

1) Πτυχίο Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με βαθμό «Άριστα».

2) Πτυχίο Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, με βαθμό «Λίαν καλώς».

3) Πτυχίο Παιδαγωγικής Σχολής Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε. Αθήνας, με βαθμό «Λίαν καλώς».

4) Δίπλωμα μεταπτυχιακών σπουδών Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με βαθμό «Άριστα».

5) Διδακτορικό της Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με βαθμό «Άριστα».

Το 1982 παντρεύτηκε την Καλλιόπη Δ. Ζάχου από το Μικρόκαστρο.

Η Καλλιόπη, άξια σύζυγος, υπήρξε το στήριγμά του, τίμησε και γηροκόμησε τους γονείς του, και με τη δημιουργικότητά της και την ευστροφία της κρατούσε το οικογενειακό βάρος και συμπλήρωνε τις ελλείψεις του στη διάρκεια του κοινού τους βίου.

Δραστήρια και αεικίνητη, για να τον διευκολύνει στις σπουδές του, στις έρευνες και στις άλλες δράσεις του, επωμίστηκε το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας

των πέντε υιών τους, μεγαλώνοντάς τους με αξίες, αρχές και αγάπη για τη γνώση.

Τα παιδιά του, εμπνευσμένα από το παράδειγμά του, συνεχίζουν με συνέπεια και αφοσίωση το όραμά του για την εκπαίδευση, διατηρώντας στη Θεσσαλονίκη τα «Φροντιστήρια Μέσης Εκπαίδευσης Παλμός» και υπηρετώντας ο καθένας, μέσα από το δικό του έργο, την παιδεία και τη γνώση.

Διακρίνονται ως επιστήμονες και ενεργοί επαγγελματίες με ήθος και προσφορά στον χώρο της εκπαίδευσης.

Ο Νικόλαος Δάρδας είναι εκπαιδευτικός, κάτοχος δύο μεταπτυχιακών τίτλων σχετικών με την εκπαίδευση και την πληροφορική, εργάζεται στο Υπουργείο Εσωτερικών και διδάσκει στα φροντιστήρια της οικογένειας.

Ο Δημήτριος Δάρδας είναι καθηγητής Πληροφορικής, εργάζεται στο Δημοτικό Σχολείο της Αμερικανικής Γεωργικής Σχολής Θεσσαλονίκης και διδάσκει στα φροντιστήρια της οικογένειας.

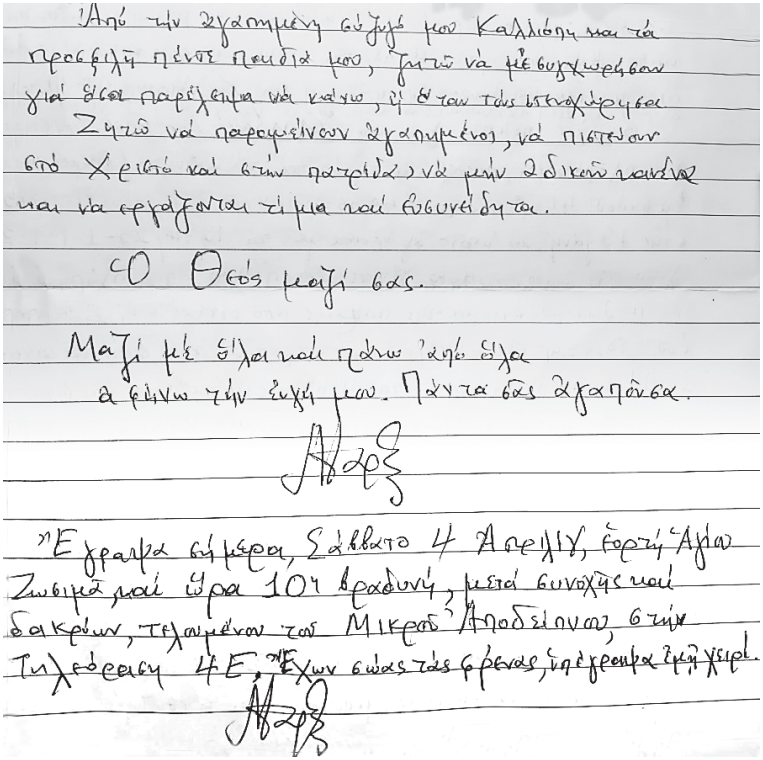
Ο Γεώργιος Δάρδας είναι κάτοχος μεταπτυχιακού στην Πληροφορική, εργάζεται στο Αριστοτέλειο Κολλέγιο Θεσσαλονίκης και διδάσκει επίσης στα φροντιστήρια.

Ο Αθανάσιος Δάρδας εργάζεται ως καθηγητής Μουσικής, και ο Μηνάς Δάρδας είναι δάσκαλος, εργαζόμενος στο ΚΔΑΠ Δήμου Βοΐου.

Οφείλουμε να προσθέσουμε ότι και η μητέρα Καλλιόπη κατά τις Δημοτικές εκλογές του 2014 εκλέχθηκε σύμβουλος της Δημοτικής Κοινότητας Σιάτιστας του Δήμου Βοΐου, με πρόεδρο της Κοινότητας τον αείμνηστο Στ. Δίκο, μετά την παραίτηση του οποίου έλαβε

αυτή τη θέση της Προέδρου. Στις δε Δημοτικές εκλογές του 2019 εκλέχτηκε Δημοτική σύμβουλος.

Την ευγνωμοσύνη στη σύζυγό του για τη συμπαράστασή της στο έργο του ο Αναστάσιος εξέφρασε δημόσια κατά την αντιφώνησή του στη χειροθεσία του ως Άρχοντα διδασκάλου του Ιερού Ευαγγελίου, την δε αγάπη του προς την οικογένειά του δεν παρέλειψε να αναφέρει και στη χειρόγραφη διαθήκη του που συνέταξε λίγους μήνες πριν την εκδημία του.

Από το 2020 και μετά, όπως όλος ο κόσμος έτσι και ο Αναστάσιος βίωσε τις συνέπειες της πανδημίας.

Οι δημόσιες εμφανίσεις του περιορίστηκαν, όχι όμως και η διάθεσή του να προσφέρει. Αξιοποίησε όλα τα μέσα που είχε στη διάθεσή του. Συνέχισε να μελετάει, να αρθρογραφεί, να προσφέρει τις υπηρεσίες του δια αλληλογραφίας ή τηλεφωνικά σε όποιον του τις ζητούσε.

Ακολούθησε η ασθένειά του και τα κινητικά προβλήματα που του δημιούργησε, τα οποία τον εμπόδιζαν να παρακολουθεί δια ζώσης γεγονότα που τον ενδιέφεραν, όμως με τα μέσα που μας παρέχει η τεχνολογία ενημερωνόταν για πολλά θέματα, επικοινωνούσε τηλεφωνικά ή με επιστολές με τους φίλους του και για σημαντικά γεγονότα που απασχολούσαν την πατρίδα του επικοινωνούσε με τους αρμόδιους φορείς και εξέφραζε τις απόψεις του. Στους ανθρώπους που επικοινωνούσαν μαζί του και σε όσους διάβαζαν τα κείμενά του, έδινε την εντύπωση ενός ανθρώπου που είχε μόνο κινητικά προβλήματα, καθώς διατήρησε μέχρι το τέλος της ζωής του τη διαύγειά του, το σπινθηροβόλο πνεύμα του, το πηγαίο χιούμορ του. Αντιμετώπιζε την ασθένιά του με υπομονή, γενναιότητα και αξιοπρέπεια, γεγονός στο οποίο συνέβαλε ο χαρακτήρας του, η δύναμη που αντλούσε από την πίστη του στον Θεό, αλλά και η συμπαράσταση που είχε από την οικογένειά του και κυρίως από τη σύζυγό του Καλλιόπη. Έτσι η εκδημία του στις 23 Δεκεμβρίου, την ώρα που άναβαν οι κλαδαριές στη Σιάτιστα, για «να ζεστάνουν τον Χριστό», εξέπληξε την κοινωνία της Σιάτιστας και όσους τον γνώριζαν.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ

Ο αείμνηστος Αναστάσιος υπηρέτησε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και άσκησε διδακτικό, συμβουλευτικό, επιμορφωτικό και διοικητικό έργο κατά την εξής πορεία:

- Διορισμός στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση το 1975.
- Διευθυντής του νεοϊδρυθέντος ΤΕΛ Σιάτιστας (1981-1986).
- Διευθυντής Γενικού Λυκείου Σιάτιστας (1986-1992).
- Σχολικός Σύμβουλος Β/θμιας Εκπαίδευσης από το 1992 έως 31-8- 2004 με έδρα την Κοζάνη.
- Μέλος Υπηρεσιακού Περιφερειακού Συμβουλίου Τεχνικής Εκπαίδευσης (1982-1983 και 1985-1986), Ι΄ Περιφέρειας Κοζάνης.
- Επιμορφωτής στο ΠΕΚ Κοζάνης και στο 1ο ΠΕΚ Θεσσαλονίκης.
- Αναπληρωτής Διευθυντής – Υποδιευθυντής ΠΕΚ Κοζάνης (1992-1994 και 1999 έως 2004).
- Πρόεδρος Βαθμολογικού Κέντρου Γενικών Εξετάσεων Κοζάνης (1993, 1999, 2001, 2002, 2003, 2004).
- Βαθμολογητής γραπτών στις εξετάσεις ΑΣΕΠ για πρόσληψη καθηγητών.
- Περιφερειακός Διευθυντής Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας από 1-9-2004 έως 12-1-2010.

Σε όλες τις παραπάνω θέσεις ο αείμνηστος Αναστάσιος άφησε έντονο το αποτύπωμά του.

Ως καθηγητής ανέπτυξε με τους μαθητές του σχέσεις αγάπης και σεβασμού. Ανέλαβε πλήθος πρωτοβουλιών για τη δραστηριοποίηση των οργάνων λαϊκής συμμετοχής στο εκπαιδευτικό έργο. Από τη θέση του διευθυντή του ΤΕΛ, όταν η προκατάληψη για την τε-

χνικοεπαγγελματική εκπαίδευση δημιουργούσε προβλήματα, φρόντισε να ενημερωθούν σωστά οι γονείς και οι μαθητές, ώστε να επιλέξουν το σχολείο που θα ταίριαζε στις δεξιότητές τους και στους στόχους τους για επαγγελματική αποκατάσταση. Παραπλήσιες παρεμβάσεις έκανε, για συνεργασία τοπικής κοινωνίας και σχολικής κοινότητας για την ίδρυση ειδικών σχολείων (όπως το Μουσικό Σχολείο Σιάτιστας) ή τη διοργάνωση εκδηλώσεων που συσφίγγουν το σχολείο με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (όπως απονομή τιμητικών διακρίσεων σε χορηγούς και τοπικούς ευεργέτες), οι οποίες αποδείχθηκαν σημαντικές για τη σύνδεση σχολείου και κοινωνίας. Στο στάδιο της συλλογής πληροφοριών για τη συγγραφή του βιβλίου «Η Εκπαίδευση στη Δυτική Μακεδονία κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας ως αυτοάμυνα του Ελληνισμού», Θεσσαλονίκη 1995, πραγματοποίησε συγκεντρώσεις και διαλέξεις στις μικρότερες κοινωνίες των κοινοτήτων της Δυτικής Μακεδονίας, με αποτέλεσμα οι κάτοικοι να αγαπήσουν και να πλησιάσουν τον σχολικό χώρο.

Ως Σχολικός Σύμβουλος επί δώδεκα χρόνια (1992-2004) με ρόλο καθοδηγητικό και όχι επιθεωρητικό και αρμοδιότητα σε πέντε νομούς, Κοζάνης, Καστοριάς, Γρεβενών, Φλώρινας και Πέλλας, αλλά και για μια διετία (2002-2004), όταν κενώθηκε η θέση του Σχολικού Συμβούλου, στους νομούς Ημαθίας, Χαλκιδικής, Σερρών, Καβάλας, Δράμας, Ροδόπης και Έβρου, διοργάνωσε πληθώρα σεμιναρίων σχετικών με θέματα ψυχοπαιδαγωγικής και διδακτικής στους ανωτέρω νομούς της αρμοδιότητάς του. Από τη θέση αυτή φρόντιζε να φέρνει σε επαφή τους θεολόγους εκπαιδευτικούς με τους Μητροπολίτες του νομού τους.

Ως Επιμορφωτής του Περιφερειακού Εκπαιδευτικού Κέντρου (ΠΕΚ) Κοζάνης από το 1992 ως το 2004 δίδαξε εκατοντάδες ώρες τα σχετικά με τη διδακτική θεωρία και πράξη, καθώς και με την ιστορία της Εκπαίδευσης γνωστικά αντικείμενα. Κατά τα έτη 1992-1994 και 1999 - 2004 υπήρξε Αναπληρωτής Διευθυντής του ΠΕΚ Κοζάνης και από τη θέση αυτή στήριξε τον θεσμό της επιμόρφωσης με υπεύθυνη συμμετοχή στην υλοποίηση επιμορφωτικών προγραμμάτων και σε άριστη συνεργασία με τον Διευθυντή του ΠΕΚ. Τα έτη 1997 - 1999 υπήρξε και Συντονιστής του ανωτέρω ΠΕΚ, και σε συνεργασία με τη Διοίκησή του, πρόσφερε έργο στον συντονισμό και στη στήριξη των επιμορφωτικών του δραστηριοτήτων.

Εκτός από το ΠΕΚ Κοζάνης, δίδαξε και στο 1ο ΠΕΚ Θεσσαλονίκης, σε ταχύρρυθμα προγράμματα που αυτό υλοποίησε, με γνωστικό αντικείμενο τις νέες διδακτικές προσεγγίσεις στην Ελλάδα και τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Υπήρξε Πολλαπλασιαστής για την υποδοχή και στήριξη των νέων μέτρων που εισήχθησαν με τον νόμο 2525/97 για την αναβάθμιση του Λυκείου. Με την ιδιότητά του αυτή έλαβε μέρος στην ενημέρωση των εκπαιδευτικών όλων των κλάδων στους Νομούς Κοζάνης, Καστοριάς, Φλώρινας και Πέλλας.

Ορίστηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Μέλος επιτροπής κρίσης διδακτικών εγχειριδίων. Από τη θέση αυτή συνέβαλε στην αρτιότερη από διδακτική σκοπιά μορφή του διδακτικού εγχειριδίου Θρησκευτικών Α΄ τάξης των Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων (ΤΕΕ) και των βιβλίων του καθηγητή Γυμνασίου και Λυκείου.

Αποτέλεσε ένα από τα μέλη της πενταμελούς επιτροπής που με συνοδική απόφαση συγκροτήθηκε τον

Μάρτιο του 2005 με έργο τη μελέτη των σχολικών εγχειριδίων για το μάθημα των θρησκευτικών και τη μορφή διδασκαλίας του μαθήματος αυτού στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευσης.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 (115 21)

Πρωτ. 741

Αριθμ. Δ.ηκτ. 550

Ἀθήνησι τῇ 8ῃ Μαρτίου 2005

Πρός
Τόν Ἐλλογιμώτατον
κ. Ἀναστάσιον Δάρδαν.
Περιφερειακόν Διευθυντήν
Δευτεροβαθμίου Ἐκπαιδεύσεως Δυτικῆς Μακεδονίας.
Εἰς Κοζάνην.

Ἐλλογιμώτατε κύριε Διευθυντά,

Συνοδικῇ Ἀποφάσει, ληφθείσῃ ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 2ας ἀρξαμένου μηνός Μαρτίου ἐ.ἔ., γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐν τῇ ῥηθείσῃ Συνεδρίᾳ Αὐτῆς, ἀπεφάσισεν ὅπως συγκροτήσῃ πενταμελῆ Ἐπιστημονικήν Ἐπιτροπήν τῇ συμμετοχῇ τῆς ὑμετέρας Ἐλλογιμότητος, ὡς καί τῇ συμμετοχῇ τῶν : α) Αἰδεσιμολογιώτατου Πρωτοπρεσβυτέρου κ. Ἰωάννου Σκιαδαρέση, Λέκτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, β) Ἐλλογιμωτάτου κ. Γεωργίου Μαντζαρίδη, Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, γ) Ἐλλογιμωτάτου κ. Γεωργίου Κρουσταλλάκη, Καθηγητοῦ Παιδαγωγικῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καί δ) Ἐλλογιμωτάτου κ. Ἀθανασίου Παπαθανασίου, Καθηγητοῦ τῆς Ἀνωτέρας Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, ἐπί τῷ τέλει τῆς μελέτης τῶν σχολικῶν ἐγχειριδίων διά τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, ὅσον καί περί τῆς μορφῆς τοῦ εἰρημένου μαθήματος διά τήν διδασκαλίαν αὐτοῦ εἰς τήν Πρωτοβάθμιον καί εἰς τήν Δευτεροβάθμιον Ἐκπαίδευσιν.

Ἐπί δέ τούτοις, εὐχόμενοι ὅπως διά τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ φέρητε εἰς αἴσιον πέρας τήν ἀνατεθεῖσαν ὑμῖν Ἐκκλησιαστικήν ταύτην Διακονίαν, διατελοῦμεν μετά πατρικῶν εὐχῶν.

Ὁ Ἀθηνῶν Χριστόδουλος, πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεύς
Ἱερωσύνης Χριστιανουπόλεως Σεραφείμ.

ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΙΣ :
Συνοδικήν Ἐπιτροπήν Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως
καί Ἐπιμορφώσεως τοῦ Ἐφημεριακοῦ Κλήρου. Παρ' ἡμῖν.

Η τοποθέτηση του Αναστασίου Δάρδα στη θέση του Περιφερειακού Διευθυντή, θέση την οποία απέκτησε λόγω των προσόντων του, χαροποίησε την κοινωνία της Σιάτιστας. Συμπατριώτες, συνάδελφοι και φίλοι έσπευσαν να τον συγχαρούν και να του ευχηθούν επιτυχία στο έργο του. Ο φίλος του Γεώργιος Μ. Μπόντας του ευχήθηκε και τον συνεχάρη με την παρακάτω επιστολή προς τα Μ.Μ.Ε.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΜΠΟΝΤΑΣ
ΤΕΩΣ Δ/ΝΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ
ΛΑΟΓΡΑΦΟΣ - ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ
Γ. ΣΦΗΚΑ 17 - ΤΗΛ. 24650 21514
503 00 ΣΙΑΤΙΣΤΑ

Σιάτιστα 31-8-2004

ΠΡΟΣ
1) Την εφημερίδα " Ο ΧΡΟΝΟΣ"
2) Ράδιο Σιάτιστα
3) Ράδιο Σιέρα
4) Κρατικό Ραδιόφωνο Κοζάνης
5) Τηλεόραση WEST

ΕΠΑΞΙΑ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ Δ/ΝΤΗ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Με απόφαση του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Περιφερειακός Δ/ντής Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπ/σης Δυτικής Μακεδονίας τοποθετήθηκε ο συμπατριώτης μας και αγαπητός φίλος Αναστάσιος Νικ. Δάρδας Διδάκτορας Θεολογίας. Θερμά συγχαρητήρια και καλή επιτυχία στο έργο του.

Γεώργιος Μ. Μπόντας
Τέως Δ/ντής της Μανουσείου Δημόσιας
Βιβλιοθήκης Σιάτιστας - Λαογράφος

Ο ίδιος ο Αναστάσιος δήλωσε τη διάθεσή του ως Περιφερειακός Διευθυντής να εργαστεί με σύνεση και να συνεργαστεί με το διοικητικό προσωπικό, Σχολικούς Συμβούλους, Δ/ντές σχολικών μονάδων και Εκπ/κούς της πράξης με την παρακάτω χαιρετιστήρια επιστολή.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΤΗΡΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΠΡΩΤ/ΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤ/ΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ

Προς: Διοικητικούς Διευθυντές- Προϊσταμένους Σχολικούς Συμβούλους

Δ/ντές σχολικών μονάδων Εκπ/κούς της πράξης Διοικητικούς Υπαλλήλους Π/βάθμιας και Δ/βάθμιας Εκπ/σης Δυτικής Μακεδονίας

ΘΕΜΑ: Χαιρετισμός.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι,

Με την έναρξη του σχολικού έτους 2004-2005 και ταυτόχρονα την ανάληψη καθηκόντων του Περιφερειακού Διευθυντή Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας, απευθύνω προς όλους σας εγκάρδιο χαιρετισμό, εύχομαι υγεία ψυχοσωματική και επικαλούμαι τη θεία ενίσχυση στο έργο μας.

Με τη βεβαιότητα ότι η εργασία σας γίνεται με υψηλό αίσθημα ευθύνης, θέλω να υπογραμμίσω το χρέος μας να εναρμονίσουμε τον θεωρητικό επιστημονικό εξοπλισμό με την παιδαγωγική κατάρτιση και

τη διδακτική εμπειρία μας, για την αναβάθμιση του σχολείου, το οποίο, χωρίς να απομακρύνεται από τα στοιχεία που συνιστούν την ταυτότητά μας, όπως αυτή διαμορφώθηκε στη μακρόχρονη πορεία του Έθνους μας, είναι απαραίτητο να ανταποκρίνεται στις συνεχώς τεράστιες προκλήσεις και στις απροσμέτρητες απαιτήσεις των καιρών.

Η διοικητική διάρθρωση της εκπαίδευσης με τα θεσμοθετημένα όργανα και η ποιοτική βελτίωση της παιδείας με τα πορίσματα της επιστήμης της αγωγής, θα έχουν αποτελέσματα όταν διαποτίζονται έντονα από βαθύ συναίσθημα σεβασμού στην ανθρώπινη προσωπικότητα και ετερότητα ως κοινωνών θείας φύσεως.

Οι νόμοι, τα διατάγματα και οι αποφάσεις των οργάνων της συντεταγμένης πολιτείας βοηθούν ουσιαστικότερα και δρουν ασφαλέστερα στην εκπαιδευτική διαδικασία, όταν επιστέφονται με τον αποστολικό λόγο «δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται».

Όλοι οι φορείς της αγωγής, που εκφράζονται με τη διοίκηση, την παιδαγωγική καθοδήγηση, τον συνδικαλισμό, το μάχιμο δυναμικό μέσα στην πράξη, τους γονείς, την εκπαιδευτική κοινότητα, την ευρύτερη κοινωνία, έχουν στόχο την προσφορά γνώσεων και την καλλιέργεια χαρακτήρων, τη μάθηση και την ποιότητα της γνώσης, την επιστήμη και την αρετή.

Με τη σύνεση και την εμπειρία των μεγαλύτερων, την ορμή και τη σφριγηλότητα των νεότερων, ας συνεχίσουμε το έργο μας, που κατά το Θεολόγο Γρηγόριο είναι «τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν».

Ο Περιφεριακός Διευθυντής
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΑΡΔΑΣ

Ως Περιφερειακός Διευθυντής, προσπάθησε να ανταποκριθεί στο έργο του, όσο μπορούσε πιο αποδοτικά και κατέβαλε προσπάθειες ώστε το κάθε αίτημα εκπαιδευτικού, γονέα ή μαθητή να αντιμετωπιστεί ισότιμα, με δικαιοσύνη και ευαισθησία. Στήριξε όλες τις καινοτόμες δράσεις, ιδέες και θεσμούς, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αγωγή Υγείας, Νέες Τεχνολογίες, Δια βίου Εκπαίδευση. Είχε άριστη συνεργασία με τους Υπευθύνους Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης των νομών της Περιφέρειάς του, τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, τους Υπευθύνους Αγωγής Υγείας, τους Υπευθύνους Πολιτιστικών θεμάτων, τα Γραφεία Φυσικής Αγωγής, το Γραφείο ΠΛΗΝΕΤ (Κέντρο Πληροφορικής και Νέων Τεχνολογιών), τους Προϊσταμένους Παιδαγωγικής Καθοδήγησης και τους Σχολικούς Συμβούλους των διαφόρων ειδικοτήτων. Από τη θέση αυτή στήριξε την πρόταση του Δήμου Σιατίστης για τη δημιουργία Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, και όταν αυτό δημιουργήθηκε, ως έμπειρος σε θέματα εκπαιδευτικά και διοικητικά, ήταν δίπλα στην Παιδαγωγική Ομάδα, την ενθάρρυνε, τη στήριζε και συμμετείχε στις δράσεις της.

Παρακολουθούσε και χαιρέτιζε όλες τις δράσεις των σχολείων και των άλλων εκπαιδευτικών δομών της Περιφέρειας του, και όταν η παρουσία του λόγω άλλων υποχρεώσεων δεν ήταν εφικτό να είναι φυσική, έστελνε χαιρετιστήριες επιστολές. Επιβράβευε κάθε πρωτοποριακή ιδέα και ευρεσιτεχνία και προέτρεπε εκπαιδευτικούς και μαθητές να συνεχίσουν τις δράσεις τους στην κατεύθυνση αυτή.

Συμμετείχε στις δράσεις των Επιστημονικών Συλλόγων όλων των ειδικοτήτων, τις τιμούσε με την

παρουσία του, απηύθυνε χαιρετισμούς, έκανε ουσιαστικές παρεμβάσεις και σε θέματα που άπτονταν της ειδικότητάς του, συμμετείχε με ενδιαφέρουσες εισηγήσεις. Έδειξε ιδιαίτερη ευαισθησία σε θέματα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης και πρόληψης εξαρτησιογόνων ουσιών.

Κατά την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του με όλες τις παραπάνω ιδιότητες συνέβαλε σημαντικά στην προσπάθεια να συνδυαστεί η θεωρία με την πράξη, ώστε η επιμόρφωση να μη παραμείνει στην ατελείωτη θεωρία, αλλά να έχει άμεσα αποτελέσματα από τον δάσκαλο της πράξης μέσα στην τάξη.

Όσοι διδάχτηκαν από αυτόν, συνυπηρέτησαν, επιμορφώθηκαν, συνεργάστηκαν κατά την άσκηση των παραπάνω καθηκόντων του, διατηρούν την ανάμνηση ενός συνετού, μετριοπαθή, ακούραστου και καλοσυνάτου δασκάλου, συναδέλφου, συνεργάτη ή προϊσταμένου, ανάλογα με τη θέση από την οποία τον γνώρισαν. Διακρινόταν για την εργατικότητά του, την ευθυκρισία του, την κοινωνική ευαισθησία, την ευγενική συμπεριφορά, την υπομονή, την ανθρωπιά, το πηγαίο χιούμορ, την πνευματικότητά του.

Πλήθος από ευχετήριες και συγχαρητήριες επιστολές, που είναι αδύνατον να συμπεριληφθούν στον παρόντα τόμο, φυλάσσονται όμως στο αρχείο της οικογένειας, καθώς και δημοσιεύματα στον τύπο ή στα κοινωνικά μέσα δικτύωσης επιβεβαιώνουν την εκτίμηση προς το πρόσωπό του των ανθρώπων που τον γνώρισαν. Τα συναισθήματα και τα χαρίσματα του ανδρός διαφαίνονται και στον παρακάτω συγκλονιστικό «εξιτήριο χαιρετισμό», που απηύθυνε προς όλους τους εμπλεκόμενους στην εκπαιδευτική διαδικασία τρεις μέρες πριν την αποχώρησή του από τη θέση του Περι-

φερειακού Δ/ντη Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και την ενεργό εκπαιδευτική υπηρεσία.

ΕΞΙΤΗΡΙΟΣ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ν. ΔΑΡΔΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ Δ/ΝΤΗ Α/ΘΜΙΑΣ & Β/ ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Απερχόμενος από τη θέση του Περιφερειακού Δ/ντή Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπ/σης Δυτικής Μακεδονίας και αποχωρώντας από την ενεργό εκπαιδευτική υπηρεσία, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους τους φορείς της Εκπαίδευσης της Δυτικής Μακεδονίας. Τους συνεργάτες μου Προϊσταμένους Παιδαγωγικής Καθοδήγησης, τους Σχολικούς Συμβούλους, τους Διευθυντές Εκπαίδευσης, τους Προϊσταμένους Γραφείων, τους Διευθυντές Σχολικών Μονάδων, τις Διοικήσεις των Συλλόγων Εκπαιδευτικών Α/θμιας και ΕΛΜΕ, τα αιρετά μέλη των Υπηρεσιακών Συμβουλίων, τους μάχιμους εκπαιδευτικούς της σχολικής τάξης, τους διοικητικούς υπαλλήλους, τους μαθητές Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης. Επίσης, τις κατά καιρούς ηγεσίες και τους υπηρεσιακούς παράγοντες του Υπουργείου Παιδείας, τους εκπροσώπους του Κοινοβουλίου, της Πνευματικής Αρχής, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τους Συλλόγους γονέων, τους θεράποντες της Ενημέρωσης και κάθε φορέα εμπλεκόμενο στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Κατά τη διάρκεια της πενταετούς θητείας μου στην Περιφερειακή Διεύθυνση προσπάθησα να ανταποκριθώ στο έργο μου όσο μπορούσα αποδοτι-

κότερα, χωρίς θορυβώδεις εμφανίσεις, εξεζητημένες επιδείξεις και ανούσια δημοσιεύματα, που κάποιοι επιδιώκουν με το πρόσχημα της προβολής του παραγόμενου εκπαιδευτικού έργου. «Ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται, ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει» (Α΄ Κορ. 3,13).

Είδα τον κάθε συνάδελφο, γονέα, μαθητή, όχι ως άτομο μιας μάζας συγκεκριμένης κατεύθυνσης και απόχρωσης, αλλά ως πρόσωπο με ελεύθερη βούληση και έκφραση. Άλλωστε – ας μου επιτραπεί μόνο αυτός ο αυτοέπαινος – ανέλαβα Περιφερειακός Διευθυντής και άσκησα τα καθήκοντά μου, χωρίς οιασδήποτε μορφής «δεκανίκια».

Έχω τη βεβαιότητα ότι το «φιλεῖν καὶ φιλεῖσθαι» εκπαιδευτικών και μαθητών αποτελεί τη ζωοποιό πνοή της διδακτικής πράξης. Είναι ακλόνητη η πεποίθησή μου ότι η διάκριση, η ευελιξία και το ευπροσήγορο στην ανάληψη διοικητικής αρμοδιότητας, συνιστούν την πεμπτουσία της εκπαιδευτικής διαδικασίας, στα πλαίσια βεβαίως των κείμενων διατάξεων. Διαφορετικά ο ασκών διοικητικό έργο αναδεικνύεται ανάλγητος σατραπίσκος, με οδυνηρές συνέπειες για τον ευαίσθητο χώρο της παιδείας.

Ο αείμνηστος μητροπολίτης Σερβίων και Κοζάνης Διονύσιος, από τις μεγαλύτερες πνευματικές φυσιογνωμίες του 20ου αιώνα, συνήθιζε να επιμένει στην ετυμολογία της λέξεως διδάσκαλος από το δάς- δαδός, άρα λύχνος, λαμπάδα, Φωτιστής και φωτοδότης που φωτίζει και καίγεται είναι ο δάσκαλος. Αυτό δε μπορεί να αλλάξει και όταν αλλάζει, αλλοιώνεται ο χαρακτήρας της παιδείας.

Ζητώ την κατανόηση των συναδέλφων, των μαθητών, και των γονέων για τις περιπτώσεις που δεν ανταποκρίθηκα πλήρως στις υποχρεώσεις μου απέναντί τους, ή εάν δεν κατέστη δυνατό να ικανοποιηθεί κάποιο δίκαιο και νόμιμο αίτημά τους.

Με την πιθανότητα να θεωρηθώ υπερβολικός ή ανεδαφικός, επισφραγίζω τον αποχαιρετισμό μου με τη μνημειώδη ρήση του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου: «Ποιήσατε δικαιοσύνης ὅπλον καὶ μὴ θανάτου τὴν παίδευσιν».

Στη νέα πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας και στη συνάδελφο Έλενα Ζυγούρη, η οποία αναλαμβάνει τους οίακας της Περιφερειακής Διεύθυνσης, εύχομαι ολοκαρδίως υγεία και δύναμη προς ευόδωση του έργου τους. Όπου και εάν χρειαστεί, θα είμαι στη διάθεσή τους.

Πορευόμενος «ἔξω τῆς παρεμβολῆς», αποχαιρετώ όλους, με τον παραδοσιακό αποστολικό χαιρετισμό «Ἀγαπητοί, χαίρετε, καταρτίζεσθε, παρακαλεῖσθε, τὸ αὐτὸ φρονεῖτε, εἰρηνεύετε...»

ΚΑΛΗ ΧΡΟΝΙΑ
Αναστάσιος Ν. Δάρδας

Ο εξιτήριος αυτός χαιρετισμός δημοσιεύτηκε στον τοπικό τύπο και απεστάλη σε όλους, όσοι εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Αν και με την αποχώρησή του από τη θέση του Περιφερειακού Δ/ντή Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπ/σης Δυτικής Μακεδονίας αποχώρησε και από την ενεργό εκπαιδευτική υπηρεσία και συνταξιοδοτήθηκε, δεν σταμάτησε να προσφέρει έργο. Βρισκόταν πάντα στη διακονία της μητρός Εκκλησίας και στη διάθεση όλων, όσοι τον χρειάζονταν. Σε αυτόν προσέτρεχαν εκπαιδευτικοί, φοιτητές, φορείς του τόπου και κοινοτικοί άρχοντες για βοήθεια. Ο ίδιος με επιστολές του σε φορείς και άρχοντες, που συνόδευαν τον εξιτήριο χαιρετισμό, αλλά και σε κατ' ιδίαν συζητήσεις με τους συμπατριώτες του και τους φίλους του, εξέφραζε την άποψη πως η εκπαιδευτική δραστη-

ριότητα δεν απαλείφεται, έστω και αν δεν βρίσκεται κανείς στην υπηρεσία, και τους διαβεβαίωνε πως θα είναι στη διάθεσή τους όπου αυτοί κρίνουν πως μπορεί να βοηθήσει.

Αναστάσιος Ν. Δάρδας

Δρ. Θεολογίας

Κοζάνη 18-01-2010

Προς

τον κ. Δημοσθένη Κουπτσίδη

Νομάρχη Γρεβενών

Κύριε Νομάρχα,

Απερχόμενος από τη θέση του Περιφερειακού Δ/ντή Α/θμιας και Β/θμιας Εκπ/σης Δυτικής Μακεδονίας και από την ενεργό υπηρεσία αισθάνομαι την ανάγκη και την υποχρέωση να σας ευχαριστήσω για την όλη συμπαράσταση στο έργο μου και τη συνεργασία μας.

Θέλω να σας διαβεβαιώσω ότι ως εκπαιδευτικόφη ιδιότητα αυτή δεν απαλείφεται έστω και αν δεν βρίσκεται κανείς στην υπηρεσία – θα είμαι στη διάθεσή σας για οτιδήποτε κρίνετε ότι μπορώ να βοηθήσω.

Εύχομαι καλή συνέχεια στο έργο σας και επιτυχία σε ό,τι ανώτερο οραματίζεσθε.

Με εκτίμηση

Αναστάσιος Ν. Δάρδας
Δρ. Θεολογίας Α.Π.Θ.
Πρώην Περιφερειακός Διευθυντής
Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Δυτικής Μακεδονίας

Ἐν Σιατίστῃ τῇ 15ῃ Ἰανουαρίου 2010

Πρός

τόν Σεβασμιώτατον
Μητροπολίτην Σερβίων καί Κοζάνης
κ. κ. Παῦλον

Σεβασμιώτατε

Ἀπερχόμενος ἀπό τήν θέσιν τοῦ Περιφερειακοῦ Διευθυντοῦ Ἐκπαιδεύσεως Δυτικῆς Μακεδονίας καί ἀπό τήν ἐνεργό ἐκπαιδευτικήν θητείαν, αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκην καί τήν ὑποχρέωσιν νά ἐκφράσω πρός τήν ὑμετέραν Σεβασμιότητα τίς θερμές εὐχαριστίες καί τήν εὐγνωμοσύνη μου γιά τήν ὅλη συμπαράστασιν στό ἔργο μου καί τήν τιμή στό πρόσωπό μου.

Σᾶς διαβεβαιῶ ὅτι θά προσπαθήσω, ὡς ἐλαχίστος τῶν διδασκάλων τῆς Θεολογίας, νά βρίσκομαι στή διακονία τῆς μητρός Ἐκκλησίας, τήν ὁποία ὁ Κύριος «ἐκτήσατο τῷ τιμίῳ Αἵματι» καί «ἐστερέωσε «ἐπί τήν ἀσάλευτον πέτραν τῶν ἐντολῶν Αὐτοῦ».

Ἐξαιτούμενος τάς πολυτίμους εὐχάς τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιότητος, σᾶς παρακαλῶ νά εὐχεσθε εἰς τό Ἅγιον Θυσιαστήριον γιά ἐμέ καί τήν οἰκογένειά μου, ὥστε νά μείνω ἀμετακίνητος στήν ὀρθόδοξη πίστη καί ζωή, «ἀφορῶν εἰς τόν τῆς πίστεως Ἀρχηγόν καί τελειωτήν Ἰησοῦν».

Μετά βαθυτάτου σεβασμοῦ

Ως απάντηση στον εξιτήριο χαιρετισμό ακολούθησαν πλήθος ευχαριστηρίων και ευχετηρίων επιστολών από πολιτικούς και εκκλησιαστικούς παράγοντες και φίλους του, κάποιες από τις οποίες δημοσιεύτηκαν και στον τοπικό τύπο.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2010

Αναστάσιος Νικ. Δάρδας από τη Σιάτιστα Τέως Περιφερειακός Δ/ντής Α/θμιας και Β/θμιας Εκπ/σης Δυτικής Μακεδονίας

Ύστερα από πενταετή θητεία με σημαντική προσφορά στη θέση του Περιφερειακού Λ/ντή Λ/θμιας και Β/θμιας Εκπ/σης Δυτικής Μακεδονίας, καθώς και σε άλλες προηγούμενες διευθυντικές θέσεις, ο αγαπητός φίλος Αναστάσιος Νικ. Λάρδας αποχώρησε από την ενεργό εκπαιδευτική υπηρεσία και συνταξιοδοτήθηκε.

Εύχομαι στον αγαπητό φίλο Αναστάσιο Νικ. Λάρδα με υγεία να χαρεί τη σύνταξή του και να είναι γερός και δυνατός, ώστε να συνεχίσει με το ίδιο ενδιαφέρον και ζήλο την πνευματική του προσφορά για το καλό του τόπου μας.

Γεώργιος Μ. Μπόντας
Τέως Λ/ντής της Μανουσείου Δημόσιας Βιβλιοθήκης Σιάτιστας – Λαογράφος

Ο αείμνηστος Αναστάσιος, μετά τη συνταξιοδότησή του με τις δράσεις του απέδειξε πως πράγματι η δι-

δασκαλική ιδιότητα δεν εξαλείφεται με τη συνταξιοδότηση του εκπαιδευτικού. Την 4η Νοεμβρίου 2017, κατά τον εορτασμό της 105ης επετείου της απελευθερώσεως της Σιάτιστας, ο οποίος έγινε με την παρουσία του προέδρου της Δημοκρατίας Προκόπη Παυλόπουλου, ανέλαβε την εκφώνηση του πανηγυρικού λόγου στον Ιερό Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Δημητρίου.

4 Νοεμβρίου 2017, εκφωνώντας τον πανηγυρικό λόγο, παρουσία του προέδρου της Δημοκρατίας κ. Προκόπη Παυλόπουλου

Ο λόγος εκείνος υπήρξε μνημειώδης και ενθουσίασε το πολυπληθές εκκλησίασμα, ο δε πρόεδρος της Δημοκρατίας εξέφρασε τον ενθουσιασμό του τόσο κατ' ιδίαν στον ομιλητή, όσο και δημοσίως στην ομιλία του κατά την τελετή ανακηρύξεώς του ως επιτίμου δημότη Βοΐου με την επισήμανση «ακούσαμε μια εξαιρετική ομιλία». Στην ευχαριστήρια επιστολή που του απέστειλε ο Δήμαρχος Λαμπρόπουλος για τη συμμετοχή του στις εκδηλώσεις του εορτασμού μεταξύ άλλων έγραψε: «Η πανηγυρική ομιλία σας καθήλωσε το ακροατήριο, ανέδειξε την ιστορικότητα της Σιάτιστας και έδωσε ιδιαίτερη λαμπρότητα στον φετινό εορτασμό».

Ως συνταξιούχος ο αείμνηστος Αναστάσιος παρακολουθούσε όλες τις σχολικές εκδηλώσεις όχι ως ένας παθητικός ακροατής, αλλά με ενεργό συμμετοχή, με συζητήσεις, επισημάνσεις και προτάσεις. Μετά από μια εκδήλωση τον Μάιο του 2022 του 2ου Δημοτικού σχολείου Σιάτιστας για τον Νικόλαο Κασομούλη, στην οποία συμμετείχε και το Μουσικό σχολείο Σιάτιστας «Κωνσταντίνος και Ελένη Παπανικολάου» απέστειλε συγχαρητήριες επιστολές προς τους Διευθυντές, τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές των ανωτέρω σχολείων, αλλά και επιστολές προς τον Δήμαρχο Βοΐου, τα μέλη του Δ.Σ., τον Πρόεδρο της Δημοτικής Ενότητας Σιάτιστας και τα μέλη της, όπου αναφερόταν στην προσφορά της οικογένειας Κασομούλη - και ειδικά του Νικολάου Κασομούλη - στον αγώνα της παλιγγενεσίας, και πρότεινε να τιμηθούν οι Κασομούληδες στην πατρίδα τους Σιάτιστα με μνημείο αντάξιο της προσφοράς τους.

Αναστάσιος Ν. Δάρδας
Δρ. Θεολογίας Α.Π.Θ.
πρώην Περιφερειακός Διευθυντής
Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Δυτικής Μακεδονίας

Σιάτιστα 12-05-2022

Προς
τον κ. Χρήστο Ζευκλή, Δήμαρχο Βοΐου
την κ. Ευανθία Νικολαΐδου, Πρόεδρο Δημ. Συμβουλίου
τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου Βοΐου
τον κ. Μάρκο Τέρτσο πρόεδρο μέλη του Συμβουλίου

Η αποψινή εκδήλωση για τον αείμνηστο συμπατριώτη μας Νικόλαο Κασομούλη, Αγωνιστή και Ενδυματολόγο του Ιερού Αγώνα του 1821, την οποία συνδιοργανώσατε με το 2ο Δημοτικό Σχολείο Σιάτιστας, υπήρξε από κάθε άποψη, ιστορικά πληρής και συναισθηματικά φορτισμένη εμπειρία.

Έχω ήδη εκφράσει τα συγχαρητήριά μου στο Δ/ντή, τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές του Σχολείου, καθώς και στο Μουσικό Σχολείο, η συμμετοχή του οποίου συντέλεσε σημαντικά στο όλο μουσικοχορευτικό θέαμα που απολαύσαμε.

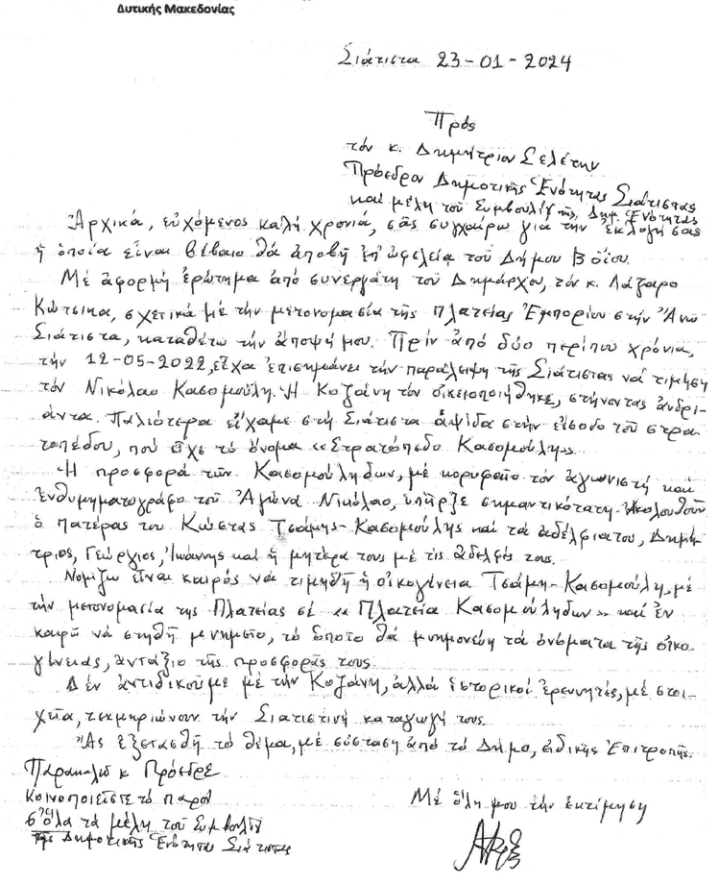
Με όλο το σεβασμό, επισημαίνω ότι τις παραμονές δημοσιεύτηκε, ως Σιάτιστα, παραλείψαμε να τιμήσουμε με ένα μνημείο τους Κασομούληδες. Υπήρχε το «Στρατηγείον Κασομούλη», την αφίδα των σημαιών του οποίου κατεδαφίσθηκε, όταν κατασκευάστηκε η Στρατιωτική Μονάδα, ενώ η Κοζάνη – δεν είναι αυτό ανυσθιος τοπικισμός – τους οικειοποιήθηκε, με ανδριάντα που έστησε χάρη στον Μικάλλο Κασομούλη. Ερευνητές του τόπου μας κατέδειξαν την Σιατιστινή καταγωγή τους.

Επειδή ποτέ δεν είναι αργά, προτείνω ταπεινά, να εξεταστεί από την ηγεσία βλων, το ενδεχόμενο να τιμηθούν οι Κασομούληδες στην πατρίδα τους, με μνημείο αντάξιο της προσφοράς τους.

Με όλη μου την εκτίμηση

Οι προσπάθειές του για να τιμηθούν οι Κασομούληδες συνεχίστηκαν μέχρι το τέλος της ζωής του. Λίγους μήνες πριν την εκδημία του με επιστολές προς τον Δήμαρχο Βοΐου, τον πρόεδρο της Δημοτικής Ενότητας

Σιάτιστας, και σε άλλα πρόσωπα και φορείς πρότεινε να μετονομαστεί η πλατεία Εμπορίου στη συνοικία Χώρα της Σιάτιστας σε πλατεία «Κασομούληδων».

Αναστάσιος Ν. Δάρδας
Δρ. Θεολογίας Α.Π.Θ.
πρώην Περιφερειακός Διευθυντής
Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Δυτικής Μακεδονίας

Σιάτιστα 23-01-2024

Προς
τον κ. Δημήτριον Σελέτην
Πρόεδρα Δημοτικής Ενότητας Σιατίστας
και μέλη του Συμβουλίου της Δημ. Ενότητας

Αρχικά, εύχομαι καλή χρονιά, σας συγχαίρω για την εκλογή σας η οποία είναι βέβαιο δά δηλωθή υπ' ωφελεία του Δήμου Βοΐου.

Με αφορμή ερώτημα από συνεργάτη του Δημάρχου, τον κ. Λάζαρο Κωτσίνα, σχετικά με την μετονομασία της Πλατείας Εμπορίου στην Άνω Σιάτιστα, παραθέτω την άποψή μου. Πριν από δύο περίπου χρόνια, την 12-05-2022, είχα εκφράσει την παραξένεψη της Σιάτιστας να τιμάται τον Νικόλαο Κασομούλη. Η Κοζάνη τον δικαιοποιήθηκε, στήνοντας ανδριάντα. Πλησιέστερα είχαμε και Σιάτιστα άφιξη στην είσοδο του στρατοπέδου, που είχε το όνομα «Στρατόπεδο Κασομούλη».

Η προσφορά των Κασομούληδων, με κορυφαίο τον αγωνιστή και ενδυμηματογράφο του Αθανάσιο Νικόλαο, υπήρξε εμπεριστάτως ακολούθως ο πατέρας του Κώστας Τσάμης-Κασομούλης και τα αδέλφια του, Δημήτριος, Γεώργιος, Ιωάννης και η μητέρα τους με τις αδελφές τους.

Νομίζω είναι καιρός να τιμηθή η οικογένεια Τσάμη-Κασομούλη με την μετονομασία της Πλατείας σε «Πλατεία Κασομούληδων» και έν καιρώ να στηθή μνημείο, το οποίο θά συμπονεθή τα ονόματα τής όλογενείας, ανταξίως τής προσφοράς τους.

Δεν αντιδικούμε με την Κοζάνη, αλλά ιστορικοί ερευνητές, με στοιχεία, τεκμηριώνουν την Σιατιστινή καταγωγή τους.

Ας εξετασθή το θέμα, με εύσταθη από το Δήμο, ειδικής επιτροπής.

Πλαισιώ κ. Πρόεδρε
Κοινοποιείστε τα παρόν
στα μέλη του Συμβουλίου
της Δημοτικής Ενότητας Σιάτιστας

Με όλη μου την εκτίμηση

Η παραπάνω πρόταση έγινε αποδεκτή από το Δ.Σ. του Δήμου Βοΐου. Σε τελετή που πραγματοποίησε ο Δήμος Βοΐου στις 2.11.2025 η εν λόγω πλατεία ονομάστηκε «Πλατεία Κασομούληδων».

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ

Οι συνομήλικοι θυμόμαστε τον αείμνηστο Αναστάσιο να επισκέπτεται με τον ιερέα πατέρα του τα σπίτια μας κατά τις ονομαστικές εορτές, κυρίως των ανδρών της οικογένειας, για το καθιερωμένο «ύψωμα» του εορτάζοντος, που αποτελούσε παράδοση στην πόλη μας. Παρακολουθούσε προσεκτικά τον πατέρα του κατά το «ύψωμα», όταν αυτός μετά τα απολυτίκια και τα μεγαλυνάρια της γιορτής, και το μοίρασμα του άρτου, ευχόταν στον εορτάζοντα, λακωνικά ενδυνάμωνε και επαινούσε, και διακριτικά νουθετούσε τα μέλη της οικογένειας. Έχοντας ως πρότυπο αυτά τα χαρακτηριστικά του πατέρά του, και με τις γνώσεις που αποκόμισε λόγω των σπουδών και των συναναστροφών του, ο Αναστάσιος απέκτησε ισχυρή ενσυναίσθηση, ώστε ακόμα και αν τυχαία συναντούσε κάποιον φίλο του, συνάδελφό του, μαθητή του, σε ελάχιστο χρόνο κατάφερνε να διαπιστώσει τις ανάγκες του και ανάλογα να τον ενδυναμώσει, ενθαρρύνει, επαινέσει, συμβουλέψει.

Μικρό παιδί, μαθητής Δημοτικού και αργότερα Γυμνασίου, ως «ιερόπαις» διακονούσε στον Ι. Ναό του Αγίου Νικολάου στη Γεράνεια με ιερέα τον πατέρα του, τον παπα-Νικόλα, κρατούσε τα εξαπτέρυγα, έψελνε, συμμετείχε ενεργά σε όλες τις εκκλησιαστικές τελετές και ακολουθούσε τον πατέρα του στις προσκυνηματικές εκδρομές στο Μοναστήρι του Αγίου Νικάνορα Ζάβορδας, όταν αυτές γίνονταν με δύσκολες συγκοινωνιακές συνθήκες.

Συνάντηση Επιταφίων στο Δημαρχείο.
Ο Αναστάσιος ψάλλει δίπλα στον Επιτάφιο της Γεράνειας

Όταν αργότερα οι προσκυνηματικές εκδρομές διευρύνθηκαν και σε άλλα μοναστήρια, συνέχισε να ακολουθεί. Ως ενήλικας συμμετείχε στο συγκλονιστικό δρώμενο «άρατε πύλας» που τελούνταν και τελείται και τώρα το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής στην ενορία της Γεράνειας κατά την επιστροφή του Επιταφίου στην εκκλησία μετά την περιφορά του. Προσκυνηματικές εκδρομές συνέχισε να κάνει και ως ενήλικας με την οικογένειά του και τους φίλους του, ειδικά όταν συνταξιοδοτήθηκε, προσφέροντας παράλληλα τη διακονία του στα μοναστήρια και στους τόπους προσκυνήματος.

Όταν ο Αναστάσιος φοιτούσε στη Θεολογική Σχολή Θεσσαλονίκης οι καθηγητές του τού είχαν επισημάνει μια ευχέρεια που διέθετε στη σύνθεση και την εκφώνηση ομιλιών σχετικών με βίους αγίων και άλλα θεολογικά θέματα, και του συνέστησαν να ασχοληθεί με το θείο κήρυγμα. Έτσι, μετά τις σπουδές του στη

Θεολογική Σχολή και λίγες ημέρες πριν πάρει το απολυτήριό του από τον Στρατό, στις 6 Ιανουαρίου 1973, με την ευλογία του Μητροπολίτου Πολυκάρπου, του οποίου η θητεία τελείωνε την περίοδο εκείνη, έκανε το πρώτο του κήρυγμα στη Σιάτιστα από τον άμβωνα του ναού του Αγίου Νικολάου στον οποίο ιερουργούσε τότε ο πατέρας του.

Λίγους μήνες μετά, με το υπ' αριθμ. 691/5.10.1973 έγγραφο του Μητροπολίτη Σερβίων και Κοζάνης Διονυσίου, τοποτηρητή της Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, ακολούθησε η τοποθέτησή του στη θέση του ιεροκήρυκα, κατηχητή και επόπτη, και συντονιστή του πνευματικού έργου της Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης. Το ιερό τούτο έργο ο Αναστάσιος ανέλαβε μετά ζήλου και φόβου Θεού, όπως τον «πρόσταξε» με το διοριστήριο έγγραφο ο μακαριστός Διονύσιος, και με ταπεινότητα, για μισό και παραπάνω αιώνα - από τον διορισμό του μέχρι το τέλος του βίου του - διακόνησε τον ιερό άμβωνα ως λαϊκός ιεροκήρυκας και πρόσφερε πνευματικό έργο στην Ιερά Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης.

Με τον ρόλο του ιεροκήρυκα, αλλά και τον ρόλο του σπουδαγμένου και άριστα καταρτισμένου πλέον θεολόγου επισκέφθηκε όλα τα χωριά που υπάγονται στην Ι.Μ.Σ.Σ. αλλά και της ευρύτερης περιοχής, όπου κήρυξε, εκφώνησε πανηγυρικούς, επικήδειους και επιμνημόσυνους λόγους και συμμετείχε σε ποικίλες εκδηλώσεις που διοργάνωσε η Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης και οι όμορες Μητροπόλεις.

Στα χρόνια της εκπαιδευτικής σταδιοδρομίας τού Αναστασίου Δάρδα ψηφίστηκε ο νόμος 1566/85 με τον οποίο δόθηκαν δυνατότητες πρωτοβουλιών για κοινωνική δραστηριότητα στους εκπαιδευτικούς. Στο πλαί-

σιο αυτό, ο Αναστάσιος Δάρδας ανέλαβε πλήθος πρωτοβουλιών και ανέπτυξε ποικίλες δράσεις σε συνεργασία με τοπικούς φορείς, μορφωτικούς και πολιτιστικούς συλλόγους, συλλόγους γονέων και κηδεμόνων. Ακόμα και μετά την αποχώρησή του από την ενεργό εκπαιδευτική υπηρεσία παρέμεινε δραστήριος και δίπλα στους μαθητές και εκπαιδευτικούς. Κάποιες από τις ενέργειες που ανέπτυξε και τις πρωτοβουλίες που ανέλαβε, είτε όταν βρισκόταν στην ενεργό εκπαιδευτική υπηρεσία, είτε ως συνταξιούχος είναι οι παρακάτω:

1. Η πρόταση που ως διευθυντής του Τραμπαντζείου Γυμνασίου υπέβαλε στη Δημοτική αρχή Σιάτιστας για τον εορτασμό το 1988 των 100 χρόνων από τη θεμελίωση του Ιστορικού Τραμπαντζείου Γυμνασίου. Ο τριήμερος εορτασμός, με επιστημονικό συνέδριο και άλλες εκδηλώσεις, σημείωσε καταπληκτική επιτυχία. Στο συνέδριο αυτό παρουσίασε και εισήγηση.
2. Η πραγματοποίηση πλήθους διαλέξεων ιστορικού και παιδαγωγικού περιεχομένου, σε συνέδρια, ημερίδες και άλλες εκδηλώσεις που διοργανώθηκαν σε πόλεις της Δυτικής Μακεδονίας, στη Θεσσαλονίκη στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις με διοργανωτές εκπαιδευτικούς φορείς, μορφωτικούς - πολιτιστικούς συλλόγους, συλλόγους γονέων. Ορισμένες από αυτές τις διαλέξεις τυπώθηκαν σε πρακτικά και αναφέρονται στο κεφάλαιο «Συγγραφική δράση» του παρόντα τόμου, άλλες είναι αναρτημένες στο διαδίκτυο και λίγες συμπεριλαμβάνονται χειρόγραφες στον παρόντα τόμο.
3. Τα κηρύγματα του θείου λόγου. Ως σχολικός σύμβουλος επί δωδεκαετία με αρμοδιότητα σε πέντε νομούς και για μια διετία κατ' ανάθεσιν και σε

άλλους επτά επισκέπτηκε πολλούς ναούς και μητροπόλεις, απέκτησε πνευματικούς δεσμούς και πρόσφερε τη διακονία του. Καθώς είχε αποκτήσει τη φήμη του καλού ιεροκήρυκα, σε όλη τη διάρκεια του καθοδηγητικού του ρόλου ως σχολικού συμβούλου, όπου πήγαινε για συμβουλευτικό, καθαρά υπηρεσιακό έργο, οι κατά τόπους θεολόγοι εισηγούνταν στους εκεί μητροπολίτες να κάνει και ένα κήρυγμα, και αναλάμβανε με ευχαρίστηση το έργο αυτό, καθώς θεωρούσε το Θείο κήρυγμα έργο υψηλότερο της διδασκαλίας στις σχολικές αίθουσες και στα σεμινάρια.

4. Η συμμετοχή σε πολιτιστικές επιτροπές και φορείς κοινωνικής δραστηριότητας (επιτροπή ανέγερσης στέγης γερόντων, επιτροπή πολιτισμού και μνημείων Δήμου, Εφορία Δημόσιας Βιβλιοθήκης, Τραμπαντζείου Κληροδοτήματος, πνευματικός καθοδηγητής του Σωματείου Στέγης Παιδιού Κοζάνης «ο Άγιος Στυλιανός» κ.ά.). Για την κοινωνική του αυτή προσφορά – δραστηριότητα έλαβε από Νομαρχιακή και Περιφερειακή αρχή, Δημοτικές αρχές και συλλογικούς φορείς, πλήθος επιστολών ευαρέσκειας, ευχαριστιών και συγχαρητηρίων.
5. Ομιλίες σε πλήθος τηλεοπτικών εκπομπών για θέματα εκπαιδευτικά και εκκλησιαστικά.
6. Πλήθος προσλαλιών, πανηγυρικών, επικηδείων, επιμνημόσυνων και άλλων λόγων. Οι παραπάνω λόγοι, συνήθως συνοδεύονταν και από επιγράμματα.
7. Επιστολές σε εκπαιδευτικούς και φορείς με τις οποίες επαινούσε τις δράσεις τους, τους εμψύχωνε και τους ενθάρρυνε να συνεχίσουν τις δράσεις τους.
8. Παρουσιάσεις εκδόσεων.

Ενδεικτικά των παραπάνω δράσεων αποτελούν τα εξής:

Εισηγήσεις σε Συνέδρια

α) «Ο Ελληνισμός της Διασποράς. Ο μετανάστης Ιωάννης Μ. Τραμπαντζής και το ιστορικό Τραμπάντζειο Γυμνάσιο στη διαδρομή ενός αιώνα», Επιστημονικό συνέδριο του Δήμου Σιάτιστας, με γενικό θέμα: Εκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα της Σιάτιστας κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, στις 14, 16 και 17 Αυγούστου 1988.

β) «Η πνευματική κίνηση στη Σιάτιστα». Συνέδριο της Ομοσπονδίας Δυτικομακεδονικών Σωματείων Θεσσαλονίκης, στις 29-30 Μαΐου 1993.

γ) «Η ιστορική Μονή του Αγίου Κωνσταντίνου», Παμβογατσιώτικο συνέδριο της κοινότητας Βογατσικού Καστοριάς 16, 17, 18 Αυγούστου 1996.

δ) «Λανθάνουσες Εκδόσεις των Μαρκίδων Πούλιου στη Βιέννη 1791-1797», Συνέδριο με θέμα Ρήγας, ο παμβαλκάνιος επαναστάτης (Σιάτιστα 10 Απριλίου 1998).

ε) «Τα Μοναστήρια της Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης», Συνέδριο της Βοϊακής Εστίας Θεσσαλονίκης (12 Δεκεμβρίου 1999).

στ) «Η ίδρυση του Βαλταδωρείου Γυμνασίου σταθμός στην εκπαιδευτική ιστορία της Δυτικής Μακεδονίας», Συνέδριο του Δήμου Κοζάνης για τα 100 χρόνια του Βαλταδωρείου Γυμνασίου (27 Ιανουαρίου 2001).

ζ) «Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον. ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ ΛΙΩΣΗΣ (1900-1996). Ὁ ἱερατικός καί ἐλεήμων ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ (1958-1973), Σιάτιστα 2010.

η) «Βιώματα από την Αγιοπατερική Αρχιερατεία του μακαριστού Σισανίου και Σιατίστης Αντωνίου», στην Ημερίδα *Ο άνθρωπος του Θεού,* αφιερωμένη στη μνήμη του αοιδίμου Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης Αντωνίου. Η Ημερίδα πραγματοποιήθηκε τη Δευτέρα 22 Μαΐου 2017 στο Συνεδριακό Κέντρο Διακονία, τελούσε υπό την αιγίδα του Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Ανθίμου και συνδιοργανώθηκε από τον Ιερό Ναό Αγίου Γεωργίου Πανοράματος Θεσσαλονίκης και Πτυχιούχους της Θεολογικής Σχολής και άλλων Σχολών του Α.Π.Θ.

θ)«Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης Αντώνιος Κόμπος (1974 – 2005). Ο εξ Άργους Πελοποννήσου ασκητικός και δραστήριος ιεράρχης».

Εκδήλωση μεστή μνήμης στο «Δαναό» για τον Μητροπολίτη Αντώνιο Κόμπο

Το απόγευμα της Κυριακής 24 Ιανουαρίου, στην αίθουσα διαλέξεων του Συλλόγου Αργείων «ο Δαναός», μίλησε ο Αναστάσιος Ν. Δάρδας, Δρ. Θεολογίας Α.Π.Θ., Περιφερειακός Διευθυντής Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας, με θέμα: «Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης Αντώνιος Κόμπος (1974-2005). Ο εξ Άργους Πελοποννήσου ασκητικός και δραστήριος ιεράρχης». Προβλήθηκαν σχετικές διαφάνειες και ένα βίντεο, που περιείχε αποσπάσματα από συνέντευξη και ομιλίες του Επισκόπου Αντωνίου.

Ο Μακαριστός Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης Αντώνιος Κόμπος γεννήθηκε το 1920 στο Άργος της Αργολίδας από φτωχούς και ευσεβείς γονείς. Ήταν απόφοιτος της Μαρασλείου Παιδαγωγικής Ακαδημίας Αθηνών και της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Κάτοχος μεγάλης θεολογικής παιδείας, συμπλήρωσε τις σπουδές του στα Πανεπιστήμια Οξφόρδης και Παρισίων. Διετέλεσε καθηγητής και Διευθυντής Ιερατικών Σχολών.

Τα έτη 1971-74 υπηρέτησε ως ιεροκήρυκας στην Ιερά Μητρόπολη Αιτωλίας και Ακαρνανίας. Εχειροτονήθη διάκονος στις 3-12-1967, πρεσβύτερος δε στις 4-12-1967 και στις 23 Μαΐου 1974 εξελέγη Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης.

Εξέδωσε αξιόλογα επιστημονικά έργα. Δημοσίευσε βιβλιοκρισίες και άρθρα εποικοδομητικά σε διάφορα περιοδικά. Εκοιμήθη στις 17-12-2005.

Η σεμνή πορεία του Αντωνίου Κόμπου

Στην κατάμεστη αίθουσα από κληρικούς και λαϊκούς, του «Δαναού», έγινε η εκδήλωση μνήμης για τον Επίσκοπο κυρό Αντώνιο Κόμπο.

Μετά το χαιρετισμό του προέδρου του "Δαναού", τον λόγο έλαβε ο νυν Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης κ.Παύλος. Είπε πως γνώριζε τον ασκητή επίσκοπο κ. Αντώνιο από τις επισκέψεις τους στη Σύνοδο. Τον καλούσε μάλιστα να επισκεφθεί την Μητρόπολή του και να ξεκουραστεί σε κάποιο από τα ωραία μοναστήρια της. Αυτό βεβαίως έγινε, αλλά όχι για να ξεκουραστεί, αλλά με τη διαδοχή του, ανέλαβε μια θέση με μεγάλη πνευματική ευθύνη και μέτρο αγιότητας, την ιερή μνήμη του προκατόχου του. Η ευθύνη είναι μεγάλη, γιατί ο πήχυς είχε τεθεί πολύ ψηλά. Η ευθύνη όμως αυτή βαραίνει και αυτούς που τον γνώρισαν και μέσα από τη ζωή τους πρέπει να ιχνηλατείται η αγιότητά του.

Στη συνέχεια ο Αναστάσιος Δάρδας με πολλή συστολή και τον δέοντα σεβασμό, μίλησε για τον άγιο Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης κυρό Αντώνιο. Μίλησε για τον απλό ταπεινό Ιεράρχη, που παρ' όλες τις σπουδές του παρέμενε ταπεινός, σταχυολογώντας λόγια του ιδίου, απόψεις και μαρτυρίες ανθρώπων που τον γνώρισαν, χωρίς να πέσει στο ολίσθημα να μιλήσει με υπερβολές. Τον χαρακτήριζαν ως «ασκητή της πόλης». «Άγιο άνθρωπο». Η μοναχή Ειρήνη, από το μοναστήρι της Κοίμησης της Θεοτόκου, που επισκέφθηκε τη Μητρόπολη για δουλειές του Μοναστηριού, λέει: «Δεν τον βλέπετε πόσο ταπεινός είναι; Ακόμη και τα ράσα του τα πλένει ο ίδιος, δεν αφήνει κανένα να τον βοηθήσει».

«Είναι κατ' ουσίαν ασκητής, ζει γι' αυτό που τάχθηκε, που δεν είναι επάγγελμα, αλλά λειτούργημα», υποστήριξε ο υπάλληλος της Μητρόπολης Ζήσης Γούτας. Ο Μητροπολίτης ασχολείται και με τις δουλειές, εξυπηρετώντας τον κόσμο, που έρχεται να τον συνα-

ντήσει. Δεν αρνείται σε κανέναν να ασχοληθεί με το πρόβλημά του». Ο ίδιος είχε πει: «Εγώ είχα γέροντα τον Μητροπολίτη Κορινθίας, που πήγε μετά στην Αμερική. Αυτός μου είχε πει ότι ο επίσκοπος είναι καλόγερος και έτσι πρέπει να είναι».

Η μεγάλη αγάπη του είναι τα ορεινά χωριά της περιφέρειάς του. «Πήγαινα σε ένα χωριό με στρατιωτικό αυτοκίνητο και τα υπόλοιπα τα περπατούσα με τα πόδια». Αισθάνεται ακμαίος για να συνεχίσει τις περιοδείες του σε όλες τις ενορίες της Μητρόπολης παρά τα χρόνια του. «Όταν ύστερα από χρόνια δεν θα μπορώ άλλο, θα αποσυρθώ στο μοναστήρι, εκεί είναι η ζωή μου».«… Πάντα χωρίς θόρυβο, σεμνός, ταπεινός, λιτοδίαιτος, πρότυπο ιερέα, που αρέσει στο Μέγα Διδάσκαλο. Δεν τον ξεχώριζες ανάμεσα στους ιερείς της Μητρόπολής του. Εκεί που τον έβλεπες, χανόταν σαν να μην ήταν αυτός ο Μητροπολίτης, αλλά κάποιος άσημος υποτακτικός. Τον αναγνώριζες, όμως, από την λεπτή φιγούρα του, τη ζωντάνια των ματιών του, την απαλή του ευγένεια, τα φθαρμένα του ράσα. Ξεχνούσε το φαγητό, αλλά πάντα είχε κάτι να κάνει. Έμπαινε μπροστά κι αν ακολουθούσαν και άλλοι καλώς κι αν όχι, πάλι καλώς. Όμως, έναν τέτοιο ποιμένα ποιος τον αφήνει μόνο του. Φωνή ήταν το παράδειγμά του και προσκλητήριο! Δεν σήκωσε ποτέ τη φωνή του σε κανένα. Νουθετούσε με το βλέμμα του, με το παράδειγμά του και «δίκαζε» με το πνευματικό του ανάστημα».

Χαρακτηριστικό σημείο στην ομιλία του Αναστάσιου Δάρδα ήταν όταν ο ίδιος ζήτησε, δημοσίως, συγγνώμη από τον μακαριστό Επίσκοπο Αντώνιο, για όσες φορές τον είχε πικράνει με διαφορετικές θέσεις του πάνω σε ζητήματα που κουβέντιαζαν. Στο τέλος της εκδήλωσης, μοιράστηκε στους παρισταμένους μία φωτογραφία του αειμνήστου Μητροπολίτη.

Από τα Νέα της Αργολίδος. Πέμπτη 28 Ιανουαρίου 2010

ΧΑΙΡΕΤΙΣΤΗΡΙΟΣ ΠΡΟΣΛΑΛΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΝΘΡΟΝΙΣΙΝ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ κ. ΠΑΥΛΟΥ (1-4-2006)

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλε. Σεβασμιώτατε μητροπολῖτα Γρεβενῶν, Τοποτηρητὰ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σισανίου καὶ Σιατίστης, Ἐκπρόσωπε τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, κ. Σέργιε,

Σεβασμιώτατε Μητροπολῖτα Σισανίου καὶ Σιατίστης κ. Παῦλε

Σεβασμιώτατοι Ἀρχιερεῖς

Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ μοναχοί

Ἐντιμότατοι Ἄρχοντες, Ἐκπρόσωποι τοῦ Στρατοῦ καὶ τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας,

Χριστοφόρε λαὲ τοῦ Θεοῦ

Ἡ ἀξιότιμος Ὑπουργός Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων κ. Μαριέττα Γιαννάκου, μοῦ ἀνέθεσε νά μεταφέρω τό χαιρετισμό της κατά τή σημερινή τελετή τῆς ἐνθρονίσεως τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σισανίου καί Σιατίστης κ. Παύλου καί νά διαβιβάσω τίς θερμές εὐχές της, γιά μία ἀγλαόκαρπη ποιμαντορία.

Σεβασμιώτατε καί θεοπρόβλητε Μητροπολῖτα Σισανίου καί Σιατίστης κ. Παῦλε

Χαίρει καί εὐφραίνεται ἡ πόλις Σιάτιστα· τέρπεται καί ἀγάλλεται ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ

Τήν 17η Δεκεμβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους ἔκλεισε τά σάρκινα μάτια του ὁ μακαριστός μητροπολίτης κυρός Ἀντώνιος, γιά νά κλείσει ἔτσι μιά σελίδα στήν ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Σισανίου καί Σιατίστης. Σήμερα, 1η Ἀπριλίου τοῦ σωτηρίου ἔτους 2006, μνήμη τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, Σάββατο Δ΄ Ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν, πού κατά τή θεία λατρεία μνημονεύονται «*Ἀπόστολοι, μάρτυρες καί προφῆται, ἱεράρχαι, ὅσιοι καί δίκαιοι, οἱ καλῶς τόν ἀγῶνα τελέσαντες καί τήν πίστιν τηρήσαντες*»[1], ἀνοίγει μιά νέα σελίδα, μέ τήν ἐνθρόνισή σας.

Στό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα τῆς σημερινῆς θείας λειτουργίας, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, τοῦ ὁποίου εἶσθε φερώνυμος, διεκήρυξε: «*Πεπείσμεθα περί ὑμῶν τά κρείττονα καί ἐχόμενα σωτηρίας … οὐ γὰρ ἄδικος ὁ Θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἔργου ὑμῶν καί τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης, ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τό ὄνομα αὐτοῦ, διακονήσαντες τοῖς ἁγίοις καί διακονοῦντες*»[2]. Θά ἐπινεύσετε, Μακαριώτατε, νά σημειώσω ὅτι ἡ ἕως τώρα διακονία καί ἡ ἀπό σήμερα ἀρχομένη ποιμαντορία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κ. Παύλου, ἔχει καί θά ἔχει αὐτά τά χαρακτηριστικά. Ὁ Θεός δέν ξέχασε τό ἔργο του καί τήν ἔμπρακτη ἀγάπη πού ἔδειξε, μέ τίς ὑπηρεσίες πού προσέφερε στούς πιστούς τῆς Βόρειας Εὔβοιας, στίς Συνοδικές ἐπιτροπές καί ὅπου ἀλλοῦ. Γι' αὐτό καί τόν κάλεσε, μέ τήν ψῆφο τή δική σας καί τῶν Σεβασμιωτάτων ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, στό μέγιστο τῆς Ἀρχιερωσύνης ὑπούργημα.

---

1. Ὄρθρος Σαββάτου Δ΄. Νηστειῶν, Τριώδιον Κατανυκτικόν, Ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1960, σ. 245.

2. Ἑβρ. 6,9.

Ὁ Σεβασιμώτατος Μητροπολίτης Γρεβενῶν κ. Σέργιος, ὁ ὁποῖος, προσιτός καί ἁπλός ἐν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ του, ἄσκησε μέ σύνεση τά καθήκοντα τοῦ Τοποτηρητοῦ, μᾶς ὑπενθύμισε ἤδη τό προσκλητήριο τοῦ Μακεδόνος ἀνδρός στήν Τρωάδα πρός τό μεγάλο Ἀπόστολο τῶν Ἐθνῶν: «*διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν*»[3]. Δέν παρέλειψε ὅμως ὁ Ἅγιος Γρεβενῶν νά ἐπισημάνει τήν πληροφορία τοῦ ἰδίου Ἀποστόλου ὅτι «*ἐλθόντων ἡμῶν εἰς Μακεδονίαν οὐδεμίαν ἔσχηκεν ἄνεσιν ἡ σὰρξ ἡμῶν*»[4]. Ἀλλά ὁ Ἀπόστολος, προσθέτει: «*ἐν παντὶ θλιβόμενοι· ἔξωθεν μάχαι, ἔσωθεν φόβου*»[5].

Δέν ἔχω πρόθεση νά παραλληλίσω ἀπολύτως τά γραφόμενα τοῦ οὐρανοβάμονος Ἀποστόλου, συσχετίζων αὐτά μέ τήν ἐδῶ ἀφιξή σας, Σεβασμιώτατε, καί μέ τήν ἀνάληψη τῆς Ἀρχιερατικῆς σας διακονίας, νομίζω ὅμως ὅτι στίς ἡμέρες μας, καθώς «*ἐψύγη ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν*»[6] καί ἡ Ἐκκλησία ἀκούει «*τοῦ στεναγμοῦ τῶν πεπεδημένων*», καί καλεῖται νά λύσει «*τούς υἱούς τῶν τεθανατωμένων*»[7], ἔχουμε χρέος ὅλοι, ἐσεῖς ὡς ποιμήν καί ἐμεῖς ὡς ποιμαινόμενοι, νά ἐγκύψουμε στόν ἄνθρωπο, μέ γνώμονα τό λόγο τοῦ Μεγάλου Βασιλείου: «*Εἶς μοι σκοπός, πανταχόθεν οἰκοδομεῖσθαι τήν Ἐκκλησίαν*»[8]. Ἡ διατύπωση τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου Κρήτης, τοῦ ποιητοῦ τοῦ Μεγάλου Κανόνος, πού αὐτή τήν ἱερή περίοδο τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς βιώνουμε ψάλ-

3. Πραξ. 16,9

4. Β΄ Κορ. 7,5

5. Αὐτόθι

6. «Καί διά τό πληθυνθῆναι τήν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν». Μτ.24.12

7. Ψαλμ. 101,21

8. Μεγάλου Βασιλείου, Ὁμιλία Ζ΄, εἰς τὴν Ἐξαήμερον, 1.Garnier Α΄ 1, 96C

λοντες, ότι «*ὁ Νόμος ἠσθένησεν, ἀργεῖ τό Εὐαγγέλιον, Γραφή δέ πᾶσα ἐν σοί παρημέληται, Προφῆται ἠτόνησαν καί πᾶς δικαίου λόγος*»[9], ἁρμόζει περισσότερο στην ἐποχή μας. Ὡστόσο παρήγορος ἔρχεται ἡ διαπίστωση τοῦ ἰδίου ὅτι «*ἡ θύρα ἠνέωκται τῆς βασιλείας ἤδη καί προαρπάζουσιν αὐτήν Φαρισαῖοι καί τελῶναι καί μοιχοί μεταποιούμενοι*»[10].

Ἐλέχθησαν τόσα θετικά γιά τήν προσωπικότητά σας καί τό ἔργο σας στόν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου, τά ὁποῖα προοιωνίζουν καί τήν ἐδῶ, ἀπό ὑψηλοτέρας σκοπιᾶς, ἐπιτυχή καί θεοφιλή διακονία σας. Ἅμα τῇ ἐκλογῇ σας, ἔφθασε τό ἄγγελμα ὅτι ἔρχεται νά διαποιμάνει τή Μητρόπολή μας, θεολόγος τῆς θεωρίας καί τῆς πράξεως, κληρικός μέ ἑλληνορθόδοξο ἦθος καί ὕφος, ποιμένας μέ σύνεση καί διάκριση, ἀλλά καί «*νήφων ἐν πᾶσι*»[11], διδάσκαλος δόκιμος τῶν ἀληθειῶν τῆς θείας ἀποκαλύψεως, παιδαγωγός ἱκανός τῆς νεολαίας, ρυθμιστής ἔμπειρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καί εὐπρεπείας. Γιά νά μή θεωρηθούν αὐτά φιλοφρονήσεις ἤ καί σκόπιμες κολακεῖες, διευκρινίζω ὅτι τά ἐπισημαίνω ὡς διαπιστώσεις ἐκείνων πού σᾶς ἔζησαν, ἀλλά καί ὡς προσδοκίες ἡμῶν κατά τήν ἀπό σήμερα ἐδῶ ποιμαντορία σας

Προσωπικά, ὡς Περιφερειακός Διευθυντής Α/θμιας καί Β/θμιας Ἐκπαιδεύσεως Δυτικῆς Μακεδονίας, ὅπου καί ἡ Μητροπολιτική ἐπαρχία σας, ἀλλά καί ἐκ μέρους ὅλης τῆς ἐκπαιδευτικῆς κοινότητας, ἐκφράζω

---

9. Θ΄ ὠδή, γ΄ τροπάριο Μεγάλου Κανόνος. Βλ. Ἀρχ. Συμεών Κούτσα, Ἀδαμιαῖος Θρήνος, ὁ Μέγας Κανών Ἀνδρέου τοῦ Κρήτης, Γ΄ Εκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1999, σ. 250

10. Θ΄ ὠδή, στ΄ τροπάριο Μεγάλου Κανόνος, αὐτόθι, σ. 254

11. Α΄ Τιμ. 4,5

τήν εἰλικρινῆ χαρά μας, διότι θά ἔχουμε ποιμένα τοῦ ὁποίου τό διδακτικό καί ποιμαντικό ἔργο στή νεολαία εἶναι γνωστότατο. Ἐμεῖς ἐπομένως, οἱ ἐκπαιδευτικοί τῆς ἐπαρχίας σας, σᾶς αἰσθανόμαστε, ὅπως καί τούς ἄλλους Μητροπολίτες τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας στήν ἐπαρχία τους, Σεβασμιωτάτους Γρεβενῶν κ. Σέργιο, Καστορίας κ. Σεραφείμ, Φλωρίνης κ. Θεόκλητο, Κοζάνης κ. Παῦλο, ὡς τόν πρῶτο διδάσκαλο, ὄχι μέ τήν διοικητική καί ὑπηρεσιακή ἰδιότητα, ἀλλά τήν πνευματική, ἐφόσον εἶστε «*ὁ ἀντεχόμενος τοῦ κατά τήν διδαχήν πιστοῦ λόγου*»[12]. Σᾶς παρακαλοῦμε λοιπόν, ὄχι μόνο νά παραμυθεῖτε τούς ὀλιγοψύχους, νά στηρίζετε τούς ἀδυνάτους στήν πίστη, νά μακροθυμεῖτε πρός πάντας, ἀλλά καί νά «*νουθετεῖτε τούς ἀτάκτους*»[13].

Δανειζόμενοι τούς λόγους τῆς μεγαλειώδους ἀναφορᾶς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, πού ἀσκητής ὁ ἴδιος ἔδρασε κοινωνικά, περιμένουμε, νά ἐκθρέψετε τά νήπια, νά παιδαγωγήσετε τή νεότητα, νά περικρατήσετε τό γῆρας, να παραμυθήσετε τους ὀλιγοψύχους, νά ἐπισυναγάγετε τούς ἐσκορπισμένους, νά ἐπαναγάγετε τούς πεπλανημένους. Κάθε φορά πού στή θεία λειτουργία θά κοινωνεῖτε καί θά μοιράζετε τό ἀντίδωρο πρός ὅλους, διδάσκοντες καί διδασκόμενους, θέλουμε νά ἠχεῖ μέσα σας ὁ ὕμνος τῆς Ἐκκλησίας. «Κύκλῳ τῆς τραπέζης σου, ὡς στελέχη βλέπων τά ἔκγονά σου, χαῖρε εὐφραίνου, πρασάγων ταῦτα τῷ Χριστῷ ποιμενάρχα»[14].

---

12. Τιτ. 1,9

13. Α΄ Θεσ. 5,14

14. Γ΄ ἀντίφωνο Ἀναβαθμῶν βαρέως, ἦχου, Παρακλητική ἤτοι Ὀκτώηχος, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1984, σ.302

Σεβασμιώτατε

Ὅταν, κατά τά δύσκολα χρόνια τῆς δουλείας, ἐνθρονίζονταν ἐδῶ οἱ προκάτοχοί σας, συνήθιζαν οἱ δάσκαλοι καί οἱ μαθητές νά συνθέτουν ἐγκωμιαστικά ἐπιγράμματα σέ ἀρχαῖα μέτρα. Ἀκολουθώντας αὐτή τήν παράδοση, χαράξαμε τούς παρακάτω ἕξι στίχους, μέ ἀκροστιχίδα τό ὄνομά σας, χωρίς νά διαθέτουμε τήν ἀρχαιομάθεια τῶν τότε δασκάλων. Τούς ἀπαγγέλλει ὅλη ἡ ἐκπαιδευτική κοινότητα, ὡς διαπίστωση, εὐχή καί προσευχή:

Π αῦλον ἱεροφάντην καί διδάσκαλον πεπνυμένον
Α ᾽ρχιθύτην ἠρημένον δεξιόν τε οἰακοστρόφον
Υ ῾ποδέξασθαι καί τιμῆσαι ποδί σπεύδει ἀγαλλομένῳ
Λ αός χριστοτερπής ὀλκάδος Σισανίου καί Σιατίστης
Ο ᾽τρηρόν δεδορκώς ποιμέν᾽ εὐδίως ᾧδε μολόντα
Σ ήμερον Ἀπριλίου πρώτη ἔτους δισχιλιοστοῦ καί ἕκτου.

Πολλά, ὑγιεινά καί εὐφρόσυνα τά ἔτη σας!

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΙΝ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΕΙΣ ΦΛΩΡΙΝΑ (Σεπτέμβριος του 2005)

Βαρθολομαῖον ἅμα σύν Χριστοδούλῳ
ἱεροθύτας καὶ σοφούς διδασκάλους
Θεοκλήτου ἐνταῦθα ποιμεναρχοῦντος
Φλωρίνης ἡ νεότης μαθητιῶσα
ἀγαλλομένῳ ποδί σπεύδει τιμῆσαι
Σεπτεμβρίου εἰκάδι, ἔτει δισχιλιοστῷ και πέμπτῳ.

Παναγιώτατε Αρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης και Οικουμενικέ Πατριάρχα κ. Βαρθολομαίε,
Μακαριώτατε Αρχιεπίσκοπε Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Χριστόδουλε,
Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας κ. Θεόκλητε,
Σεπτή των Ιεραρχών Χορεία,
Εξοχώτατε κ. Υπουργέ,
Εντιμότατε κ. Νομάρχα,
Εντιμότατοι κ. Βουλευταί,
Εντιμότατοι κ. Δήμαρχοι,
Ελλογιμώτατοι κ. Πανεπιστημιακοί καθηγηταί,
Ενδοξότατοι αξιωματικοί του Ελλην. Στρατού και Ελλ. Αστυνομίας και εκπρόσωποι των αρχών,
Αξιότιμοι κ. Συνάδελφοι Δ/νταί, Σχ. Σύμβουλοι, Δ/νταί Σχολικών Μονάδων και εκπαιδευτικοί,
Αξιότιμοι κυρίες και κύριοι, γονείς και κηδεμόνες,
Αγαπητοί μας μαθητές,

Κατά θεία ευδοκία η επίσκεψη της Αυτού Θειοτάτης Παναγιότητος του Αρχιεπισκόπου Κωνσταντι-

νουπόλεως, Νέας Ρώμης και Οικουμενικού Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, στην Ιερά Μητρόπολη Φλωρίνης, συμπίπτει με την έναρξη του νέου σχολικού έτους.

Πόση πνευματική ευφροσύνη αισθάνεται αυτές τις ημέρες ο ευαγής κλήρος και ο ευσεβής λαός, πώς η σεπτή πατριαρχική ευλογία ως αύρα λεπτή διαχέεται παντού, σε τι δυσθεώρητα ύψη ορθοδόξου λατρείας και ζωής ανερχόμαστε οι πάντες, είναι στοιχεία αναμφισβήτητα και γεγονότα πανθομολογούμενα. Αποτελούν βίωμα που δύσκολα εκφράζεται με λόγια.

Η ευχαριστιακή σύναξη και η ενώπιον της μυστικής τραπέζης, εν φιλήματι αγίω, συλλειτουργία του Πρωτοθρόνου της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας Οικουμενικού Πατριάρχου με τον προκαθήμενο της Εκκλησίας της Ελλάδος, συνιερουργούντων πολλών αρχιερέων, ενέπλησε το στόμα ημών χαράς και την γλώσσαν ημών αγαλλιάσεως.

Και σήμερα, η σεπτή της Εκκλησίας κορυφή, ο Θειότατος Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαίος, εις τύπον και τόπον Χριστού ιστάμενος, ευλογεί και αγιάζει την μαθητιώσα νεολαία και εμάς τους εκπαιδευτικούς τής ακριτικής και ιστορικής Μητροπόλεως Φλωρίνης, συναγιάζοντος και συνευλογούντος του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Χριστοδούλου.

Εσείς, Παναγιώτατε, μας αγιάζετε, μας ευλογείτε και μας διδάσκετε αυτή την ώρα ώστε να αυξανόμεθα πνευματικά και να καρποφορούμε «δια της άνωθεν σοφίας».

Η ταπεινότητά μου, ως Περιφερειακός Διευθυντής Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαιδεύσεως Δυτικής Μακεδονίας, αισθάνεται αδήριτη την εσωτερική ανάγκη να σας ευχαριστήσει εκ βάθους ψυχής

και καρδίας για την πατριαρχική σας ευλογία και στοργή προς την εκπαιδευτική κοινότητα της Φλώρινας, Μαζί με τις θερμότατες και ολοκάρδιες ευχαριστίες, θέλουμε να σας διαβεβαιώσουμε, ως διδάσκοντες και διδασκόμενοι, ότι όσα σεμνά, όσα δίκαια, όσα αληθή, όσα χρηστά και θεοφιλή αυτές τις ημέρες μας είπατε, τα δεχθήκαμε «ως δρόσον Αερμών επί τα όρη Σιών».

Και σας παρακαλούμε πάλι, καθώς είμαστε εδώ οι διδάσκαλοι με τους μαθητές μας, να μας διεγείρετε εν υπομνήσει, με λόγον αγάπης «διικνούμενον άχρι μερισμού ψυχής τε και πνεύματος αρμών τε και μυελών».

Δύο αλήθειες επιθυμούμε να επισημάνουμε αυτή την επίσημη στιγμή.

Αρχικά ότι πρώτο διδάσκαλο στην επαρχία αυτή θεωρούμε τον Επίσκοπο, το Μητροπολίτη Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας κ. Θεόκλητο. Δεν είναι βέβαια διοικητικός και πειθαρχικός προϊστάμενος των εκπαιδευτικών. Η συντεταγμένη Ελληνική Πολιτεία έχει και στον εκπαιδευτικό τομέα την νομοθετική και ιεραρχική της διάρθρωση. Κατά την ορθόδοξη όμως εκκλησιολογία, ο εκασταχού επίσκοπος είναι ο υπεύθυνος διδάσκαλος του λαού του Θεού. Πνευματικά επομένως ο Σεβασμιώτατος κ. Θεόκλητος προΐσταται του διδακτικού σε ευρύτερο επίπεδο έργου, «αντεχόμενος του κατά την διδαχήν λόγου», πράος, ιλαρός, προσηνής, ευγενής, «σπείρων εν ευλογίαις» και εν υπομονή αναμένων την καρποφορίαν. Για το γεγονός αυτό δεν χρειάζεται να πούμε περισσότερα. Σεις, Παναγιώτατε, γίνατε αυτόπτης και αυτήκοος και το διακηρύξατε διαπρυσίως. Αγαπά το ποίμνιό του και υπεραγαπάται από αυτό.

Στη συνέχεια σας διαβεβαιώνουμε ότι στην ιστορική και παραδοσιακή αυτή πόλη και επαρχία, οι δι-

δάσκαλοι και οι καθηγητές στα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαιδεύσεως, δεν αφιστάμεθα της αρχής, σύμφωνα με την οποία το σχολείο έχει σκοπό όχι μόνο τον καταρτισμό των μαθητών με τη μάθηση, αλλά και τη διάπλαση του χαρακτήρα τους με τη μόρφωση. Δεν σταματάμε ποτέ μόνο στην παροχή των γνώσεων, αλλά προχωρούμε στην ηθική διάσταση, την εσωτερική καλλιέργεια, την όντως παιδεία. Δεν ξεχνάμε πως η γνωσιολογική μάθηση είναι Εισαγωγή στην παιδεία, ενώ η εσωτερική μεταμόρφωση είναι η ουσία της παιδείας. Το δράμα της ανθρωπότητας σήμερα είναι ότι πολλές φορές η αγωγή κυριαρχείται από γνώσεις χωρίς αγάπη, από δύναμη χωρίς δικαιοσύνη, από βία χωρίς Ελευθερία.

Όλα όσα αριστοτεχνικά και φιλοσοφημένα διατυπώσατε στην προχθεσινή σας ομιλία, Παναγιώτατε, κατά την αναγόρευσή σας εις επίτιμον διδάκτορα του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, αποτελούν το Α και το Ω του μεγίστου κεφαλαίου που λέγεται Παιδεία

Με αυτές τις σκέψεις, Παναγιώτατε και Σοφώτατε Πάτερ και Δέσποτα, σας παρακαλούμε, από την καθέδρα σας, το πάνσεπτο Οικουμενικό Πατριαρχείο, ενώπιον του Θρόνου της μεγαλοσύνης του Ζώντος Θεού και σεις και η τιμία Συνοδία σας, όπως και ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος κ. Χριστόδουλος, να επαίρετε οσίους χείρας, ώστε διαρκώς να παρέχει η Αγία και Ομοούσιος και Ζωοποιός Τριάς, πνεύμα σοφίας και συνέσεως στους διδάσκοντες, φωτισμό γνώσεως και ευσεβείας στους διδασκομένους και ομόνοια και ειρήνη σε όλους. «Ως ωραίοι οι πόδες σας, ευαγγελιζομένου την ειρήνην, την αγάπην και τα αγαθά του Θεού».

Πολλά, υγιεινά και ευφρόσυνα τα έτη Σας.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΣΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΣΤΗ ΣΙΑΤΙΣΤΑ ΤΗΝ 26η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2012

Ο Αναστάσιος Δάρδας προσφώνησε και τον Πατριάρχη εκ δευτέρου, την 26η Οκτωβρίου 2012, κατά την επίσκεψη Αυτού στη Σιάτιστα, με αφορμή τον εορτασμό της εκατονταετηρίδος (1912-2012) του Μητροπολιτικού ναού του Αγίου Δημητρίου. Κατά την προσφώνηση αυτή ανέγνωσε τα επιγράμματα με ακροστιχίδες «Βαρθολαμαίος» και «Ο Πατριάρχης»

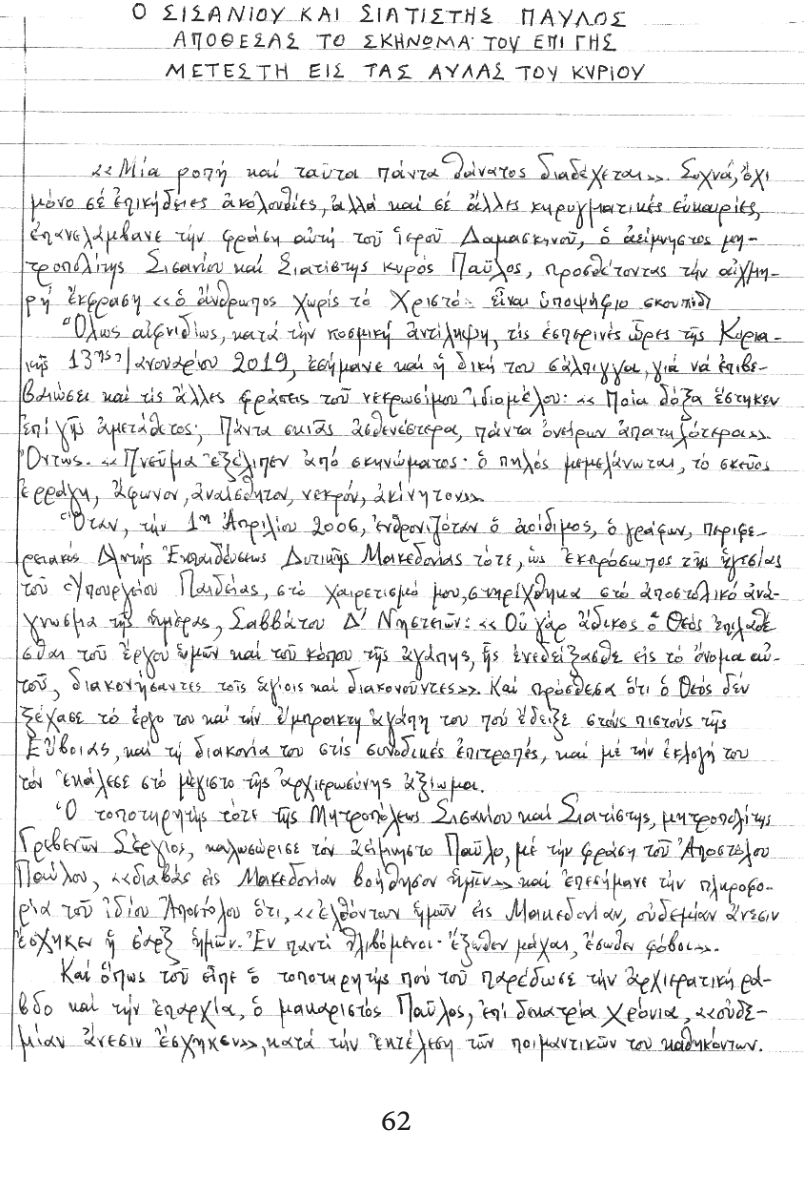
Ἡ σημερινή ἡμέρα ἀποτελεῖ σταθμόν διά τήν ἱστορίαν τῆς Σιατίστης, διό εἰς τό τοπικόν Συναξάριον σημειοῦμεν: «Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, 26η Ὀκτωβρίου, ἀνάμνησιν ποιούμεθα τῆς ἐν Σιατίστῃ ἐλεύσεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως καί Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, ὅστις ἐπεσκέψατο τήν θεοφρούρητον ταύτην πόλιν, ἱερουργήσας ἐν τῷ πανιέρῳ ναῷ τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου, ἐπί τῇ ἑκατονταετηρίδι αὐτοῦ, ἐν ἔτει δωδεκάτῳ καί δισχιλιοστῷ, ἀρχιερατεύοντος Παύλου μητροπολίτου».

Σιάτιστα εἰσδέχεται Βαρθολομαῖον
Πατριάρχην φέροντα φῶς ἐξ ἑώας.
Βαρθολομαῖος ἦλυθεν Ὀκτωβρίου εἰκάδι ἕκτῃ
Ὡς εὖ παρέστητε, μετά τῆς τιμίας Συνοδείας Σας!
Πολλά, ὑγιεινά και εὐφρόσυνα τά ἔτη Σας:
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΑΡΔΑΣ

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΙ ΛΟΓΟΙ

Επικήδειος στον μακαριστό Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης Παύλου

Ο ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ ΠΑΥΛΟΣ
ΑΠΟΘΕΣΑΣ ΤΟ ΣΚΗΝΩΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙ ΓΗΣ
ΜΕΤΕΣΤΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΥΛΑΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

«Μία ροπή και ταύτα πάντα δύναιτο διαδέχεται». Συχνά, όχι μόνο σε εγκηδείους ακολουθίες, αλλά και σε άλλες κηρυγματικές ευκαιρίες, ενανθρώπησε την φράση αυτή του ιερού Δαμασκηνού, ο αείμνηστος μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης κυρός Παύλος, προσδίδοντας την αίγλη-ρή έκφρασή «ο άνθρωπος χωρίς το Χριστό» είναι υποψήφιο σκουπίδι.

Όλως αιφνιδίως, κατά την ποιμική αντίληψη, τις εσπερινές ώρες της Κυριακής 13ης Νοεμβρίου 2019, εσήμανε και η δική του εξάλειγγα, για να επιβεβαιώσει και τις άλλες φράσεις του νεκρωσίμου ιδιομέλου: «Ποία δόξα έστηκεν επί γης αμετάθετος; Πάντα σκιάς αδηνεύτερα, πάντα ονείρων απατηλότερα». Όντως. «Πνεύμα εξέλιπεν από σκηνώματος· ο πηλός μεμόλυνται, το σκεύος έρρηγε, χόρτον, ανθρώπων, νεκρόν, ακίνητον».

Όταν, την 1η Απριλίου 2006, ενθρονιζόταν ο αοίδιμος, ο φλογερός, παρρησιαστής Ποιμήν Επαναδέσεως Δυτικής Μακεδονίας τότε, ως εκφράσωμος της ηχούς του ευαγγελίου Παιδείας, στο χαιρετισμό μου, σημείωσα ότι το αποστολικό αναγνώσμα της ημέρας, Σαββάτου Δ' Νηστειών: «Ου γαρ άδικος ο Θεός επιλαθέσθαι του έργου υμών και της κόπου της αγάπης, ης ενεδείξασθε εις το όνομα αυτού, διακονήσαντες τοις αγίοις και διακονούντες». Και πρόσθεσα ότι ο Θεός δεν ξέχασε το έργο του και την εμπρακτη αγάπη του που έδειξε στους πιστούς της Εύβοιας, και τη διακονία του στις συνοδικές επιτροπές, και με την εκλογή του τον ανέδειξε στο μέγιστο της αρχιερωσύνης αξίωμα.

Ο τοποτηρητής τότε της Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, μητροπολίτης Γρεβενών Σεραφείμ, καλωσόρισε τον αείμνηστο Παύλο, με την φράση του Αποστόλου Παύλου, «εν Μακεδονίαν βοήθησον ημίν» και εσημάνε την πληροφορία του ιδίου Αποστόλου ότι, «εξελθόντων ημών εις Μακεδονίαν, ουδεμίαν άνεσιν έσχηκεν η σάρξ ημών. Εν παντί θλιβόμενοι· έξωθεν μάχαι, έσωθεν φόβοι».

Και όπως τότε είπε ο τοποτηρητής πού του παρέδωσε την αρχιερατική ράβδο και την εφαρχία, ο μακαριστός Παύλος, επί δεκαετία Χρόνια, «ουδεμίαν άνεσιν έσχηκεν», κατά την εκτέλεση των ποιμαντικών του καθηκόντων.

Ὁ ἀξιομισθότερος ποιμενάρχης μας ἀναδείχθηκε θεολόγος τῆς δημιουργίας καὶ τῆς πράξεως, κληρικὸς μὲ ἑλληνορθόδοξο ἦθος καὶ ὅραμα, ποιμένας μὲ σύνεση καὶ διάκριση, «ἔννμφων ἐν παιδείᾳ», διδάσκαλος δόκιμος τῶν ἀληθειῶν τῆς θείας ἀποκαλύψεως, παιδαγωγὸς ἱερὸς τῆς νεολαίας, ρυθμιστὴς ἔμπειρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ εὐπρεπείας.

Κατὰ πάντα ἱεραπόστολος, τελοῦσε τὴ θεία λειτουργία μὲ τὴν ἴδια ἱεροπρέπεια, βαθιὰ συναίσθηση καὶ περισυλλογή, εἴτε περιβεβλεγμένος ἀπὸ ἱερεῖς, εἴτε μόνος του ὡς ἁπλὸς ἱερέας καὶ στὸν μικρότερο ναὸ τῶν ἐνοριῶν τῆς ἐπαρχίας του. Γνώστης τῆς λειτουργικῆς παραδόσεως, βεβιώνει καὶ βίωνε τὰ λεγόμενα καὶ ἀδόμενα σὲ ὅλες τὶς ἀκολουθίες τοῦ νυχθημέρου, τηρώντας τὸ τυπικό. Κατάρτιζε τὸ πρόγραμμα, μὲ κύριο μέλημά του νὰ ἔχουν ὅλες οἱ ἐνορίες καθε Κυριακὴ θεία λειτουργία

Χαριτωτικὸς στὸ λόγο, μὲ εὐγλωττία καὶ ἄνεση, σὲ ὅλα τὰ κηρύγματα, λειτουργικὰ κηρύγματα, ἐσχερινὲς ὁμιλίες, διαλέξεις σὲ ἐχθρὲς γονέων, σὲ ἱεραποστολικὰ συνέδρια, ἔζησε γνωστὸς ὄχι μόνο στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο ἀλλὰ καὶ στὸν εὐρύτερο ὀρθόδοξο. Ἀντιποκρινόταν στὴν κάθε πρόσκληση καὶ δὲν ὑπολόγιζε κόπο, διότι ὁ ἐπαναστατισμὸς τῶν πιστῶν καὶ ἡ πνευματικὴ παραδοχὴ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ τὸν ἐνευφραίνει. Κάποιες φορές, θέλοντας νὰ ἐξαντλήσει τὸ θέμα του, ὑπερέβαινε τὸν χρόνο, καθὼς τὴν ὥρα τῆς ὁμιλίας τῶν ἀκροατῶν ἐπερνοῦσε ἐνθουσιασμὸς καὶ μυστικισμός. Στὴν προσπάθειά του νὰ μεταδώσει τὶς ἀλήθειες τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως μὲ κάθε δυνατὸ κόσμο, σὲ στιγμὲς ποὺ ἤθελε νὰ χτυπήσει τὴν ἀκρισιμορφὴ ἁμαρτία καὶ γοητεύοντα τὴν ἀδικία, μὲ ἱερὴ ἀγανάκτηση, γίνόταν ἐλληνικός, μὲ ἐκκλησιαστικὸ τρόπο ἐκφορᾶς τοῦ λόγου, ποὺ δυνάμωνε τοὺς ἀκροατές. Ἦταν ὁ ὑπερβάλλων ζῆλος, μὲ ἀκοπό, κατὰ τὸν Μέγα Βασίλειο, «πανταχόθεν οἰκοδομεῖσθαι τὴν Ἐκκλησίαν».

Εὐαίσθητος στὰ κοινωνικὰ δίκαια, ἀπὸ τὴ φύση του ἀντίθετος σὲ κάθε μορφὴ ἀδικίας, στὸν καιρὸ τῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας, ἐτόνιζε ὅτι ἡ κρίση ἦταν στὸ βάθος πνευματική, ἐσημείωνε τὶν οἰκειοθέλητη ἀποχρεώσεως πολιτικὴ ὑποκρισία καὶ ἀντιμάχονταν πρωτοβουλίες γιὰ τὴν ἀνακούφιση τῶν ἐνδεῶν. Τεράστιο τὸ ἔργο τῶν συσσιτίων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, καὶ τῆς κοινωνικῆς φροντιστηριότητας, φανερῆς ἢ μυστικῆς. Τὸν βασάνιζε τὸ ἄδειασμα τῶν Χωρῶν τῆς ἐπαρχίας του, ἤθελε νὰ ἀναζητήσει πλη-

δυσφημιά το βόϊο, εκέρδυγκε την υλοποίηση προγράμματος εγκαταστάσεως πολυτέκνων οικογενειών, ώραίο ως όραμα, δύσκολο όμως στην εφαρμογή. Αφού έβγαιναν αυτοί πού γεννήδημαν και μεγάλωναν στό χωριό τους, δέν είναι εύκολο μιά οικογένεια τής πόλης να εγκατασταθεί στό χωριό και όταν της προσφέρεις άνετη κατοικία. Τό πίστευε όμως, διότι το επιδυμούσε εφοδρά.

Αγκυβέβαστος στά δόγματα της ορθοδόξου πίστεως και ζωής. Όταν αντιεναγγελικά νομοθετήματα, ξένα προς τις παραδόσεις του λαού, εγκαθιζάνανε, χωρίς να υπολογίζει τίποτε, και έξω από μικροκομματικές σκοπιμότητες ήταν άτεγκτος. Στά εθνικά θέματα άνυποχώρητος. Το μύκνειο άγαλμα του ήταν ένα ρωμαλέο κήρυγμα για να γίνει δημοψήφισμα για τή Μακεδονία.

Έτσι πορευόμενος, εν μέσω αυτής της τεχνητικής δαιμονίας, την Κυριακή μετά τά Φώτα, αφού συλλειτούργησε με τόν Σεβασμιώτατο μητροπολίτη Χαλκίδος κ. Χρυσόστομο, όμου επιβεβαίωσαν την αλήθεια της ευαγγελικής περικοπής της ημέρας «ότι ο λαός ο πορευόμενος εν σκότει είδε φώς μέγα» και έγινε εύσωμος και σύναιμος του Χειστού, στό παγκό του στή Χαλκίδα «κλίνας την κεφαλήν, παρέδωκε το πνεύμα». Ο των ψυχών δεσπότης και των σωμάτων «σού εν τη χειρί ή πνοή ημών», τόν ευλόγησε: «Εν ειρήνη τελειούδαι επίσκοπε Παύλε. Το επί γης έργο σου επετέλεσας. Έλα τώρα, μαζί με τις πνευματικές προσευχές σου, τόν αγαπολογισμό σου, και πάρε θέση στό Υπερουράνιο Θυσιαστήριο. Είσελθε εις την χαράν του Κυρίου σου».

Το περίμενε; Αναπαύλαυσα δέ πώ ναί, γιατί πολύ μέρα την γούσε ως άνθρωπος του Θεού, με τη μνήμη του θανάτου, όπότε πάντα ήταν έτοιμος. Ανθρωπίνως όμως, δέν ανέπαυε των προσευχών. Δέν σταματούσε τόν προσευχητισμό. "Ηθελε να λειτουργήσει τόν Άγιον Αθανάσιον. Θά επιστρέψω από τή Χαλκίδα και θά επεσεχίνουμε τις διαδικασίες για ένα θέμα, είχε πεί. Δέν ήταν μόνο τά πνευματικά. Ήταν πρόεδρος και στά Κληροδοτήματα της Σωτήρας και φρόντιζε. Τώρα όλα τά αναλαμβάνουν άλλοι. Εκείνος αναλλαγμένος των «τήδε γενεών» μετέβη «επί τά κρείττονα και δυμηδέστερα». Στή χορεία των προσυτέρων πού κυκλώνουν τόν θρόνο του Εσφαγμένου Αρνίου χωρίς και αυτός, όπως και άπειροι άλλοι. Εμείς, χωρίς την ευχή του,

τόν ἀποχαιρετοῦμε, μέ ἕνα ἐπίγραμμα ἰαμβικό καί ἀκροστιχίδα τό ἀρχιματικό του ὄνομα Π α ῦ λ ο ς, ὅπως τό ἤθελε, ὅταν μᾶς ἔλεγε, εὐγενικά ἀλλά καί ἐπιτακτικά: «Κάνε ἕνα ἐπίγραμμα». Τό φτάσαμε, ἔστω καί μέ ἀκομψους στίχους, «ὅσον ἔγκειται εἰς τήν ἡμετέραν δύναμιν».

Παῦλον ὃ δεύσανται εὐσεβῶς τὸν δρόμον
Αρχιερέα συμπαθήσαντα τέκνοις
Υἱὸν φωτὸς Ἀναστάσεως φανέντα
Λαὸς χαρμολύπῃ συσχεθεὶς βαθείᾳ
Οἴλβιον ἔργοις κοιμηθέντα προπέμπει
Σὺν πᾶσι δικαίοις προσδοκῶν ταχθῆναι

Αἰωνία αὐτῶ ἡ μνήμη

Ο Αναστάσιος συνέχισε να συμμετέχει με ομιλίες σε εκδηλώσεις και να αφιερώνει άρθρα για την προσωπικότητα του μακαριστού Παύλου. Με αφορμή το τριετές μνημόσυνό του, συνέταξε το παρακάτω επίγραμμα:

ΕΞΑΣΤΙΧΟΝ ΙΑΜΒΙΚΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΕΠΙ ΤΩ ΤΡΙΕΤΕΙ ΜΝΗΜΟΣΥΝΩ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΣΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ ΚΥΡΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Π αῦλον ἐκδιδάξαντα παυλείῳ γλώσσῃ
Α ᾽ναβάντα εἰς οὐρανίους θαλάμους
Υ ῾μνοῦντα σὺν ταῖς τάξεσι τῶν ἀγγέλων
Λ ατρεύοντά τε αὐτοψεὶ Θεῷ ζῷντι
Ο ῾ρῶμεν σχόντα ἐν Θεῷ παρρησίαν
Σ ωτηρίας ἵνα εὐθύνωμεν τρίβους

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Καταλιπών τη ματαιότητα των ανθρωπίνων, πλήρης ημερών και αγαθοεργίας, προς δώματα υπερκόσμια πορεύεται. Όταν εκλήθην ως εκπρόσωπος των εκπαιδευτικών να αποχαιρετήσω τον μεγάλο άνδρα —διότι, τηρουμένων των αναλογιών, μέγας ανήρ κεκοίμηται σήμερα— βρέθηκα σε μια δυσκολία· αλλά κατέφυγα σε μια μέθοδο προσφιλή μου, να χαράξω αυτούς τους τέσσερις ιάμβους που προανέφερα, και πατώντας σε αυτούς να αποτίσω τον ύστατο χαιρετισμό στον απερχόμενο μεγάλο άνθρωπο της Σιάτιστας.

Ο Νικόλαος Παπαγεωργίου —εάν μπορώ να τον συνοψίσω σε τρία ή τέσσερα χαρακτηριστικά τον άνθρωπο— θα έλεγα ότι ήταν ως προς το ήθος **ακέραιος**, ως προς την παρουσία του **ειλικρινέστατος**, **δωρικός** στην επικοινωνία του, και **λιτός και λακωνικός** στον λόγο του, στην έκφρασή του. Και νομίζω πως εκεί

επάνω πρέπει να στηριχθούμε, για να θυμηθούμε εμείς οι παλαιότεροι που τον ζήσαμε, και να μάθουν και οι νεότεροι οι οποίοι τώρα μαθαίνουν, οι πολύ νεότεροι, πατώντας όμως —Σεβασμιώτατε Δέσποτα— πρώτα, στη θεολογική διάσταση που άπτεται του θανάτου, διότι αυτή είναι η αλήθεια.

Ο θάνατος, για αυτούς που φεύγουν, αποτελεί έναν τρόμο· και για εμάς που μένουμε —ή για εκείνους που μένουν— γεννάει θλίψη.

«Ὦ θάνατε, ὡς πικρόσημον μνημόσυνον», είναι γραμμένο στην Θεία Γραφή.

Αλλά, αυτό το φοβερό, όντως, μυστήριο του θανάτου —αυτή η διάλυση, όπως είπατε Σεβασμιώτατε— «εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη» το σώμα και η ψυχή να ανεβαίνει στον ουρανό· αυτή η κράση και η μείξη, όπως την είπατε, και ο άλυτος δεσμός, «ἵνα μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον γένηται», έτσι το πρόσταξε ο Δημιουργός, μετά την παρακοή, μάς βάζει, πέρα για πέρα στην απάντηση και στη λύση για το πρόβλημα του θανάτου.

Πατώντας λοιπόν σε αυτήν την προϋπόθεση, θα πω δυο λόγια, ποιος ήταν ο Νικόλαος Παπαγεωργίου· διότι η προσφορά του είναι γνωστή, πασίγνωστη, και στη Σιάτιστα, και στη Δυτική Μακεδονία, και στην Εσπερία Θεσσαλονίκη όπως είπατε Σεβασμιώτατε, και στο Πανελλήνιο, και το κλείνω εδώ.

Απευθυνόμενος στην ταπεινότητά μου, μου λέει:

«Στα εγκαίνια εσένα όρισε η Δημοτική Αρχή ομιλητή;» —με τόνο επιτακτικό αλλά ταυτόχρονα και φιλικό, με εκείνο το υπομειδίαμα που σε καθηλώνει— «Δεν θα πεις τίποτα παραπανίσιο».

Δεν είπα τότε· Έτσι και τώρα δεν θα πω κάτι παραπανίσιο — δική του είναι η λέξη.

Και θέλω, εκπροσωπώντας τον εκπαιδευτικό κόσμο, να αναφερθώ στο πρώτο μεγάλο έργο του, γιατί για το Νοσοκομείο και για όσα έκανε στη Θεσσαλονίκη, στη Ιερά Μητρόπολη Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως και γενικότερα στο Πανελλήνιο, ακούστηκαν και θα ακουστούν πολλά.

Χωρίς να είναι κλασικά φιλόλογος και αυτός και τα αδέρφια του, κατάλαβαν την αξία της μονόστιχης εκείνης ρήσης του Μενάνδρου:

«Ἡ παιδεία κάλλιστον ἐστὶ κτῆμα βροτοῖς».

Η παιδεία είναι κτήμα του ανθρώπου που κανείς δεν μπορεί να του το αφαιρέσει. Και ίδρυσαν το διδακτήριο, γιατί εγνώριζαν εξ εμπειρίας —και όχι εκ φιλοσοφίας— ότι **«ἄνθρωπον ἄγειν»** είναι **«τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν».**

Και την ομιλία εκείνη —όπου μου ζήτησε να μην πω παραπανίσια— την ξεκίνησα με εκείνον τον αντιχαριστήριο λόγο μου, πατώντας σε ένα επίγραμμα, γραμμένο στο περιώνυμο Τραμπάντζειο Γυμνάσιο, του οποίου συνεχιστές της ιστορίας είναι οι αδελφοί Παπαγεωργίου. Είπα τότε, το Γυμνάσιο κτίστηκε, όταν σε ολόκληρη τη Μακεδονία υπήρχαν μόνο τρία γυμνάσια, και έχει μια επιγραφή:

«Δῶ ποιός θρόνιασε τὰς Μούσας;
δός μου, Σιάτιστα Πατρίς
Τ' ὄνομα νὰ στεφανώσω: Ἰωάννης Τραμπαντζής».

Και εγώ, λέω τώρα προσθέτοντας στο νέο διδακτήριο —διότι χρειαζόταν και ήταν απαραίτητο:

«Ξαναθρόνισαν τις Μούσες,
σε κτήριο περικαλλές·
οι αδελφοί Παπαγεωργίου,
του Τραμπαντζή συνεχιστές·

Σιάτιστα, στεφάνωσέ τους
με δόξες και τιμές παντοτινές».

Και τους στεφανώνει η Σιάτιστα, από τότε που ξεκίνησαν το πρώτο τους έργο και ακολούθησαν τα άλλα. Αλλά τώρα, στον κόσμο τον υπερουράνιο όπου ανεβαίνει ο Νικόλαος, θα πάρει και τον στέφανον — αυτή είναι η ευγενική προσευχή, αλλά και η βεβαιότητα όλων— ενώπιον του δικαιοκρίτου Κυρίου.

Ο Νικόλαος πορεύθηκε· γεννημένος πριν από 92 χρόνια. Συγκινητικό είναι ένα ιδιόχειρο του πατέρα του Νικολάου, όπου σημειώνει: «1930, 30 Μαρτίου, ημέρα Κυριακή και ώρα 9 το βράδυ, απέκτησα το πρώτο μου τέκνο, τον Νικόλαο». Και ήρθε ύστερα ο αείμνηστος Λεωνίδας, και ήρθε ύστερα ο Απόστολος. Και ήρθε εκείνη η φοβερή απώλεια του πατέρα τους, όταν τον εκτέλεσαν οι Γερμανοί τον Ιούλιο του 1944. Και η μητέρα Αλεξάνδρα, κράτησε γερά και ανέθρεψε τα παιδιά της, και τα δίδαξε, και μεγαλούργησαν, στηριζόμενοι στην εξαντλητική εργατικότητα, στην απαράμιλλη δύναμη και δεξιότητα. Μεγαλούργησαν γιατί ήξεραν —και ήθελαν— πώς να περπατήσει μια επιχείρηση, και έγιναν μεγάλοι.

Αυτό ακριβώς θέλω να πω, αυτό θέλω να υπογραμμίσω. Και θέλω, Σεβαστέ και φίλτατε Νικόλαε: Θα βρεις τον προπάππου σου τον ιερέα Γεώργιο· θα βρεις τον παππού σου Νίκο, τον πατέρα σου Γεώργιο, τη μητέρα σου Αλεξάνδρα, τη σύζυγό σου, τον αδελφό σου Λεωνίδα. Και εκεί θα απολαύσετε όλοι το Στεφάνι που σας ανήκει ως οικογένεια· διότι πορευθήκατε την οδό την ευθεία.

Σιάτιστα 28-12-2023

Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Καστορίας
κ. Καλλίνικον

Σεβασμιώτατε

Πρὸ ὀλίγου πληροφορήθηκα ὅτι αὔριον τελεῖται τριετὲς μνημόσυνον τοῦ μακαριστοῦ προκατόχου σας κυροῦ Σεραφείμ. Μὴ δυνάμενος, λόγῳ κινητικῶν προβλημάτων, νὰ παραστῶ, συνέθεσα ἐν τάχει ἕνα ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖο σᾶς ἀποστέλλω.

Μετὰ σεβασμοῦ
Α.Ν.Δ.

Σ εραφεὶμ ἁοίδιμον Μητροπολίτην
Ε' κλοχάδος Καστορίας ἡγηθέντα
Ρ' οπῇ μιᾷ ἐν οὐρανίοις θαλάμοις
Α' ρπαγέντα πρὸ τριετίας ἐν τάχει
Φ θειρομένου σώματος ἐν γῇ τεθέντος
Ε' θραμεν εὐθὺς ἡ ἀγαθὴ καρδία
Ι' μείρουσα θυσιαστήριον ἄνω
Μ άκαρ ἱερὲ δὸς ἡμῖν εὐλογίαν
Α.Ν.Δ.

ΣΥΓΧΑΡΗΤΗΡΙΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Σιάτιστα 31 Ιανουαρίου 2024

Προς
τον κ. Θωμά Θεοδωρόπουλο
Διευθυντή και τους εκπαιδευτικούς
του Μουσικού Σχολείου Σιάτιστας το Κωνσταντίνος
και Έλενη Παπακυριακόπουλος

Κοινοποίηση:
κ. Βασιλική Βόντσα
Δήμαρχο Βιθυνίας Εκλογής
Ν. Κοζάνης

Υπό τό κράτος ενημωσιασμού συνεχόμενος, μετά την χθεσινή εκδήλωση του Σχολείου σας, σπεύδω αυθορμήτως να εκφράσω τά ειλικρινή και ανεπιφύλακτα συγχαρητήριά μου. Το Σχολείο σας, την εκπαλαι "φιλόμουσον" Σιάτισταν κηά δευτέρον εις άνθος ανεβάζει εις το πολιτισμικόν επίπεδον.

Η ημέρα της εορτής των Τριών Ιεραρχών, μαζί και δίπλα στην ανυπέρβλητη υπογραφία και μουσική, έφερε, χάρη στή δική σας συμβολή, έλαβε και μιά άλλη διάσταση.

Πλέως, επιδερμικά εξεταζόμενος, και προσπαθεία το ερώτημα ποιά σχέση έχουν ο Χατζηδάκης και ο Θεοδωράκης, θέλω παρουσιάσουμαν κηά την δραχτερα και το εξαίσιο τραγούδι των συναδέλφων εκπαιδευτικών, μέ τούς Τρείς Ιεράρχες. Και θέλω: η εκδήλωση αυτή, δι συνέχειας τῶ λειτουργικῶ και μυσταγωγικῶ ύφους στόν Ιερό Ναό, χαμπάτησε τον εορτασμό.

Έδω είναι αλήθεια, θέλω και είναι, ότι η τέχνη ξεκινά από την έμφυτη τάση του ανθρώπου προς το ώραίο, θέλω επίσης ότι η μουσική και η ποίηση είναι από τις λεπτότερες μορφές τέχνης, και ότι η μέν ποίηση βρίσκεται έξω κηά τά δραδολογιστικά εχήματα των γνωσιολογικῶ κλιμακίων, η δέ μουσική έξω από τα όρια τῶ λεκτικοποιητῶν τότε η εκδήλωση του Σχολείου σας εκπληρώνει ένα κενό και εξωραΐζει τον χρόνο εορτασμό.

Συγχαρητήρια στό Διευθυντή, την σπουδαιότητα, στον ενεργητικό, στούς εκπαιδευτικούς του Ψαλτες και τραγουδιστές, στούς μαθητές πού είχαν τη θέση των συμμετεχόντων αδρανή, στούς υπεργέτες, δηλαδή σέ όλους μαζί και στόν καθένα χωριστά.

Με θλη μου την εκτίμηση

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

Ανάμεσα στις εκδόσεις που παρουσίασε ήταν και το βιβλίο *Οι Κασομούληδες του 1821 και η Σιάτιστα*, *εκδ.* 2011, του συμπατριώτη του Δημητρίου Μιχαήλ Σιάσιου. Κατά την παρουσίαση του βιβλίου αυτού, ως αντίδωρο τιμής στον συγγραφέα για την ερευνητική του εργασία και τη συγγραφή του βιβλίου του, όπου καταδεικνύεται η αδούλωτη και εύανδρος Σιάτιστα ως πατρίδα των αγωνιστών της εθνικής παλιγγενεσίας Κασομούληδων, αφιέρωσε το παρακάτω επίγραμμα σε στίχους δωδεκασύλλαβους.

Σιάτιστα ἀείποτε ἐθνικῶς δρῶσα
ἔλαμψεν ἀγῶσι, παιδείᾳ καί ὅλβῳ
τεκοῦσα ἄνδρας σοφούς καί εὐπατρίδας
οἷς καί Κασομούληδες συναριθμοῦνται.
Τούτους Δημήτριος ὁ Μιχαήλ Σιάσιος
δεόντως προὔβαλε συγγραφῇ ἐργώδει
δείξας τήν Σιάτισταν γενέθλιον πόλιν.
Ἐχαράχθησαν ἐν Σιατίστῃ ὑπό Α. Ν. Δ.
τῇ 24ῃ Μαρτίου 2012

Με το επίγραμμά του αυτό ο Αναστάσιος Δάρδας περιέγραψε συνοπτικά την εθνική δράση των Σιατιστινών, αλλά και το περιεχόμενο του βιβλίου.

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ

Ο Αναστάσιος Δάρδας, ως γιος ιερέα, από μικρό παιδί ακολουθούσε τον πατέρα του στον ναό και στις διάφορες εκκλησιαστικές εκδηλώσεις. Από τότε είχε διαπιστωθεί και η κλίση του στις Θεολογικές σπουδές. Αν και το λεγόμενο Ακαδημαϊκό Απολυτήριο (το 1966) του έδινε τη δυνατότητα να εισαχθεί σε μία σχολή η οποία θα ήταν προσοδοφόρα, αυτός γράφτηκε στη Θεολογική από επιλογή και όχι από ανάγκη. Μετά την απόκτηση πτυχίου από τη Θεολογική Σχολή Θεσσαλονίκης, ακολούθησαν οι φιλολογικές σπουδές του στο Πανεπιστήμιου Αθηνών. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του, με αφορμή μια εργασία για την προσφορά της πατρίδας του Σιάτιστας στους εθνικούς αγώνες, την οποία του είχε αναθέσει ο καθηγητής του στο μάθημα Νεότερης Ιστορίας Βασίλειος Βλ. Σφυρόερας (1921-2015), διαπιστώθηκε και η ευχέρειά του στο «γράφειν». Του είπε τότε ο καθηγητής του: Ο κάλαμός σου αγαπητέ μου, είναι ικανός, και με τα ιστορικά θέματα φαίνεται ότι έχεις ροπή και κλίση και πρέπει να ασχοληθείς.

Κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών του σπουδών, ακολούθησε και το ερευνητικό του έργο, καθώς αυτό υπήρξε βασική προϋπόθεση για τη σύνταξη των επιστημονικών συγγραφών. Έτσι, εργάστηκε ερευνητικά στα Ιστορικά Αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών, του Οικουμενικού Πατριαρχείου, των Μητροπόλεων της Μακεδονίας, στα Αρχεία των Δήμων και Κοινοτήτων, στα Ιστορικά Αρχεία της Μακεδονίας (Θεσσαλονίκης και Κοζάνης), στα αρχεία των Σχολείων και των Μοναστηρίων, στην Εθνική Βιβλιοθήκη, στη Βιβλιοθήκη της Βουλής, στη Γεννάδειο Βιβλιοθή-

κη, στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης, στη Δημόσια Βιβλιοθήκη Φλώρινας, στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καστοριάς, στη Μανούσεια Βιβλιοθήκη Σιάτιστας. Από τη συσχέτιση του αρχειακού υλικού που μελέτησε με τις εκδοθείσες πηγές προέκυψε ένα πλούσιο συγγραφικό έργο, το οποίο με την πάροδο του χρόνου, την καλλιέργεια του ταλάντου του, την εμφάνιση νέων ευκαιριών, και τον εντοπισμό νέων στοιχείων συνέχεια εμπλούτιζε.

Το συγγραφικό έργο του Αναστασίου Δάρδα συνίσταται από μονογραφίες, εισηγήσεις σε συνέδρια και ημερίδες δημοσιευμένες στα πρακτικά τους, άρθρα σε συλλογικούς τόμους, σε περιοδικά και εφημερίδες, λήμματα σε εγκυκλοπαίδειες. Συχνά στα κείμενά του περιλάμβανε φράσεις από την Αγία Γραφή και την Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, με τρόπο που το περιεχόμενό τους να γίνεται κατανοητό ακόμα και από αυτούς που είχαν μόνο τη βασική εκπαίδευση. Οι πανηγυρικοί του λόγοι διακρίνονταν από μια πρωτόγνωρη ευφράδεια, και πολλοί από αυτούς τυπώθηκαν σε τόμους. Πλούσιο είναι και το ποιητικό – υμνογραφικό του έργο, το οποίο συνίσταται από επιγράμματα, παρακλητικούς κανόνες, απολυτίκια, κοντάκια, μεγαλυνάρια σε αγίους μονών της Ι.Μ.Σ.Σ. και ναών της περιοχής της Σιάτιστας και της ευρύτερης περιοχής.

Στη συνέχεια παραθέτουμε τους τίτλους των μονογραφιών του και την περίληψή τους, καθώς και τους τίτλους των άρθρων του και τα περιοδικά ή τους συλλογικούς τόμους όπου αυτά δημοσιεύτηκαν. Από το πλούσιο υμνογραφικό του έργο, συμπεριλάβαμε μόνο δείγματα, καθώς λόγω του μεγέθους του είναι δύσκολο να συμπεριληφθεί στον παρόντα τόμο.

Ι. ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ

1. ***Ο Ιερός Ναός των Ταξιαρχών και Τριών Ιεραρχών Σιάτιστας και ο κτίτορας αυτού Ιωνάς μοναχός,*** Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης, Θεσσαλονίκη 1982.

Στο βιβλίο αυτό, που αποτελεί μία από τις πρώτες δημοσιεύσεις για ναούς της Σιάτιστας, μελετάται από ιστορική και τεχνική πλευρά ο ναός των Ταξιαρχών και έρχονται στο φως νέα στοιχεία, άγνωστα ως την έκδοσή του, για τη ζωή και τη δράση του μοναχού Ιωνά.

Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται το εξωτερικό και εσωτερικό μέρος του ναού - μνημείου. Εντοπίζονται επεμβάσεις μεταγενέστερες του έτους αρχικής ανεγέρσεως, παρουσιάζονται οι τοιχογραφίες, το τέμπλο και οι εικόνες με τις παρακλητικές επιγραφές και η ενδιαφέρουσα παράσταση της δίκης του Χριστού από τον Πιλάτο. Στην εξαντλητική ανάλυση της μακροσκελούς επιγραφής, αποκαθίστανται τα αναγνωστικά λάθη προηγούμενων αρθρογράφων, και τεκμηριώνεται, με ιστορικά στοιχεία, το έτος ανεγέρσεως του ναού, το 1798.

Στο δεύτερο μέρος, με βάση επιγραφές και ανέκδοτα κείμενα, παρουσιάζεται η προσωπικότητα του κτίτορα Ιωνά μοναχού, ο οποίος υπήρξε σημαίνουσα προσωπικότητα στην εκκλησιαστική ζωή και εργάτης παιδείας στην πόλη κατά την Τουρκοκρατία. Ξεκαθαρίζεται το θέμα του χρόνου διδασκαλίας στο σχολείο της Σιάτιστας, παρουσιάζονται η εκπαιδευτική του δραστηριότητα, η γενικότερη προσφορά του και ο θάνατός του. Τέλος αποκαθίσταται η εσφαλμένη άπο-

ψη ότι ο Ιωνάς, συγχεόμενος με τον Ιωνά τον Σπαρμιώτη, ανέλαβε βιβλιοθηκάριος της βιβλιοθήκης της Κοζάνης.

2. *Σιάτιστα Αδούλωτη,* Θεσσαλονίκη 1983.

Η έκδοση περιλαμβάνει δύο πανηγυρικούς λόγους που εκφωνήθηκαν στη Σιάτιστα κατά τον εορτασμό της 162ης επετείου της Εθνικής Παλιγγενεσίας ο πρώτος (25-3-1983) και της 69ης επετείου της απελευθερώσεως της Σιάτιστας από τον τουρκικό ζυγό ο δεύτερος (4-11-1981).

Το πρώτο κείμενο αποτελεί έναν ύμνο εγκωμιαστικό της προσφοράς της Σιάτιστας στον ιερό αγώνα του 1821, με την προβολή μορφών που έδρασαν προεπαναστατικά όπως οι συνεργάτες του Ρήγα αδελφοί Μαρκίδες Πούλιου, ο αρχιεπίσκοπος Αχρίδας Ζωσιμάς, ο Γεώργιος Παπαζώλης, ο συμμάρτυρας του Ρήγα Θεοχάρης Τουρούντζιας, ο Γεώργιος Ζαβίρας, ο Μιχαήλ Παπαγεωργίου, αλλά και άλλων που συμμετείχαν στον αγώνα όπως ο Κασομούλης, ο Νιόπλιος κ.ά.

Το δεύτερο κείμενο αποτελεί μια επινίκιο ωδή στην απελευθέρωση της Σιάτιστας. Εκτίθεται το ιστορικό της απελευθερώσεως της πόλεως, τα γεγονότα του Οκτωβρίου 1912 και η ιστορική μάχη της 4ης Νοεμβρίου, η οποία στάθηκε σημαντική για ολόκληρη τη Μακεδονία. Στη νικηφόρα έκβαση της μάχης, επισημαίνεται η συμβολή των Κρητικών σωμάτων.

Πρόκειται για κείμενα που γράφτηκαν με κάποια ποιητική διάθεση, ο δε τίτλος της έκδοσης *Σιάτιστα αδούλωτη* αποδίδει μια ιστορική πραγματικότητα. Οι συνεχείς παραπομπές στις πηγές καθιστούν το κάπως λογοτεχνικό κείμενο των δύο παραπάνω λόγων, ση-

μαντικό από άποψη ιστορικής συμβολής στην πριν από την απελευθέρωση περίοδο της περιοχής.

3. ***Ιωάννης Μ. Τραμπαντζής, 1813-1890, Ιδρυτής και προικοδότης του Τραμπαντζείου Γυμνασίου Σιάτιστας,*** Θεσσαλονίκη 1988.

Το βιβλίο γράφτηκε με τη συμπλήρωση ενός αιώνα από τη θεμελίωση του Τραμπαντζείου Γυμνασίου. Ο συγγραφέας μετά από ενδελεχή έρευνα σε εφημερίδες και αρχεία και τη συγκέντρωση προφορικών μαρτυριών από τους απογόνους του ευεργέτη Ιωάννη Μ. Τραμπαντζή συνέθεσε και παρουσιάζει σε αυτό την προσωπογραφία του ευεργέτη, αφιερώνει δε το έργο του στον αρχαιότερο επιζώντα τότε καθηγητή του Τραμπαντζείου Γυμνασίου, τον αείμνηστο Χρίστο Καπνουκάγια. Η μελέτη αυτή, επαυξημένη αργότερα, αποτέλεσε το πρώτο κεφάλαιο της διδακτορικής διατριβής του.

4. Το διδακτήριο του Γυμνασίου και Λυκείου Σιατίστης «Γεώργιος Παπαγεωργίου», Θεσσαλονίκη 1988.

Ο συγγραφέας την 4η Νοεμβρίου 1986, ορίστηκε ως ομιλητής από τον Δήμο Σιάτιστας και τη Νομαρχία Κοζάνης για την 74η επέτειο της απελευθέρωσης της Σιάτιστας και τα εγκαίνια του νέου διδακτηρίου «Γεώργιος Παπαγεωργίου». Το ιστορικό της ανεγέρσεως του νέου διδακτηρίου, η τελετή, ο αντιχαριστήριος λόγος, τα ψηφίσματα και τα συγχαρητήρια κείμενα, αποτελούν τα περιεχόμενα της εργασίας αυτής. Ο συγγραφέας συνέθεσε το παρακάτω ελεγειακό επίγραμμα, το οποίο αποτέλεσε την προμετωπίδα της εκδόσεως αυτής:

ΔΩΜΑ ΦΑΕΣΦΟΡΟΝ ΜΟΥΣΩΝ ΔΕΙΜΑΝΤΟ ΠΙΕΡΙΔΩΝ
ΑΥΤΑΔΕΛΦΟΙ ΕΧΟΝΤΕΣ ΤΟΝ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΡΙΖΑΝ ΓΕΩΡΓΙΟΝ· ΠΑΙΔΑΣ ΕΡΩΝΤΕΣ ΟΡΑΝ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ
ΔΕΡΚΟΜΕΝΟΥΣ ΘΕΙΟΝ ΦΩΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΕΙΝΕΚΑ.
ΑΣΜΑΣΙΝ ΕΛΘΕΤΕ ΜΕΛΠΕΙΝ· ΠΝΕΥΜΑ ΓΑΡ ΥΨΙΘΟΩΚΟΝ
ΣΠΕΥΣΕΝ ΒΕΛΤΙΟΝΟΣ ΗΘΕΟΣ Τ' ΕΚΠΡΕΠΕΟΣ

5. ***Τα μοναστήρια της Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης,*** ΕΜΣ, Θεσσαλονίκη 1993.

Η μελέτη αυτή παρουσιάζει με συστηματικό τρόπο την ιστορία και την τέχνη των Μοναστηριών της Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, με σκοπό να εμφανισθεί πλήρης η ιστορική διαδρομή των ιερών αυτών καθιδρυμάτων, να προσδιορισθεί ο ακριβής χρόνος ιδρύσεώς τους, να αρθούν παρεξηγήσεις, να ελεγχθούν εσφαλμένες και ατεκμηρίωτες απόψεις που κατά καιρούς δημοσιεύθηκαν και να προβληθεί η σημαντική εκκλησιαστική, εθνική, εκπαιδευτική και κοινωνική προσφορά τους.

Τα έως την έκδοση της μελέτης αυτής δημοσιεύματα για μερικά μοναστήρια δεν κάλυπταν το θέμα. Εδώ έγινε η πρώτη συστηματική εργασία για εξάντληση του θέματος, καθώς εξετάζονται όλα τα μοναστήρια. Πληθώρα ανεκδότων κειμένων, όπως χειρόγραφα, κώδικες και λυτά έγγραφα, επιστολές, αναφορές, χοτζέτια, πίνακες περιουσιακών στοιχείων και άλλα γραπτά στοιχεία προερχόμενα από τα Αρχεία της Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, των μοναστηριών, των ενοριακών ναών, από το Ιστορικό Αρχείο της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. ήρθαν στο φως για πρώτη φορά ώστε να καλυφθεί το θέμα της ιστορίας και της τέχνης των μοναστηριών.

Κατά τη διερεύνηση και τη διαδικασία σύνταξης της μελέτης, τα ανέκδοτα κείμενα διασταυρώθηκαν με όσα στοιχεία είχαν δημοσιευθεί, για να ελεγχθεί η ακρίβειά τους. Η επιτόπια παρατήρηση και έρευνα στους χώρους των μοναστηριών, σε συνδυασμό με τις συγκρίσεις και παραλληλισμούς με συναφή καθολικά μοναστηριών άλλων περιοχών, έδωσαν τα απαραίτητα εφόδια για την αρχιτεκτονική αποτύπωση και την καταγραφή των καλλιτεχνικών θησαυρών, ξυλόγλυπτων, φορητών εικόνων και τοιχογραφιών.

Μερική άποψη της Μονής της Παναγίας στο Μικρόκαστρο

Ο μελετητής του βιβλίου αυτού έχει ένα βοήθημα - οδηγό για τη σύνταξη παρόμοιων εργασιών· ο απλός αναγνώστης παρακινείται να τα επισκεφθεί για να κατανοήσει την εκκλησιαστική και εθνική τους δράση και να θαυμάσει την αρχιτεκτονική και τη διακόσμησή τους, διότι υπήρξαν όχι μόνο κέντρα εκκλησιαστικής και εθνικής ζωής αλλά και αξιόλογα μνημεία μεταβυζαντινής τέχνης.

Η παρουσίαση των μοναστηριών γίνεται σε τρία κεφάλαια. Στο πρώτο παρουσιάζονται τα μοναστήρια της περιοχής της αρχαίας Σισανιούπολης, στο δεύτερο εκτίθενται τα μοναστήρια της περιοχής της Σιάτιστας και στο τρίτο τα μοναστήρια πέραν του Αλιάκμονα ποταμού. Σε παράρτημα, αναφέρονται ναοί με μοναστηριακή χροιά και τα «παλιομοναστήρια» της επαρχίας.

Η πλούσια βιβλιογραφία της οποίας έγινε χρήση σε συνάρτηση με τα πολλά ανέκδοτα κείμενα, μαρτυρεί την εργώδη προσπάθεια να δαμασθεί και να ταξινομηθεί όλο το υλικό ώστε να ολοκληρωθεί αυτή η εργασία που εγκρίθηκε με «άριστα» ως διπλωματική από το τμήμα Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ.

6. ***Ο Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Δημητρίου Σιάτιστας,*** Σιάτιστα 1995.

Η Σιάτιστα έχει πολλούς μεταβυζαντινούς ναούς με ενδιαφέρουσα αρχιτεκτονική και διακόσμηση. Το χριστεπώνυμο πλήρωμα και οι ευσεβείς προσκυνητές ζητούσαν κατά καιρούς κάποιο βιβλίο για το ιστορικό των ναών αυτών. Στην περίπτωση του μητροπολιτικού ναού του Αγίου Δημητρίου, έργο του Σιατιστινού αρ-

Ο Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Δημητρίου στη Σιάτιστα

χιτέκτονα Αριστοτέλη Ζάχου, την επιθυμία αυτή ικανοποίησε η παραπάνω έκδοση, η οποία παράλληλα με την παρουσίαση της ιστορίας του ναού, διαγράφει και το μεγαλύτερο μέρος της εκκλησιαστικής ιστορίας. Στην εισαγωγή γίνεται συνοπτικός λόγος για τη μετεξέλιξη της Σιάτιστας από «χωρίον» σε «πολιτεία», για την οικονομική και πνευματική άνοδό της, το εμπόριο και την παιδεία, την ανέγερση ναών και τα πνευματικά αναστήματά της.

Ο σημερινός ναός του Αγίου Δημητρίου, είναι ο τρίτος κατά σειρά ναός στη θέση αυτή. Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου, παρουσιάζεται ο αρχικός μικρός ναός του Αγίου Δημητρίου, κτισμένος το 1647, όπως προκύπτει από τον κώδικα της μητροπόλεως, γνωστό ως κώδικα Ζωσιμά. Ο ναός αυτός κατεδαφίστηκε το 1801 επειδή ήταν μικρός.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται λόγος για τον δεύτερο κατά σειρά ναό, που κτίστηκε το 1801 «τῷ κάλ-

λει καὶ τῷ μεγέθει περικαλλέστατος». Ο δεύτερος αυτός ναός στάθηκε εστία εθνικής δράσεως, εκπαιδευτικής προσφοράς και κοινωνικής συσπειρώσεως, όπως φαίνεται από ανέκδοτα κείμενα, που παρατίθενται. Το 1856 κτίστηκε δίπλα στον ναό το μεγαλοπρεπές, εξαγωνικής κάτοψης κωδωνοστάσιο.

Ο ναός αυτός δυστυχώς το έτος 1910, αποτεφρώθηκε, έγινε παρανάλωμα του πυρός. Και στο κεφάλαιο αυτό με ανέκδοτο υλικό κατοχυρώνεται η πνευματική και εθνική προσφορά της Εκκλησίας στην κοινωνία της εποχής.

Στο τρίτο κεφάλαιο, αναγράφεται η κινητοποίηση της πόλεως μετά την καταστροφή του ναού για την ανέγερση νέου ναού, η συνεισφορά των Σιατιστέων της πόλεως και της διασποράς· περιλαμβάνονται τα αρχιτεκτονικά σχέδια του μεγάλου αρχιτέκτονα Αριστοτέλη Ζάχου, το πατριαρχικό έγγραφο για το φιρμάνι ανεγέρσεως, οι εργασίες ανεγέρσεως (1912-1928) σύμφωνα με τα σχέδια του Ζάχου, τα εγκαίνια στις 9 Σεπτεμβρίου 1928 από τον μητροπολίτη Γρεβενών Νικόλαο, η ανέγερση του παρεκκλησίου της Ζωοδόχου Πηγής. Σημαντικοί σταθμοί υπήρξαν η κατασκευή του τρούλου το 1955, οι εργασίες εσωτερικής διακόσμησης και εξωραϊσμού (1958 - 1974), η αγιογράφηση του ναού και η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου.

Με την προσέγγιση του θέματος του ναού, συμπλέκεται η πορεία της τοπικής Εκκλησίας, η οποία στα χρόνια της δουλείας ήταν συνυφασμένη με την εθνική και κοινωνική ζωή των Ελλήνων. Το υλικό για τη συγγραφή του βιβλίου συγκεντρώθηκε από το Αρχείο της Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, το Ιστορικό Αρχείο Κοζάνης, τα πρακτικά των επιτροπών, βιβλία εσόδων - εξόδων, λυτά έγγραφα και δημοσιεύματα

στις εφημερίδες της Θεσσαλονίκης «Νέα Αλήθεια» (1910), της Κοζάνης «Βόρειος Ελλάς», «Δυτική Μακεδονία», της Κωνσταντινουπόλεως «Εκκλησιαστική Αλήθεια» και «Ορθοδοξία».

Το εκκλησιαστικό συμβούλιο προχώρησε στην παραπάνω έκδοση με στόχο βέβαια την καταγραφή της ιστορίας του ναού, αλλά και την ενίσχυση του ταμείου του για την αποκατάσταση των ζημιών που προξένησε ο σεισμός της 13^{η} Μαΐου 1995.

7. ***Η Εκπαίδευση στη Δυτική Μακεδονία κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας ως αυτοάμυνα του Ελληνισμού,*** Θεσσαλονίκη 1995.

Το διάστημα που ο συγγραφέας ασχολούνταν με την έρευνα και τη μελέτη για την εκπόνηση της διδακτορικής του διατριβής, εντόπισε πολλές μονογραφίες και άρθρα για την εκπαίδευση στα πολλά και σημαντικά κέντρα της Μακεδονικής γης. Με βάση αυτά προσπάθησε με μια σειρά άρθρων στο περιοδικό *Ελιμειακά* (τ. 31-35), να δώσει μια ευκρινή εικόνα της Εκπαίδευσης στη Δυτική Μακεδονία κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας. Από την ενιαιοποίηση των άρθρων αυτών προέκυψε η παραπάνω έκδοση, που σκοπό είχε να δώσει το έναυσμα στους μελλοντικούς μελετητές να ανατρέξουν στα αρχεία των σχολείων, των κοινοτήτων, των ενοριών και όπου αλλού, για να συνδέσουν τεκμηριωμένα και με λεπτομέρειες το εκπαιδευτικό σκηνικό κάθε μικρότερης περιοχής και πόλης της Δυτικής Μακεδονίας. Οι μονογραφίες και τα άρθρα που δημοσιεύονται τα τελευταία χρόνια και αφορούν στο εκπαιδευτικό σκηνικό κάθε χωριού και πόλης δικαιώνουν τον συγγραφέα.

8. ***Ίδρυση και λειτουργία του Τραμπαντζείου Γυμνασίου Σιατίστης με την εποπτεία της Εκκλησίας. Συμβολή στην εκκλησιαστική και εκπαιδευτική ιστορία της Δυτικής Μακεδονίας,*** Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, σειρά «Ανάλεκτα Βλατάδων», Θεσσαλονίκη 1997.

Το βιβλίο αποτελεί τη διδακτορική διατριβή του Αναστασίου Δάρδα που εκπονήθηκε στο τμήμα Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ. από το 1988 μέχρι και το 1992 που αναγορεύτηκα διδάκτορας στην ίδια Σχολή.

Στη μελέτη αυτή παρουσιάζεται η ίδρυση και η λειτουργία ενός εκπαιδευτηρίου, από τα σημαντικότερα της Μακεδονίας, του Τραμπαντζείου Γυμνασίου, του οποίου η διαχρονική πορεία καταγράφει την εκπαιδευτική και ταυτόχρονα την εκκλησιαστική ιστορία της μητροπολιτικής επαρχίας Σισανίου και ευρύτερα της Δυτικής Μακεδονίας. Για τη σύνθεση της εργασίας αυτής έγινε χρήση τεράστιου σε ποσότητα αρχειακού υλικού, το οποίο προέρχεται από αδημοσίευτα αρχεία και δημοσιευμένες πηγές. Στην εργασία παρουσιάζεται με μεθοδικότητα, όχι μόνο η ιστορία της εκπαιδεύσεως στο συγκεκριμένο χώρο αλλά και γενικώς η συμβολή της Εκκλησίας, κλήρου και λαού στην οργάνωση και διεξαγωγή του έργου αυτού. Εμφανίζονται και διασαφηνίζονται όλες οι πτυχές των εκπαιδευτικών και εκκλησιαστικών ζητημάτων και αξιολογούνται αντικειμενικά, με θετικά και αρνητικά κατηγορήματα, όλες οι εκφάνσεις της ζωής που μελετώνται, η δε διαπραγμάτευση των θεμάτων γίνεται με την επιβαλλόμενη επιστημονική λιτότητα και σαφήνεια. Η εργασία, μετά τον πρόλογο και την εισαγωγή

διαρθρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια, παράρτημα, βιβλιογραφία και φωτογραφικό υλικό.

Στο πρώτο κεφάλαιο, «Ο ευεργέτης Ιωάννης Μιχαήλ Τραμπαντζής», παρέχονται όλα τα βασικά εκείνα στοιχεία που οδήγησαν στην ίδρυση ενός αξιόλογου εκπαιδευτηρίου στη Μακεδονία. Οι απόδημοι, ο Τραμπαντζής ως μετανάστης, η περιουσία του, η προσφορά του. Με τη σύνδεση ποικίλου διάσπαρτου υλικού ο συγγραφέας πέτυχε να καταφανεί η σημασία της ιδρύσεως του Γυμνασίου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο «Η ίδρυση και η λειτουργία του Τραμπαντζείου Γυμνασίου επί Αρχιερατείας Αθανασίου του Α΄ (1888-1893)», τονίζεται το σπουδαιότερο χαρακτηριστικό της εποχής στον χώρο της Μακεδονίας, που είναι η συσπείρωση του Ελληνισμού απέναντι στον καθημερινώς αυξανόμενο εθνικισμό των γειτόνων και ιδίως των Βουλγάρων. Η ίδρυση του Τραμπαντζείου εμφανίζεται ως καρπός της Μακεδονικής Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητος της Κωνσταντινουπόλεως. Έτσι, εδώ τίθεται το ιστορικό πλαίσιο της ιδρύσεως του Γυμνασίου, και αναφέρονται το ιστορικό της ανεγέρσεως με τις μικροδιενέξεις, το ιδρυτικό πατριαρχικό και συνοδικό σιγίλιο, οι αντιδράσεις στον τρόπο διοικήσεως και τα μαθήματα και τα προγράμματα στα πρώτα σχολικά έτη.

Στο τρίτο κεφάλαια «Η λειτουργία του Τραμπαντζείου Γυμνασίου επί αρχιερατείας Αθανασίου Β (1893-1900), Σεραφείμ (1900-1909) και Ιεροθέου (1900-1914)», περιγράφεται η λειτουργία του σχολείου ως ημιγυμνασίου και εκτίθενται, σύμφωνα με ανέκδοτα και δημοσιευμένα κείμενα όλα τα γεγονότα της διαμάχης και αναταραχής που προκλήθηκαν εξαιτίας των διαφορετικών απόψεων και τάσεων ως προς την

λειτουργία του εκπαιδευτηρίου που είχαν κοινωνικοπολιτικά αίτια. Εδώ η παρουσίαση γίνεται με τη διασταύρωση του τεράστιου σε αριθμό υλικού των λυτών ανέκδοτων εγγράφων, με το επίσης αξιόλογο δημοσιευμένο στις εφημερίδες της δεκαετίας (1900-1909) υλικό ανταποκρίσεων από την επαρχία Σισανίου.

Στο τέταρτο και τελευταία κεφάλαιο «Το Τραμπάντζειο Γυμνάσιο στο ελεύθερο ελληνικό κράτος», παρέχονται πολλές και ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες, της ιστορίας του Γυμνασίου με την ένταξή του στα κρατικά εκπαιδευτήρια της Ελληνικής Πολιτείας.

Η μελέτη συμπληρώνεται με Παράρτημα, το οποίο περιλαμβάνει αδημοσίευτα και δημοσιευμένα κείμενα και Πίνακες στους οποίους εμφανίζονται οι διευθυντές του σχολείου από την ίδρυσή του, οι διδάξαντες εκπαιδευτικοί και οι μαθητές που φοίτησαν και έλαβαν απολυτήριο. Μετά τη βιβλιογραφία, οι φωτογραφίες με διδάξαντες επιτρόπους και μαθητές, αποτελούν ζωντανή εικόνα της διαδρομής του εκπαιδευτηρίου.

Κατά την παρουσίαση του βιβλίου η οποία έγινε στις 4 Νοεμβρίου 1997 στη Σιάτιστα από τους Β. Π. Καραγιάννη Δ/ντή του Ινστιτούτου βιβλίου και ανάγνωσης Κοζάνης, Γ. Μπόντα τέως Διευθυντή της Δημόσιας βιβλιοθήκης Σιάτιστας, Γ. Ν. Φίλιο Δ/ντή του Μουσικού Γυμνασίου Σιάτιστας και Ευάγγελο Ντάγκα απόφοιτο του Τραμπαντζείου Γυμνασίου, ο συγγραφέας δήλωσε: Το βιβλίο αυτό ανήκει στη Σιάτιστα. Την πόλη της Μακεδονίας, με την τόση ιστορία, την τόση παράδοση, την τόση προσφορά, τα τόσα μνημεία, τους τόσους ευεργέτες. Το βιβλίο ανήκει στον αείμνηστο Ιωάννη Τραμπαντζή, στους καθηγητές, εφόρους, μαθητές και δωρητές του ιστορικού εκπαιδευτηρίου.

Η εν λόγω εργασία αποτελεί ορόσημο για όσους ασχολούνται με την ιστορία της εκπαίδευσης.

9. ***Η Επισκοπή-Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης, «Μυγδονία»*** Αθ. Καγιάς και Σία Ο.Ε, Θεσσαλονίκη 2006.

Στον πολυσέλιδο αυτό τόμο ο συγγραφέας ύστερα από μακροχρόνια έρευνα στις πηγές και σε ανέκδοτο αρχειακό υλικό, κατόρθωσε να συνθέσει με επιστημονική πληρότητα την ιστορία της επισκοπής-μητρόπολης Σισανίου και Σιατίστης και να δώσει ένα ιδιαίτερα χρήσιμο βιβλίο στην επιστημονική κοινότητα των ιστορικών και στην κοινότητα των εκπαιδευτικών - καθότι ο εκάστοτε επίσκοπος όφειλε να φροντίσει για τη λειτουργία σχολείων στην επαρχία του - αλλά και στο ευρύτερο κοινό. Από τις σελίδες του βιβλίου παρελαύνουν μορφές και γεγονότα που σημάδεψαν την ιστορία του τόπου. Ο συγγραφέας περιγράφει φωτεινά παραδείγματα και πρόσωπα, κυρίως επισκόπους και μητροπολίτες που εποίμαναν την επαρχία Σισανίου και Σιατίστης με γενναιότητα και σύνεση. Δεν διστάζει όμως να αναφερθεί και σε σκοτεινά παραδείγματα και γεγονότα που δίχασαν.

10. ***Ο Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Δημητρίου Σιατίστης,*** [χ.ε.], 2012.

Το βιβλίο εκδόθηκε με αφορμή τον εορτασμό της εκατονταετηρίδος (1912-2012) με την έλευση του Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου (Σιάτιστα 25, 26, 27 Οκτωβρίου 2012), και με την ευλογία του Μητροπολίτου Σισανίου και Σιατίστης Παύλου, και

τη χορηγία του «Ιδρύματος Παπαγεωργίου». Στο βιβλίο περιέχεται περίληψη του βιβλίου που εκδόθηκε το 1995, συμπεριλαμβάνονται όμως και νέα στοιχεία, αποτέλεσμα έρευνας του συγγραφέα στα χρόνια που ακολούθησαν μετά την πρώτη έκδοση, ύμνοι που συνέθεσε ο συγγραφέας για τον ναό και δεκαπεντασύλλαβοι ιαμβικοί στίχοι με ακροστιχίδες ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ στα οποία αναφερόμαστε και στις παρακάτω σελίδες του βιβλίου ετούτου.

11. ***Σιάτιστα Κραναή- Ελευθερίας Ερατεινή. Λόγος πανηγυρικός,*** 2018

Πρόκειται για τον πανηγυρικό λόγο που εκφώνησε ο συγγραφέας, την 4η Νοεμβρίου 2017, στην 105η επέτειο απελευθέρωσης της Σιάτιστας, ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας Προκοπίου Παυλόπουλου, στον Ναό του Αγίου Δημητρίου. Στις 50 σελίδες του βιβλίου δημοσιεύεται αυτούσιο το κείμενο του λόγου, απομαγνητοφωνημένο, με την προσθήκη υπομνήματος, ώστε ο αναγνώστης – ερευνητής να έχει συνοπτική εικόνα των γεγονότων με παραπομπές στη σχετική βιβλιογραφία. Στο τέλος παρατίθενται φωτογραφίες της ηγεσίας της μάχης, των πεσόντων και τραυματιών, αρχηγών εθελοντικών σωμάτων, Σιατιστινών που πρωταγωνίστησαν, καθώς και φωτογραφίες επιμνημόσυνων τελετών. Ο τίτλος του βιβλίου αποδίδει μια γεωφυσική και ιστορική πραγματικότητα της πατρίδας του συγγραφέα.

Ο λόγος συμπεριλήφθηκε μαζί με ένα σύντομο χρονικό του εορτασμού, τον χαιρετισμό του Δημάρχου Λαμπρόπουλου και την ομιλία του Προέδρου Δημοκρατίας Προκοπίου Παυλόπουλου στην έκδοση *Η*

απελευθέρωση της Σιάτιστας, εορτασμός 105ης επετείου 4 Νοεμβρίου 2017, με την παρουσία του προέδρου της Δημοκρατίας Προκοπίου Παυλόπουλου, Σιάτιστα 2019.

ΙΙ. ΑΡΘΡΑ ΣΕ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1. «Το παιδί και οι Τρεις Ιεράρχαι. Διεθνές έτος του παιδιού», *Γρηγόριος ο Παλαμάς* 62 (1979), σελ. 124-130.
2. «Η δράση της Σιάτιστας στη διάρκεια του Ιερού Αγώνα (1821-1830)», *Ελιμειακά* 5 (1983), σελ. 88-100.
3. «Ένα απλοϊκό δοξαστικό στην εποποιία του 1940-1941», *Χρονικά Μακεδονικής Φιλεκπαιδευτικής αδελφότητος* 5 (1985), σελ. 57-63.
4. «Ενατένιση της λάμψης του Μακεδονικού Αγώνα στο χώρο της Δυτικής Μακεδονίας», *Ελιμειακά* 12-13 (1985), σελ. 3-20.
5. «Από την κοινωνιολογική διδασκαλία και την κοινωνική προσφορά των Τριών Ιεραρχών», *Χρονικά Μ.Φ.Α.* 6 (1986), σελ. 82-88.
6. «Η παιδεία στη Σιάτιστα. Α΄ Η εκπαιδευτική κίνηση στη Σιάτιστα», *Ελιμειακά* 16 (1987), σελ. 31-44, 21 (1988), σελ. 25-50, 22 (1989), σελ. 24-40, 23(1989), σελ. 43-62.
7. Νικητήρια στην απελευθέρωση της Σιάτιστας (η μάχη της 4ης Νοεμβρίου 1912), *Ελιμειακά* 20 (1988), σελ. 89-95.
8. «Η επισκοπή Σισανίου από την ίδρυσή της έως την αρχιερατεία του Ζωσιμά (-1686)», *Σιατιστινά* 1 (1989), σελ. 37-56.

9. «Η αρχιερατεία του Ζωσιμά στη Σιάτιστα (1686-1746)», *Σιατιστινά* 2 (1989), σελ. 47-84.
10. «Η αρχιερατεία Νικηφόρου του Αχριδηνού», *Σιατιστινά* 3 (1990), σελ. 5-30.
11. «Η Εφημερίς των Σιατιστινών Μαρκίδων Πούλιου. Βιέννη 1790-1797», *Σιατιστινά* 4 (1990), σελ. 35-54.
12. «Η Σιατιστινή καπετάνισσα Περιστέρα», *Ελιμειακά* 26 (1991), σελ. 45-59.
13. «Χρίστος Καπνουκάγιας. Ο Σιατιστεύς καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών (1900-1991)», *Ελιμειακά* 26 (1991), σελ. 70-76.
14. «Το μοναστήρι της Παναγίας Μικροκάστρου Σιάτιστας και ο σύνδεσμός του με την Κοζάνη», *Ελιμειακά* 27 (1991), σελ. 131-138.
15. «Το μοναστήρι του Αγίου Δημητρίου Βλάστης», *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 2 (1991), σελ. 140-164.
16. «Η παιδεία στη Σιάτιστα επί αρχιερατείας Ζωσιμά (1686-1746)», *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 3 (1992), σελ.170-177.
17. «Ο κανονισμός της Ορθοδόξου κοινότητος Σιατίστης (1902), *Ελιμειακά* 28 (1992), σελ. 42-60.
18. «Το μοναστήρι της Παναγίας Σισανίου: ιστορία και τέχνη», *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 4 (1993), σελ. 225-249.
19. «Οι απόδημοι Σιατιστινοί και η δραστηριότητά τους κατά την Τουρκοκρατία», *Σιατιστινά* 9-10 (1993), σελ.5-17.
20. «Ο μητροπολίτης Πρεσπών και Αχριδών Άνθιμος», *Σιατιστινά* 11 (1994), σελ. 45-49.
21. «Μητροπολίτες Σισανίου και Σιατίστης», *Σιατιστινά* 12 (1994), σελ. 16-30.

22. «Ο μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης Αγαθάγγελος Α΄ Στεφανάκης (1877-1882)», *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 6 (1995), σελ. 51-80.
23. «Ο μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης Ιωαννίκιος (1811-1835), *Σιατιστινά* 15-16 (1996), σελ. 5-16.
24. «Η εκπαιδευτική κατάσταση στη Μακεδονία το 19ο αιώνα», *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 7 (1996), σελ. 22-35.
25. «Η ευεργετομάνα Σιάτιστα και οι αδελφοί Παπαγεωργίου», *Ελιμειακά* 38-39 (1997), σελ. 71-77.
26. «28η Οκτωβρίου 1940. Ένα πεζό δοξαστικό στην Ελληνική εποποιία», *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 8 (1997), σελ. 347-353.
27. «Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης Πολύκαρπος Λιώσης (1900-1996», *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 9 (1998), σελ.419-425.
28. «Επίσκοπος Διονύσιος Λ. Ψαριανός Μητροπολίτης Σερβίων και Κοζάνης. Ο δάσκαλος του ελληνορθοδόξου ήθους και ύφους», *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 9 (1998), σελ. 426-431.
29. «Τα καλενδάρια των Μαρκίδων Πούλιου (Βιέννη 1791-1797)» *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 10 (1999), σελ. 275-290.
30. «Ο ναός και το κωδωνοστάσιο των Αγίων Παρασκευής και Αικατερίνης Σιάτιστας», *Σιατιστινά* 19-20 (1999-2000), σελ. 5-22.
31. «Μιχαήλ Ν. Αναστασάκης (1870-1967) Κρητικός γιατρός και βουλευτής, από τους πρωταγωνιστές της μάχης της Σιάτιστας (4-11-1912)», *Ελιμειακά* 45 (2002), σελ. 115-125.
32. «Τα αποκαλυπτήρια των προτομών των μητροπολίτη Ιακώβου και Αργυρίου Τύρνα. Ευκαιρία

μνημοσύνης του έργου της ύδρευσης της Σιάτιστας (1951-1953), *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* (2001), σελ. 253-280.

33. «Ύμνος εγκωμιαστικός στην απελευθέρωση της Κοζάνης», *Ελιμειακά* 47 (2001), σελ. 202-208.
34. «Κωνσταντίνος και Ελένη Παπανικολάου. Ευεργέτες της Σιάτιστας», *Ελιμειακά* 49 (2002), σελ. 197-203.
35. «Ο αείμνηστος ευεργέτης Αναστάσιος Τσίπος και τα Τεχνικά Σχολεία της Σιάτιστας», *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 13 (2002) Β΄, σελ. 505-514.
36. «Η πνευματική παράδοση του Δυτικομακεδονικού Ελληνισμού μέσα από την εκπαιδευτική ιστορία», *Αναλόγιον* 3(2002), σελ. 56-65.
37. «Μεγάλη Τεσσαρακοστή και Θεία Λατρεία. Ευκαιρίες λατρευτικής αγωγής στα σχολεία», στον τόμο *Κατηχητική Διακονία* για τον καθηγητή Κωνσταντίνο Δ. Φράγκο, Θεσσαλονίκη 2003, σελ. 187-192.
38. «Δύο ιστορικά εκπαιδευτήρια της Σιάτιστας. Ιωαννίδειο Νηπιαγωγείο, Τσιστοπούλειο Παρθεναγωγείο - Νηπιαγωγεία Παπανικολάου», *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 14 (2003), σελ. 365-384.
39. «Ερμηνεία του Μεγάλου Κανόνος. Του αρχιεπισκόπου Μύρων Ιωάννη (Έκδοση Μαρκίδων Πούλιου - Βιέννη 1796)», στον τόμο *Κωνσταντίνος Δωρ. Μουρατίδης πρόμαχος ορθοδοξίας*, Αθήνα 2004, σελ. 865-871.
40. «Επίσκοπος Αντώνιος Γ. Κόμπος. Ο ασκητικός και δραστήριος μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης», *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 15 (2004), σελ. 337-344.
41. «Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης Αν-

τώνιος (1920-2005)», *Ελιμειακά* 56 (2006), σελ. 15-17.
42. «Ο Μακεδονικός Αγώνας», *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 19 (2007), σελ.63-70.
43. «Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης κυρός Παύλος» *Ελιμειακά*, 82-83 (Ιούν.-Δεκ. 2019), σελ. 85-89.

ΙΙΙ. ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΣΕ ΤΟΜΟΥΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ

1. «Η εκπαιδευτική κίνηση στη Σιάτιστα μετά την αρχιερατεία του Ζωσιμά», στον τόμο: *Η Εκπαίδευση στη Μακεδονία κατά την Τουρκοκρατία. Πρώτη προσέγγιση και απογραφή.* Ιστορικό αρχείο Νεοελληνικής Εκπαίδευσης. Φιλοσοφική Σχολή Α.Π.Θ. 10-11 Απριλίου 1992, σελ. 209-243.
2. «Οι ελληνικές εκδόσεις των Σιατιστινών Μαρκίδων Πούλιου στη Βιέννη (1791-1797)», στον τόμο: *Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου. Κοζάνη 8-10 Νοεμβρίου 1996.* Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων -Υπουργείο Πολιτισμού - Δήμος Κοζάνης, Κοζάνη 1999, σελ. 81-118.
3. «Η εκπαίδευση στη Δυτική Μακεδονία. *Ιστορική αναδρομή και διαδρομή»,* στον τόμο: *Περιφερειακή Εκπαίδευση και Ανάπτυξη.* 2ο Συνέδριο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου με θέμα: *Η εκπαίδευση στη Δυτική Μακεδονία.* Καστοριά 10-11-12 Δεκεμβρίου 1999, Αθήνα 2000, σελ. 59-72.
4. «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών», στον τόμο: *Πρακτικά Ημερίδας του*

Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για το Δ.Ε.Π.Π.Σ., Κοζάνη 20 Απριλίου 2002, σελ. 58-65.

5. «Λανθάνουσες εκδόσεις των συνεργατών του Ρήγα Σιατιστινών Μαρκίδων Πούλιου (Βιέννη 1791-1797)», στον τόμο: *Ο παμβαλκάνιος επαναστάτης Ρήγας Βελεστινλής και η Δυτική Μακεδονία. Πρακτικά ημερίδας, Ινστιτούτο Βιβλίου και Ανάγνωσης Κοζάνης*. Κοζάνη 2002, σελ. 37-68.
6. «Ιερατική Σχολή Ζάβορδας (ανέκδοτα έγγραφα)», στον τόμο του Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: *Τα Γρεβενά, Ιστορία - Τέχνη - Πολιτισμός, Γρεβενά 1-3 Φεβρουαρίου 2002*, σελ. 238-252.
7. «Ανέγερση Παρθεναγωγείου στην Άνω Σιάτιστα και προβλήματα λειτουργίας του (1893-1894)», στον τόμο του Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: *Η Δυτική Μακεδονία κατά τους χρόνους της οθωμανικής κυριαρχίας με έμφαση στους Δυτικομακεδόνες απόδημους Σιάτιστα 30 Μαρτίου - 1 Απριλίου 2001*, Σιάτιστα 2003, σελ. 133-141.
8. «Η εκπαιδευτική κίνηση στη Δυτική Μακεδονία και στο Βελβεντό κατά το 19ο αιώνα», στον τόμο: *Ο παιδαγωγός Χαρίσιος Παπαμάρκου 1844-1906, Βελβεντό 4-5 Σεπτεμβρίου 2003*, Πρακτικά επιστημονικής διημερίδας, Βελβεντό 2003, σελ. 45-53.
9. «Η διά της Εκκλησίας και της παιδείας πνευματική αυτοάμυνα του Δυτικομακεδονικού Ελληνισμού κατά το Μακεδονικό Αγώνα», στον τόμο: *Μακεδονικός Αγώνας - Παύλος Μελάς. Εκατό έτη από το θάνατό του, Πρακτικά επιστημονικού Συνεδρίου, Καστοριά 14-23 Μαΐου 2004*, Εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Καστορίας, Καστοριά 2005, σελ. 89-100.

10. Κλείνει μια μεγάλη σελίδα στην Εκκλησιαστική Ιστορία της Δυτικής Μακεδονίας. Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΠΑΡΕΔΩΚΕ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ, Εφημ. *ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ*, φ. 4.1.2006.
11. «Γνωστές και λανθάνουσες εκδόσεις των Σιατιστέων εκδοτών της Βιέννης
Μαρκίδων Πούλιου (1790-1797)», στον τόμο: *Οι πρωτοπόροι Έλληνες δημοσιογράφοι Μαρκίδες Πούλιου, Εκδότες της πρώτης ελληνικής εφημερίδας, Τα Πρακτικά της Ημερίδας, Μορφωτικό Ίδρυμα Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης*, Θεσσαλονίκη 2008
12. «Τη υπερμάχω Στρατηγώ τα νικητήρια. Το προοίμιο του Ακάθιστου Ύμνου», στον τόμο: *Ελεγείες-πολεμικά θούρια στην ελληνική ποίηση από τον 7ο αιώνα π.Χ. ως τις μέρες μας, Φιλολογική ημερίδα,* Σιάτιστα, Σεπτέμβριος 2013, σελ. 19-22.
13. «Συνόψιση εκκλησιαστικής ιστορίας σε Σέρβια, Κοζάνη και Σιάτιστα»
στον τόμο: *ΚΟΖΑΝΗ, 600 ΧΡΟΝΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Γένεση και Ανάπτυξη μιας Μακεδονικής Μητρόπολης Πρακτικά Β΄ Συνεδρίου Τοπικής Ιστορίας Κοζάνη 27-30 Σεπτεμβρίου 2012, 100η επέτειος της απελευθέρωσης της Κοζάνης*, Επιστημονική-εκδοτική επιμέλεια: Χαρίτων Καρανάσιος, Κώστας Ντίνας, Δημήτρης Μυλωνάς, Δημήτρης Σκρέκας, Δήμος Κοζάνης, Κοζάνη 2014.
14. «Η Ιερά Μονή της Αγίας Παρασκευής Δομαβιστίου (Φλαμουριάς)», «Η Ιερά Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου», *Όψεις πολιτισμού της Δυτικής Μακεδονίας. Μέρες γιορτών ΠΕΛΕΚΟΝ,* Πρακτικά Ημερίδων 2016, 2017, 2018, σελ. 21-24, σελ.82-86.

15. «Η Σιατιστινή καπετάνισσα Περιστέρα στην Επανάσταση του 1878», *Διαρκής αγώνας για την απελευθέρωση στη Δυτική Μακεδονία 1821-*1912, Πρακτικά Β΄ Συνεδρίου Εταιρείας Δυτικομακεδονικών Μελετών, Κοζάνη 24-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιμ. Χαρίτων Καρανάσιος - Αγγελική Δεληκάρη - Βασιλική Διάφα-Καμπουρίδου, [Επιστημονικές Εκδόσεις 5] Κοζάνη 2021.

IV. ΑΡΘΡΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΚΑΙ ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΤΥΠΟ

Εκτός από τα παραπάνω, πληθώρα άρθρων και δημοσιευμάτων κοινωνικού, ιστορικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου, βιβλιοκρισίες, νεκρολογίες, λόγοι πανηγυρικοί που εκφώνησε, δημοσιεύτηκαν στον περιοδικό και ημερήσιο τύπο και συγκεκριμένα στα:

1. Περιοδικά Θεσσαλονίκης, «Μακεδονική Ζωή» και «Βοϊακή Ζωή».
2. Εφημερίδες της Κοζάνης «Δυτική Μακεδονία», «Χρόνος» και «Παρέμβαση».
3. Η Εφημερίδα του μορφωτικού και εκπολιτιστικού Συλλόγου Σιάτιστας «Μαρκίδες Πούλου με τον τίτλο «*Εφημερίς*».
4. Ημερολόγιο Θεσσαλονίκης «Σφενδόνη».
5. Ημερολόγιο Κοζάνης «Μπέλλου».
6. Εφημερίδα «*Λειμωνάριον*» της ιεράς Μητροπόλεως Σερβίων και Κοζάνης.

V. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΣΥΛΛΟΓΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1. *Αφιέρωμα εις τον Σεβασμιώτατον μητροπολίτην πρ. Σισανίου και Σιατίστης κ.κ. Πολύκαρπον* (1958-1972), Θεσσαλονίκη 1981.
2. *Το Σαντζάκι Μοναστηρίου*, Πρέσπες 1996.
3. *Η Σιάτιστα. Πρόσκληση γνωριμίας. Ιστορία - Παιδεία - Κοινωνική ζωή – Μνημεία*, Σιάτιστα 1993.
4. *Η Σιάτιστα μπροστά στο 2000. Προβλήματα και προοπτικές. 1ο Αναπτυξιακό Συνέδριο Δήμου Σιάτιστας*, 19-20-21 Αυγούστου 1994.
5. *Η Παναγία του Μικροκάστρου και τα άλλα μοναστήρια του Νομού Κοζάνης, έκδ. Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κοζάνης*, Μικρόκαστρο 2002.
6. *Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια*, Αθήνα 2010- 2012. (Λημματογράφος-Συνεργάτης). Ενδεικτικά κάποια από τα άρθρα που έγραψε στην εγκυκλοπαίδεια είναι: «Αλέξανδρος ο Λάσκαρις», «Αμβρόσιος ο Κωνσταντινίδης», «Άνθιμος Τουμπαλίδης», Άννης Αγίας «Μονή στην Κέα».
7. *Ιερεύς Νικόλαος Α. Δάρδας (1916-1999): ο παπάς της Γεράνειας εκατό έτη από τη γέννησή του*, Σιάτιστα 2016.
8. *Η απελευθέρωση της Σιάτιστας, εορτασμός 105ης επετείου 4 Νοεμβρίου 2017, με την παρουσία του προέδρου της Δημοκρατίας Προκοπίου Παυλόπουλου*, Σιάτιστα 2019.

VI. ΠΟΙΗΤΙΚΟ – ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ

Το υμνογραφικό έργο του Αναστασίου Δάρδα ξεκίνησε σχεδόν ταυτόχρονα με τη συγγραφή ιστορικών κειμένων και λόγων. Συνέτασσε επιγράμματα ως προμετωπίδα στις εκδόσεις του ή τα απήγγελνε στις ομιλίες του. Πιο συστηματικά όμως ασχολήθηκε μετά την συνταξιοδότησή του.

Με αφορμή τον εορτασμό της εκατονταετηρίδος (1912-2012) με την έλευση του Οικομενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου (Σιάτιστα 25, 26, 27 Οκτωβρίου 2012), συνέταξε το πρώτο επίγραμμα για τον Πατριάρχη Βαρθολομαίο, καθώς και τρεις ύμνους (απολυτίκιο, κοντάκιο και μεγαλυνάριο) για τον ιερό ναό του Αγίου Δημητρίου Σιάτιστας, τους οποίους έψαλε η χορωδία του Μουσικού Σχολείου τότε και όπως προαναφέρθηκε συμπεριλήφθηκαν και στην έκδοση *Ο Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Δημητρίου Σιατίστης*, [χ.ε.], 2012. Για τους παραπάνω ύμνους έλαβε επαινετικά σχόλια από τον Πατριάρχη.

Έκτοτε, εκλαμβάνοντας τα επαινετικά σχόλια του Πατριάρχη ως ιδιαίτερη πατριαρχική ευλογία, συνήθιζε να εύχεται με στίχους ιαμβικούς. Συνέθεσε πολλά ιαμβικά επιγράμματα, με αφορμή την εκλογή αρχιερέων, αλλά και διάφορα γεγονότα που αφορούσαν τη ζωή και τη δράση αρχιερέων, μοναχών, ευεργετών κ.λπ.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

Επίγραμμα δεκαπεντασύλλαβο με ακροστιχίδα «Ὁ Πατριάρχης»

Ὅ τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀρχιερέας ἦλθε
Πατριάρχης τῶν Ὀρθοδόξων ὁ Βαρθολομαῖος
Ἄ ἄγγελος εἰρήνης καί πνευματικός ποδηγέτης
Τῶν ψυχῶν ὅλων βάλσαμο ἡ πατρική φωνή του
Βωμαλέος διδάσκαλος χαρίτων οὐρανίων
Ἱερουργός θείων στή Σιάτιστα τή φωτοδόχο
Ἀστράφτει εὐφρόσυνα ἡ ξακουστή ἐπαρχία
Βαβδοῦχος αὐτῆς στέκεται ὁ ποιμενάρχης Παῦλος
Χαίρει καί Ἱερώνυμος Ἀθηνῶν πρωτοστάτης
Η γήτορα κραταιό δέχονται τῆς Ἐκκλησίας
Φοφό καί σεμνό τῆς Οἰκουμένης τόν Πατριάρχη

Επίγραμμα ιαμβικό με ακροστιχίδα «Βαρθολομαῖος»

Βασιλέως Χριστοῦ ἀρχιθύτης ἥκει
Ἀ πό βασιλευούσης Βαρθολομαῖος
Βωστικός σθένει Πνεύματος Παναγίου
Θεηγόροις ῥήμασι καί ψυχοσσόοις
Θ ντως νομεύς χαρίτων οὐρανοφοίτων
Λαῷ χριστοτερπεῖ φεραυγοῦς Σιατίστης.
Ὀ λβία πέλει παμφαής ἐπαρχία
Μητροπολίτου Παύλου προκαθημένου
Ἀ θηνῶν τε Ἱερωνύμου συνόντος
Ἱ εροφάντην εἰδοῦσα Ὀρθοδοξίας
Θ ιακοστροφοῦντα πάνυ ἀραρότως
Φοφόν Εὐρυμέδοντα τῆς Οἰκουμένης.

ΙΑΜΒΙΚΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΝ ΕΠΙ ΤΗΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΟΥΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑΣ

Β *αρθολομαῖος ἀρχιερέων πρῶτος*
Α *᾽ρχοντώνης ἐπίκλην ὡς ὄντως Ἄρχων*
Ρ *῾ίζαν εὐκλεῆ ἔχων ἐκ νήσου Ἴμβρου*
Θ *εοῦ εὐδοκήσαντος πατριαρχεύει*
Ο *ἰκουμένης ἁπάσης ὡς ἀρχιποίμην*
Λ *αὸν τὸν χριστοτερπῆ εὐλογῶν ἄγει*
Ο *῞λον τὸν χρόνον τριακονταετίας*
Μ *αρτυρικῆς πορείας οἰακοστρόφος*
Α *᾽ποκρούει τὰς δυσθέους γλωσσαλγίας*
Ι *᾽δεῖν ἐπιζητῶν ἑνότητα πάντων*
Ο *᾽ρθοδόξῳ εὐλάλῳ φωνῇ ῥητρεύων*
Σ *ωτὴρ δώῃ Αὐτῷ κατ᾽ ἄμφω ὑγιείαν*

᾽Εν Σιατίστῃ ᾽Ιανουαρίου ι΄ Σωτηρίου ἔτους ,βκβ΄
Μνήμη Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης

ΙΑΜΒΙΚΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΛΕΓΕΝΤΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΝ
ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ
κ.κ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ

ἐπί τῇ ἐπαξίᾳ ἐκλογῇ
εἰς Μητροπολίτην Σισανίου και Σιατίστης

Α *᾽θανάσιον Γιαννουσᾶν κεκλημένον*
Θ *εοῦ εὐδοκίᾳ καί ψήφῳ τιμίᾳ*
Α *᾽ξιον, ἱεροπρεπῆ, γλυκύν, πρᾶον*
Ν *ηός Σισανίου καί τῆς Σιατίστης*
Α *᾽ναδειχθέντα στερρόν οἰακοστρόφον*
Σ *ύσσωμος δέξεται λαός τε καί κλῆρος*
Ι *᾽δόντες σεμνόν πλήρωμα Καστορίας*
Ο *δεῦον ὦδε ποδί ἀγαλλομένῳ*
Σ *ωτῆρι δοῦναι δόξαν, τιμήν καί κράτος*

Σιάτιστα εἰσδέχεται εὐφροσύνως
Ἀθανάσιον ὄντα αὐτῆς ποιμένα
Εἴληφεν Ἀθανάσιος χάριν. Μαρτίου εἰκάδι τρίτῃ

ΙΑΜΒΙΚΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΝ ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ
κ.κ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ

Ε *᾽πί τῇ συμπληρώσει τριετοῦς ποιμαντορίας*
Α *᾽θανασίῳ ἔπαινον προσκομίζων*
Θ *εοῦ τοῦ ἐν Τριάδι ἱεροφάντῃ*
Α *᾽πό τριετίας τῇ θείᾳ συνάρσει*
Ν *άοντι ῥεῖθρα ζωοποιῶν ῥημάτων*
Α *᾽ρχιθύτῃ τῶν τοῦ Χριστοῦ Μυστηρίων*
Σ *ισανίου καί Σιατίστης προστάτῃ*
Ι *᾽σταμένῳ ἐπί τῆς πίστεως πέτρᾳ*
Ο *᾽λοκαρδίως εὔχομαι ἀναδειχθείη*
Σ *ωτηρίων διδαγμάτων ὑποφήτης*

Σιάτιστα 1ῃ Μαΐου 2022
Κυριακή τοῦ Ἀντίπασχα

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΝ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΝ

Ἐπὶ τῇ ἐκταφῇ τῶν λειψάνων αὐτοῦ
ὑπὸ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν
Πειραιώς κ. Σεραφείμ καὶ Σισανίου καὶ Σιατίστης
κ. Παύλου.
Εἰς Πειραιᾶ τὴν 22ᾳν Φεβρουαρίου 2010

Αἰωνίως ζῇ καί μεταστάς τῶν προσκαίρων
Οἰκτιρμῶν ὑπογραμμός δειχθείς ἐν βίῳ
Πολύκαρπος κλεινός ποιμήν Σιατίστης
Τοῖσδε λειψάνοις εὐλογῶν ἐκλογάδα.

ΙΑΜΒΙΚΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΟΝΑΧΗΝ ΘΕΟΛΟΓΙΑΝ
ΚΑΘΗΓΟΥΜΕΝΗΝ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ
ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΜΙΚΡΟΚΑΣΤΡΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙ ΑΥΤΗΝ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ

Θ εολογίαν μοναχὴν τὴν κρατίστην
Ε ὐδρομοῦσαν ἐν τῇ Μονῇ Μικροκάστρου
Ο ἵλβιαι μονάζουσαι περιστοιχοῦσιν
Λ ιτάζουσαι διηνεκῶς Θεοτόκον
Ο ἵβρυζον ὡς χρυσίον κεκαθαρμέναι
Γ άνυνται λατρεύειν Θεῷ ζῶντι
Ι ὴσοῦ τῷ Παγκρατέονι Νυμφίῳ
Α ἵπασαι εἵησαν Φωτός θυγατέρες
Σ υνετέθη ἐπιφωσκούσης τῆς 8ης Μαΐου

Κυριακῆς Γ΄ ἀπὸ τοῦ Πάσχα (Μυροφόρων)
Μνήμης τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Ἀποστόλου
καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου
(Με αφορμή τα ονομαστήρια)

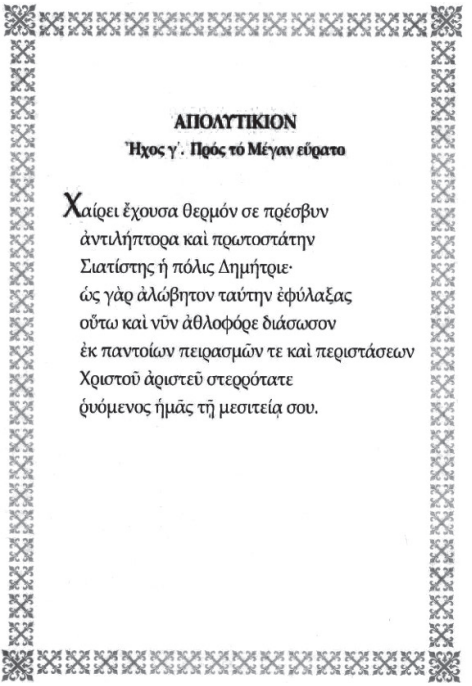
Ιαμβικούς στίχους έγραψε και για το ετήσιο μνημόσυνο της αδελφής Μαριάνθης που διακόνησε στην Ιερά Μονή Παναγίας Μικροκάστρου.

ΣΤΙΧΟΙ ΙΑΜΒΙΚΟΙ ΔΩΔΕΚΑΣΥΛΛΑΒΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΔΕΛΦΗΝ ΜΑΡΙΑΝΘΗΝ (Διακονήσασαν εις τα ιερα καθιδρύματα της Ιεράς Μητροπόλεως)

Μ αρίας τῆς Παρθένου πιστὴ λαμπαδοῦχος
Α ᾽ρετῶν μεστὴ μυριπνόων ἀνθέων
Ρ ῾ωσθεῖσα τῇ ἀγάπη τοῦ Σταυρωθέντος
Ι ᾽ησοῦ τοῦ Νυμφίου ἡ Μαριάνθη
Α ᾽φίκετο ἀφεῖσα κόσμου ἡδέα
Ν αῷ τῆς Παναγίας τοῦ Μικροκάστρου
Θ εραπαινὶς τοῖς πᾶσι λίαν ἐκθύμως
Η ῾σεμνὴ δούλη λάτρις Χριστοῦ Κυρίου

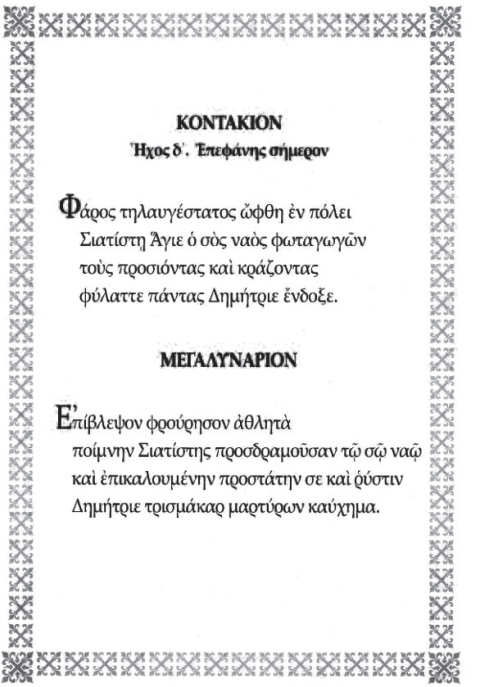
᾽Επί τῷ ἐτησίῳ μνημοσύνῳ τῆς ἀδελφῆς
Μαριάνθης Κουμπάνη. Σάββατον 4-2-2017
Εἴη ὁ ἐν ᾽Εδέμ Παράδεισος αἰώνιον αὐτῆς οἰκητήριον.

ΥΜΝΟΙ – ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ - ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ

ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ
Ἦχος γ΄. Πρός τό Μέγαν εὔρατο

Χαίρει ἔχουσα θερμόν σε πρέσβυν
ἀντιλήπτορα καὶ πρωτοστάτην
Σιατίστης ἡ πόλις Δημήτριε·
ὡς γὰρ ἀλώβητον ταύτην ἐφύλαξας
οὕτω καὶ νῦν ἀθλοφόρε διάσωσον
ἐκ παντοίων πειρασμῶν τε καὶ περιστάσεων
Χριστοῦ ἀριστεῦ στερρότατε
ῥυόμενος ἡμᾶς τῇ μεσιτείᾳ σου.

ΚΟΝΤΑΚΙΟΝ
Ἦχος δ΄. Ἐπεφάνης σήμερον

Φάρος τηλαυγέστατος ὤφθη ἐν πόλει
Σιατίστη Ἅγιε ὁ σὸς ναὸς φωταγωγῶν
τοὺς προσιόντας καὶ κράζοντας
φύλαττε πάντας Δημήτριε ἔνδοξε.

ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΟΝ

Ἐπίβλεψον φρούρησον ἀθλητὰ
ποίμνην Σιατίστης προσδραμοῦσαν τῷ σῷ ναῷ
καὶ ἐπικαλουμένην προστάτην σε καὶ ῥύστιν
Δημήτριε τρισμάκαρ μαρτύρων καύχημα.

ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ
ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΣΙΣΑΝΙΟΥ (ΜΥΡΙΧΩΤΙΣΣΑΣ)

Ἦχος γ΄
Πρός τό «Θείας Πίστεως»

Μῆτερ ἄνασσα εὐλογημένη
ὧδε πέφηνας ἐν θαυμασίοις
Σισανίου τὸ θεῖον ἀγλάϊσμα·
ἔνθα τό πάλαι Μητρόπολις ἔλαμψε
καί νῦν ἀσκήσεως δῶμα ἠνέῳκται·
Θεοτόκε Ἁγνή Κοσμοσώτειρα
αἴτησαι ἱλασμόν καί μέγα ἔλεος

ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΟΝ

Δέσποινα Θεόνυμφε Μαριάμ
Σισανίου δόξα καί Μυρίχου τοῦ ποταμοῦ
νᾶμα ζωηφόρον χαρίτων οὐρανίων
παράσχου μοι πρεσβείᾳ τῇ σῇ Μητρόθεε

Ἐποιήθησαν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ
Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Σισανίου
Τῇ 25η Μαρτίου 2011, ἑορτῇ
Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου

ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΣΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΝ ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ ΚΥΡΟΝ ΑΝΤΩΝΙΟΝ

Ἦχος Β΄

Πρός τό: *«Ποίοις εὐφημιῶν στέμμασιν»*

Ποίοις εὐφημιῶν ῥήμασιν ἐπαινέσωμεν τὸν ποιμενάρχην; τὸν ἐν θεωρίᾳ ἀμείνονα καὶ τὸν ἐν τῇ πράξει πανάριστον· τὸν σοφόν ἐν διδαχαῖς ἀλείπτην, ποιμένα τῆς Σιατίστης τὸν Ἀντώνιον, τὸν ὄντως ἐν ὁσιότητι βιώσαντα· τὸν ἀκοίμητον προστάτην περικλύτου ποίμνης, ὃν ἐβράβευσεν ὁ Χριστός, ὁ αὐτῷ τε καὶ ἡμῖν παρέχων χάριν τὴν ἄκτιστον.

Ἐν Σιατίστῃ Ἅγιον Πάσχα 2017

ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΜΟΝΗΝ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΜΙΚΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

Ἀπολυτίκιον. **Ἦχος α΄**
Πρὸς τό: *«Ἐν τῇ Γεννήσει τὴν παρθενίαν ἐφύλαξας ….»*

Ἀνερμηνεύτως τὸν Θεὸν λόγον ἐκύησας
καὶ τῇ ἐνδόξῳ κοιμήσει σου ἐπήγασας ἀφθαρσίαν
ἀνῆλθες πρὸς σὸν Υἱόν, πύλας ἀνοίξασα οὐρανοῦ·
διὸ ὡς Ἐλεοῦσα Μικροκάστρου,
ζωὴν δίδως Ἀειπάρθενε

ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΟΝ

Ἐλεούσης θείαν θαυματουργόν
ἁγίαν εἰκόνα ἀσπαζόμεθα εὐλαβῶς,
Μικροκάστρου κλέος, τελείαν προστασίαν,
τὸ μέγα ἀγαλλίαμα καὶ θησαύρισμα.

Ἐν Σιατίστῃ τῇ 25ῃ Μαΐου 2022
Τετάρτη Ε΄ Ἑβδομάδος ἀπὸ τοῦ Πάσχα
Μνήμη τῆς γ΄ εὑρέσεως τῆς Τιμίας κεφαλῆς
τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Προφήτου Προδρόμου
καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ ΝΙΚΟΛΑΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΝ ΣΙΑΤΙΣΤΗ ΝΑΟΝ ΑΥΤΟΥ

ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ

Ἦχος γ΄.
Πρός τό: *«Ἀκατάληπτόν ἐστι»*

Ἀνυμνήσωμεν σεπτῶς * Σιατίστης οἱ πιστοί
Ἅγιον Νικόλαον * καλλονήν ἱεραρχῶν.

Βασιλείας οὐρανῶν * κληρονόμε ἐκλεκτέ
ἡγιάσθης ἐν τῇ γῇ * ὡς θεράπων Ἰησοῦ.

Γέγηθα ὁρῶν μορφήν * τήν σήν ἡδεῖαν Ἅγιε
οἰκονόμε θαυμαστῶν * μυστηρίων ἱερῶν.

Δόξαν δίδων τῷ Θεῷ * ἀμπελῶνος γεωργέ
καρποφόρα κλήματα * ἔδειξας τῇ ποίμνη σου.

Ἐγκρατείας ὁδηγός * εὐσεβείας πορισμός
πρόφθασον διάσωσον * ἐν στέρνοις ἔχων τόν Χριστόν.

Ζάλην βίου καί παθῶν * φλογερῶν ἀπαλλαγήν
αἴτησαι πρεσβείαις σου * πρός οἰκτίρμονα Θεόν.

Ἡ λειψάνων χάρις σου * ὤφθη πηγή θαυματουργός
βρύουσα ἰάματα * τοῖς προστρέχουσιν ἡμῖν.

Θησαυρῶν πνευματικῶν * Θεοῦ ἄνθρωπος φανείς
ἔστης φύλαξ ἄγγελος * καί ὁσίων φρυκτωρός.

Ἱεράρχης τοῦ Χριστοῦ * ἀνεδείχθης ἀληθής
πενομένων χορταστής * βρίθων ἔργων ἀγαθῶν.

Καταπλήττει πάντα νοῦν * καί ἀνθρώπων λογισμόν
ἡ λαμπρότης βίου σου * ἐξ ἧς θαυμάτων ἡ πληθύς.

Λάμψας ἔργοις θαυμαστοῖς * τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ
εἴληφας τόν στέφανον * ἀφθαρσίας καί ζωῆς.

Μυροθήκη ἱερά * τά σεπτά σου λείψανα
μύροις θείων δωρεῶν * ραίνουσι ψυχάς βροτῶν.

Ναίεις νῦν ἐν οὐρανοῖς * δεξιᾷ τοῦ Σαβαώθ
Μετ᾽ ἀγγέλων λειτουργῶν * Τῷ ἐν θρόνῳ ὑψηλῷ.

Ξένων καί ἀδικουμένων τε* ἴθι πάτερ ἀρωγός
σύμπλοος τοῖς πλέουσι * ὁδοιπόρων συνοδός.

Ὅλος παριστάμενος * τῷ Θεῷ τῶν ἱλασμῶν
βλέψον ὄμματι γλυκεῖ * δούλους σου τούς ταπεινούς.

Παῦσον τά φρυάγματα * πλάνων καί αἱρετικῶν
ὅπως δῶμεν τῷ Θεῷ * δόξαν αἶνον καί τιμήν.

Ῥῶσιν σώματος σκοπῶν * ὁ ταλαίπωρος ἐγώ
καί τῆς τάλαινας ψυχῆς * ἱκετεύω σε σοφέ,

Σιατίστης ὁ ναός * ἔκτισται εἰς σήν τιμήν
ὅρμος γαληνότατος * ἐν κινδύνοις χαλεποῖς.

Τεῖχος πέλει ἄρρηκτον * ὁ ναός τῆς δόξης σου
πάντων τῶν χριστιανῶν * σταθερά καταφυγή.

Ὑπέρ πάντων εὐλαβῶς * εἰσιόντων ἐν αὐτῷ
πρέσβευε Νικόλαε * μέγιστε ἱεραρχῶν.

Φύλαττε τούς δούλους σου *τούς προστρέχοντας εἰς σέ
ὡς ὁρωμένων ἔφορος * καί ἀρρήτων θεατής.

Χαίρει ἡ Σιάτιστα * σχοῦσα νήφοντας φρουρούς
μυροβλύτην ἀθλητήν * ἱεράρχην πλουτιστήν.

Δόξα τριαδικόν

Ψάλλομέν Σοι βασιλεύ * τῶν ἀγγέλων τήν ᾠδήν
ὦ Τριάς εὐλογητή * καί μονάς προσκυνητή.

Καί νῦν Θεοτοκίον

Ὦ πανύμνητε Ἁγνή * τέξασα Θεοῦ υἱόν
σαρκωθέντα διά σοῦ * πρός αἰώνιον ζωήν.

Τά παρόντα μεγαλυνάρια
ἐποιήθησαν ὑπό Α.Ν.Δ. τήν 24η Νοεμβρίου 2019
τῇ ἐπινεύσει τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου
Σισανίου καί Σιατίστης κ. κ. Ἀθανασίου,
ὅπως κατά καιρόν ψάλλονται, κατ᾽ οἰκονομίαν
εἰς τήν ὥραν τοῦ Κοινωνικοῦ.

ΙΚΕΤΕΥΤΙΚΑ ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑΝ ΕΛΕΟΥΣΑΝ ΜΙΚΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

Πρὸς τό: *«Ἀκατάλυπτόν εστι»*

Ἐ λεοῦσα Πάναγνε Μικροκάστρου καύχημα
δέξαι δέησιν πιστῶν ἠλπικότων ἐπὶ Σοί.

Λ ῦσον πᾶσαν ζόφωσιν τῆς ψυχῆς Μητρόθεε
καὶ δεινοῦ μὲ κλύδωνος ῥῦσαι ὡς φιλεύσπλαχνος

Ἐ ν γαστρὶ ὑπερφυῶς ἐχώρησας θεόνυμφε
σαρκοθέντα Κύριον Λόγον προαιώνιον

Ὄ ρος ἀλατόμητον, τοὺς προσιόντας τῇ Μονῇ
ἐν ὕψει θείων ἀρετῶν ἀξίωσιν ἀνέρχεσθαι

Ὕ μνους τε καὶ ἄσματα μελωδοῦσιν εὔλαλοι
ἡδέως αἱ μονάζουσαι εἰκόνι Σου προσπίπτουσαι

Σ ῶσον τοὺς λατρεύοντας θεοπρεπῶς τὸν σὸν Υἱὸν
σαρκωθέντα θαυμαστῶς ἐξ ἁγνῶν αἱμάτων Σου

Ἄ χραντε ἀμόλυντε, φύλαττε τὴν μάνδραν Σου
καὶ πᾶσιν τοῖς ἱκέταις Σοῦ ἔσθι φυλακτήριον

Ἐν Σιατίστῃ τῇ 31 Ἰανουαρίου 2017
Ἐπὶ τὴ ἑορτῇ τῶν ἁγίων Κύρου καὶ Ἰωάννου τῶν Ἀναργύρων καὶ τῶν ἁγίων γυναικῶν Ἀθανασίας, Θεοκτίστης, Θεοδότης καὶ Εὐδοξίας Εἰς ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς Ἀθανασίας Πρεσβυτέρας.

Ο Αναστάσιος Δάρδας έγραψε και «Παρακλητικό Κανόνα» για τον Άγιο Μεγαλομάρτυρα Δημήτριο, πολιούχο της πόλεως Σιατίστης. Με αφορμή τη συγγραφή αυτού του Παρακλητικού Κανόνος στις 28 Ιουνίου του 2022 με έγγραφό του προς τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Σισανίου & Σιατίστης κ.κ. Αθανάσιο το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο του Ι. Μ. Ν. Αγίου Δημητρίου πόλεως Σιατίστης εισηγήθηκε την απόδοση οφικκίου εις τον λόγιον διδάσκαλον Αναστάσιον Δάρδα, η οποία και έγινε αποδεκτή. Ο παρακλητικός αυτός κανόνας εψάλη για πρώτη φορά το απόγευμα της Τετάρτης 23 Οκτωβρίου 2024 μετά το πέρας της Ακολουθίας του Εσπερινού.

ΤΙΜΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Ο Αναστάσιος Δάρδας, στη διάρκεια του βίου του, λόγω της συγγραφικής δημιουργίας του, της πνευματικής διακονίας του και της προσφοράς του στην Ιερά Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης, αλλά και σε άλλες Μητροπόλεις, αξιώθηκε πολλών τιμητικών διακρίσεων, σπουδαιότερες από τις οποίες είναι οι εξής:

1) Έγγραφο ευαρέσκειας από τον Νομάρχη Κοζάνης Πάσχο Μητλιάγκα για το βιβλίο *Η Εκπαίδευση στη Δυτική Μακεδονία κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας ως αυτοάμυνα του Ελληνισμού,* Θεσσαλονίκη 1995. Ο Νομάρχης διέθεσε το βιβλίο σε όλα τα σχολεία του Νομού Κοζάνης

2) Διάκριση ευποιίας λόγου από το Ινστιτούτο Βιβλίου και Ανάγνωσης Κοζάνης
Από το Ινστιτούτο Βιβλίου και Ανάγνωσης Κοζάνης είχε καθιερωθεί ημέρα των Δυτικομακεδονικών γραμμάτων, κατά την οποία κάθε χρόνο απονέμονταν οι εξής τιμητικές διακρίσεις:
α) Εξαιρετικής προσφοράς
β) Συνολικής συγγραφικής δημιουργίας
γ) Ευποιίας λόγου

Το 1998 η διάκριση ***Ευποιίας λόγου*** είχε απονεμηθεί στον Αναστάσιο Ν. Δάρδα για το βιβλίο του *Ίδρυση και λειτουργία του Τραμπαντζείου Γυμνασίου Σιατίστης με την εποπτεία της Εκκλησίας.*

Η απόφαση της επιτροπής για τη διάκριση αυτή έχει ως εξής:

«Μία ογκώδης μελέτη για το ιστορικό γυμνάσιο, που έρχεται να προστεθεί στις προηγούμενες εμβριθείς μελέτες του συγγραφέα. Η μελέτη τούτη διακρίνεται για την εξαντλητική τεκμηρίωση των αναφερομένων σ' αυτή και για την πλούσια βιβλιογραφία της. Αποτελεί μια εκτεταμένη τοιχογραφία της κοινωνίας της Σιάτιστας στον αιώνα που φεύγει, αφού μαζί με την ιστορία του εκπαιδευτηρίου ενσωματώνεται για ένα μεγάλο διάστημα η εξέλιξη της σημερινής πόλης.

Ο πρόεδρος του IN.B.A.	Ο διευθυντής του IN.B.A.	Η επιτροπή
Πάρης Κουκουλόπουλος Δήμαρχος Κοζάνης	Β.Π. Καραγιάννης	Ηλίας Παπαδημητρακόπουλος Απόστολος Καβούκας Χρήστος Κλόνταρης Ηλίας Κουτσούκος Λάζαρος Μαλούτας Ευάγγελος Ντάγκας

Ημέρα των Δυτικομακεδονικών Γραμμάτων

Διάκριση Ευποιΐας Λόγου

απονέμεται στον Αναστάσιο Ν. Δάρδα
για το βιβλίο του
"Ίδρυση και λειτουργία του Τραμπάντζειου
Γυμνασίου Σιατίστης με την εποπτεία
της Εκκλησίας"

Κοζάνη 8 Μαρτίου 1998

Ο Πρόεδρος του Ι.Ν.Β.Α.
Πάρης Κουκουλόπουλος
Δήμαρχος Κοζάνης

Ο Διευθυντής του Ι.Ν.Β.Α.
Β.Π. Καραγιάννης

Η Επιτροπή
Ηλίας Παπαδημητρακόπουλος
Απόστολος Καβούκας
Χρήστος Κλόνταρης
Ηλίας Κουτσούκος
Λάζαρος Μαλούτας
Ευάγγελος Νταγκας

Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων
Υπουργείο Πολιτισμού - Δήμος Κοζάνης

3) Παράσημο Αγίου ενδόξου Μεγαλομάρτυρος Μηνά του Θαυματουργού από τον Μητροπολίτη Καστοριάς μακαριστό Σεραφείμ

Για την εν γένει πνευματική διακονία του αειμνήστου Αναστασίου ο μακαριστός Μητροπολίτης Καστορίας κυρός Σεραφείμ στις 31 Ιανουαρίου 2007 του απένειμε το ***παράσημο του Αγίου ενδόξου Μεγαλομάρτυρος Μηνά του Θαυματουργού.***

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΥΕΡΓΕΤΙΚΟΝ ΓΡΑΜΜΑ

Ἡ Ἱερά Μητρόπολις Καστορίας
στοιχοῦσα τοῖς Ἀποστολικοῖς λόγοις
ὅτι ἅπαντες ὀφείλομεν ἀποδιδόναι
«τῷ τήν τιμήν τήν τιμήν»
ἤχθη εἰς τήν βουλήν καί τήν πρᾶξιν τιμῆσαι
τόν κ. Ἀναστάσιον Δάρδαν
Περιφερ. Δ/ντήν Ἐκπ/σεως Δυτ. Μακεδονίας
τῷ παρασήμῳ τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος
Μηνᾶ τοῦ Θαυματουργοῦ.
Ἔτι δέ εὔχεται αὐτῷ ταῖς πρεσβείαις τοῦ προμνημονευθέντος
Ἁγίου, ὅπως ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ σκεπάζῃ καί
φρουρῇ τοῦτον πάσας τάς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

Προσφέρεται τοῦτο ἐν τῇ πόλει τῆς Καστορίας
ἐν σωτηρίῳ ἔτει δισχιλιοστῷ ἑβδόμῳ
τῇ ἑορτῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ
Ο ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

4) Τιμητικό δίπλωμα από τον Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης μακαριστό Παύλο

Για τις πολύτιμες υπηρεσίες που ο αείμνηστος Αναστάσιος πρόσφερε ως ιεροψάλτης της Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, ο μακαριστός Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης κυρός Παύλος στις 31-3-2018 του απένειμε ***τιμητικό δίπλωμα.***

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ CICANIOY & CIATICTHC

Ὁ Μητροπολίτης Σισανίου & Σιατίστης
κ.κ. ΠΑΥΛΟΣ

Ἀπονέμει εἰς τόν κ. Ἀναστάσιο Δάρδα,
Ἱεροψάλτην Ἁγ. Νικολάου Σιατίστης

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΔΙΠΛΩΜΑ ΘΙC ΘΝΔΕΙΞΙΝ ΤΙΜΗC

Διά τάς πολυτίμους ὑπηρεσίας τάς ὁποίας προσέφερεν ὡς ἱεροψάλτης
ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀναλογίοις τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

Ἐν Σιατίστῃ τῇ 31-3-2018
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗC

Ο CICANIOY & CIATICTHC
ΠΑΥΛΟC

5) Τιμητικό παράσημο από τον Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης κ. Αθανάσιο

Με αφορμή τη συγγραφή «Παρακλητικού Κανόνος του Αγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, πολιούχου της πόλεως Σιατίστης», και του πολύ σημαντικού συγγράμματος *Ο Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Δημητρίου Σιάτιστας,* Σιάτιστα 1995, το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο του Ι.Μ.Ν. Αγίου Δημητρίου πόλεως Σιατί-

στης στις 28 Ιουνίου του 2022 με έγγραφό του προς τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Σισανίου & Σιατίστης κ. Αθανάσιο εισηγήθηκε την απόδοση οφφικίου εις τον λόγιον διδάσκαλον Αναστάσιον Δάρδα, η οποία και έγινε αποδεκτή από τον Μητροπολίτη.

Στις 24 Μαρτίου 2024, την Κυριακή της Ορθοδοξίας, ημέρα που η Γεράνεια υποδέχεται την εικόνα της Παναγίας Ελεούσης της Ιεράς Μονής Παναγίας Μικροκάστρου, ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης κ. Αθανάσιος σε μια σεμνή τελετή που έγινε στον ναό του Αγίου Νικολάου στη Γεράνεια απένειμε στον δούλο του θεού Αναστάσιο ***τιμητικό παράσημο.***

Ως αναμνηστικό της τιμής αυτής ο Αναστάσιος συνέταξε στίχους συναξαρικούς και αφιέρωσε Επίγραμμα Ιαμβικό εις τον Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Σισανίου και Σιατίστης κ. Αθανάσιο, που τυπώθηκαν μαζί σε φυλλάδιο, το οποίο διανεμήθηκε στο εκκλησίασμα.

ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΟΝ

ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΙΜΗΤΙΚΟΥ ΠΑΡΑΣΗΜΟΥ
ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΣΙΣΑΝΙΟΥ & ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ
ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
κ.ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΝ ΔΑΡΔΑΝ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙ 50 ΕΤΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΝ ΔΙΑΚΟΝΙΑΝ

ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ
24/03/2024-ΚΥΡΙΑΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ
ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ
ΥΠΟΔΟΧΗ ΕΙΚΟΝΟΣ ΕΛΕΟΥΣΗΣ
ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΜΙΚΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

Στίχοι Συναξαριακοί

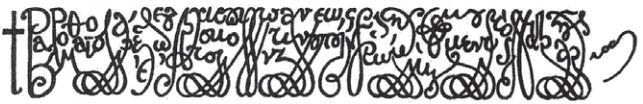
Κυριακή Τρισαγίας Ὀρθοδοξίας
Εὐαγγελισμός ἀπαρχή Σωτηρίας
Δοχή Ἐλεούσης Μονῆς Μικροκάστρου
Συγκυρίαι τρεῖς ἐν βραβεύσει διδάχου
Γέρας νέμει Ἀθανάσιος κράτωρ εἰκάδι τετάρτῃ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΙΑΜΒΙΚΟΝ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΝ
ΣΙΣΑΝΙΟΥ & ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ κ.ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ
ΕΠΙ ΤΗ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΣ ΑΥΤΟΥ

Ἀθανάσιος Σιατίστης ὁ μέδων
Θεηγόρων διδαγμάτων ὑποφήτης
Ἀρετάς ἀνεμάξατο προκατόχων
Νάουσαν δημιουργίαν Ἰακώβου
Ἀκλινῆ μεταρσίωσιν Πολυκάρπου
Σεισάχθειον ἐγκράτειαν Ἀντωνίου
Ἰσοσθενῆ θεόῤῥυτον χάριν Παύλου
Οὕτως εὔπλους ἵκται εἰς πενταετίαν
Σοφῶς ὁδηγῶν τήν ἑαυτοῦ ὁλκάδα

6) Οφφίκιο του Άρχοντος Διδασκάλου του Ευαγγελίου

Ο Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης κ. Αθανάσιος παράλληλα με το τιμητικό παράσημο που απένειμε στον αείμνηστο Αναστάσιο εισηγήθηκε προς την Αυτού Θειοτάτη Παναγιότητα Οικουμενικό Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαίο την απόδοση οφφικίου στον δούλο του Θεού Αναστάσιο, η οποία και έγινε αποδεκτή, όπως μαρτυρείται από την απαντητική επιστολή του Οικουμενικού Πατριάρχη.

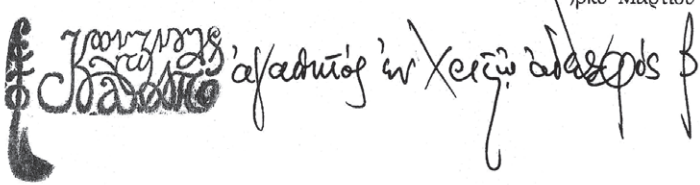
Αριθμ. Πρωτ. 148

Ἱερώτατε Μητροπολῖτα Σισανίου καί Σιατίστης, ὑπέρτιμε καί ἔξαρχε Μακεδονίας, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητέ ἀδελφέ καί συλλειτουργέ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Ἀθανάσιε, χάρις εἴη τῇ ὑμετέρᾳ Ἱερότητι καί εἰρήνη παρά Θεοῦ.

Ἀπαντητικῶς πρός τό ἀπό τῆς ιδ΄ Ἰουλίου π. ἔ., ἀριθμ. Πρωτ. 441, γράμμα τῆς ὑμετέρας ἀγαπητῆς Ἱερότητος, γνωρίζομεν αὐτῇ ὅτι εὐχαρίστως ἀνταποκρινόμενοι εἰς τήν παράκλησιν αὐτῆς, ἀπενείμαμεν τῷ Ἐντιμολ. Δρι Ἀναστασίῳ Δάρδᾳ, τό ὀφφίκιον τοῦ Ἄρχοντος Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς καθ᾽ ἡμᾶς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καί προτρεπόμεθα ὑμᾶς ὅπως χειροθετήσητε τόν εἰρημένον εἰς τό ἀπονεμηθέν αὐτῷ ὀφφίκιον.

Ἐπισυνάπτοντες δ᾽ ὧδε τό πρός αὐτόν Εὐεργετήριον ἡμῶν Γράμμα, διά τά ἀπό ὑμετέρας πλευρᾶς περαιτέρω, τά κράτιστα αἰτούμεθα τῇ ὑμετέρᾳ Ἱερότητι παρά Θεοῦ, Οὗ ἡ χάρις καί τό ἄπειρον ἔλεος εἴησαν μετ᾽ αὐτῆς.

,βκδ΄ Μαρτίου ιβ΄

Κατόπιν των παραπάνω εισηγήσεων και της αποδοχής τους από την Α. Θ. Π. Οικουμενικό Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαίο ο αείμνηστος Αναστάσιος, απόλαυσε τη μεγάλη τιμή, σε μια σεμνή τελετή που έγινε στον Ι.Μ.Ν. Αγίου Δημητρίου Σιάτιστας στις 8 Μαΐου 2024 να του αποδοθεί από τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίο δια του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σισανίου και Σιατίστης το ***οφφίκιο του Άρχοντος Διδασκάλου του Ευαγγελίου της καθ' ημάς Αγίας του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας.***

Ἀριθμ. Πρωτ. 148

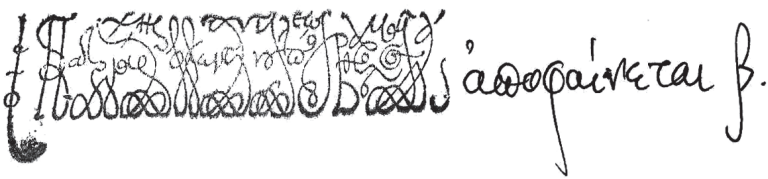
Τούς εὐσεβείᾳ καί ἀρετῇ κεκοσμημένους καί πολυειδῶς καί πολυτρόπως χρησίμους καί εὐεργετικούς τῇ Ἐκκλησίᾳ ἑαυτούς καταδεικνύντας, ζήλῳ τε ἐνθέῳ περί τά κοινά ἀμφιπονουμένους, τιμᾶν οἶδε, χαίρουσα, ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία, ὀφφικίων τε ἀπονομαῖς τήν πρός αὐτούς εὐκαίρως ἐνδεικνῦσα εὔνοιαν.

Ἐπειδή τοίνυν τοιούτοις ἀγαστοῖς εὐσεβείας καί ἀρετῆς, ζηλωτής τε φιλοτιμίας καί πρός τήν Ἐκκλησίαν ἀφοσιώσεως, προτερήμασι κεκοσμημένος ἀποδέδεικται καί ὁ Ἐλλογιμώτατος Δρ Ἀναστάσιος Δάρδας, φιλευσεβῶς καί φιλογενῶς πολυτίμους προσφέρων ὑπηρεσίας τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Σισανίου καί Σιατίστης καί τοῖς θεολογικοῖς γράμμασιν, ἡ Μετριότης ἡμῶν, ἐπιβραβεῦσαι βουλομένη τήν τοιαύτην αὐτοῦ ἀφοσίωσιν καί προσήλωσιν, ἔγνω, κατ᾽ ἰδίαν Πατριαρχικήν αὐτῆς φιλοτιμίαν καί προαίρεσιν, ἀπονεῖμαι αὐτῷ τό ὀφφίκιον τοῦ Ἄρχοντος Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς καθ᾽ ἡμᾶς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, τῆς εἰς τό ὀφφίκιον τοῦτο προχειρίσεως αὐτοῦ, ἐξ ὀνόματος ἡμῶν, γιγνομένης ὑπό τοῦ Ἱερωτάτου Μητροπολίτου Σισανίου καί Σιατίστης καί ἀγαπητοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ κυρίου Ἀθανασίου.

Ἐφ᾽ ᾧ καί γράφοντες ἀποφαινόμεθα, ἵνα ὁ ἐξονομασθείς Ἐλλογιμώτατος Δρ Ἀναστάσιος Δάρδας ὑπάρχῃ ἀπό τοῦ νῦν καί λέγηται Ἐντιμολογιώτατος Ἄρχων Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, τῆς προσηκούσης τῷ ὀφφικίῳ τούτῳ τιμῆς πάντοτε καί παρά πάντων ἀπολαύων τε καί ἀξιούμενος.

Ὅθεν, εἰς ἔνδειξιν, ἀπελύθη καί τό παρόν ἡμέτερον Πατριαρχικόν Εὐεργετήριον Γράμμα, δοθέν μετ᾽ εὐχῶν καί εὐλογιῶν ἡμῶν τῷ Ἐντιμολογιωτάτῳ Δρι Ἀναστασίῳ Δάρδᾳ, Ἄρχοντι Διδασκάλῳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,βκδ΄, κατά μῆνα Μάρτιον (ιβ΄)
Ἐπινεμήσεως Β΄

Η τελετή της χειροθεσίας, τιμή για τον αείμνηστο Αναστάσιο και για την πόλη της Σιάτιστας, ακολούθησε το τυπικό της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας ως εξής:

ΤΕΛΕΤΗ ΧΕΙΡΟΘΕΣΙΑΣ ΑΡΧΟΝΤΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ Κ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΑΡΔΑ

Ὁ α΄ Διάκονος: Εὐλόγησον Δέσποτα.

Ὁ Ἀρχιερεύς: Εὐλογητός ὁ Θεὸς ἡμῶν, πάντοτε νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ α΄ Διάκονος: Εἰς πολλά ἔτη Δέσποτα - Τρισάγιον.

Ὁ Ἀρχιερεύς. Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καί ἡ δύναμις καί ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Οἱ Χοροί ψάλλουν τ' ἀπολυτίκια:

α) τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ,

β) τοῦ Ἁγίου οὗ τό ὄνομα φέρει ὁ χειροθετούμενος

γ) καί τό Κοντάκιον τῆς περιόδου.

Ὁ α΄ Διάκονος: Κέλευσον.

Ὁ β΄ Διάκονος: Κελεύσατε.

Ὁ α΄ Διάκονος: Κέλευσον, Δέσποτα ἅγιε, τόν νῦν προσφερόμενόν σοι.

Ὁ Ἀρχιερεύς ἐν συνεχείᾳ σφραγίζει τοῦτον λέγων: Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν!

Ὁ β΄ Διάκονος: Πρόσχωμεν.

Ὁ Ἀρχιερεύς: Ἡ Ταπεινότης ἡμῶν, διά τῆς Θείας Χάριτος τοῦ Παναγίου καί Τελεταρχικοῦ Πνεύματος, προχειρίζεταί σε τόν **Ἐλλογιμώτατον Ἀναστάσιον, Ἄρχοντα Διδάσκαλον τοῦ Εὐαγγελίου** τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ὁ α΄ Διάκονος: Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ Ἀρχιερεύς: Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ τήν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χορηγίαν καταπέμπων ἐπί τούς ὡρισμένους τῇ ἁγία σου Ἐκκλησίᾳ διακονεῖν, Αὐτός καί νῦν, Δέσποτα ἅγιε, τόν δοῦλον σου **Ἀναστάσιον**, ὃν ηὐδόκησας χειροθετηθῆναι παρά τῆς ἡμῶν Ταπεινότητος εἰς τό τοῦ **Ἄρχοντος Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου** τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας Ὀφφίκιον, ἐνδυνάμωσον καί καταξίωσον αὐτόν κατά τό σοί εὐάρεστον οἰκονομῆσαι τόν παρὰ τῆς σῆς ἀγαθότητος δωρηθέντα αὐτῷ βαθμόν, ἵνα οὕτω ποιήσας οὐ παύσηται φιλανθρώπως ἐργάζεσθαι πρός δόξαν τοῦ παναγίου σου ὀνόματος.

Χάριτι καί οἰκτιρμοῖς καί φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητός εἶ, σὺν τῷ παναγίῳ καί ἀγαθῷ καί ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Οἱ Χοροί: Ἀμήν.

Ὁ α΄ Διάκονος: Δόξα Πατρί, καί Υἱῷ, καί ἁγίῳ Πνεύματι. Καί νῦν καί ἀεί, καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Κύριε, ἐλέησον Κύριε, ἐλέησον· Κύριε, ἐλέησον. Δέσποτα ἅγιε εὐλόγησον.

Ὁ Ἀρχιερεύς: Δόξα σοι Χριστέ ὁ Θεός, ἡ ἐλπίς ἡμῶν δόξα σοι…

Ὁ Ἱερεύς: Δι' εὐχῶν τοῦ ἁγίου Δεσπότου ἡμῶν, ...

Μετά την τελετή ακολούθησε ο λόγος του Μητροπολίτη κ. Αθανασίου και η αντιφώνηση του χειροθετηθέντος, η οποία απεστάλη, μαζί με τις ευχαριστίες του, και στον Οικουμενικό Πατριάρχη. Η αντιφώνηση αυτή αποτελεί και τον τελευταίο λόγο του αειμνήστου Αναστασίου σε ναό, καθώς λόγω των κινητικών του προβλημάτων δεν μπορούσε πλέον να ασκεί τα καθήκοντα του ιεροκήρυκα.

ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΙΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ν. ΔΑΡΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΧΕΙΡΟΘΕΣΙΑΝ ΤΟΥ ΕΙΣ ΑΡΧΟΝΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΝ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΝ 8ΗΝ ΜΑΪΟΥ 2024-ΤΕΤΑΡΤΗΝ ΤΗΣ ΔΙΑΚΑΙΝΗΣΙΜΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΡΟΝ ΝΑΟΝ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ

«Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτός, οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια»

Αὐτὸ τὸ εὐφρόσυνον σάλπισμα τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ, εἰς τὸν ἀπαράμιλλον Κανόνα τοῦ Πάσχα, διατρανώνει τὴν πίστιν ὅτι ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ ὑπερφυές γεγονὸς, διὰ τοῦ ὁποίου πληροῦνται φωτὸς τὰ πάντα, ἐπουράνια, ἐπίγεια καὶ καταχθόνια, μὲ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς Οἰκουμένης, εἶναι Ἐκκλησία τῆς Ἀναστάσεως, καταυγαζομένη ἀπὸ τὸ ἄχρονον καὶ ἀπρόσιτον φῶς τοῦ ἐξαστράπτοντος καὶ χαίρετε φάσκοντος Ἀναστάντος Κυρίου.

Ἐκ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, ὁ Πρῶτος τῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων, ἡ Α.Θ.Π., ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κκ. Βαρθολομαῖος, ἐξαπέστειλεν εὐλογίαν εἰς τὴν ταπεινότητά μου, διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ ὀφφικίου τοῦ Ἄρχοντος Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου, τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Μεγίστη ἡ τιμή, βαρυτάτη ἡ εὐθύνη.

Τί εἴπω καὶ τί λαλήσω δι' αὐτὴν τὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν μοι ἐπιδαψιλεύει ὁ Παναγιώτατος προσκυνητὸς Αὐθέντης καὶ Δεσπότης, κκ. Βαρθολομαῖος; Πῶς ἐξειπεῖν κατ' ἀξίαν δυνήσομαι τὴν ὑπερβάλλουσαν Πατριαρχικὴν εὐαρέσκειαν; Χρειάζομαι «εὐδίνητον εὔλαλον στόμα», διὰ νὰ ἐξωτερικεύσω ὅ,τι μὲ διακατέχει καὶ νὰ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου, διὰ τὴν

ἄμετρον ἀγάπην, ἥτις ἐκκέχυται ἐκ καρδίας του, ὡς αὔρα λεπτή, εἰς τὴν ἐλαχιστότητά μου. Πρὸ ἀδυναμίας εὑρισκόμενος, ἐχάραξα δώδεκα ἰαμβικοὺς στίχους, μὲ ἀκροστιχίδα τὸ πάντιμον ὄνομά του.

Β αρθολομαῖος Οἰκουμένης συμπάσης
Α ᾽τρεκέστατος Ποιμήν καὶ Εὐρυκρείων
Ρ ῾είθροις χαρίτων θείων ψυχὰς ἀρδεύει
Θ εσπεσίοις ρήμασι τ᾽Ἄνω ἐκφαίνων
Ο ᾽ρθοτομῶν ἐν διδαχαῖς θεῖον λόγον
Λ υτρωτὴν Χριστὸν Ἀναστάντα κηρύττων
Ο ἵακας ἰθύνει νοητῆς Ὀλκάδος
Μ ύστην Κυρίου ἐδέξατο ἀσμένως
Α ᾽θανάσιον Σιατίστης Ποιμένα
Ι ᾽μειρόμενον ἀπονεῖμαι ὡς γέρας
Ο ᾽φφίκιον κἀμοὶ Ἄρχοντος Διδάχου
Σ επτῇ Κορυφῇ ὅθεν αὐχένα κλίνω

Οἱ στίχοι αὐτοὶ ἴσως ἠχήσουν ὑπερβολικοὶ εἰς τὰ ὦτα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δὲν διαθέτουν ὀξὺ ἐκκλησιολογικὸν αἰσθητήριον, διὰ νὰ διακρίνουν τὴν σταυροαναστάσιμον πορείαν τοῦ Πατριάρχου τοῦ Γένους, κατὰ τὴν ὁποίαν «βαστάζει τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ». (Γαλ. 6,17).

Ὁ φωτόμορφος Πατριάρχης πορεύεται εἰς τὴν Γαλιλαίαν, *«εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς»* (Ματθ. 28,16), εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Φαναρίου. Ἐκεῖ καθορᾷ τὸ Σῶμα τοῦ Ἀναστάντος Κυρίου *«τὸ κατάστικτον τοῖς μώλωψι καὶ πανσθενουργόν»* (Τροπάριον δ΄ ᾠδῆς Μεγάλου Σαββάτου), τὸ μελιζόμενον καὶ μὴ διαιρούμενον, διορᾷ τὴν δόξαν τοῦ *«προσερχομένου σφαγιασθῆναι καὶ δοθῆναι εἰς βρῶσιν τοῖς πιστοῖς, Βασιλέως τῶν βασιλευόντων καὶ Κυρίου τῶν κυριεύοντων»* (῞Υμνος ἀντὶ χερουβικοῦ Μεγ. Σαββάτου), καὶ προορᾷ τὸν θρίαμβον του Ἐσφαγμένου Ἀρνίου, τὸ ὁποῖον *«ἐξῆλθε νικῶν καὶ ἵνα νικήσῃ»* (Ἀποκ 6,2).

Ἐκεῖθεν ἀπὸ τοῦ μαρτυρικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, εἰς τύπον καὶ τόπον Χριστοῦ καθήμενος, *«λάμπων,*

ἀστράπτων ἠλλοιωμένος, ὀθνείαν ἀλλοίωσιν εὐπρεπεστάτην» (Τροπάριον θ΄ ᾠδῆς Κανόνος ἰαμβικοῦ Πεντηκοστῆς), εὐαγγελίζεται ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς, ὡς Πρῶτος τῆς Οἰκουμένης, Ἰησοῦν Χριστὸν, *«ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν»* (Τιμ. Β΄, 2,8) συντρίβοντα, ζωαρχικῇ παλάμῃ, τὸ κράτος τοῦ θανάτου. Αὐτὴ εἶναι ἡ σταυροαναστάσιμος πορεία τοῦ Πατριάρχου. Εἴησαν πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Πατριαρχείας αὐτοῦ.

Πρωτοστάτης τῆς πρός με τιμῆς δείκνυται ὁ ἅγων σήμερον τὰ ὀνομαστήριά του ποιμενάρχης ἡμῶν, Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Σισανίου καὶ Σιατίστης κ. Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος, διὰ τὴν 50ετίαν τῆς πνευματικῆς μου διακονίας, ἐπρότεινε εἰς τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικόν Πατριάρχην τὴν ἔκφρασιν εὐαρεσκείας πρὸς ἐμέ. Ὁ Σεβασμιώτατος μὲ περιέβαλεν ἐξ ἀρχῆς μὲ τὴν πατρικὴν καὶ ἀνεπίφθονον ἀγάπην του καὶ ἐξεδήλωσε τὴν ἄμετρον συμπάθειαν, σταθερὰς ἀρετὰς, αἱ ὁποῖαι τὸν χαρακτηρίζουν. Θὰ πελαγοδρομήσω ἐὰν ἐπιχειρήσω νὰ ἐξάρω τὴν προσωπικότητά του.

Θὰ ἀρκεσθῶ εἰς ὅσα πρὸ καιροῦ ἀνέφερα, ὅταν ὁ Σεβασμιώτατος μοῦ ἀπένειμε τὸν Σταυρὸν τῆς Μητροπόλεως. Κοσμεῖται μὲ τὰς ἀρετὰς τῶν προκατόχων του, τὴν ῥέουσαν δημιουργικότητα τοῦ Ἰακώβου, τὴν εὐκατάνυκτον ἱεροπρέπειαν τοῦ Πολυκάρπου, τὴν παθοκτόνον ἀσκητικότητα καὶ ἐγκράτειαν τοῦ Ἀντωνίου, τὸν ζῆλον καὶ τὸν ὁραματισμὸν τοῦ Παύλου. Ἀπὸ τὰ ἄλλα πολλὰ προσόντα του, κάποια εἶναι γνωστά, κάποια κεκρυμμένα. Συμπληρώνει ἐφέτος πενταετίαν Ἀρχιερατείας καὶ πάντες υἱϊκῶς εὐχόμεθα πολλὰ τὰ ἔτη αὐτοῦ.

Ἀξιοχρέως μνημονεύω ἐδῶ τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Καστορίας κυροῦ Σεραφείμ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἑτοιμάσει γραπτὴν πρότασιν εἰς τὸν Παναγιώτατον Πατριάρχην διὰ τιμὴν πρός με, ἀλλὰ ὁ Κύριος τὸν ἐκάλεσε εἰς τὸ Οὐράνιον Θυσιαστήριον. Μιμνήσκομαι ἐπίσης τῶν ἀειμνήστων Μητροπολιτῶν Πολυκάρπου,

Ἀντωνίου καὶ Παύλου καὶ πάντων τῶν ἀρχιερατευσάντων Ἀρχιερέων καὶ ἱερέων τῆς Μητροπόλεως Σισανίου καὶ Σιατίστης.

Εὐχαριστίας ἀποδίδω εἰς τὸ Ἐκκλησιαστικόν Συμβούλιον τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἁγίου Δημητρίου Σιατίστης, τὸ ὁποῖον μὲ πρόεδρον τὸν Αἰδεσιμολογιώτατον Οἰκονόμον π. Δημήτριον Χῆτον, εἰσηγήθη εἰς τὸν Σεβασμιώτατον κ. Ἀθανάσιον τὴν ἀπόδοσιν τιμῆς.

Μετὰ σεβασμοῦ μνείαν ποιοῦμαι τῶν καθηγουμένων καὶ τῶ ἀδελφοτήτων τῶν Ἱερῶν Μονῶν, ἀνδρῴων καὶ γυναικείων, τῶν προσευχομένων ὑπὲρ ἡμῶν, τῶν ἱερέων ὅλων τῶν ἐνοριῶν μὲ Ἐκκλησιαστικά Συμβούλια, τοὺς ἱεροψάλτας, τοὺς νεωκόρους, τοὺς κατηχητὰς καὶ ἐθελοντὰς, τοὺς δωρητὰς καὶ εὐεργέτας.

Εὐγνωμόνως στρέφω τὴν σκέψιν μου εἰς τοὺς γενήτοράς μου, Νικόλαον ἱερέα καὶ Ἀθανασίαν πρεσβυτέραν, τοὺς διδάξαντάς με ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου. Τὸν ἱερέα πατέρα μου, εἶχε τιμήσει το 1963 ὁ ἀοίδιμος μεγάλος Πατριάρχης Ἀθηναγόρας, μὲ τὸ ὀφφίκιον τοῦ Οἰκονόμου τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Συμπαραστάται εἰς τὸ ἔργον μου ἦσαν πάντοτε οἱ οἰκεῖοι μου, ἡ σύζυγός μου Καλλιόπη, ἡ ὁποία μὲ τὴν δημιουργικότητα καὶ τὴν εὐστροφίαν της κρατοῦσε τὸ βάρος καὶ συνεπλήρωνε τὰς ἐλλείψεις μου, ὅπως καὶ οἱ πέντε υἱοί μου, Νικόλαος, Δημήτριος, Γεώργιος, Ἀθανάσιος καὶ Μηνᾶς καὶ αὐτάδελφοί μου Γεώργιος καὶ Ζωή.

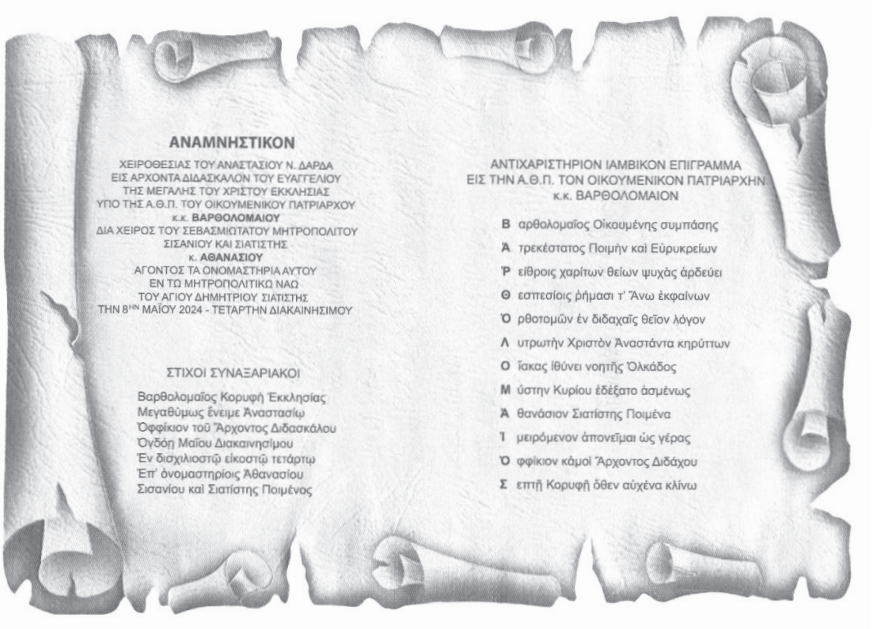
Θεωρῶ μετόχους τοῦ Πατριαρχικοῦ ὀφφικίου τοῦ Ἄρχοντος Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου, ἅπαντας τοὺς ἀναφερθέντας. Συνάρχοντες δὲν εἶναι μόνον οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ στενότερον πνευματικόν μου περιβάλλον, ἀλλὰ ὅλον τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σισανίου καὶ Σιατίστης καὶ τῶν ἄλλων Ἱερῶν Μητροπόλεων, οἱ ὁποῖοι δέχονται τὸν λόγον καὶ καρποφοροῦν ἐν ὑπομονῇ.

Ἑορτάζοντες τὴν ἑορτὴν τῶν ἑορτῶν καὶ πανήγυριν τῶν πανηγύρεων, ἄς προσέλθωμεν λαμπαδηφόροι *«τῷ προϊόντι Χριστῷ ἐκ τοῦ μνήματος»*, μὲ τὸν λόγον τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ, ὅπως σφραγίζει τὸν ἐξαίσιον Κανόνα του: *«Ὦ Πάσχα τὸ μέγα καὶ ἱερώτατον, Χριστέ, ὦ Σοφία καὶ Λόγε, τοῦ Θεοῦ καὶ Δύναμις· δίδου ἡμῖν ἐκτυπώτερον σοῦ μετασχεῖν ἐν τῇ ἀνεσπέρῳ, ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας σου»*.

Τῷ ἀναστάντι Χριστῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Χριστός Ανέστη

Ως αναμνηστικό της τιμής αυτής που του απεδόθη, το Αντιχαριστήριο Ιαμβικό Επίγραμμα εις τον Α.Θ.Π. τον Οικουμενικόν Πατριάρχην κ.κ. Βαρθολομαίον, το οποίο με αφορμή τη χειροθεσία του συνέταξε και απήγγειλε κατά την αντιφώνησή του, μαζί με στίχους Συναξαρικούς για το γεγονός της χειροθεσίας του τα τύπωσε σε φυλλάδιο, το οποίο διένειμε στο εκκλησίασμα.

ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΟΝ

ΧΕΙΡΟΘΕΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ν. ΔΑΡΔΑ
ΕΙΣ ΑΡΧΟΝΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΝ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΥΠΟ ΤΗΣ Α.Θ.Π. ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
κ.κ. **ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ**
ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ
κ. **ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ**
ΑΓΟΝΤΟΣ ΤΑ ΟΝΟΜΑΣΤΗΡΙΑ ΑΥΤΟΥ
ΕΝ ΤΩ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΩ ΝΑΩ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ
ΤΗΝ 8ΗΝ ΜΑΪΟΥ 2024 - ΤΕΤΑΡΤΗΝ ΔΙΑΚΑΙΝΗΣΙΜΟΥ

ΣΤΙΧΟΙ ΣΥΝΑΞΑΡΙΑΚΟΙ

Βαρθολομαῖος Κορυφὴ Ἐκκλησίας
Μεγαθύμως ἔνειμε Ἀναστασίῳ
Ὀφφίκιον τοῦ Ἄρχοντος Διδασκάλου
Ὁδηδὸ Μαΐου Διακαινησίμου
Ἐν διχιλιοστῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ
Ἐπ' ὀνομαστηρίοις Ἀθανασίου
Σισανίου καὶ Σιατίστης Ποιμένος

ΑΝΤΙΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ ΙΑΜΒΙΚΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ
ΕΙΣ ΤΗΝ Α.Θ.Π. ΤΟΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ
κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΝ

Β αρθολομαῖος Οἰκουμένης συμπάσης
Α τρεκέστατος Ποιμὴν καὶ Εὐρυκρείων
Ρ εῖθροις χαρίτων θείων ψυχὰς ἁρδεύει
Θ εσπεσίοις ῥήμασι τ' Ἄνω ἐκφαίνων
Ο ρθοτομῶν ἐν διδαχαῖς θεῖον λόγον
Λ υτρωτὴν Χριστὸν Ἀναστάντα κηρύττων
Ο ἶακας ἰθύνει νοητῆς Ὁλκάδος
Μ ὑστην Κυρίου ἐδέξατο ἀσμένως
Α θανάσιον Σιατίστης Ποιμένα
Ι μειρόμενον ἀπονεῖμαι ὡς γέρας
Ο φφίκιον κἀμοὶ Ἄρχοντος Διδάχου
Σ επτῇ Κορυφῇ ὅθεν αὐχένα κλίνω

ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΙ ΛΟΓΟΙ - ΣΥΛΛΥΠΗΤΗΡΙΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ - ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ

Ψήφισμα Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Βοΐου

Το Δημοτικό Συμβούλιο Δήμου Βοΐου συνήλθε εκτάκτως σήμερα 24η Δεκεμβρίου 2024, ημέρα Τρίτη και ώρα 11:00 π.μ, με αφορμή την θλιβερή αναγγελία του θανάτου του Αναστασίου Δάρδα.

Παίρνοντας τον λόγο ο Δήμαρχος είπε:

«Συγκαλέσαμε σήμερα έκτακτο Δημοτικό Συμβούλιο στο άκουσμα του θανάτου ενός σπουδαίου ανθρώπου, ενός πνευματικού φάρου της πόλης μας, που αφιέρωσε τη ζωή του στην έρευνα, την εκπαίδευση, τη γνώση και την ανάδειξη της ιστορίας και του πολιτισμού του Βοΐου, του Αναστασίου Δάρδα.

Ο ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΑΡΔΑΣ ήταν θεματοφύλακας της παράδοσής μας, ένας ερευνητής με πάθος για την αλήθεια και τη διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Η ζωή και το έργο του αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για όλους μας. Πίστευε βαθιά ότι η κατανόηση του παρελθόντος είναι το κλειδί για τη δημιουργία ενός φωτεινότερου μέλλοντος. Και μας το δίδαξε αυτό μέσα από τα γραπτά του, τα έργα του, αλλά κυρίως με τη ζωή του.

Μελέτησε ακούραστα σε βάθος την ιστορία μας και τα μνημεία μας, κατάφερε να αποκαλύψει άγνωστες πτυχές της τοπικής μας ιστορίας, να διασώσει

πολύτιμες μαρτυρίες και να ενισχύσει την ταυτότητά μας.

Υπηρέτησε τη θεολογική επιστήμη στηρίζοντας το έργο της Μητρόπολης Σισανίου & Σιατίστης με προσήλωση, για περισσότερα από πενήντα χρόνια. Η Εκκλησία για την προσφορά του τον τίμησε. Ο μακαριστός Μητροπολίτης Καστορίας κυρός Σεραφείμ του απένειμε το παράσημο του Αγίου Μηνά, ο Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης κ.κ. Αθανάσιος το παράσημο – Σταυρό της Μητροπόλεως και από το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως τιμήθηκε με το Οφφίκιο του Άρχοντος Διδασκάλου του Ευαγγελίου.

Υπηρέτησε την εκπαίδευση ως Καθηγητής Θεολογίας, διατέλεσε Διευθυντής του Γενικού Λυκείου Σιάτιστας και του ΕΠΑΛ Σιάτιστας και Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας.

Ήταν ένας δεινός χειριστής του δημόσιου λόγου με μεγάλη συνθετική ικανότητα. Ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα της αναγνώρισης που είχε κερδίσει ήταν ο μνημειώδης λόγος που εκφώνησε για τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, όταν αυτός επισκέφθηκε την Σιάτιστα.

Η διδακτορική διατριβή του ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΑΡΔΑ ήταν αφιερωμένη στο Ιστορικό Τραμπάντζειο Γυμνάσιο, ένα έργο που ανέδειξε τη σημασία του εκπαιδευτικού μας παρελθόντος. Σε ένδειξη τιμής για την ανεκτίμητη συνεισφορά του, αποφασίσαμε να δώσουμε το όνομά του στην αίθουσα εκδηλώσεων του Τραμπάντζειου Γυμνασίου, ώστε να διατηρηθεί ζωντανή η μνήμη του και να εμπνέει τις επόμενες γενιές.

Έφυγε αφήνοντας ανεξίτηλη την σφραγίδα του στην Υπηρεσία με το ήθος, την ευσυνειδησία και τη συνέπειά του»

Το Δημοτικό Συμβούλιο, ύστερα από εισήγηση του Δημάρχου κ. Χρήστου Ζευκλή και την τοποθέτηση όλων των Δημοτικών Συμβούλων οι οποίοι εξέφρασαν τη βαθιά τους θλίψη για τον θάνατο του αξιοσέβαστου Αναστασίου Δάρδα, που πρόωρα έφυγε από κοντά μας,

ΨΗΦΙΖΕΙ ομόφωνα

1. Να εκφράσει τη βαθύτατη οδύνη και τα ειλικρινή συλλυπητήρια της Δημοτικής Αρχής στην οικογένεια και στους συγγενείς του μεταστάντος.
2. Να παραστεί ο Δήμαρχος και το Δημοτικό Συμβούλιο στην εξόδιο ακολουθία.
3. Να κατατεθεί στεφάνι στη σορό του εκλιπόντος εκ μέρους του Δημάρχου και του Δημοτικού Συμβουλίου.
4. Να διαβαστεί ο επικήδειος από τον Δήμαρχο.
5. Να ονομαστεί η αίθουσα εκδηλώσεων του Τραμπάντζειου Γυμνασίου Σιάτιστας «**ΑΙΘΟΥΣΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΑΡΔΑ**»
6. Να επιδοθεί το παρόν στην οικογένεια του εκλιπόντος και να αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του Δήμου Βοΐου.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΑ ΜΕΛΗ
Ακολουθούν Υπογραφές

Ακριβές Απόσπασμα
Ο Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου

Αλέξανδρος Ζιμπιλίδης

Ψήφισμα Συλλόγου Διδασκόντων
του ΕΠΑΛ Σιάτιστας

Πράξη 17η /24-12-2024

Ο Σύλλογος Διδασκόντων του ΕΠΑΛ Σιάτιστας, συνελθών εκτάκτως σήμερα, μετά το άγγελμα του θανάτου του Αναστασίου Δάρδα, πρώην εκπαιδευτικού και Διευθυντή του σχολείου μας,

ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ ΟΜΟΦΩΝΩΣ

Να εκφράσει τα βαθύτατα συλλυπητήρια στην οικογένεια του εκλιπόντος.

Να παραστεί σύσσωμος ο Σύλλογος Διδασκόντων στην εξόδιο ακολουθία.

Να κατατεθεί στεφάνι εις μνήμην του.

Να αναρτηθεί το παρόν ψήφισμα στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου και να δημοσιευθεί στον τοπικό τύπο.

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟ

Ο Αναστάσιος Δάρδας υπήρξε επί σειρά ετών διακεκριμένος Εκπαιδευτικός και Διευθυντής του ΕΠΑΛ Σιάτιστας, αφήνοντας ανεξίτηλο το αποτύπωμά του στο σχολείο μας και την πόλη μας. Με το υψηλό ακαδημαϊκό του υπόβαθρο, την πολύπλευρη μόρφωσή του και το ήθος του, συνέβαλε καθοριστικά στην αναβάθμιση της τεχνικής εκπαίδευσης στην περιοχή μας.

Διακρίθηκε για την αφοσίωσή του στο εκπαιδευτικό έργο, την αγάπη του για τους μαθητές και το σεβασμό προς τους συναδέλφους του. Παράλληλα με τα διοικητικά του καθήκοντα, το πλούσιο συγγραφικό και ερευνητικό του έργο, καθώς και η μακρόχρονη προσφορά του στην εκκλησιαστική διακονία, αποτελούν φωτεινό παράδειγμα για όλους μας.

Η απώλειά του αφήνει ένα δυσαναπλήρωτο κενό στην εκπαιδευτική οικογένεια της Σιάτιστας.

Σιάτιστα, 24 Δεκεμβρίου 2024

Για το Σύλλογο Διδασκόντων

Ο Διευθυντής

Ψήφισμα Συλλόγου Διδασκόντων του ΓΕΛ Σιάτιστας

Πράξη 16η / 24-12-2024

Σήμερα, 24 Δεκεμβρίου 2024, ημέρα Τρίτη και ώρα 11:00, με τη θλιβερή είδηση του θανάτου του Δάρδα Αναστασίου, πρώην εκπαιδευτικού και Διευθυντή του Λυκείου μας, συνήλθε σε έκτακτη συνεδρίαση ο Σύλλογος των Καθηγητών και με σεβασμό στη μνήμη του εκλιπόντος αποφάσισε:

- να εκφράσει τη βαθιά θλίψη και τα ειλικρινή συλλυπητήρια στους οικείους του εκλιπόντος
- να παραστεί αντιπροσωπεία του συλλόγου των καθηγητών στην νεκρώσιμη ακολουθία
- να δοθεί αντί στεφάνου, χρηματικό ποσό στο συσσίτιο της Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης
- να δημοσιευθεί το παρόν στον τοπικό τύπο και στην ιστοσελίδα του σχολείου
- να ευχηθεί στον μεταστάντα αιώνια μνήμη και καλό παράδεισο.

Η παρούσα πράξη συντάχθηκε για τον παραπάνω σκοπό και υπογράφεται ως εξής:

Ο Διευθυντής Οι καθηγητές

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΙ ΛΟΓΟΙ

Αντί χαιρετισμού
ανάγνωση προφητείας Ιεζεκιήλ
υπό Μητροπολίτου Σισανίου και Σιατίστης
κ. Αθανασίου

Ήχησαν θεοφιλέστατε επίσκοπέ μας πατέρα Χριστοφόρε, πολυσέβαστοι πατέρες και αγαπητοί μου αδελφοί, σεβαστή γερόντισσα, ήχησαν οι καμπάνες σήμερα των εκκλησιών το πρωί χαρμόσυνα για τις μεγάλες και βασιλικές ώρες των Χριστουγέννων και για τον εσπερινό και τη λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου. Όμως, ταυτόχρονα ήχησαν και πένθιμα για την έξοδο από τη θάλασσα αυτή του βίου μας του αγαπητού μας Αναστασίου. Αμέσως ειδοποιήθηκε το Οικουμενικό μας Πατριαρχείο, διότι ο Αναστάσιος δεν είναι ένας απλός άνθρωπος, τυγχάνει άρχων της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο απάντησε και έστειλε εκπρόσωπο τη δική μου ελαχιστότητα για να μεταφέρω τις ευχές του Οικουμενικού μας Πατριάρχου κατά την εξόδιο ακολουθία. Από τη θέση λοιπόν αυτή μεταφέρω τις ευχές τής αυτού θειοτάτης Παναγιότητος του κ. κ. Βαρθολομαίου και Οικουμενικού μας Πατριάρχου, πρώτον προς τον Κύριον ημών Ιησούν Χριστόν, για να αναπαύσει την ψυχή του καλού μας Αναστασίου. Προς όλους εμάς και προς την

οικογένεια του εκλιπόντος για να δώσει την άνωθεν παρηγορία, και τη δύναμη και την ενίσχυση κατά την περίοδο αυτή των εορτών.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης, αναγνωρίζοντας το έργο και την προσφορά του Αναστασίου Δάρδα, του απέδωσε, του απένειμε το οφφίκιο του Άρχοντος της Μεγάλης Του Χριστού Εκκλησίας με τον τίτλο Διδάσκαλος του Γένους. Ο κ. Τάσος, όπως τον ξέρουμε όλοι μας, είχε τρία χαρακτηριστικά γνωρίσματα στη ζωή του. Ήταν πατέρας, ήταν παιδαγωγός και ήταν και Διδάσκαλος του Γένους. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο συμπαρέλαβε και τους τρεις τιμητικούς τίτλους που είχε η ζωή του: του πατρός, από την οικογένειά του, του παιδαγωγού, από την προσφορά του στην παιδεία και στα γράμματα και σε όλους εμάς, και του Διδασκάλου του Γένους, διότι 50 χρόνια ήταν ιεροκήρυκας στην επαρχία μας. Γύρισε όλα τα βουνά και δίδαξε Χριστό και Ελλάδα σε όλους εμάς. Ο Οικουμενικός μας Πατριάρχης εύχεται στον Κύριον ημών Ιησούν Χριστόν να αποδώσει τον της δικαιοσύνης στέφανον στον άρχοντα της Μεγάλης Του Χριστού Εκκλησίας, ο οποίος ετελείωσε τον αγώνα του επί της γης και συνεχίζει τη ζωή του εις τον ουρανόν πανηγυρικά, χαρμόσυνα και μάλιστα παραμονές της Μεγάλης Δεσποτικής εορτής των Χριστουγέννων.

Μετά από παράκληση του θεοφιλεστάτου Επισκόπου μας, πρέπει να μεταφέρω και τις ευχές του θεοφιλεστάτου Επισκόπου Αμφιπόλεως κ. Χριστοφόρου, ο οποίος αγαπούσε και αγαπάει πάρα πολύ τον κ. Τάσο, καθώς και τις ευχές του σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γρεβενών κ. Δαυίδ, ο οποίος δεν μπόρεσε να έρθει σήμερα στην Εξόδιο αυτή Ακολουθία, λόγω ανειλημμένων υποχρεώσεων, καθώς και του Σεβασμι-

ωτάτου Μητροπολίτου Σερβίων και Κοζάνης κ. Παύλου, ο οποίος επίσης δεν μπόρεσε σήμερα να είναι εδώ.

Σε ανύποπτο χρονικό διάστημα, ο κ. Τάσος μου ενεχείρισε μία επιστολή, μου έδωσε ένα γράμμα δικό του ιδιόγραφο. Μέσα στα πολλά που έλεγε και οδηγίες που μου έδινε, έγραφε το εξής: «Κατά την Εξόδιο Ακολουθία μου δεν θέλω να κάνετε χαιρετισμούς». Το έλεγε σε εμένα, εσείς θα κάνετε χαιρετισμούς. Δεν ήθελε να μιλήσω στην Εξόδιο Ακολουθία του, αν και του είπα πως πρώτα θα φύγω εγώ και μετά αυτός, αλλά αλλιώς τα ήθελε ο Θεός. Έγραφε στο γράμμα του αυτό: Αντί για χαιρετισμό του Επισκόπου θα ήθελα, έγραφε ο κ. Τάσος, να αναγνωστεί η προφητεία Ιεζεκιήλ, την οποία αναγιγνώσκουμε τη Μεγάλη Παρασκευή το βράδυ αμέσως μετά την επιστροφή του Επιταφίου στους ιερούς ναούς. Είναι ένα όραμα που είδε ο προφήτης Ιεζεκιήλ και γράφει, στα αρχαία ελληνικά θα σας το διαβάσω, όπως ακριβώς ο ίδιος δίδασκε σε όλους εμάς, στα αρχαία ελληνικά, είναι όμως εύκολο:

«Ἐγένετο ἐπ᾽ ἐμὲ χεὶρ Κυρίου, γράφει ο Ιεζεκιήλ ο Προφήτης, καὶ ἐξήγαγέ με ἐν πνεύματι Κυρίου καὶ ἔθηκέ με ἐν μέσῳ τοῦ πεδίου, καὶ τοῦτο ἦν μεστὸν ὀστέων ἀνθρωπίνων· καὶ περιήγαγέ με ἐπ᾽ αὐτὰ κυκλόθεν κύκλῳ, καὶ ἰδοὺ πολλὰ σφόδρα ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου, καὶ ἰδοὺ ξηρὰ σφόδρα. καὶ εἶπε πρός με· υἱὲ ἀνθρώπου, εἰ ζήσεται τὰ ὀστέα ταῦτα; καὶ εἶπα· Κύριε Κύριε, σὺ ἐπίστασαι ταῦτα. καὶ εἶπε πρός με· προφήτευσον ἐπὶ τὰ ὀστᾶ ταῦτα καὶ ἐρεῖς αὐτοῖς· τὰ ὀστᾶ τὰ ξηρά, ἀκούσατε λόγον Κυρίου. τάδε λέγει Κύριος τοῖς ὀστέοις τούτοις· ἰδοὺ ἐγὼ φέρω εἰς ὑμᾶς πνεῦμα ζωῆς καὶ δώσω εἰς ὑμᾶς νεῦρα καὶ ἀνάξω εἰς ὑμᾶς σάρκας καὶ ἐκτενῶ ἐφ᾽ ὑμᾶς δέρμα καὶ δώσω πνεῦμά μου εἰς ὑμᾶς, καὶ ζήσεσθε· καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι Κύ-

ριος. καὶ προεφήτευσα καθὼς ἐνετείλατό μοι Κύριος. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐμὲ προφητεῦσαι καὶ ἰδοὺ σεισμός, καὶ προσήγαγε τὰ ὀστᾶ ἑκάτερον πρὸς τὴν ἁρμονίαν αὐτοῦ. καὶ εἶδον καὶ ἰδοὺ ἐπ᾽ αὐτὰ νεῦρα καὶ σάρκες ἐφύοντο, καὶ ἀνέβαινεν ἐπ᾽ αὐτὰ δέρμα ἐπάνω, καὶ πνεῦμα οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς. καὶ εἶπε πρός με· προφήτευσον ἐπὶ τὸ πνεῦμα, υἱὲ ἀνθρώπου, προφήτευσον καὶ εἰπὲ τῷ πνεύματι· τάδε λέγει Κύριος Κύριος· ἐκ τῶν τεσσάρων πνευμάτων ἐλθὲ καὶ ἐμφύσησον εἰς τοὺς νεκροὺς τούτους, καὶ ζησάτωσαν. καὶ προεφήτευσα καθότι ἐνετείλατό μοι· καὶ εἰσῆλθεν εἰς αὐτοὺς τὸ πνεῦμα, καὶ ἔζησαν καὶ ἔστησαν ἐπὶ τῶν ποδῶν αὐτῶν, συναγωγὴ πολλὴ σφόδρα. καὶ ἐλάλησε Κύριος πρός με λέγων· υἱὲ ἀνθρώπου, τὰ ὀστᾶ ταῦτα πᾶς οἶκος Ἰσραήλ ἐστι, καὶ αὐτοὶ λέγουσι· ξηρὰ γέγονε τὰ ὀστᾶ ἡμῶν, ἀπόλωλεν ἡ ἐλπὶς ἡμῶν, διαπεφωνήκαμεν. διὰ τοῦτο προφήτευσον καὶ εἰπὲ πρὸς αὐτούς· τάδε λέγει Κύριος Κύριος· ἰδοὺ ἐγὼ ἀνοίγω τὰ μνήματα ὑμῶν καὶ ἀνάξω ὑμᾶς ἐκ τῶν μνημάτων ὑμῶν καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν τοῦ Ἰσραήλ, καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι Κύριος ἐν τῷ ἀνοῖξαί με τοὺς τάφους ὑμῶν τοῦ ἀναγαγεῖν με ἐκ τῶν τάφων τὸν λαόν μου. καὶ δώσω πνεῦμά μου εἰς ὑμᾶς, καὶ ζήσεσθε, καὶ θήσομαι ὑμᾶς ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν, καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ Κύριος· ἐλάλησα καὶ ποιήσω, λέγει Κύριος Κύριος».

Είναι η προφητεία που μας αναφέρει το πώς θα γίνει η Ανάστασις των νεκρών. Καλή Ανάσταση!

Ἐπικήδειος λόγος Θεολογίας Μοναχῆς Καθηγουμένης τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Μικροκάστρου

Σεβασμιώτατε, Θεοφιλέστατε, ἅγιοι πατέρες, ἀξιότιμοι ἄρχοντες καί ἀγαπητοί μας ἐν Χριστῷ Ἀδελφοί καί Ἀδελφές,

Ἡ εἴδηση τοῦ θανάτου τοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ μας Ἀναστασίου ἔφθασε στή Μονή τή στιγμή, πού ὁ Λειτουργός μας μνημόνευε στό Τρισάγιο τά ὀνόματα τῶν κεκοιμημένων μας καί πρόσθεσε «καί Ἀναστασίου». Τήν ἔκπληξη διαδέχθηκε ἡ κατάπληξη, γιατί ἡ κλήση τοῦ ἀδερφοῦ μας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἔγινε στή διάρκεια τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων.

Ὁποία τιμή στό δοῦλο Του Ἀναστάσιο! Δέν θά ἀναφερθῶ στό μέγεθος καί τό εὖρος τῆς προσωπικότητάς του. Εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστό, ἄν καί καθηκόντως ἀναφέρουμε καί κάποιες πτυχές τῆς ζωῆς του. Θέλω μόνον νά ἀναφερθῶ ἐπιγραμματικά καί ἀπό λόγους εὐγνωμοσύνης στή σχέση του μέ τό Μοναστήρι τῆς Παναγίας στό Μικρόκαστρο.

Τόν γνωρίσαμε ἀπό τίς πρῶτες ἡμέρες τῆς ἐγκαταβίωσής μας στό Μοναστήρι σάν μέλος τοῦ στενοῦ ποιμαντικοῦ κύκλου τοῦ Γέροντός Στεφάνου Ρίνου πρό τριακονταετίας. Ὁ σεβασμός του στό Γέροντα καί στήν Ἀδελφότητα βαθύς καί ἀμετάβλητος. Ἡ συμμετοχή του στή λατρευτική ζωή τῆς Μονῆς σταθερή. Ἡ συμβολή του ὡς Ἱεροψάλτου καί ὡς Ἱεροκήρυκος σημαντικότατη. Ὁ κηρυκτικός του λόγος θεολογικός, εὐαγγελικός, πατερικός και πνευματικός. Ἐλάμπρυνε μέ τήν παρουσία του τίς ἑορτές καί πανηγύρεις τῆς

Μονῆς. Χαρακτηριστική ἡ ἀδιάλειπτη παρουσία του τήν ἡμέρα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἀνακεφαλαίωνε τά ἀναγνώσματα τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ ἀναγινώσκοντας τό τελευταῖο Ἀνάγνωσμα, πού ἀναφέρεται στούς τρεῖς Παῖδες, πού ρίχτηκαν στήν κάμινο τοῦ πυρός καί ἔμειναν ἀβλαβεῖς. Τό Ἀνάγνωσμα αὐτό ἀναφέρεται σέ μία ἀπό τίς πλέον τερατουργικές παρεμβάσεις τοῦ Θεοῦ στήν ἱστορία τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ μέχρι νά φτάσουμε στό μέγιστο τῶν θαυμάτων, στήν ἐν σαρκί Γέννηση τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καί ὁ μακαριστός Ἀναστάσιος ἀπέδιδε πολύ παραστατικά τόν διάλογο τῶν τριῶν παίδων μέ τόν Βασιλέα Ναβουχοδονόσορα.

Συνοψίζοντας, γιά τήν στενότητα τοῦ χρόνου, χαρακτηρίζω διακριτική καί ἄμεμπτη τήν συμμετοχή του στήν Λειτουργική ζωή τῆς Ἀδελφότητος.

Εὐχόμαστε ἐξ ὅλης καρδίας, διά πρεσβειῶν τῆς Κυρίας Θεοτόκου, Ὅν ἐπίστευσεν, Ὅν ἐκήρυξεν, Ὅν διηκόνησε μέ ὅλες του τίς δυνάμεις, τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν νά ἀξιωθεῖ νά Τόν προσκυνήσει καί ὡς βρέφος ἀρτιγέννητο καί σπαργανούμενο καί ἀνακλινόμενο στήν φάτνη τῶν ἀλόγων ζώων, ἀλλά ταυτόχρονα καί ὡς Κύριο καί Παντουργό Θεό κρατοῦντα τά σύμπαντα καί ἑκουσίως πτωχεύσαντα γιά τή σωτηρία τῶν ἀνθρώπων.

Ἄς εἶναι αἰωνία ἡ μνήμη του.

Επικήδειος Δημάρχου κ. Χρήστου Ζευκλή

Σήμερα στεκόμαστε όλοι εδώ με βαθιά θλίψη, για να αποχαιρετήσουμε έναν σπουδαίο άνθρωπο, έναν πνευματικό φάρο της πόλης μας, ένα προικισμένο ρήτορα, που αφιέρωσε τη ζωή του στην έρευνα, την εκπαίδευση, τη γνώση και την ανάδειξη της ιστορίας και του πολιτισμού του Βοΐου.

Ως Δήμαρχος Βοΐου, αισθάνομαι βαρύ το χρέος να εκφράσω τη συλλογική μας ευγνωμοσύνη.

Ο ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΑΡΔΑΣ ήταν θεματοφύλακας της παράδοσής μας, ένας ερευνητής με πάθος για την αλήθεια και τη διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Η ζωή και το έργο του αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για όλους μας. Πίστευε βαθιά ότι η κατανόηση του παρελθόντος είναι το κλειδί για τη δημιουργία ενός φωτεινότερου μέλλοντος. Και μας το δίδαξε αυτό μέσα από τα γραπτά του, τα έργα του, αλλά κυρίως με τη ζωή του.

Μελέτησε ακούραστα σε βάθος την ιστορία μας και τα μνημεία μας, κατάφερε να αποκαλύψει άγνωστες πτυχές της τοπικής μας ιστορίας, να διασώσει πολύτιμες μαρτυρίες και να ενισχύσει την ταυτότητα μας.

Υπηρέτησε την θεολογική επιστήμη στηρίζοντας το έργο της Μητρόπολης Σισανίου & Σιατίστης με προσήλωση, για περισσότερα από πενήντα χρόνια. Η εκκλησία για την προσφορά του τον τίμησε.

Ο μακαριστός Μητροπολίτης Καστορίας κυρός Σεραφείμ του απένειμε το παράσημο του Αγίου Μηνά, ο Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης κ.κ. Αθανάσιος το παράσημο – Σταυρό της Μητροπόλεως και από το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως

τιμήθηκε με το Οφφίκιο του Άρχοντος Διδασκάλου του Ευαγγελίου.

Υπηρέτησε την εκπαίδευση ως Καθηγητής Θεολογίας, διατέλεσε Διευθυντής του Γενικού Λυκείου Σιάτιστας και του ΕΠΑΛ Σιάτιστας και Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας.

Ήταν ένας δεινός χειριστής του δημόσιου λόγου με μεγάλη συνθετική ικανότητα. Ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα της αναγνώρισης που είχε κερδίσει, ήταν ο μνημειώδης λόγος που εκφώνησε για τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, όταν αυτός επισκέφθηκε την Σιάτιστα.

Η διδακτορική διατριβή του ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΑΡΔΑ ήταν αφιερωμένη στο Ιστορικό Τραμπάντζειο Γυμνάσιο, ένα έργο που ανέδειξε τη σημασία του εκπαιδευτικού μας παρελθόντος.

Σε ένδειξη τιμής για την ανεκτίμητη συνεισφορά του, το Δημοτικό Συμβούλιο, ομόφωνα, αποφάσισε να δώσει το όνομά του στην αίθουσα εκδηλώσεων του Τραμπαντζείου Γυμνασίου, ώστε να διατηρηθεί ζωντανή η μνήμη του και να εμπνέει τις επόμενες γενιές.

Σήμερα, αποχαιρετάμε έναν φίλο, έναν δάσκαλο, έναν επιστήμονα.

Ας κρατήσουμε τη μνήμη του ζωντανή.

Ας συνεχίσουμε να βαδίζουμε στο μονοπάτι που μας έδειξε.

Και ας θυμόμαστε πάντα ότι οι άνθρωποι σαν τον ΑΝΑΣΤΑΣΙΟ ΔΑΡΔΑ δεν «φεύγουν» πραγματι-

κά ποτέ. Ζουν μέσα από το έργο τους, μέσα από εμάς, μέσα από τον τόπο που τόσο αγάπησαν.

Ως Δήμαρχος και εκ μέρους του Δημοτικού Συμβουλίου εκφράζω τα ειλικρινή μου συλλυπητήρια, στην σύζυγό του Καλλιόπη, στα τέκνα και τις οικογένειές τους και τους οικείους του.

Αιωνία σου η μνήμη, αγαπημένε μας φίλε και δάσκαλε. Η κοινωνία της Σιάτιστας σε ευχαριστεί για όσα της πρόσφερες.

Επικήδειος Μαγδαληνής Παπαδοπούλου, Προέδρου Σωματείου Στέγης Παιδιού Κοζάνης «ο Άγιος Στυλιανός»

Η θριαμβεύουσα Εκκλησία δέχεται σήμερα μια υπέροχη ύπαρξη, έναν θαυμάσιο αγωνιστή, τον φίλτατο και πολύ αγαπητό μας Αναστάσιο Δάρδα, τον συγγενή μας γιατί έτσι τον νοιώθαμε. Πολύτιμος συνεργάτης αγάπησε την Κατασκήνωση της Στέγης Παιδιού Κοζάνης «ο Άγιος Στυλιανός» στο Πτελεό Μαγνησίας τόσο ο ίδιος με τη σύζυγό του όσο και τα 5 παιδιά τους, τα οποία την τίμησαν ως απλοί κατασκηνωτές, στη συνέχεια ως ομαδάρχες, αλλά και ως αρχηγοί. Ο δε πρωτότοκος υιός τους, ο Νίκος, συνεχίζει την προσφορά του ακόμη ως αντιπρόεδρος του Δ.Σ.

Δεν τον χάσαμε, γιατί η αγάπη ποτέ δεν χάνεται. Ζει και θα ζει στις καρδιές όλων μας, με το συνεχές χαμόγελο της υπομονής και της καρτερίας στην ξαστεριά, και κυρίως στις μπόρες και τις καταιγίδες της ζωής.

Η μόρφωσή του, η αγάπη του στο Θεό και οι σπουδές του στη Θεολογία, του επέτρεψαν να γίνει ακούρα-

στος εργάτης του Ευαγγελίου ως εκπαιδευτικός αλλά και ως Περιφερειακός Σύμβουλος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Στο πλευρό του πάντα η πολύ εργατική, ευφυής και δημιουργική σύζυγός του, η οποία ακούραστα συνέβαλλε στη μόρφωση και αποκατάσταση των παιδιών τους που τους καμάρωναν πετυχημένους επιστήμονες.

Ήταν διακριτικός, ευγενής, αθόρυβος, ευφυής, καλλιεργημένος. Η εκδημία του παραμονή των Χριστουγέννων αποτελεί πρόσθετη πηγή παρηγορίας στην προσφιλή του σύζυγο, στα παιδιά του και τις οικογένειές τους.

Τα μέλη της Κατασκήνωσης του φιλανθρωπικού Σωματείου Στέγης Παιδιού Κοζάνης ο Άγιος Στυλιανός ενώνουν μαζί τους τις προσευχές τους. Η μνήμη του αγαπητού της «Στέγης» Αναστασίου να είναι αιωνία.

ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΙ ΛΟΓΟΙ

ΣΤΟ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΘΗΜΕΡΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΑΡΔΑ

Εμμανουήλ Κουτσιάφτη

Υπείκοντας στην τιμητική πρόταση του πολυσεβάστου σε μένα Μητροπολίτη Σιατίστης κ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, τον οποίο εκ μέσης καρδίας ευχαριστώ για την τιμή που μου επιδαψίλευσε, **σεβαστοί πατέρες και αδελφοί**, ανέλαβα την ευθύνη να απευθύνω λόγο παρακλήσεως προς τους πενθούντες οικείους, αλλά και τους πολλούς φίλους και πλείστους όσους γνωστούς με τη συμπλήρωση των 40 ημερών από την κοίμηση του αδελφού μας ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΑΡΔΑ αντί ενός ταπεινού κεριού και θυμιάματος στη μνήμη του.

Φωτεινή προσωπικότητα υπήρξε ο ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, που διακρίθηκε στο δύσβατο μονοπάτι της ζωής. Τολμηρός, φιλόπονος, με ορθή κρίση, επίμονος, φιλόκαλος, ανεπίφθονος, με χιούμορ και αισιοδοξία αγωνίστηκε και πέτυχε πολλά. Ως κληρονόμος πλούσιας παρακαταθήκης από τον **σεμνό λευίτη πατέρα του παπα-Νικόλα και την ευσεβέστατη μητέρα του Αθανασία** ξεδίπλωσε το πολυσχιδές ταλέντο του και πρόσφερε πολλά στην οικογένειά του, στην κοινωνία της Σιάτιστας και ευρύτερα. Εμπλούτισε με τα συγγραφικά έργα του την επιστημονική κοινότητα και άφησε ανεξίτηλο το πέρασμά του στα εκκλησιαστικά πράγματα της περιοχής με την προσφορά του, θησαυρίζοντας έτσι πολύτιμους «**θησαυρούς ἐν οὐρανῷ**».

Προικισμένος με **πολλά χαρίσματα: ευφυΐα ξεχωριστή, ευφράδεια λόγου, συγγραφικό ταλέντο, πνεύμα διακονίας και προσφοράς** ανταποκρίθηκε, κατά το ανθρώπινο, στην αποστολή του. Ταλαντούχος από τη γέννησή του, στο διάβα της ζωής αύξησε στο έπακρον αυτά τα χαρίσματα με τις αξιόλογες σπουδές του και ξεχώρισε ως **οικογενειάρχης, ως δάσκαλος, ως συγγραφέας, ως διοικητικός προϊστάμενος, ως κήρυκας του θείου λόγου.** Να απαριθμήσω και άλλα; Δεν τολμώ. Φοβούμαι, μήπως η συναδελφική και φιλική σχέση μου μαζί του παρεξηγηθεί και θεωρηθούν ως υπερβολή όσα στη συνέχεια ακούσετε. Αν πάλι σιωπήσω, θα αδικήσω την πραγματικότητα. Αρκούμαι στο να μνημονεύσω «ἃ ἀκηκόαμεν, ἃ ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν…» (Ιω. Α΄α,1).

Διακεκριμένες οι σπουδές του στη Θεολογική, στη Φιλοσοφική, στην Παιδαγωγική ΣΕΛΕΤΕ, με μεταπτυχιακό και διδακτορικό δίπλωμα, με επιδόσεις από λίαν καλώς έως άριστα στα περισσότερα πτυχία του.

Καλλίκαρπη η οικογένεια του ζεύγους ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΑΡΔΑ και ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ. Γνώριζαν και οι δυο τους ότι δεν παντρεύτηκαν την τελειότητα. Μότο τους η αμοιβαία κατανόηση και «αγάπη» που «πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ελπίζει, πάντα υπομένει. Η αγάπη (που) ουδέποτε εκπίπτει» (Α΄Κορ. ιγ΄7-8). Και πορεύτηκαν μαζί όλα αυτά τα χρόνια. Καρπός αυτής της αγάπης τα πέντε αγόρια: **ο Νικόλαος, ο Δημήτριος, ο Γεώργιος, ο Αθανάσιος και ο Μηνάς,** όλα το καμάρι του πατέρα και τώρα της μητέρας η περηφάνεια.

Ως εκπαιδευτικός διέθετε πλήρη γνώση των εκπαιδευτικών θεμάτων, όπως αποδεικνύεται από την αποτελεσματική διεύθυνση των επαγγελματικού και Γενικού Λυκείου και τα καθήκοντά του ως Σχολικού

Συμβούλου, όπως το μαρτυρεί το πλήθος των μαθητών και συναδέλφων του και που πάντοτε του απένειμαν τον οφειλόμενο σεβασμό.

Ως συγγραφέας χαρακτηρίζεται από μια δημιουργική συγγραφή. Διακρίθηκε τόσο για τον όγκο, όσο και για την ποιοτική αξία του έργου του με τις 9 μονογραφίες, τις 17 εισηγήσεις σε επιστημονικά συνέδρια και πλήθος άλλων δημοσιευμάτων. Επιλογή θεμάτων, επιστημονική τεκμηρίωση, εμβρίθεια γνώσεων συναπαρτίζουν ένα πολύτιμο κεφάλαιο για την επιστημονική κοινότητα, αλλά, κυρίως, για τη γενέτειρά του, την εύανδρο Σιάτιστα, μια και της αφιέρωσε πλείστες όσες σελίδες. Εύχομαι και ελπίζω, χωρίς να θέλω να υποδείξω κάτι, ότι η ευαίσθητη περί τα θέματα αυτά δημοτική αρχή θα τον τιμήσει, όπως του αξίζει.

Ο ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ξεδίπλωσε το ταλέντο του ως **διοικητικός προϊστάμενος**, Διευθυντής Εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας. Υπήρξε ο Προϊστάμενος της καταλλαγής. Με την αγάπη και τη διάκριση έλυνε προβλήματα. Όλοι έχουν να καταθέσουν τα καλύτερα!

Εξαιρετικές επιδόσεις σημείωσε στο **κηρυκτικό του έργο** αναλισκόμενος σ΄ αυτή την εκκλησιαστική διακονία της προσφοράς. Εντρυφούσε ως Θεολόγος στο λόγο του Θεού. «Ως γλυκέα τω λάρυγγί μου τα λόγιά σου, υπέρ μέλι τω στόματί μου…» (ψαλ. 118, 103). Ως μέλι που γευόταν ο ίδιος έβλεπε τον λόγο του Θεού. Και αυτό το μέλι το σκορπούσε αφειδώλευτα με τα κηρύγματά του. Μελίρρυτος στα κηρύγματά του. Ο λόγος του Θεού ήταν ο μεγάλος του έρωτας. Λόγος γνήσιος, ακαινοτόμητος, απερίτμητος λόγος. Ήταν ευσεβής, ασυμβίβαστος σε θέματα πίστεως. Συνεπής στις αρχές, στις εντολές του Χριστού. Με φλογερή αγάπη προς τον Θεό και τους συνανθρώπους. Αυτή την

«αγάπη, που βεβαιώνει την ανθρώπινη ύπαρξη, που κάνει τον άνθρωπο πιο ανθρώπινο, άξιο τέκνο της Γης και τ' Ουρανού», διέθετε ο Αναστάσιος (Δημ. Κατσαφάνα, ΑΓΙΟΣ ΣΥΜΕΩΝ Ο ΝΕΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ).

Χωρίς να περιμένει καμία ανταμοιβή ή αναγνώριση για την Εκκλησιαστική του διακονία, του προέκυψε απροσδόκητα η διάκριση από τον μακαριστό Μητροπολίτη Καστορίας **ΣΕΡΑΦΕΙΜ με την απονομή του Σταυρού του Αγίου Μηνά** και από τον Οικουμενικό μας Πατριάρχη **Κ.Κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟ** το οφφίκιο του Άρχοντος Διδασκάλου τελευταία, το Μάιο του 2024.

Οι **πειρασμοί** δεν λείπουν, σχεδόν από κανένα. Έτσι και σε εκείνον ήρθε ως μεγάλος πειρασμός, **η σκληρή δοκιμασία της υγείας** του. Όμως ήξερε να τους αντιμετωπίζει «κάνοντας τον πόνο του προσευχή». Κάτω από τις δύσκολες συνθήκες της ασθενείας του κρατούσε αναμμένη τη δάδα της πίστης προς το Θεό. Ως διακεκριμένος Θεολόγος ήξερε αυτό που έγραψε ένας **άλλος ΣΥΜΕΩΝ Ο ΝΕΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ** ότι δηλαδή **«η πίστη είναι η μεταφυσική δύναμη που αφομοιώνει τον πόνο και το θάνατο, που συγχωνεύει το χρόνο με την αιωνιότητα, την ψυχή μας με το Πνεύμα του Θεού»** (Δημ. Κατσαφάνα, ΑΓΙΟΣ ΣΥΜΕΩΝ Ο ΝΕΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ, σ. 93).

Ευχή δεσμευτική προς τα παιδιά και τα εγγόνια του ήταν, **να αγαπούν την πατρίδα, να είναι ενωμένοι και αγαπημένοι, να είναι δίκαιοι και να μείνουν κοντά στην εκκλησία.** Μετά από την τελευταία εξέλιξη στην υγεία του ήταν ολοφάνερο ότι είχε πάρει το δρόμο του. Ο δάσκαλος της ορθής πίστης έσπευσε εις υπάντηση του Κυρίου και απόλαυση της προίκας του, για την οποία ο Ιω. Ο Χρυσόστομος σημειώνει:

« Μνήστρα εστί τα παρόντα. Η προίξ όλη εκεί μένει. Πώς; Εγώ λέγω: ώδε γηρώ, εκεί ου γηρώ. Ώδε θνήσκω, εκεί ου θνήσκω. Ώδε λυπούμαι, εκεί ου λυπούμαι. Ώδε πενία και νόσος και επιβουλαί, εκεί ουδέν τοιούτον. Ώδε σκότος και φως, εκεί φως μόνον… Ώδε ζωή έχουσα τέλος, εκεί ζωή ουκ έχουσα τέλος».

Η εκδημία του ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ αφήνει κενό δυσαναπλήρωτο στην οικογένειά του κυρίως, στην Εκκλησία και την κοινωνία φυσικά. Στη σύζυγό του Καλλιόπη, τα τέκνα και λοιπούς συγγενείς εύχομαι την εξ ύψους παρηγορία! Αιωνία η μνήμη του εκλεκτού συναδέλφου και φίλου ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ!

Τ. Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων
Σιάτιστα 2 Φεβρουαρίου 2025

ΣΥΛΛΥΠΗΤΗΡΙΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Συλλυπητήριο Μήνυμα της αναπληρώτριας Περιφερειακής Διευθύντριας Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Εκπροσωπώντας το σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας της Δυτικής Μακεδονίας εκφράζουμε τη βαθύτατη θλίψη μας για την αδόκητη απώλεια του συναδέλφου Αναστασίου Δάρδα.

Ο εκλιπών ολοκλήρωσε λαμπρές σπουδές στη Θεολογία και τη Φιλολογία και υπήρξε πολυγραφότατος, σφραγίζοντας με τη δράση του την εκπαιδευτική και εκκλησιαστική ζωή της περιοχής μας, ενώ δεν θα ήταν υπερβολή να χαρακτηριστεί ως ένας λόγιος άνθρωπος. Η βαθιά πίστη και αγάπη του στον Θεό πυροδότησαν το πλούσιο πνευματικό και κηρυγματικό του έργο, για το οποίο τιμήθηκε από την εκκλησία.

Ανεκτίμητη υπήρξε και η προσφορά του στη δημόσια εκπαίδευση, καθώς την υπηρέτησε από τη θέση του εκπαιδευτικού, του Διευθυντή Σχολείου, του Σχολικού Συμβούλου αλλά και του Περιφερειακού Διευθυντή Εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας.

Ήταν ένας σπάνιος άνθρωπος που διακρινόταν για το ήθος, την ακεραιότητά του και τη φιλομάθειά του. Το χαμόγελο και η αβρότητά του συνιστούσαν τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα που τον καθιστούσαν ιδιαίτερα αγαπητό σε όλους.

Του ευχόμαστε καλόν παράδεισο και εκφράζουμε τα ειλικρινή μας συλλυπητήρια στην οικογένεια και στους οικείους του.

Η αναπληρώτρια
Περιφερειακή Διευθύντρια
Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Δυτικής Μακεδονίας
Δέσποινα Παπαδοπούλου, δ. φ.

Συλλυπητήριο μήνυμα
του Συλλόγου Βοϊωτών
Κοζάνης "Η Αγία Παρασκευή"

Ο σύλλογος Βοϊωτών Κοζάνης "Η Αγία Παρασκευή" εκφράζει τα ειλικρινή συλλυπητήριά του στην οικογένεια του Αναστασίου Δάρδα για την απώλεια του αγαπημένου τους προσώπου. Υπήρξε εμπνευσμένος δάσκαλος, καλός οικογενειάρχης, δημιουργικός, ευφυής, καλοσυνάτος, άνθρωπος του πνεύματος και της προσφοράς.

Το έργο του αφήνει τα σημάδια του ανεξίτηλα στη γενέτειρα που τόσο αγάπησε αλλά και ευρύτερα στη Δυτική Μακεδονία. Οι αξίες τις οποίες πρέσβευε, αντικατοπτρίζονται σε αυτό. Μέσω αυτού επηρέασε την κοινωνία και αφήνει πίσω του βαριά κληρονομιά.

Με τους λόγους του από τη θέση του ιεροκήρυκα, επισκεπτόμενος όλα τα ορεινά χωριά του Βοΐου και όχι μόνο, άγγιξε τις καρδιές μας και ανέδειξε την αξία της αγάπης για τον Άνθρωπο, την πίστη στον Θεό, την αστείρευτη δημιουργικότητα.

Θα συνεχίσει να μας εμπνέει.

Τον αποχαιρετούμε με τιμή και σεβασμό, κρατώντας ζωντανή τη μνήμη του.

Καλόν Παράδεισο. Αιωνία του η μνήμη.

Με βαθύτατη θλίψη

Το Δ.Σ. του Συλλόγου
Ο Πρόεδρος: Αποστολόπουλος Απόστολος
Ο Αντιπρόεδρος: Παπαγιώτας Ευάγγελος
Η Γεν. Γραμματέας: Βλαχοπούλου Σοφία
Ο Ταμίας: Ζυγούρας Ανδρέας
Η Υπεύθυνη Επικοινωνίας & Δημοσίων Σχέσεων: Ζαρογιάννη Βασιλική
Ο Υπεύθυνος Χορευτικού: Κοκόλης Ανδρέας
Η Υπεύθυνη Ιματισμού & Διαχείρισης: Γκίνη Μάρθα

Επιστολή
από τον Νικ. Α. Νάτση και τα παιδιά του
προς την Οικογένεια της Πόπης Δάρδα

Αγαπητοί μας Πόπη και παιδιά

Εσωκλείω ένα συντομότατο, συνοπτικό, λακωνικό βιογραφικό, σε ακροστιχίδα, με το ονοματεπώνυμο του αειμνήστου Τάσου, αγαπημένου συζύγου σου και σεβαστού πατέρα σας, αλλά και καλού μου φίλου, εξαίρετου συναδέλφου μου.

Αν ίσως συμπληρωθεί (προσθήκη ή διαγραφή) από εσάς, μπορεί, σε πινακίδα χάλκινη, να αναρτηθεί –εφόσον το θέλετε- στο μνήμα του και πιθανόν σε χώρους όπου δραστηριοποιήθηκε ο αείμνηστος Αναστάσιος Ν. Δάρδας. Αιωνία η μνήμη αυτού.

Με φιλικά αισθήματα

Νικ. Α. Νάτσης & παιδιά:
Θανάσης, Δρ. Φυσικός ΑΠΘ
Βούλα, Αρχιτεκ. Μηχ. ΑΠΘ – Master II IUAV-Βενετία

Φλώρινα, 19 Ιαν. 2025

Μνημόσυνο 40 ημερών
αείμνηστου Αναστασίου Ν. Δάρδα
Κυριακή 02 Φεβρουαρίου 2025-
Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου-Σιάτιστα

Α ΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ν. ΔΑΡΔΑΣ (1948-2024)
Ν α τον θυμάστε πάντα:
Α ριστο εκπαιδευτικό
Σ χολικό Σύμβουλο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Τ έκνο ονομαστό της Σιάτιστας,
Α κέραιο χαρακτήρα
Σ υγγραφέα (μονογραφιών, επιστημονικών εισηγήσεων κ.ά.)
Ι ππότικά φερόμενο,
Ο ικογενειάρχη υποδειγματικό
Σ υνετό, οξυδερκή, φιλομαθή
Ν ηφάλιο, συνεπή
Δ ιδάκτορα Θεολογίας (στην Ιστορική Θεολογία)
Α κούραστο Ιεροκήρυκα (επί 50 έτη),
Ρ ήτορα δεινό με θεολογική κατάρτιση
Δ ιευθυντή Σχολικών Μονάδων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Α καταπόνητο ΑΝΘΡΩΠΟ
Σ υνεργάσιμο ανώτερο λειτουργό (Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ)
Βραβευμένο από το Πατριαρχείο, από τη Μητρόπολη Καστοριάς,

από τη Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης, από τον Δήμο Βοΐου κ.ά.
εκοιμήθη στη Σιάτιστα την Δευτέρα 23 Δεκεμβρίου 2024
ας είναι αιωνία η μνήμη αυτού.
Ν.Α.Ν. συνάδελφος, φίλος
Φλώρινα

Μεγάλη και πολύτιμη η προσφορά του.
Του είμαστε ευγνώμονες.
Καλλιόπη, Νικόλαε, Δημήτριε, Γεώργιε, Αθανάσιε, Μηνά, δύναμη, υγεία και αντοχές για να θυμάστε πάντα τις καλύτερες στιγμές μαζί του .

Ν.Α.Ν
συνάδελφος, φίλος
Φλώρινα

«Ό,τι λέμε πως ζει μήπως πέθανε και είναι αθάνατο ό,τι έχει πεθάνει;» (Γ.Δροσίνης)

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Δημοσίευμα π. Εφραίμ

Μετέστη ἐψὲς 23-12, τότε ποὺ ἀνάβουν οἱ κλαδαριὲς στὴν ἀρχόντισσα τοῦ Βοΐου Σιάτιστα, γιὰ "νὰ ζεστάνουν τὸν Χριστό", στὴν οὐράνια βασιλεία -παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων- ὁ φίλος Ἀναστάσης (Δάρδας) ἀπὸ τὴ Σιάτιστα, πολυγραφότατος διδάκτωρ τῆς ἱστορικῆς θεολογίας καὶ λαϊκὸς ἱεροκῆρυξ τῆς Μητροπόλεως Σιατίστης, ἀλλὰ διακονῶν μὲ κατάρτιση τὸν ἱερὸν ἄμβωνα παντοῦ ὅποτε τοῦ ἐζητεῖτο.

Πολύτεκνος οἰκογενειάρχης.

Ἐπιστημονικὸς εἰσηγητὴς ἄρτιος ἀνεδείχθη πολλὲς φορές, παρουσίασε γλαφυρότατα στὸ ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ ΘΕΟΛΟΓΙΑ καὶ τὴν ἰδική μου διατριβή.

Φίλος μου προσωπικὸς τὸν ὁποῖο πολλάκις συμβουλεύτηκα καὶ ὁ ὁποῖος πολλάκις μὲ κατηύθυνε καὶ στήριζε νεώτερον ὄντα στὰ τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης. Εὐγνώμων, διότι σὲ κάποια μου δυσκολία κάποτε, ἀδελφικῶς μὲ στήριξε. Γιὸς τοῦ παπα Νικόλα τοῦ Δάρδα, τοῦ παπᾶ τῆς Γεράνειας, συνευφραίνεται μετὰ τοῦ πατρός του καὶ τῆς μητρός του πρεσβυτέρας Ἀθανασίας στὴν Οὐράνια Βασιλεία.

Καλὴ ἀνάπαυση καὶ καλὴ κατάταξη.

π. Ἐφραὶμ

Δημοσιεύματα τοπικής Εφημερίδας "ΕΦΗΜΕΡΙΣ"

Η τοπική εφημερίδα *ΕΦΗΜΕΡΙΣ* την οποία εκδίδει ο Σύλλογος Μαρκίδες Πούλιου, στο φύλλο του Δεκεμβρίου που κυκλοφόρησε λίγες ημέρες μετά την εκδημία του Αναστασίου Δάρδα, έκανε αφιέρωμα

στον εκλιπόντα με τίτλο «Έφυγε από τη ζωή απροσδόκητα ο Αναστάσιος Ν. Δάρδας». Στο αφιέρωμα αυτό η ΕΦΗΜΕΡΙΣ αναφέρεται στην κηδεία του Αναστασίου Δάρδα, στην οποία τον Σύλλογο Μαρκίδες Πούλιου εκπροσώπησε η Πρόεδρός του κ. Πολυξένη Τσιώνη, επίσης, κάνει σύντομο αφιέρωμα στη ζωή και τη δράση του εκλιπόντα και εκφράζει τα ολόθερμα συλλυπητήρια του Δ.Σ. του Συλλόγου. Στη συνέχεια του αφιερώματος δημοσιεύει τον επικήδειο λόγο του Δημάρχου, το συλλυπητήριο Μήνυμα της αναπληρώτριας Περιφερειακής Διευθύντριας Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης κ. Δέσποινας Παπαδοπούλου, καθώς και τα ψηφίσματα που εκδόθηκαν στη μνήμη του από τους Συλλόγους Διδασκόντων του ΓΕΛ και ΕΠΑΛ Σιάτιστας.

Στο επόμενο φύλλο της ίδιας εφημερίδας, Ιανουάριος 2025, στη σελίδα «Επιστολές που λάβαμε». δημοσιεύεται η ακόλουθη επιστολή του Συλλόγου Κισαμιτών Αττικής.

Επιστολές που λάβαμε

Προς την «Εφημερίδα» της Σιάτιστας

ΜΝΗΜΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΑΡΔΑ

Ο Σύλλογος Κισαμιτών Αττικής πληροφορήθηκε αργά τον άκαιρο θάνατο του ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΑΡΔΑ, σημαντικής προσωπικότητας της πόλης της Δυτικής Μακεδονίας, Σιάτιστας, της «ΤΗΣ ΑΔΟΥΛΩΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ», όπως ο ίδιος την χαρακτηρίζει σε ένα πόνημά του.

Ο Σύλλογός μας γνώρισε τον αείμνηστο Δάρδα το 1993, όταν άρχισαν οι επισκέψεις του Συλλόγου, αλλά και μεμονωμένων Κισαμιτών στη Σιάτιστα. Ιδιαίτερα στις επετείους απελευθέρωσης της πόλης από τους Τούρκους, στις 4 Νοεμβρίου 1912.

Από την πρώτη γνωριμία αναπτύχθηκαν αθόρυβα σχέσεις φιλίας, αλληλοεκτίμησης, αλληλοκατανόησης, σεβασμού και αγάπης. Το παρελθόν μας οδήγησε σε υψηλό επίπεδο σχέσεων και επικοινωνίας. Στην απελευθέρωση της Σιάτιστας, 4-11-1912, πρωταγωνιστικό ρόλο έπαιξαν και οι πρόγονοί μας Κισαμίτες εθελοντές, υπό την αρχηγία του εκ Σπηλιάς Κισάμου Χανίων καταγομένου Μιχαήλ Αναστασάκη. Ο Μακαρίτης ο ΤΑΣΟΣ, στην επέτειο απελευθέρωσης της Σιάτιστας, σχεδόν κάθε χρόνο ήταν ο κύριος Ομιλητής και πάντα αναφερόταν στη συμβολή των εθελοντών Κρητών, τακτικού στρατού, ντόπιων κλπ., αλλά ιδιαιτέρως στο Μιχαήλ Αναστασάκη.

Ο Σύλλογός μας, από το 1993, δεν έλειψε από καμιά Επέτειο απελευθέρωσης της πόλης, στις 4 Νοεμβρίου. Έτσι, λοιπόν, οι σχέσεις Κισαμιτών-Σιατισταίων υπάρχουν και συνεχίζονται ασάλευτες. Γνωρίσαμε και γνωρίζουμε τη Σιάτιστα, με την ιστορία και τους ανθρώπους της.

Ο Μακαρίτης ο Δάρδας ήταν ξεχωριστός άνθρωπος, με βαθιά παιδεία, καθαρότητα σκέψης, βαθιάς ανθρώπινης διάθεσης, παραδειγματικής συμπεριφοράς, φωτεινής ακτινοβολίας στο κοινωνικό περιβάλλον, κι όχι μόνο. Πάντα μας υποδεχόταν με αισθήματα αγάπης, χαράς, καλοσύνης και υπερηφάνειας για τη Σιάτιστα, στο «ΑΡΧΟΝΤΑΡΙΚΙ», με τη σύζυγό του Καλλιόπη, με φιλοξενία.

Δεν θα ξεχάσουμε ποτέ, όταν το 2002, ο Δήμαρχος της πόλης κ. ΓΚΟΓΚΟΣ ΣΠΥΡΟΣ, με πολυάριθμους δημότες της Σιάτιστας, επισκέφθηκαν το Δήμο Κολυμβαρίου και το χωριό του Μιχαήλ Αναστασάκη, Σπηλιά Κισάμου, την παρουσία του Μακαρίτη Αναστασίου Δάρδα και τη γονυκλισία του στον τάφο του Μιχαήλ Αναστασάκη.

Σαν Σύλλογος, αλλά και σαν άτομα εκφράζουμε τη θλίψη μας, τα ΣΥΛΛΥΠΗΤΗΡΙΑ μας στη σύζυγό του Καλλιόπη, στα παιδιά του Νικόλαο, Δημήτριο, Γεώργιο, Αθανάσιο και Μηνά, στους οικείους του.

Ο Σύλλογός μας καταθέτει Εκατό (100,00) Ευρώ, στην Ιερά Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης, για τις ανάγκες του κοινωνικού της έργου.

ΑΓΑΠΗΜΕΝΕ ΜΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΕ ΔΑΡΔΑ, ΔΕΝ ΘΑ ΣΕ ΞΕΧΑΣΟΥΜΕ.

Για το Σύλλογο Κισαμιτών Αττικής
ΛΟΥΠΑΣΑΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Μητροπολίτου Γρεβενών Δαβίδ

Αναστάσιος Δάρδας, ένας υπηρέτης της Θεολογίας και της Παιδείας στη Δυτική Μακεδονία

Η Δυτική Μακεδονία, γη με βαθιές ρίζες στην πίστη και την παράδοση, ευλογήθηκε να γνωρίσει ανθρώπους που αφιέρωσαν τη ζωή τους στην πνευματική και παιδευτική ανάταση του τόπου. Ανάμεσα σε αυτούς ξεχωρίζει η μορφή του Αναστάσιου Δάρδα — ενός θεολόγου, ενός δασκάλου, ενός ήσυχου εργάτη του λόγου και της αλήθειας.

Ο Αναστάσιος Δάρδας δεν αναζήτησε ποτέ το προσωπικό κύρος μέσα από θέσεις και τίτλους, αν και υπηρέτησε με συνέπεια σε καίριες διοικητικές και εκπαιδευτικές θέσεις. Εκείνο που τον διέκρινε ήταν η έγνοια του για την πνευματική καλλιέργεια της τοπικής κοινωνίας. Η Δυτική Μακεδονία ήταν για εκείνον όχι απλώς ο τόπος καταγωγής, αλλά ο χώρος ευθύνης και μαρτυρίας· εκεί όπου η θεολογική σκέψη δεν έμενε εγκλωβισμένη σε θεωρία, αλλά μεταφραζόταν σε πράξη, σε λόγο παρηγορητικό, σε αγωνία για την αγωγή των νέων και την καλλιέργεια του ήθους, του τρόπου δηλαδή της Εκκλησίας.

Ως θεολόγος, υπηρέτησε με πίστη την Εκκλησία με το βίωμα του μελετητή και του εσωτερικού ανθρώπου. Η διδασκαλία του, τόσο στο σχολείο όσο και στην κοινωνία, ήταν βαθιά εμποτισμένη με τον λόγο

των Πατέρων, τη σεμνότητα της Ορθόδοξης παράδοσης και τη σοφία που γεννά ο διάλογος πίστης και παιδείας.

Ο λόγος του ήταν σταθερός, νηφάλιος, προσεκτικός. Μιλούσε όταν χρειαζόταν, μα κυρίως άκουγε. Δεν δίδαξε μόνο θεολογία· δίδαξε στάση ζωής, ταπείνωση, εργατικότητα, αγάπη χωρίς ανταπόδοση. Η θεολογική του διακονία εκτεινόταν πέρα από τις αίθουσες και τα βιβλία: απλωνόταν στις ψυχές των μαθητών, των συναδέλφων, των ανθρώπων της Εκκλησίας, που έβλεπαν στο πρόσωπό του έναν αυθεντικό εκφραστή της χριστιανικής αγάπης.

Η κληρονομιά του είναι πνευματική. Είναι η σιωπηλή μεταμόρφωση που επέφερε σε μαθητές, συνεργάτες, τοπικές κοινωνίες. Είναι το ήθος που άφησε πίσω του ως μέτρο αναφοράς για όσους συνεχίζουν τον δρόμο της παιδείας και της θεολογίας στον τόπο μας.

Η Δυτική Μακεδονία έχασε έναν διακριτικό υπηρέτη. Φίλος των Γρεβενών και της τοπικής μας Εκκλησίας, έδινε πάντα με αγάπη. Αυτή η προσφορά του συνεχίζει να αποδίδει καρπούς. Γιατί άνθρωποι όπως ο Αναστάσιος Δάρδας μένουν, σιωπηλά, ουσιαστικά, αναστάσιμα στην καρδιά του τόπου και των ανθρώπων.

Ο Μητροπολίτης
Γρεβενών Δαβίδ

Γεωργίου Μαρτζέλου

Εις μνημόσυνο του αγαπητού μου φίλου Αναστασίου Δάρδα

Το μακαριστό Τάσο τον γνώρισα ως συμφοιτητή μου στη Θεολογική Σχολή του ΑΠΘ. Ήμασταν και οι δύο μεταξύ των αριστούχων φοιτητών της Θεολογικής Σχολής και αυτό παράλληλα με το ενδιαφέρον μας για τη Θεολογία και την Εκκλησία ήταν κάτι που μας έδεσε με στενούς δεσμούς φιλίας από την αρχή των σπουδών μας. Ο ευφυής, πνευματώδης και ευχάριστος χαρακτήρας του, και γενικότερα οι αρετές της μετριοπάθειας, της ταπείνωσης και της ειλικρίνειας που κοσμούσαν την προσωπικότητά του, ήταν κάτι που εκτίμησα αφάνταστα και με έκαναν να συνδεθώ περισσότερο μαζί του. Στα έδρανα της Θεολογικής Σχολής σφυρηλατήθηκε μεταξύ μας μια ειλικρινής φιλία που έμεινε ζωντανή μέχρι το τέλος της ζωής του.

Μετά τις θεολογικές μας σπουδές που τις περατώσαμε με άριστα, αποφασίσαμε και οι δύο να εγγραφούμε και να φοιτήσουμε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, αξιοποιώντας τον χρόνο της στρατιωτικής μας θητείας και προσπαθώντας να αποκτήσουμε τον απαραίτητο φιλολογικό εξοπλισμό για την ενασχόλησή μας με την επιστήμη της Θεολογίας. Το επιστημονικό ενδιαφέρον του Τάσου περιοριζόταν αρχικά στη λειτουργική Θεολογία, αλλά τελικά τον κέρδισε η Εκκλησιαστική Ιστορία, στην οποία, μετά την αξιόλογη διδακτορική του διατριβή για το Τραμπάντζειο Γυμνάσιο της Σιάτιστας, αφιέρωσε πλήθος αξιοζήλευτων μελετών που αναφέρονται κυρίως στην αγαπημένη γενέτειρα πόλη του, τη Σιάτιστα, και διακρίνονται όλες τους για την επιστημονική τους ακρί-

βεια και τις άκρως τεκμηριωμένες θέσεις τους, δείγματα ενός ιστορικού ερευνητή υψηλού επιστημονικού επιπέδου. Παράλληλα όμως με τις επιστημονικές του ενασχολήσεις ουδέποτε εγκατέλειψε τον άμβωνα, μεταφέροντας τακτικότατα το λόγο του Ευαγγελίου στις διψασμένες ψυχές της Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης.

Γι' αυτό, εκτιμώντας το πολυεπίπεδο έργο του, κατέβαλα δοθείσης της ευκαιρίας συνεχείς προσπάθειες στήριξης της υποψηφιότητάς του ως Καθηγητή τόσο στη Θεολογική Σχολή του ΑΠΘ όσο και την Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης, οι οποίες δυστυχώς δεν απέφεραν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Ωστόσο την ταλαντούχο προσωπικότητά του εξετίμησε το Υπουργείο Παιδείας, επιλέγοντάς τον αρχικά ως Σύμβουλο και στη συνέχεια Περιφερειακό Διευθυντή Μέσης Εκπαιδεύσεως, όπου άφησε ανεξίτηλη τη σφραγίδα της αγάπης του για την ελληνορθόδοξη παιδεία και τον πολιτισμό. Η προσφορά του μάλιστα εκτιμήθηκε και από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, το οποίο του απένειμε τον τίτλο του «Άρχοντος Διδασκάλου του Ευαγγελίου».

Η πνευματική κληρονομιά που άφησε ως παρακαταθήκη ο μακαριστός Τάσος τόσο στην επιστήμη και την παιδεία όσο και στην τοπική Εκκλησία της Σιάτιστας θα μείνει ανεξίτηλη μέσα στο χρόνο, αναζητώντας μιμητές από τις νεότερες γενεές.

Ας είναι αιωνία του η μνήμη!

Γεωργίου Ν. Φίλιου

Μια οφειλόμενη αποχαιρετιστήρια προσλαλιά

Αργά το βράδυ της 23ης Δεκεμβρίου 2024 σε ηλικία 76 ετών εξεδήμησε προς Κύριον ο εν Χριστώ αδελφός και ιδιαιτέρως αδελφικός παιδικός φίλος και εκλεκτός συνάδελφος του υποφαινόμενου, καθώς και λίαν προσφιλής και εξαιρέτως τιμώμενος τόσο από τη Σιατιστινή, όσο και την ευρύτερη κοινωνία Αναστάσιος Ν. Δάρδας. Ο Κύριος τον κάλεσε παραμονή της μεγάλης Δεσποτικής εορτής των Χριστουγέννων, της «Μητροπόλεως των εορτών» κατά τον Ι. Χρυσόστομο, της «Γενεθλίου ημέρας της ανθρωπότητας» κατά τον Μ. Βασίλειο, της «εορτής της αναδημιουργίας» κατά τον Γρηγόριο τον Θεολόγο. Η είδηση της εκδημίας του πεφιλημένου Αναστασίου έπεσε σαν κεραυνός «εν αιθρίᾳ» τόσο σ' εμένα όσο, πιστεύω, και στην εκπαιδευτική κοινότητα, την κοινωνία της Σιάτιστας, αλλά και της ευρύτερης περιοχής, καθότι ο αοίδιμος υπήρξε πασίγνωστος, λόγω της πολυσχιδούς δράσης του και της προσωπικότητας του. Το «εξαίφνης» της αναχωρήσεως του από τον προσωρινό και μάταιο τούτον κόσμο επέτεινε την οδύνη και τη θλίψη, βασικά στους οικείους του, σε μας που αποτελούσαμε το στενό κύκλο των φίλων του, αλλά και σ' όλους όσοι γνώρισαν και σχετίστηκαν με οποιονδήποτε τρόπον με τον αείμνηστο Τάσο. Αυτό μας συγκλόνισε συθέμελα και μας οδήγησε σε περισυλλογή για τη ματαιότητα αυτού του κόσμου. Πονέσαμε μαζί με τους οικείους του και συνενώσαμε και μεις με το δικό τους πόνο τους δικούς μας καημούς. Για τον υποφαινόμενο, καθώς και τους λοιπούς φίλους μας ο μακαριστός Αναστάσιος πήρε

μαζί του και ένα κομμάτι από μας τους ίδιους, αφού αισθανθήκαμε πλέον σαν ακρωτηριασμένοι. Δυστυχώς, λόγοι ανεξάρτητοι από τη θέλησή μου δεν μου επέτρεψαν να παραστώ στην κηδεία του, όπου ως παιδικός φίλος και συνάδελφος του όφειλα να απευθύνω επικήδειο αποχαιρετισμό. Πιστεύω ο μακαριστός και πεφιλημένος Αναστάσιος να μου το συγχώρησε που δεν μπόρεσα να τον συνοδεύσω στην τελευταία κατοικία του και να του απευθύνω την αποχαιρετιστήρια προσλαλιά, κατά την πάνδημη εξόδια Ακολουθία που εψάλη στις 24 Δεκεμβρίου, παραμονή της μεγαλύτερης εορτής της Χριστιανοσύνης.

Κατά θεία οικονομία και την ανεξιχνίαστη βουλή του Κυρίου, ο οποίος μονάχα αυτός ορίζει τη ζωή και το θάνατό μας, η εκδημία του μακαριστού Αναστασίου και η εξόδιος αυτού Ακολουθία έγινε την παραμονή των Χριστουγέννων, και από τότε δε βρίσκεται πλέον ανάμεσά μας. Βρίσκεται όμως εκεί όπου «οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται», εκεί «ἔνθα οὔκ ἐστι πόνος, οὐ λύπη, οὐ στεναγμός ἀλλά ζωή ἀτελεύτητος», εκεί «ἔνθα ὁ τῶν ἑορταζόντων ἦχος ὁ ἀκατάπαυστος καί ἡ ἀπέραντος ἡδονή τῶν καθορώντων τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, τό κάλλος τό ἄρρητον». Έτσι τα Χριστούγεννα συνέψαλε με τις αγγελικές δυνάμεις και όλους τους δικαίους τον συγκλονιστικό ύμνο «Τά σύμπαντα σήμερον, χαρᾶς πληροῦνται· Χριστός ἐτέχθη ἐκ τῆς Παρθένου». Κατά θεία ευδοκία τότε έκλεισε ο κύκλος της επίγειας ζωής του και άνοιξε ο κύκλος της αιώνιας «τῆς ἀφθάρτου, τῆς ἐλπιζομένης καί προσδοκωμένης». Μπορεί βέβαια να έληξε η βιολογική του υπόσταση και έλειψε η φυσική παρουσία του ανάμεσά μας, παραμένει όμως ζωηρή η πνευματική του παρουσία, με το πλούσιο πνευματικό έργο που μας κληροδότησε. Ως θεο-

λόγος και ιεροκήρυκας του θείου λόγου ο μακαριστός Αναστάσιος πάνω από 50 χρόνια, δίδασκε τον Θεόν Λόγον σαρκωθέντα. Δίδασκε ότι ο «ἐπιδημήσας Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐκένωσεν ἑαυτόν, ἵνα ἐν τῷ κενώματι αὐτοῦ πληρωθῇ ὁ κόσμος». Ο Θεός έγινε άνθρωπος, για να σώσει τον άνθρωπο από την τρομοκρατία του θανάτου. Ο Αναστάσιος (της Αναστάσεως του Κυρίου επώνυμος) όχι μόνο τα δίδασκε όλα αυτά, αλλά και τα πίστευε. Πίστευε ότι ο θάνατος δεν είναι πλέον θάνατος, αλλά μετάστασης και ανάπαυσης και μετάβαση από τη φθορά στην αφθαρσία, από το όνειρο στην πραγματικότητα. Αυτήν την πραγματικότητα της αιωνίου ζωής τώρα δεν την πιστεύει αλλά την ζει και τη βλέπει. Τον τελευταίο καιρό ο αοίδιμος Τάσος πόνεσε και δοκιμάστηκε σωματικά από την ασθένειά του που τον κατέβαλε και τον κρατούσε κλινήρη και υποστηριζόμενο μόνο για να κάθεται. Κι όμως δεν έδειξε γογγυσμό και απόγνωση. Και τούτο γιατί ενστερνιζόταν το του Ιακώβου 1,12 για την υπομονή στις δοκιμασίες: «Μακάριος ἀνήρ ὅς ὑπομένει πειρασμόν· ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τόν στέφανον τῆς ζωής, ὅν ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν» (Μακάριος ο άνθρωπος που δέχεται με υπομονή τις δοκιμασίες. Γιατί αν υπομείνει με επιτυχία τις δοκιμασίες, θα κερδίσει το βραβείο της αιώνιας ζωής, που υποσχέθηκε ο Θεός σ' όσους τον αγαπούν). Ευχόμαστε και προσευχόμαστε όπως ο πολικός αστέρας της ελπίδος του, ο Θεάνθρωπος Χριστός, ο οποίος τον κάλεσε κοντά του κατά την εορτή της κατά σάρκα Γεννήσεώς Του να στέλνει σ' όλους τους οικείους και φίλους του πεφιλημένου Αναστασίου την ουράνια παραμυθία Του, ώστε να υποφέρουν με φιλοσοφία τον προσωρινό αποχωρισμό του. Ο Τάσος ως εμβληματική προσωπικότητα

άφησε πια ανεξίτηλο το αποτύπωμά του. Ένα σύντομο βιογραφικό Ο πεφιλημένος και αοίδιμος Αναστάσιος (Τάσος για μας) προήρχετο από ευσεβή λευιτική οικογένεια. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1948, εκ πατρός Νικολάου ιερέως και μητρός Αθανασίας πρεσβυτέρας. Ήταν το πρώτο τέκνο τους, τα άλλα δύο είναι τα αδέρφια του Γεώργιος και Ζωή. Τη Σιάτιστα δεν την αποχωρίστηκε. Εδώ νυμφεύτηκε την Καλλιόπη Δ. Ζάχου, με την οποία απέκτησαν πέντε γιους, τον Νικόλαο, Δημήτριο, Γεώργιο, Αθανάσιο και Μηνά. Δημιούργησαν λοιπόν μια πολύτεκνη χριστιανική οικογένεια.

Ο πατέρας του, παπα-Νικόλας, προικισμένος με τις αρετές της σεμνότητας και ταπεινότητας, υπηρέτησε με συνέπεια, σοβαρότητα και αυταπάρνηση για πάνω από μισό αιώνα ως εφημέριος του Ι. Ν. Αγίου Νικολάου Σιάτιστας (Γεράνειας), εκπληρώνοντας με ακάματο ζήλο τα εφημεριακά του καθήκοντα και εξυπηρετώντας τις θρησκευτικές και λειτουργικές ανάγκες των ενοριτών του.

Ο ιερέας πατέρας του λοιπόν άσκησε μεγάλη και θετική επιρροή στον Τάσο. Έτσι γέννημα και θρέμμα της Σιάτιστας ο Αναστάσιος, μαζί με την καλή οικογενειακή του ανατροφή που έλαβε «εν παιδεία και νουθεσία Κυρίου» διδάχθηκε στη γενέτειρά του και τα εγκύκλια μαθήματα (Δημοτικό, Γυμνάσιο-Λύκειο). Με τη μελέτη, τη σπουδή, την ευσέβεια και πίστη που «παιδιόθεν» κληρονόμησε φωτίστηκε και γιγαντώθηκε. Τα ιερά Γράμματα πλέον του έγιναν πόλος έλξης. Σπούδασε Θεολογία στο Α.Π.Θ και Ιστορία-Αρχαιολογία στο ΕΚΠΑ.

Υπηρέτησε τη Μέση Εκπαίδευση από το 1974, μετά την εκπλήρωση της στρατιωτικής του θητείας, και ως εκπαιδευτικός πέρασε όλες τις βαθμίδες της

εκπαιδευτικής ιεραρχίας, καθηγητής, Διευθυντής, Σχολικός Σύμβουλος Θεολόγων και Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας μέχρι και το 2010, οπότε και συνταξιοδοτήθηκε. Σ' όλες τις θέσεις που υπηρέτησε επέδειξε σεβασμό και τιμή, ευσυνειδησία και υπευθυνότητα.

Το 1990 έλαβε το δίπλωμα μεταπτυχιακών στον τομέα της Ιστορικής Θεολογίας του ΑΠΘ με την εργασία του, *Τα μοναστήρια της Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης*, που εκδόθηκε το 1993. Το 1992 αναγορεύτηκε διδάκτωρ της θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ με τη διατριβή του, που θα τη χαρακτήριζα έργο ζωής του Αναστασίου Δάρδα, *Ίδρυση και λειτουργία του Τραμπαντζείου Γυμνασίου Σιατίστης με την εποπτεία της Εκκλησίας. Συμβολή στην εκκλησιαστική και εκπαιδευτική ιστορία της Δυτικής Μακεδονίας*, που εκδόθηκε το 1997.

Η συμβολή του στην εκπαίδευση και στην τοπική ιστοριογραφία υπήρξε σημαντική. Ο Αναστάσιος Δάρδας μάς άφησε πλούσιο και πολύπλευρο συγγραφικό έργο. Πολλά έχουν γραφτεί και ίσως γραφτούν κι άλλα πολλά για το επιστημονικό, ερευνητικό και συγγραφικό του έργο.

Το ερευνητικό και συγγραφικό του έργο περιστρέφονταν γύρω από θέματα σχετικά με την Εκκλησιαστική και εκπαιδευτική ιστορία της Δυτ. Μακεδονίας. Σημαντική του εργασία και το πόνημά του *Η Επισκοπή-Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης. Συμβολή στην εκκλησιαστική ιστορία της Δυτ. Μακεδονίας*, Θες/νίκη 2006.

Αν η κλήση φανερώνει την αγάπη του Θεού, τότε ο Αναστάσιος ήταν αγαπητός στο Θεό. Έδωσε το «παρών» στο κάλεσμα του Θεού. Ανήκει στη γενιά

εκείνη των θεολόγων, που ολόψυχα επέλεξαν τη θεολογία.

Με τον μακαριστό Τάσο μαζί ξεκινήσαμε από μικρά παιδιά του Δημοτικού. Γνωριστήκαμε ως «ιερόπαιδες» που διακονούσαμε στον Ι. Ναό του Αγίου Νικολάου. Αν και μεγαλύτερος κατά ένα έτος από τον υποφαινόμενο, δεν μας εμπόδισε να συνδεθούμε με άρρηκτη φιλία και να τρέχουμε μαζί σ' όλες τις Εκκλησιαστικές Εκδηλώσεις. Μέσα στον Ι. Ναό του Αγίου Νικολάου, ως κέντρο της Ενοριακής μας ζωής, σφυρηλατήθηκε και γιγαντώθηκε η φιλία μας. Ο ναός στην Ελληνορθόδοξη ζωή αποτελεί γενικά το πνευματικό κέντρο κάθε χριστιανικής κοινότητας, κάθε ενορίας, γιατί γύρω απ' αυτόν είναι οργανωμένη όλη η ζωή μας. Μέσα σ' αυτόν τελείται η λατρεία του Τριαδικού Θεού κι εκεί επίσης αγιάζεται η ζωή των πιστών από τη γέννηση μέχρι και τον θάνατο. Αλλά και πέρα από τα όρια της ενορίας, ο ναός εξασκεί τεράστια επίδραση στη ζωή των ανθρώπων, όπως και στη ζωή του αοίδιμου Αναστασίου και του υποφαινόμενου.

Μικρά παιδιά του Δημοτικού αλλά και του Γυμνασίου τρέχαμε μαζί με τον μακαριστό παπα-Νικόλα, για να διακονήσουμε και να ψάλουμε τον Ακάθιστο Ύμνο στις τελούμενες τότε ακοίμητες λειτουργίες, όπως τις ονόμαζε η λαϊκή ευλάβεια. Έτσι μαζί με τον αλησμόνητο Τάσο βιώναμε καταστάσεις ανάλογες με εκείνες που τόσο γλαφυρά και παραστατικά παρουσιάζει στα διηγήματά του ο μεγάλος διηγηματογράφος Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης.

Επίσης ως γυμνασιόπαιδες δεν παραλείπαμε να συμμετέχουμε στην Ακολουθία του Εσπερινού καθημερινά. Μόλις ακούγαμε την καμπάνα του Εσπερινού, αφήναμε τα μολύβια και τα βιβλία και τρέχαμε

στον Ναό, όπου μας περίμενε ο παπα-Νικόλας για την ανάγνωση των ψαλμών και την εκτέλεση των ύμνων. Εκεί μάθαμε τους 8 ήχους και την εκκλησιαστική μουσική. Τους καλοκαιρινούς μήνες μας άρεζε μετά το τέλος του Εσπερινού να καθόμαστε και ν' ακούμε τις ιστορίες και τα σχόλια των γερόντων και γεροντισσών που παρευρίσκονταν στον Εσπερινό. Ιδιαίτερα αρεσκόμασταν στο ν' ακούμε παλιές ιστορίες. Έτσι πορευτήκαμε μαζί με τον πεφιλημένο Τάσο. Μαζί στο Γυμνάσιο και Λύκειο και σε διαφορετική τάξη ήταν κατά ένα χρόνο μεγαλύτερός μου, αλλά μαζί και στο Πανεπιστήμιο. Τρία χρόνια συγκατοικήσαμε ως φοιτητές στη Θεσσαλονίκη. Μαζί μοιραζόμασταν τις χαρές και τις δυσκολίες που συναντούσαμε. Μετά την αποφοίτησή μας κάποτε μπορεί να χώριζαν οι δρόμοι μας, αλλά και πάλι βρισκόμασταν και συμμετείχαμε σε πολλά και μάλιστα τα τελευταία χρόνια ως συνταξιούχοι πλέον.

Ο Αναστάσιος, ως γνωστόν, υπηρέτησε όχι μόνο τη σχολική έδρα αλλά και τον άμβωνα με τα κηρύγματα, όπου διακρινόταν για το πηγαίο χάρισμα του λόγου και την θεολογική του κατάρτιση.

Η Εκκλησία για την προσφορά του αυτή τον τίμησε. Ο μακαριστός Μητροπολίτης Καστορίας κυρός Σεραφείμ του απένειμε το παράσημο του Αγίου Μηνά, ο Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης κ. Αθανάσιος το παράσημο του Σταυρού της Ι. Μητρόπολης και με την ευμενή εισήγηση του ίδιου Μητροπολίτη μας ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαίος τον Μάιο του 2024 του απένειμε το οφφίκιο του Άρχοντος Διδασκάλου του Ευαγγελίου. Σύμφωνα με έναν κανόνα, ότι κάθε άνθρωπος στη διάρκεια της ζωής του διαγράφει μια καμπύλη δημιουργίας και προόδου, της οποίας το

ύψος καθορίζεται από το μέγεθος και την ποιότητα των ηθικών και πνευματικών του εφοδίων. Έτσι και το ύψος της καμπύλης της σταδιοδρομίας που διέγραψε στην επίγεια ζωή του ο Αναστάσιος Ν. Δάρδας υπήρξε σημαντική προσωπικότητα. Εργάστηκε και ανάλωσε τις πνευματικές και σωματικές του δυνάμεις για τα εκπαιδευτικά πράγματα και το καλό της γενέτειράς του Σιάτιστας με το πολύπλευρο έργο του. Δίκαια λοιπόν και άξια, ως ένδειξη τιμής για την ανεκτίμητη προσφορά του, ο Δήμος Βοΐου με ομόφωνη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου αποφάσισε να δοθεί το όνομά του στην αίθουσα των εκδηλώσεων του ιστορικού Τραμπαντζείου Γυμνασίου, ώστε να διατηρηθεί ζωντανή η μνήμη του και να εμπνέει τις επόμενες γενιές.

Η μνήμη και η υστεροφημία του θα παραμείνουν ζωντανές στο διηνεκές, τόσο στην εκπαιδευτική ιστορία του τόπου, όσο και στην εκκλησιαστική και τοπική ιστοριογραφία και την κοινωνία της ευάνδρου και περιπύστου (=περίφημης και πασίγνωστης) Σιάτιστας που ανέδειξε στο διάβα της ιστορίας της περίφημους άνδρες, περίλαμπρα άστρα του εμπορίου και λογίους των Μουσών, ένα εκ των οποίων υπήρξε και ο Αναστάσιος Δάρδας.

Δίκαια λοιπόν και σεμνοπρεπώς πενθήσαμε για τον πρόωρο και αιφνίδιο θάνατό του, πρώτα η προσφιλής οικογένειά του, η συμβία του Καλλιόπη και οι γιοι του Νίκος, Δημήτρης, Γιώργος, Θανάσης, Μηνάς, οι αδελφοί του Γιώργος και Ζωή και όλοι εμείς οι φίλοι του, ιδιαίτερα όσοι αποτελούσαμε το στενό κύκλο των φίλων του, ο υποφαινόμενος, ο Γιάννης , ο Ζήσης, ο Τάκης…

Δεν είναι δυνατό να ξεχάσουμε τις εξορμήσεις και εκδρομές μας που πραγματοποιούσαμε τα τελευταία

ιδίως χρόνια, τις προσκυνηματικές επισκέψεις μας στα μοναστήρια. Απ' όλα αυτά διατηρούμε τις καλύτερες αναμνήσεις. Ούτε μπορούμε να ξεχάσουμε και το πηγαίο χιούμορ που είχε ο φίλτατος Τάσος.

Σε τέτοιες οριακές στιγμές, δύσκολα βγαίνουν τα λόγια. Εκείνο που αυθόρμητα όμως εκ βαθέων απευθύναμε στον αοίδιμο Αναστάσιο είναι το ψαλμικό: «Μακάριοι οι εν Κυρίῳ αποθνήσκοντες» και το «Πορεύου, Αναστάσιε, προς το ανέσπερον φως της αιωνίου βασιλείας, ένθα ουκ έστι πόνος, ου λύπη, ου στεναγμός, αλλά ζωή ατελεύτητος».

Για μας θα παραμένει πάντα η πνευματική του παρουσία ζωηρή, διότι:

«Ζῇ Ἀναστάσιος καὶ θανών ἐν Κυρίῳ· ζῇ δὲ καὶ παρ' ἡμῖν ὡς λαλῶν».

Γεώργιος Ν. Φίλιος

Ζήση Γ. Γούτα

Αναστάσιος Δάρδας ή Τάσος καλύτερα, όπως τον φωνάζαμε εμείς οι φίλοι του. Τί να πεις ή τί να γράψεις γι' αυτόν χωρίς να υπάρχει ο κίνδυνος να παραλείψεις κάτι γι' αυτήν την πολυσχιδή προσωπικότητα; Για την μόρφωσή του; Αυτήν την αποδεικνύουν οι τίτλοι σπουδών του και όχι μόνο. Εγώ θα γράψω για τον άνθρωπο και φίλο Τάσο, ο οποίος ήταν ένας απλός άνθρωπος που συναναστρεφόταν με όλους χωρίς πρόβλημα, συμμετείχε σε όποια δραστηριότητα του προτείναμε, χωρίς γογγυτό και με μεγάλη χαρά, σ' αυτό που ήθελε η παρέα, όπως χαρακτηριστικά έλεγε. Σε κάθε μου συναναστροφή αντλούσα από αυ-

τόν πάρα πολλές γνώσεις, γιατί ήταν από μόνος του μία κινητή βιβλιοθήκη γνώσεων στον τομέα του, που τέτοιους δεν συναντάς εύκολα σήμερα, με σπιρτάδα και ευστροφία πνεύματος και αντιλήψεως, με καλή αίσθηση του χιούμορ, και παρόλα αυτά και ο ίδιος ενημερωνόταν για κάτι που πιθανόν του διέφυγε. Χωρίς να είναι μονομερής επιδίωκε τον διάλογο με τους φίλους του και απαντούσε στις τυχόν απορίες μας με απλότητα και χωρίς κομπασμό.

Ήταν τιμή μου που με θεωρούσε φίλο του και αποτελούσα μέλος της παρέας του.

Ο φίλος του
ΖΗΣΗΣ Γ. ΓΟΥΤΑΣ

Ιωάννη Δ. Καμπούρη

Στον αγαπητό φίλο Τάσο Δάρδα

Όταν, την Κυριακή της ορθοδοξίας του 1958, ημέρα υποδοχής της θαυματουργού εικόνας της Παναγίας Μικροκάστρου, μπήκα για πρώτη φορά στο Ιερό Βήμα του Αγίου Νικολάου και ντύθηκα για να πάρω τα εξαπτέρυγα και να κατεβούμε στον Άγιο Νικάνορα, ήταν η ημέρα που γνώρισα τον Τάσο Δάρδα. Πρόθυμος πάντα, μας παρότρυνε να πηγαίνουμε κάθε Κυριακή στην Εκκλησία. Έτσι η Εκκλησία έγινε το δεύτερο σπίτι μου. Μια λαχτάρα και ένα απερίγραπτο για την ηλικία μου μεράκι, που στην αρχή ήταν συναισθηματικό και μας κρατούσε κοντά στην Εκκλησία. Ήταν η αρχή μιας αδελφικής φιλίας που ξεπέρασε τα 60 χρόνια. Το πνευματικό του μέγεθος, το ήθος, η

έντονη πνευματικότητα, η ευρύτερη παιδεία, η τόλμη και η ευαισθησία, όλα μαζί συνιστούσαν μία γνήσια και υπέροχη προσωπικότητα. Οι αναμνήσεις άπειρες, που αν προσπαθήσω να τις γράψω θα αδικήσω πρόσωπα και πράγματα. Τι να θυμηθώ; Πως μετά την Εκκλησία τις Κυριακές περπατούσαμε όλα τα σοκάκια Χώρας και Γεράνειας για να μάθουμε όλα τα σπίτια, γιατί η αγάπη του για την Σιάτιστα ήταν μεγάλη ή όταν πηγαίναμε στο ραφείο του Μηνά εκεί όπου μαζευόντουσαν οι γεροντότεροι και ακούγαμε διάφορες ιστορίες για την πόλη μας; τις διάφορες προσκυνηματικές εκδρομές σε μοναστήρια; (Ζάβορδας, Σπαρμού Ολύμπου, Δοβρά, Αγίας Αναστασίας και άλλες).

Ο φίλος του
ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΗΣ

Ιωάννη Ρόνα

Με τον μακαρίτη Τάσο Δάρδα, μας συνέδεε μακρόχρονη πραγματική φιλία και αλληλοεκτίμηση, γνωρίζοντας ο καθένας μας την πορεία της καριέρας με τις συνθήκες που επικρατούσαν στον καθένα, εκείνα τα χρόνια.

Ο Τάσος Δάρδας ήταν γιος του ιερέα της ενορίας του Αγίου Νικολάου Σιάτιστας, μακαριστού Νικολάου Δάρδα. Ο Τάσος σπούδασε Θεολογία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και Φιλολογία στο ΕΚΠΑ. Ως καθηγητής, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, διετέλεσε και Διευθυντής του Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου Σιάτιστας, ως και Διευθυντής της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας.

Ο Τάσος ήταν αγαπητός τόσο στους συναδέλφους του όσο και στους μαθητές του, που τον υπεραγαπούσαν. Υπήρξε μια ξεχωριστή προσωπικότητα, καθ' ομολογία της Εκπαιδευτικής Κοινότητας, αλλά και αυτού του Ορθόδοξου Χριστιανικού Ποιμνίου της γενέτειράς του Σιάτιστας, της Δυτικής Μακεδονίας και όλης της Ελλάδος. Τιμή για την Σιάτιστα που υπεραγαπούσε.

Ο Τάσος Δάρδας διετέλεσε και Ιεροκήρυκας της Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, για πάρα πολλά χρόνια . Από φοιτητής ακόμα χαρακτηριζόταν, από τους γνωρίζοντας, ως η κινητή βιβλιοθήκη της Ορθοδοξίας, με πολλές βραβεύσεις και επαίνους. Ανάλογες δε τιμές του αποδόθηκαν, όπως προβλέπεται στο τυπικό και από το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως.

Για την μόρφωσή του, σε Πανεπιστημιακό επίπεδο, εγώ προσωπικά δεν τολμώ να πάρω θέση και να εκθειάσω τα μεγάλα προσόντα του Τάσου, στις γνώσεις, καθότι θεωρώ τον εαυτό μου εντελώς ανήμπορο και αναρμόδιο. Υπάρχουν άνθρωποι γι' αυτό με εξειδικευμένες τις φιλολογικές και θεολογικές τους γνώσεις. Αυτό που χαρακτήριζε τον φίλο μου τον Τάσο και θέλω να το καταθέσω, ήταν η ταπεινότητά του, μέχρι παρεξηγήσεως, που λέμε. Συναναστρεφόταν τους πάντες. Επιστήθιοι ήταν οι φίλοι της καθημερινότητας. Οι συμμαθητές του στο Β΄ Δημοτικό Σχολείο Σιάτιστας, με τις δικές τους στοιχειώδεις γραμματικές γνώσεις. Απλοί, τίμιοι και νοικοκύρηδες.

Στις παρέες και στις προσωπικές μας συζητήσεις η ιδιόμορφη και ιδιόρρυθμη Σιατιστινή διάλεκτος, με τους ιδιωματισμούς της ήταν η προτιμητέα και την χειριζόταν άριστα.

-Γιάγκο! Τι χαμπάρια; ήρθα να μουχαμπετίσουμε(!).

Και τα λέγαμε στο γραφείο μου, κάνοντας ανασκόπηση των γεγονότων, γενικώς.

-Ως εδώ, δόξα Τον, έλεγε.

Στην παρέα του γραφείου μου ήταν και ο σεβάσμιος ιερέας της ενορίας του Αγίου Δημητρίου Σιάτιστας, μακαριστός παπα-Ηλίας Μάνδαλος. Επιπλέον επισκεψιμότητα είχε και ο αγαπητός μας φίλος παπα-Γιώργης Μηλούσης, θεολόγος καθηγητής, της ίδιας ενορίας.

Οι φιλικές σχέσεις μας με τον Τάσο αναπτύχθηκαν ακόμα με την απόφασή του να επιλέξει την σύντροφο της ζωής του, την δραστήρια και άξια Καλλιόπη (Πόπη), η οποία εργαζόταν σε εκτελωνιστικό γραφείο, με το οποίο εγώ συνεργαζόμουν, επειδή διατελούσα αντιπρόσωπος της Ολυμπιακής Αεροπορίας, με δραστηριότητα στις διεθνείς μεταφορές γούνινων εμπορευμάτων, ιδιαίτερα (IATA CARGO).

-Ποια είναι η γνώμη σου, Γιάγκο; και μου αποκάλυψε την πρόθεσή του. Με την αγαπητή μας Πόπη ο Τάσος απέκτησε πέντε (5) γιούς άξιους επιστήμονες. Τέλος. ο Τάσος υπήρξε άριστος οικογενειάρχης. Άριστος επιστήμων. Άξιος Χριστιανός Ορθόδοξος. Πολυγραφότατος στην επιστήμη του. Μας έφυγε όμως νωρίς, αλλά δεν θα τον ξεχάσουμε ποτέ. Ο Θεός να τον συγχωρήσει και να τον αναπαύσει.

Σεπτέμβριος 2025

Ιωάννης Ρόνας
Φοροτεχνικός- Λογιστής

Υ.Γ. *Προτείνω στο Τοπικό Κοινοτικό Συμβούλιο και το Δ.Σ του Δήμου Βοΐου, να αποφασίσουν όπως μια οδός ή μια πλατεία της Σιάτιστας να φέρει το ονοματεπώνυμό του, ως εξέχουσα προσωπικότητα του τόπου.*

Σπύρου Γ. Γκόγκου

Για τον αείμνηστο Αναστάσιο Ν. Δάρδα

Ένα οφειλόμενο χρέος στην πιο σημαντική πνευματική προσωπικότητα της σύγχρονης Σιάτιστας και της ευρύτερης περιοχής.

Ένα χρέος για την συνεισφορά του στην εκπαίδευση της οποίας υπήρξε ενεργό μέλος σε όλες τις βαθμίδες, καθηγητής στην Μέση Εκπαίδευση, Διευθυντής του Γενικού Λυκείου Σιάτιστας, Σχολικός Σύμβουλος και Περιφερειακός Διευθυντής της Περιφερειακής Διεύθυνσης Δυτικής Μακεδονίας. Επίσης, υπήρξε επίσημος ιεροκήρυκας της Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, τιμηθείς με ιδιαίτερες διακρίσεις από τις Μητροπόλεις Καστοριάς και Σιάτιστας, αλλά και από τον ίδιο Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως.

Είχα τη χαρά να συνεργαστώ μαζί του σαν Διευθυντής του συστεγαζόμενου Γυμνασίου με το Λύκειο. Επίσης, σαν Δήμαρχος Σιάτιστας όπου με μεγάλη προθυμία παρείχε τις γνώσεις του αλλά και τον ιδιαίτερα γλαφυρό και καθηλωτικό λόγο του σε πληθώρα εκδηλώσεων του Δήμου. Είχα επίσης, τη χαρά να με τιμήσει με την προσωπική του φιλία. Θα μείνει αξέχαστος στη μνήμη και στην ιστορία του τόπου μας.

Σπύρος Γ. Γκόγκος
Πρώην Δήμαρχος Σιάτιστας
Και Διευθυντής του Γυμνασίου Σιάτιστας

Του Πατέρα Νέστορα Γκουρομίσιου

Στις 23 Δεκεμβρίου 2024 εκοιμήθη εν Κυρίω ο αγαπητός σε όλους μας Αναστάσιος Δάρδας, Δρα Θεολογίας. Ο εκλιπών άφησε ένα μεγάλο κενό στην τοπική μας Εκκλησία και εν γένει στην κοινωνία της Σιάτιστας. Οι γονείς του π. Νικόλαος και Αθανασία πρεσβυτέρα εφρόντισαν να τον αναθρέψουν εν παιδεία και νουθεσία Κυρίου. Τον ενθυμούμαι πάντοτε από την παιδική μου ηλικία στον Ιερό Ναό του Αγίου Νικολάου να διακονεί τον ιερέα πατέρα του. Με δική του προτροπή με ενθάρρυνε να μπαίνω και γω στο ιερό και να διακονώ τον λειτουργό π. Νικόλαο. Από τότε συνδεθήκαμε με βαθιά και δυνατή φιλία. Ψάλλαμε μαζί, μαθητές ακόμη, στις καθημερινές ιερές ακολουθίες.

Σπούδασε θεολογία και ο μακαριστός Μητροπολίτης κυρός Αντώνιος Κόμπος τον διόρισε λαϊκό ιεροκήρυκα της Ιεράς μας Μητροπόλεως. Κήρυττε το λόγο του Θεού σε όλα τα χωριά της Επαρχίας μας. Τα κηρύγματά του ήταν πάντοτε απλά, μεστά, Χριστοκεντρικά και κατανοητά. Χαράζονταν βαθιά στο νου των ακροατών, προκαλώντας το έναυσμα για μια νέα πνευματική αρχή. Πολλές φορές ζητούσα τη βοήθειά του σε θέματα Εκκλησιαστικής τάξεως και μου την έδινε απλόχερα και ταπεινά.

Ας είναι αιωνία η μνήμη του. Θα τον μνημονεύω πάντοτε.

π. Νέστορας Γκουρομίσιος
Εφημέριος Αγίου Νικολάου Σιάτιστας.

Του Πατέρα Προκοπίου Διδίλη

Καθώς στη μνήμη μας έρχονται τα λόγια του Κυρίου μας Ιησού Χριστού «*διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν*

πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν», στα όρια της τοπικής μας Εκκλησίας αυτά τα λόγια, είναι συνυφασμένα με την ιλαρότατη και γλυκύτατη μορφή του αγαπημένου μας Αναστασίου Δάρδα. Ένας άνθρωπος που με το λόγο του, το βλέμμα του, τη στάση του, την καλλιέργειά του, την καρδιά του και τη γραφίδα του άφησε το αποτύπωμά του τόσο στα αγιασμένα χώματα της Επαρχίας μας, όσο και βαθιά μέσα στην καρδιά μας. Τα τάλαντα που του εμπιστεύτηκε ο Κύριός μας δεν τα χρησιμοποίησε ούτε προς ίδιον όφελος, ούτε για έναν κλειστό κύκλο ακαδημαϊκού κύρους θεολόγων, αλλά μοιράστηκε αυτόν τον πλούτο ντύνοντάς τον με αμεσότητα, απλότητα, μεστότητα, ακρίβεια, έμπνευση και σοφία σε κάθε απομακρυσμένη γωνιά, σε κάθε διψασμένο και ταλαιπωρημένο τόπο. Το πέπλο της ζεστασιάς που απλωνόταν είτε στο εκκλησίασμα, είτε στο εκάστοτε ακροατήριο, δημιουργούσε τις προϋποθέσεις όχι απλώς για ένα άνοιγμα νέων γνώσεων, αλλά για μια θερμή αλλαγή τρόπου ζωής, ανάληψη του εαυτού για νέες προκλήσεις, θάρρος, δύναμη, αισιοδοξία. Με περισσή ευγένεια και οξύνοια, με αντικειμενική και όχι επαμφοτερίζουσα κρίση, κατέθετε τη γνώμη του μόνο όταν του ζητούνταν δίχως επιβολή. Ευεργετούσε ευκαίρως ακαίρως. Ποτέ δεν αρνήθηκε τη βοήθεια σε όποιον τον πλησίαζε. Η αγάπη του κυρίως για τη νεολαία ήταν πολύ μεγάλη και με την ζωή του επιδίωξε η χριστιανική παιδεία και εν γένει η μάθηση να υποστηριχθεί και να καρποφορήσει τόσο στη Σιάτιστα όσο και στη Δυτική Μακεδονία. Ένας απ' αυτούς που ευεργετήθηκαν είναι και ο γράφων. Η αγάπη του εκφράστηκε ήδη από τα εφηβικά μας χρόνια, μαθητές ακόμη στο Μουσικό Σχολείο Σιάτιστας, περισσότερο όμως με τον ερχομό μας σε νέα διακονία

στην αγαπημένη του ενορία του Αγίου Νικολάου στη Γεράνεια. Είμαστε ευγνώμονες για όλα όσα φανερώς ή αφανώς έπραξε για μας και ιδιαιτέρως για την ουσιαστική βοήθειά του στην εκμάθηση του πολυτονικού συστήματος της αρχαίας ελληνικής. Ευχόμαστε η μνήμη του να παραμένει ζωντανή και το παράδειγμά του να εμπνέει τις επόμενες γενιές.

π. Προκόπιος Διδίλης,
Εφημέριος Αγίου Νικολάου Σιάτιστας.

Λαμπρόπουλου Δημητρίου

Ο Αναστάσιος Ν. Δάρδας υπήρξε Ιεροκήρυκας, δεινός ρήτορας και συγγραφέας. Διετέλεσε Εκπαιδευτικός και διευθυντής σε σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης, Σχολικός Σύμβουλος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση της Δυτικής Μακεδονίας και Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας. Υπήρξε ένας πραγματικός φίλος, άμισθος συνεργάτης και σύμβουλος – αν μπορώ να πω – σε όλη τη δημαρχιακή μου θητεία (2014-2017) στο Δήμο Βοΐου. Ο Τάσος, όπως τον φωνάζαμε όλοι γνωστοί και φίλοι, ήταν άριστος γνώστης της ιστορίας της γενέτειράς του, της Σιάτιστας, όλου του Βοΐου και όχι μόνο. Στάθηκε δίπλα μου σαν μεγάλος αδελφός, σύμβουλος σε όλα τα γεγονότα που σημάδεψαν τη δημαρχιακή μου θητεία και κυρίως στην πρόσκληση του Προέδρου της Δημοκρατίας και ακαδημαϊκού Προκόπη Παυλόπουλου για την 105η επέτειο της απελευθέρωσης της Σιάτιστας από τον τουρκικό ζυγό (4 Νοεμβρίου 2017), στην εκδημία του μακαριστού Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης κ.κ.

Παύλου και στην ενθρόνιση του νέου Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης κ.κ. Αθανασίου.

Τάσο, δεν θα σε ξεχάσω ποτέ. Όταν έπρεπε να αποφασίσω ποιος ήταν ο καταλληλότερος για να εκφωνήσει τον πανηγυρικό λόγο στον Ιερό Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Δημητρίου, ενώπιον του Εξοχοτάτου Προέδρου Προκόπη Παυλόπουλου, δήλωσες παρών και δέχθηκες με χαρά.

Εκείνη η ημέρα θα μου μείνει αξέχαστη. Ο πανηγυρικός λόγος που εκφώνησες ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας ήταν ανεπανάληπτος. Ο Πρόεδρος εξέφρασε και κατ' ιδίαν τον ενθουσιασμό του, αλλά και δημοσίως, στην ομιλία του κατά την τελετή ανακήρυξής του ως Επίτιμος Δημότης Βοΐου, επεσήμανε ότι ακούσαμε μια εξαιρετική ομιλία. Ο Τάσος έλαβε πολλές διακρίσεις κι επαίνους για το συγγραφικό του έργο και όχι μόνο. Η Εκκλησία τον τίμησε για την προσφορά του. Φίλε Τάσο, δεν θα σε ξεχάσουμε ποτέ. Θα σε θυμόμαστε πάντοτε με αγάπη και ευγνωμοσύνη. Δυστυχώς, έφυγες νωρίς· είχες να προσφέρεις πολλά περισσότερα στην κοινωνία και σε όλους εμάς που σε γνωρίσαμε.

Αιωνία η μνήμη.

Δημήτριος Λαμπρόπουλος
Πρώην Δήμαρχος Βοΐου – Ιατρός

Ελευθερίου Λουπασάκη

Τον αείμνηστο Αναστάσιο Δάρδα τον γνώρισα το 1993 όταν ως πρόεδρος του Συλλόγου Κισαμιτών Αττικής είχαμε οργανώσει τριήμερη εκδρομή στη Δυ-

τική Μακεδονία με δύο διανυκτερεύσεις στη Σιάτιστα, 5 και 6 Ιουνίου (τριήμερο πεντηκοστής). Σκοπός της παρουσίας του Συλλόγου των Κισαμιτών ήταν η γνωριμία με την πόλη, το ξεκίνημα των επαφών Σιατισταίων και Κισαμιτών, η απότιση φόρου τιμής στους προγόνους μας Κισαμίτες εθελοντές και σε όλους τους άλλους που έλαβαν μέρος στη μάχη της Σιάτιστας 4 Νοεμβρίου 1912, που σήμανε και την οριστική απελευθέρωση της πόλης από το ζυγό της δουλείας.

Ευφορία ψυχικής αγαλλίασης επικράτησε και σε μας, αλλά και στους Σιατισταίους όταν πληροφορήθηκαν την άφιξή μας στην πόλη τους. Συμμετείχαμε στην Αρχιερατική Θεία Λειτουργία με αρτοκλασία. Μακαριστός Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης Αντώνιος, ομιλητής ο ιεροκήρυκας Αναστάσιος Δάρδας, δήμαρχος ο Χατζής. Όλοι μας καλωσόρισαν με ενθουσιασμό. Ο Αναστάσιος έκανε ειδική αναφορά στην προσφορά των Κισαμιτών εθελοντών με αρχηγό τον Μιχαήλ Αναστασάκη από τη Σπηλιά Κισάμου Χανίων κατά τη μάχη της Σιάτιστας την 4η Νοεμβρίου 1912.

Πρώτη φορά ύστερα από τόσα χρόνια κατατέθηκε δάφνινο στεφάνι, από το Σύλλογό μας, στο Ηρώο της πόλης με τη συμμετοχή της μπάντας του Δήμου Σιάτιστας. Έτσι απλά άνοιξε και απλώθηκε μπροστά σε όλους μας, Σιατισταίους και Κισαμίτες η ιστορία. Έκτοτε και μέχρι σήμερα ο Σύλλογος μας και οι Κισαμίτες δεν απουσιάζουν από τη Σιάτιστα στην επέτειο απελευθέρωσης της πόλης 4 Νοεμβρίου με αποκορύφωμα βέβαια την αποδοχή της πρότασής μας από το Δήμο Σιάτιστας (Δήμαρχος κ. Γκόγκος Σπύρος) της τοποθέτησης της προτομής του Μιχαήλ Αναστασάκη στον αύλειο χώρο του Δημαρχείου της πόλης, τα αποκαλυπτήρια που έγιναν 10-09-2000.

Επαφές και επικοινωνίες, λοιπόν, δρομολογήθηκαν μεταξύ Σιατισταίων και Κισαμιτών. Σημαντική έκφραση τιμής και ευγνωμοσύνης αποτέλεσε η παρουσία-επίσκεψη του Δήμου Σιάτιστας με επικεφαλή τον Δήμαρχο. Κ. Γκόγκο στην Κίσαμο, 4 Σεπτεμβριου 2002, και στο χωριό καταγωγής του αρχηγού Κισαμιτών εθελοντών Μιχαήλ Αναστασάκη, Σπηλιά Κισάμου Χανίων, όπου με την παρουσία του μακαριστού Μητροπολίτη Ειρηναίου, εψάλη τρισάγιο στον τάφο του και κατατέθηκε δάφνινο στεφάνι από το δημαρχείο Σιάτιστας στον τάφο του αρχηγού. Στην πολυάριθμη παρουσία του δήμου στη Σπηλιά ήταν παρών και ο μακαρίτης Αναστάσιος. Μου έκανε εντύπωση η ταπεινοφροσύνη όλων, αλλά ιδιαίτερα η εμφανής συγκίνηση και ικανοποίηση του αλησμόνητου Δάρδα Αναστασίου.

Σε όλη αυτή τη διαδρομή της γνωριμίας μας ήταν φανερή η πολυδιάστατη, πολύπλευρη προσωπικότητα του αείμνηστου Δάρδα Αναστασίου. Πτυχιούχος Θεολογίας, φιλολογίας, διδάκτορας θεολογίας, διευθυντής των ΕΠΑΛ και γενικού λυκείου Σιάτιστας, Σχολικός Σύμβουλος, Περιφερειακός Διευθυντής Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας, ιεροκύρηκας της Εκκλησίας, τιμημένος από τον Μητροπολίτη Καστορίας κυρό Σεραφείμ, από το Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης κυρό Αθανάσιο, από τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ.κ Βαρθολομαίο. Πολυγραφότατος. Επιστημονικό έργο αξιόλογο από κάθε πλευρά. Αυτοτελείς μονογραφίες, εισηγήσεις σε επιστημονικά συνέδρια, πληθώρα άρθρων σε επιστημονικές περιοδικές εκδόσεις, αναρίθμητες ομιλίες από άμβωνος των εκκλησιών και όχι μόνον.

Όλα αυτά τα χρόνια που συμμετείχα στις εκδηλώσεις για την επέτειο απελευθέρωσης της Σιάτιστας,

4 Νοεμβρίου, σχεδόν πάντα η πανηγυρική ομιλία, μετά την δοξολογία που εψάλετο στο Μητροπολιτικό Ναό Αγίου Δημητρίου Σιάτιστας, ήταν από τον Αναστάσιο Δάρδα. Ομιλία μεστή περιεχομένου χωρίς υπερβολές και εξάρσεις φανταστικές. Παροιμιώδης ο λόγος ενώπιον του προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Παυλόπουλου στην επέτειο των 105 χρόνων απελευθέρωσης της Σιάτιστας στις 4 Νοεμβρίου 2017.

Αναφερόταν πάντα σε όλους τους πρωταγωνιστές της νικηφόρας μάχης. Τακτικό στρατό, Σιατισταίους, εθελοντές, άμαχο πληθυσμό και παράγοντες της πόλης. Τόνιζε ιδιαίτερα τον πρωταγωνιστικό ρόλο του Μιχαήλ Αναστασάκη, αρχηγού Κισαμιτών. Δεν παρέλειπε να καλοσωρίσει τους απογόνους της οικογένειας Μιχαήλ Αναστασάκη (παιδιά, εγγόνια, συνεπαρχιώτες του Κισαμίτες).

Αξιοθαύμαστη και η οικογένεια που με τη σύζυγο του Καλλιόπη (Πόπη) δημιούργησαν. Πάντα ανοικτοί και φιλόξενοι στο σπίτι τους και στο Αρχονταρίκι. Ο αείμνηστος Τάσος ήταν πράγματι μια εξέχουσα ακτινοβολούσα προσωπικότητα της Σιάτιστας. Αξιοθαύμαστος και αποδεκτός από όλους που τον γνώριζαν και είχαν επικοινωνία μαζί του. Σεμνός, ταπεινός, υπερήφανος, αυθεντικός, μειλίχιος άνθρωπος.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΕ ΔΑΡΔΑ, το διάβα της ζωής σου και το έργο σου, παιδευτικό, επιστημονικό και κοινωνικό, αποτελούν εμπόδιο στη λήθη του χρόνου, θα σε θυμάμαι, θα σε θυμόμαστε πάντα.

ΛΟΥΠΑΣΑΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ
Επί πολλά χρόνια πρόεδρος
Του συλλόγου Κισαμιτών Αττικής
Εκ Κισάμου Χανίων Κρήτης

Χουτούρα Χρήστου

Με τον Αναστάσιο Δάρδα ήμασταν φίλοι από παιδιά και η φιλία μας ενδυναμωνόταν χάρη και στην πνευματική συγγένεια με τον αείμνηστο Αρχιμανδρίτη Χρυσόστομο Ζαφειρόπουλο. Ο πατέρας του υπήρξε ιερέας, άγιος άνθρωπος, τον οποίο αγαπούσε και σεβόταν ολόκληρη η Σιάτιστα.

Ο Αναστάσιος Δάρδας ήταν άριστος επιστήμονας και διδάκτωρ της Θεολογίας, εγκατέλειψε τη Θεσσαλονίκη και εγκαταστάθηκε στη Σιάτιστα από αγάπη για τους γονείς του, την αδελφή του Ζωή και τον αδελφό του Γεώργιο. Παρά την πρόταση που του έγινε να καταλάβει πανεπιστημιακή έδρα, προτίμησε να επιστρέψει στη γενέτειρά του, Σιάτιστα. Η απόφασή του αυτή ερμηνεύεται τόσο ως έκφραση της αγάπης προς την οικογένειά του όσο και ως ανταπόκριση στη διαπίστωση ότι η τοπική κοινωνία βρισκόταν εγκλωβισμένη στη φτώχεια, τη στέρηση και την πνευματική εγκατάλειψη. Με αφοσίωση, υπομονή και συστηματικό ποιμαντικό έργο, προσέφερε στον τοπικό πληθυσμό συχνά κηρύγματα και πνευματική καθοδήγηση, ανταποκρινόμενος στην ανάγκη τους για θρησκευτική και ηθική στήριξη.

Στη φιλία μας προστέθηκε και η σύζυγός του, η Πόπη, καθώς και τα πέντε παιδιά τους – πραγματικά διαμάντια ως προς τον χαρακτήρα. Σε αυτή τη μεγάλη και αγαπημένη συντροφιά συμμετείχαν και η σύζυγός μου Ελένη με τα δικά μας παιδιά, γεγονός που έκανε τη σχέση μας ακόμη πιο δυνατή και πολύτιμη. Κάθε Πάσχα και Χριστούγεννα τα περνούσαμε μαζί, μέσα σε μια ατμόσφαιρα αγάπης και πίστης.

Η προσωπικότητά του διακρινόταν από εγκράτεια. Ήδη από νεαρή ηλικία είχε ενταχθεί συνειδητά στην

πορεία της άσκησης και της αυτοδιαπαιδαγώγησης, πορεία την οποία δεν εγκατέλειψε σε καμία φάση της ζωής του. Υπήρξαμε πνευματικά τέκνα του αείμνηστου αρχιμανδρίτη Χρυσοστόμου Ζαφειρόπουλου, από τον οποίο διδάχθηκε το ήθος της πειθαρχίας και της αφοσίωσης. Μιμούμενος το παράδειγμα των δύο μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας, του Μεγάλου Βασιλείου και του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου, ακολούθησε έναν τρόπο ζωής λιτό και προσηλωμένο, περιορίζοντας τις μετακινήσεις του ουσιαστικά μόνο μεταξύ σπιτιού και Πανεπιστημίου, δείχνοντας έτσι την απόλυτη αφοσίωσή του στη μελέτη και την πνευματική καλλιέργεια.

Σαν στρατιωτικός θεολόγος και ιεροκύρηκας του Γ΄ Σώματος Στρατού στην Θεσσαλονίκη, ντυμένος στο χακί ήταν φίλος με όλους, τους αγαπούσε όλους και φρόντιζε για την θρησκευτική τους κατάρτιση και πνευματική αναγέννηση ανδρών του στρατού. Με την απλότητα, την κατανόηση και την αγάπη που έδειχνε, κέρδιζε την εμπιστοσύνη όλων. Ενδιαφερόταν για τα προσωπικά τους θέματα. Κάθε Κυριακή στο κήρυγμα του στο μικρό ναΰδριο Κωνσταντίνου και Ελένης επί της Λ. Στρατού άρχισε να συρρέει κόσμος πολύς με αποτέλεσμα η κυκλοφορία να παρεμποδίζεται και με μεσολάβηση του σωματάρχου εγένετο από την παραλιακή οδό, ο κόσμος να βγαίνει χαρούμενος, ανανεωμένος, δροσισμένος, ήρεμος, ζωντανός, γιατί τους είχε αφαιρεθεί κάθε ζάλη από το κεφάλι τους και κάθε σφίξιμο από την ψυχή τους και κάθε δάκρυ από τα μάτια τους.

Με τα κηρύγματά του σε κάθε χωριό, πόλη και κωμόπολη της επαρχίας Βοΐου, ενίσχυε, παρηγορούσε και καλλιεργούσε πνευματικά τον κόσμο. Το ποιμαντικό του έργο είχε απτά αποτελέσματα: οι «σκληρές καρδιές» μαλάκωναν, ενώ οι πονεμένοι και οι δοκιμασμέ-

νοι δέχονταν βάλσαμο παρηγοριάς με τον παρηγορητικό του λόγο. Ο λόγος και το παράδειγμά του συνδύαζαν γλυκύτητα και αυστηρότητα, γενναιοδωρία και έλεος, πάντοτε μέσα σε πλαίσιο ταπεινής διακονίας. Ως συνεπής και επιμελής λειτουργός του Θείου Λόγου, συνέτιζε και καθοδηγούσε τους πιστούς προς τον ενδεδειγμένο πνευματικό δρόμο.

Η παιδαγωγική του προσέγγιση δεν περιοριζόταν στη θεωρητική διδασκαλία, αλλά εκδηλωνόταν κυρίως μέσα από τον προφορικό του λόγο, ο οποίος λειτουργούσε νουθετικά και εμψυχωτικά. Η σταδιακή πνευματική και ηθική ανύψωση των συμπολιτών του προσομοιάζει με τον ρόλο ενός δασκάλου που αφιερώνει προσωπικό χρόνο και μέριμνα σε κάθε μαθητή του. Ιδιαίτερη μέριμνα έδειχνε για τους ασθενέστερους, με στόχο να ενισχυθούν, να αποκτήσουν μόρφωση και, τελικά, να υπερβούν τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες φτώχειας που χαρακτήριζαν την περιοχή.

Η προσωπικότητά του συμπληρωνόταν από φιλοξενία και ανοιχτότητα, στοιχεία που γίνονταν αισθητά από όσους φιλοξενούνταν στο πατρικό του σπίτι και βίωναν την αγάπη της οικογένειάς του. Η καλλιέργεια του ήθους του στηρίχθηκε σε τρεις βασικούς άξονες: (α) στα έμφυτα χαρίσματά του, (β) στην αγωγή που έλαβε από τη μητέρα του, η οποία υπήρξε πρότυπο πίστης, υπομονής, σοφίας και απλότητας, και (γ) κυρίως στην αυτοδιαπαιδαγώγηση, την οποία θεωρούσε πρωτεύον μέσο για την ηθική και πνευματική ανόρθωση του ανθρώπου.

Η διαδικασία αυτή, όπως τόνιζε, απαιτούσε συνεχείς ελέγχους της συνείδησης, ακατάπαυστη προσπάθεια, πόνους και θυσίες που διατρέχουν ολόκληρη τη ζωή. Σκοπός του, όπως ο ίδιος διακήρυσσε, ήταν η επί-

τευξη του «καθ' ομοίωσιν», δηλαδή η πνευματική ολοκλήρωση του ανθρώπου κατά το θεολογικό πρότυπο.

Η προσωπικότητά του χαρακτηριζόταν από λεπτότητα στον χειρισμό των θεμάτων και από σταθερή αξιοπρέπεια. Η παρουσία του ενέπνεε εμπιστοσύνη ακόμη και πριν την ουσιαστική γνωριμία, εμπιστοσύνη την οποία ουδέποτε διέψευσε. Η αποφυγή αυστηρών παρατηρήσεων αποτελούσε συνειδητή επιλογή του, καθώς δεν επιθυμούσε να θίξει ή να πληγώσει κανέναν συνάνθρωπο, ούτε καν τα ίδια του τα παιδιά.

Η αυτοκυριαρχία, η εγκράτεια, η αυτάρκεια και ο λιτός τρόπος ζωής του, μαζί με την εξαιρετική σύζυγό του, συνέθεταν μια μορφή με μοναστικά χαρακτηριστικά. Το οικογενειακό του περιβάλλον, σε αρμονική συνεργασία με τη σύζυγό του, απέκτησε τον χαρακτήρα χώρου πνευματικής φιλοξενίας και ανάπαυσης. Η παραδοσιακή «αβραμιαία φιλοξενία» εκδηλωνόταν προς όλους ανεξαιρέτως, με ιδιαίτερη όμως προτεραιότητα προς τους κοινωνικά παραγκωνισμένους, τους οποίους υποδεχόταν με ξεχωριστή χαρά και αγάπη.

Μέσα από αυτήν τη στάση, η οποία συνδύαζε προσωπική ταπείνωση και κοινωνική ευαισθησία, επεδίωκε όχι μόνο να ανακουφίσει τις πληγές των περιθωριοποιημένων, αλλά και να συμβάλει στη διόρθωση και ισοστάθμιση των κοινωνικών αδικιών.

Ο αδελφικός μου φίλος, Αναστάσιος Δαρδάς, υπήρξε αληθινός θεολόγος, διότι συνέδεε τη θεία σοφία με έναν απαράμιλλο ηρωισμό. Κήρυττε πάντοτε την αλήθεια του Θεού.

Εν κατακλείδι, ζητώ να με συγχωρήσει για την αδυναμία μου να αποδώσω επάξια την προσωπικότητά του και την «εν Χριστώ ζωή του» και εύχομαι στα παλληκάρια του και στη σύζυγό του, να καμαρώνουν

για εκείνον και να πορεύονται με επίγνωση προς τη σωτηρία και τη θέωση.

Χρήστος Χουτούρας, Ιατρός

Πασχάλη Κουντουρατζή

Για τον κ. Τάσο με σεβασμό και ευγνωμοσύνη

Ήρθα στη Σιάτιστα τον Ιούλιο του 2025 για να ξεκουραστώ. Όμως, στην πραγματικότητα, ήρθα για να συναντήσω τις αναμνήσεις μου. Τα χρόνια της σχολής, τα πρόσωπα που άφησαν αποτύπωμα, και πιο έντονα από όλα, εκείνος, ο κ. Τάσος.

Ήταν καθηγητής μου από το 1973 έως το 1979. Από αυτούς που δεν ξεχνιούνται, που δεν έδιναν μόνο μάθημα, έδιναν πνοή. Οι ομιλίες του ήταν ξεχωριστές, τον θαύμαζαν όλοι, και στις σχολικές εκδρομές δεν κρατούσε αποστάσεις. Καθόταν μαζί μας, με τους μαθητές. Μας έκανε να νιώθουμε ότι έχουμε αξία, ότι κάποιος μας βλέπει πραγματικά.

Δεν ήξερα πως το ξενοδοχείο όπου θα έμενα ανήκε σε εκείνον. Το έμαθα από τη σύζυγό του Καλλιόπη, μαζί με το θλιβερό νέο πως είχε φύγει από τη ζωή λίγους μήνες πριν. Στάθηκα για λίγο σιωπηλός, όχι μόνο από λύπη, αλλά και από μια παράξενη συγκίνηση, σαν να με οδήγησε ο ίδιος εδώ, για να του πω ένα τελευταίο ευχαριστώ. Για όλα, για την παρουσία του τότε και για το αποτύπωμα που άφησε για πάντα μέσα μου.

Αφήνω αυτό το σημείωμα στην μνήμη του, ένα φόρο τιμής από έναν παλιό μαθητή του, που δεν τον ξέχασε ποτέ.

Πασχάλη Κουντουρατζή
24/07/2025

Γεώργιου Δ. Καρατάσιου

Αφιέρωμα στον Τάσο Δάρδα

Ο Τάσος Δάρδας υπήρξε ένας άνθρωπος με σπάνιο ήθος, βαθιά πίστη και αστείρευτο χιούμορ, που άφησε ανεξίτηλο αποτύπωμα σε όλους όσους τον γνώρισαν. Ως εκπαιδευτικός και αργότερα ως Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης, υπηρέτησε με συνέπεια, υπευθυνότητα και αγάπη για τους μαθητές, τους συναδέλφους του και την κοινωνία. Το έργο του ήταν πάντα προσανατολισμένο στην ουσιαστική βελτίωση της εκπαίδευσης και στη στήριξη κάθε συναδέλφου στην καθημερινή του προσπάθεια.

Πολύτεκνος και οικογενειάρχης, ο Τάσος έδινε το καλό παράδειγμα, συνδυάζοντας τη σοβαρότητα με τη ζεστασιά και το χιούμορ που τον χαρακτήριζαν. Η αγάπη του για την οικογένεια ήταν εμφανής σε κάθε του πράξη, και η βαθιά πίστη του αποτέλεσε οδηγό στη ζωή και στις επιλογές του. Ήταν άνθρωπος που πίστευε στην αξία του άλλου και στην δύναμη της συνεργασίας, και για αυτό κάθε επικοινωνία ή επαφή μαζί του ήταν γεμάτη θετική ενέργεια και έμπνευση.

Ως συνάδελφος, ο Τάσος ήταν ακούραστος και αφοσιωμένος. Πάντα πρόθυμος να προσφέρει βοήθεια, να συμβουλέψει ή να στηρίξει, αντιμετώπιζε τα προβλήματα με ψυχραιμία και κάθε πρόκληση με αποφασιστικότητα. Το χιούμορ του και η ζεστασιά του χαρακτήρα του έκαναν ακόμα και τις πιο δύσκολες στιγμές πιο ανθρώπινες, ενώ η ειλικρίνεια και η αξιοσύνη του ήταν παράδειγμα για όλους.

Σε προσωπικό επίπεδο, ο Τάσος υπήρξε πάνω από όλα ένας πιστός φίλος και συνοδοιπόρος. Η φιλία του,

η κατανόηση και η αλληλεγγύη που έδειχνε έκαναν κάθε συνεργασία μαζί του ουσιαστική και απολαυστική. Η ακεραιότητα, η συνέπεια και η αγωνιστικότητα του χαρακτήρα του ήταν φάροι που καθοδηγούσαν όσους είχαν την τύχη να τον γνωρίσουν.

Η μνήμη του Τάσου Δάρδα θα μείνει ζωντανή, όχι μόνο μέσα από το τεράστιο έργο του στην εκπαίδευση, αλλά και μέσα από την ανθρώπινη ζεστασιά, το χιούμορ και την πίστη που μετέδιδε σε κάθε του επαφή.

Αιωνία του η μνήμη, και ας είναι ελαφρύ το χώμα που τον σκεπάζει..

Δρ. Γεώργιος Δ. Καρατάσιος
π.Περιφερειακός Δ/ντής Εκπαίδευσης Κεντρικής Μακεδονίας
Μαθηματικός-Επίτιμος Σχολικός Σύμβουλος
Διδάκτωρ Πολυτεχνικής Σχολής ΑΠΘ
Μεταπτυχιακό Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης ΑΠΘ
π. Διδάσκων στα Πανεπιστήμια: Μακεδονίας-ΑΠΘ-
Δ. Μακεδονίας-ΑΤΕΙ Θεσ/κης-Νεάπολις Πάφου.

Βασιλικής Βόντσα

Δρ Αναστάσιος Δάρδας – Ζωή, Σοφία και Ανθρωπιά

Η μνήμη του Δρ Αναστασίου Δάρδα, ενός ανθρώπου που άφησε ανεξίτηλο αποτύπωμα στην εκπαίδευση, στη θεολογική επιστήμη και στην τοπική ιστορία, παραμένει ζωντανή για όλους, όσους είχαμε την τύχη να συνεργαστούμε μαζί του. Δέκα ολόκληρα χρόνια εργασίας δίπλα του υπήρξαν για μένα μια πραγματική μαθητεία ζωής· όχι μόνο επαγγελματική, αλλά και προσωπική, γεμάτη διδάγματα, εμπνεύσεις και καλοσυνάτη διάθεση.

Ο Τάσος Δάρδας δεν ήταν μόνο σχολικός σύμβουλος και Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης· ήταν μέντορας, συνεργάτης, φίλος και παράδειγμα προς μίμηση. Η σοφία του στη θεολογία και η εμβάθυνση του στη θεολογική γραμματεία ήταν μοναδική. Οι σπουδές του, τόσο στο προπτυχιακό όσο και στο διδακτορικό επίπεδο, δηλώνουν εμπεριστατωμένη γνώση και μεθοδολογική ακρίβεια. Το διδακτορικό του στην εκκλησιαστική ιστορία τού επέτρεψε να συνδέσει την τοπική ιστορία με τα ευρύτερα ιστορικά και θεολογικά συμφραζόμενα· μελέτησε και ερεύνησε εκτενώς το Τραμπάντζειο Ίδρυμα, αποκαλύπτοντας πτυχές της πολιτιστικής και θρησκευτικής κληρονομιάς που είχαν παραμείνει για καιρό αφανείς. Η γνώση αυτή τον καθιστούσε ακριβοδίκαιο και τεκμηριωμένο σε κάθε συζήτηση για ιστορικά ή τοπικά ζητήματα, ενώ κάθε του λόγος ήταν συνδυασμός σοφίας, ακρίβειας και πνευματικού βάθους.

Θυμάμαι χαρακτηριστικά μια φορά, ενώ συζητούσαμε ένα θεολογικό ερώτημα σχετικό με την παραβολή του Ασώτου και του σπλαχνικού Πατέρα, μου ζήτησε να διατυπώσω την άποψή μου. Μέσα σε λίγα λεπτά, άρχισε να παραθέτει αποσπάσματα από την Αγία Γραφή και τους Πατέρες της Εκκλησίας, ανακαλώντας τα αμέσως από μνήμης, και τα συνέδεσε με παραδείγματα από την τοπική ιστορία και την εκπαιδευτική πρακτική. «Βλέπεις», είπε, «η γνώση δεν είναι απλώς αποστήθιση· είναι η δυνατότητα να τη χρησιμοποιείς με σύνεση και καρδιά». Κάθε λέξη του είχε βάθος, και κάθε εφαρμογή της γνώσης του στην καθημερινή ζωή ήταν μάθημα.

Ένα από τα γεγονότα που δεν θα ξεχάσω ήταν η επίσκεψη του Προέδρου της Δημοκρατίας, Προκόπη

Παυλόπουλου, στη Σιάτιστα, και ο τρόπος που προσφώνησε και υποδέχτηκε το σημαντικό αυτό πολιτειακό θεσμό στον τόπο μας. Ο λόγος υποδοχής εκφωνήθηκε στην εκκλησία της πόλης, και ο Τάσος Δάρδας, καλωσορίζοντας τον Πρόεδρο, μίλησε επί τριάντα λεπτά, ανακαλώντας από μνήμης πλήθος αποσπάσματα λογίων με ακρίβεια και φυσικότητα. Νιώσαμε όλοι δέος· η μνήμη του, η ευρύτητα γνώσεων, η ευγένεια των εκφράσεων και η ψυχική του γαλήνη μας άφησαν άφωνους.

Η καθημερινή συνεργασία μαζί του ήταν γεμάτη συμβάντα, που αποτελούσαν για μένα πηγή γνώσης και απόκτημα μεθοδολογικών δεξιοτήτων στην εκπαίδευση και στη διοίκηση. Θυμάμαι την ημέρα που μας επισκέφθηκε ο μορφωτικός ακόλουθος της Γαλλικής Πρεσβείας. Ο Τάσος Δάρδας μου ανέθεσε εξ ολοκλήρου να διαχειριστώ τη διαδικασία και απήλθε διακριτικά. Όταν τελείωσε η επίσκεψη, με θετικά συμπεράσματα και κρίσιμες αποφάσεις για τη διδασκαλία της Γαλλικής Γλώσσας στα σχολεία της Δ. Μακεδονίας, μας είπε: «Η χρήση της γαλλικής γλώσσας από μέρους σας ήταν εξαιρετική· και το άριστο αποτέλεσμα της συνάντησης δείχνει το επίπεδο της προετοιμασίας σας». Το σχόλιό του δεν ήταν απλώς επιβράβευση· ήταν αναγνώριση και εμπιστοσύνη όπως έκανε πάντα με τους συνεργάτες του.

Στα υπηρεσιακά συμβούλια, ΑΠΥΣΔΕ, ΠΥΣΕΕΠ και ΠΥΣΔΙΠ, η καθοδήγησή του ήταν συνεχής και εμπνευστική. Θυμάμαι μια συζήτηση για ένα σύνθετο ζήτημα διαχείρισης του προσωπικού, όπου όλοι εμείς ήμασταν σε αμηχανία. Εκείνος, με την ηρεμία του, είπε: «Ας ακούσουμε προσεκτικά όλες τις πλευρές· η λύση δεν είναι πάντα η πιο προφανής, αλλά η πιο δί-

καιη». Και έτσι έγινε. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες, μαθητεύσαμε δίπλα του, μαθαίνοντας ότι η ηγεσία δεν είναι θέση, αλλά στάση ζωής· συνδυασμός γνώσης, δικαιοσύνης και ανθρωπιάς.

Η προσωπική του φροντίδα για τα συγγενικά του πρόσωπα και η οικογενειακή του στάση ήταν εξίσου αξιομνημόνευτες. Ο Τάσος αφιέρωνε χρόνο στα πέντε παιδιά του, μεταδίδοντάς τους αξίες, αρχές και επαγγελματικά εφόδια, που τους επέτρεψαν να σπουδάσουν, να προκόψουν και να δημιουργήσουν τη δική τους σταθερή πορεία στη ζωή. Η Πόπη, η αγαπημένη του σύζυγος, δημιουργούσε έναν χώρο ζεστασιάς, φιλοξενίας και πολιτισμού. Θυμάμαι μια βραδιά στο σπίτι τους στη Σιάτιστα, όταν μας ξενάγησε στο κελάρι της· μας πρόσφερε σιατιστινά εδέσματα και λιαστό κρασί και μας έκανε να νιώσουμε σαν μέλη της οικογένειάς τους. Ο Τάσος καθόταν δίπλα μας, μιλούσε για τα πέντε παιδιά του και την εκπαίδευσή τους, για την αδερφή του τη Ζωή και τα ανίψια του, το Ζήση και τον Τάσο, με τόση αγάπη, ενώ ταυτόχρονα συζητούσε μαζί μας για επαγγελματικά θέματα, πάντα με υπομονή και κατανόηση.

Μικρές στιγμές καθημερινής σοφίας ήταν σημαντικές για όλους τους συνεργάτες του στη μεγάλη εκπαιδευτική οικογένεια της Δ. Μακεδονίας. Μια φορά, ενώ ανησυχούσα για μια δύσκολη απόφαση, μου είπε: «Μην φοβάσαι· με υπομονή, γνώση και δικαιοσύνη, όλα τα βήματα γίνονται σωστά». Αυτή η φράση με συνόδευε πάντα, υπενθυμίζοντάς μου ότι η αληθινή ηγεσία και η επαγγελματική επάρκεια πηγάζουν από την ακεραιότητα και την ανθρωπιά.

Η δεκαετής συνεργασία μας μου έδωσε επίσης την ευκαιρία να αναλάβω τη θέση της αναπληρώτριας

Περιφερειακής Διευθύντριας Εκπαίδευσης, θέση εμπιστοσύνης που ο Τάσος Δάρδας μου έδειξε με πλήρη ελευθερία και καθοδήγηση. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, ένιωσα ότι δεν ήμουν μόνο συνεργάτης· ήμουν μαθητευόμενη, μαθαίνοντας την ουσία της ηγεσίας, την οργάνωση και τη δικαιοσύνη.

Επιπλέον η προσήλωση του Τάσου Δάρδα στο Θεό ήταν ορατή σε κάθε πτυχή της ζωής του. Η καθημερινή του προσευχή, η σιωπηλή του στάση μπροστά στα διδάγματα της Εκκλησίας και η αδιάλειπτη φροντίδα για τα πνευματικά και ηθικά εφόδια των παιδιών του, μαρτυρούσαν μια βαθιά σχέση με την πίστη και μια αίσθηση καθήκοντος προς τον Θεό και τους ανθρώπους. Αυτή η πίστη ενίσχυε κάθε του απόφαση, κάθε διδασκαλία και κάθε συμβουλή που μας προσέφερε.

Κάθε συνάντηση μαζί του, κάθε συζήτηση στο γραφείο ή στο σπίτι του, ήταν ένα μάθημα ζωής. Η ευρυμάθειά του δεν περιοριζόταν στη θεολογία· ήταν έτοιμος να συνδέσει τη γνώση με την καθημερινή πρακτική, να διδάξει με παραδείγματα, να καθοδηγήσει με σεβασμό και να εμπνεύσει με πράξεις. Οι μικρές του φράσεις, τα ευφυολογήματά του, η διάθεση να εξηγεί και να βοηθά, έκαναν κάθε συνεργασία μοναδική και ανεκτίμητη.

Η απώλειά του αφήνει ένα κενό που δεν μπορεί να καλυφθεί, αλλά η μνήμη του παραμένει ζωντανή. Η ζωή του, το έργο του και η προσωπικότητά του αποτελούν φάρο για κάθε εκπαιδευτικό, μαθητή και συνεργάτη. Μαθήτευσα δίπλα σε έναν μέντορα, συνεργάτη και φίλο που δίδαξε όχι μόνο πώς να εφαρμόζουμε τη γνώση, αλλά και πώς να ζούμε με δικαιοσύνη, σεβασμό και αγάπη. Και η μνήμη του συνεχίζει να μας οδηγεί, να μας εμπνέει και να μας συγκινεί.

Ο Δρ Αναστάσιος Δάρδας υπήρξε φάρος σοφίας, γνώσης, ανθρωπιάς και πίστης. Η παρουσία του στην εκπαιδευτική κοινότητα, η καθοδήγησή του και η ζεστασιά του παραμένουν ζωντανές. Κάθε δράση και διαδικασία που διεξήλθαμε, κάθε διάλογος, κάθε γέλιο, κάθε επαγγελματική πρόκληση που αντιμετωπίσαμε όλοι μαζί, αποτελεί πολύτιμη κληρονομιά που θα μας συνοδεύει για πάντα. Η ζωή, η πίστη και η αφοσίωσή του στην εκπαίδευση, στα παιδιά του, στην επιστήμη και στην κοινωνία αποτελούν για όλους παράδειγμα προς μίμηση.

Κοζάνη, 28/09/2025

Δρ Βασιλική Βόντσα
Δ/ντρια Β/θμιας Εκπ/σης Π.Ε. Κοζάνης

Ανδρομάχης Μπουσταντζή

Ο Αναστάσιος Δάρδας
και η Δημόσια Βιβλιοθήκη της Σιάτιστας

Ο Αναστάσιος Δάρδας διετέλεσε Πρόεδρος της Δημόσιας Κεντρικής Ιστορικής Βιβλιοθήκης Σιάτιστας «Μανούσεια» κατά το χρονικό διάστημα από τον Μάιο του 2013 έως και τα τέλη Ιουλίου 2016. Η Βιβλιοθήκη είχε την τιμή να συνεργαστεί με ένα άνθρωπο που έφερε υψηλούς τίτλους Σπουδών (Πτυχίο Θεολογίας, πτυχίο Φιλολογίας, Μεταπτυχιακό δίπλωμα Θεολογικής, Διδακτορικό Θεολογίας Ιστορικής Α.Π.Θ.) και που παράλληλα είχε υπηρετήσει με αφοσίωση, συνέπεια και απαράμιλλο πνεύμα ευθύνης στη Δημόσια Εκπαίδευση (χρηματίζοντας Διευθυντής

Επαγγελματικού Λυκείου, Διευθυντής Γενικού Λυκείου, Σχολικός Σύμβουλος και Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης).

Ως εκ τούτου, υπήρξε ένα ενεργό στέλεχος στη διοικητική ιστορία της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Σιάτιστας, που με τον επαγγελματισμό, την υψηλή κατάρτιση και καλλιέργειά του, έκανε διαρκώς φανερό το συνεργατικό, πνευματικό και ηθικό του ανάστημα.

Το πλούσιο επιστημονικό και συγγραφικό του έργο (διδακτορική διατριβή, μονογραφίες, εισηγήσεις σε επιστημονικά συνέδρια, δημοσιευμένες εργασίες σε επιστημονικές εκδόσεις κ. ά), έχει κατατεθεί στη Βιβλιοθήκη μας, εμπλουτίζοντας την βιβλιογραφική της αποθησαύριση και αποτελώντας πόλο έλξης για μελέτη και άντληση πληροφοριών από συντοπίτες, φιλομαθείς αναγνώστες, εκπαιδευτικούς, σπουδαστές, ιστορικούς, ερευνητές, εκπροσώπους της ιεροσύνης κλπ.

Μπουσταντζή Ανδρομάχη
Διευθύντρια Δημόσιας Βιβλιοθήκης Σιάτιστας

Θωμά Θεοδωρόπουλου

Αναστάσιος Δάρδας

Ο φίλος και συνάδελφος Αναστάσιος ή Τάσος όπως τον αποκαλούσε η πλειοψηφία του κόσμου απετέλεσε έναν από τους αντιπροσωπευτικούς λογίους της Σιάτιστας.

Άνθρωπος μετρημένος, σοβαρός, καυστικός εκεί που έπρεπε, χαμογελαστός διαθέτοντας ένα εξαίρετο

χιούμορ, γνώστης πραγματικός της εκκλησιαστικής γλώσσας, αγαπητός, δραστήριος, έδωσε τα πάντα για την αγαπημένη του γενέτειρα Σιάτιστα.

Η θέληση και η αγάπη του για την εκκλησία από μικρή ηλικία τον έκαναν να διαφέρει από κάθε συνάδελφο με την εμπεριστατωμένη πάντα άποψή του.

Κατάφερε με τις προσπάθειές του να ξεπεράσει τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε καθημερινά στην εκπαίδευση από όλες τις αντίστοιχες θέσεις, του εκπαιδευτικού, του Διευθυντή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, του Περιφερειακού Διευθυντή, αναζητώντας και θέτοντας παιδαγωγικές και διδακτικές προτεραιότητες.

Ήταν ένας πολύ καλός θεολόγος με βαθιά πίστη, ακαδημαϊκή γνώση της Θεολογίας, ηθική ζωή σύμφωνα με την πίστη του και ικανότητα να μιλά για τον Θεό με ακρίβεια, σοφία για το καλό των άλλων σύμφωνα με το παράδειγμα των μεγάλων Πατέρων της εκκλησίας, με άριστη φιλολογική κατάρτιση.

Ο αγαπητός Τάσος ήταν μια προσωπικότητα που συνδύαζε την πνευματική κατάρτιση με την ηθική διαγωγή και την αγάπη του προς τον Θεό και τους ανθρώπους, συμβάλλοντας έτσι στην πνευματική αφύπνιση όλων μέσα από το αδιάλειπτο κήρυγμά του από του άμβωνος.

Φίλε και συνάδελφε Τάσο, πάντα θα σε θυμάμαι για την ευγένεια , προσήνεια και χιουμοριστική διάθεσή σου, αλλά παρόλο που έφυγες θα παραμείνεις πάντα μαζί μας στην καρδιά και στο μυαλό μας.

Αναπαύσου εν ειρήνη και βρες την αιώνια γαλήνη σου!

Τατιανής Ντέρου

Ως ιδιοκτήτρια λαογραφικού μουσείου Σιάτιστας, καλούμαι κι' εγώ απ' αυτήν την ταπεινή ιδιότητά μου να διατυπώσω τις σκέψεις μου και τα συναισθήματά μου για τον αείμνηστο Αναστάσιο Δάρδα.

Δεν θ' αναφερθώ στις χαρισματικές του ικανότητες ως επιστήμονα, ερευνητή, ιστορικού, θεολόγου κ.λπ. γιατί αυτό είναι έργο άλλων. Θ' αναφερθώ στην προσφορά του σε μένα προσωπικά. Μετά τη δημιουργία του λαογραφικού μας μουσείου, θεώρησε καθήκον του να στηρίξει δυναμικά το έργο μας και να με διαφωτίσει προσωπικά ως προς την τοπική ιστορία και τον πολιτισμό μας, δωρίζοντας έγγραφο υλικό, πολύτιμο για το μουσείο μας. Τον ευγνωμονώ και τον ευχαριστώ απ' τα βάθη της καρδιάς μου, γιατί υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής μας.

Αιωνία σου η μνήμη

Αγαπητέ Τάσο!

Είμαστε ευγνώμονες για την προσφορά σου στην πατρίδα μας τη Σιάτιστα!

Τατιανή Ντέρου
Ιδιοκτήτρια του λαογραφικού Μουσείου
Χρήστου Τσιότσιου – Τατιάνας Ντέρου

Γεωργίου Αλεξίου

Ο αείμνηστος Σιατιστινός καθηγητής Θεολόγος και άριστος ιεροκήρυκας Αναστάσιος Δάρδας αγαπούσε πολύ το χωριό Γέρμας κι εκτιμούσε ιδιαίτερα τους πολλούς Γερμανιώτες τέως συμμαθητές του στο

Γυμνάσιο της Σιάτιστας, τους συναδέλφους του εκπαιδευτικούς, και τους καλούς φίλους του. Είχε επισκεφθεί πολλές φορές τον Γέρμα, κήρυξε στον ενοριακό ναό τού χωριού κι εκφώνησε πανηγυρικό λόγο σε Μνημόσυνο του καπετάν Γέρμα. Όλοι οι Γερμανιώτες που τον γνώριζαν λυπήθηκαν πολύ για τον θάνατό του κι εκφράζουν το θερμά τους συλλυπητήρια στην άξια σύζυγό του και στα τέκνα του. Ο Θεός να αναπαύσει την άδολη ψυχή του.

Αιώνια η μνήμη του

Δημοσίευμα στο fb, 24 Δεκεμβρίου 2024

Τάνιας Ώττα

Στη μνήμη του Αναστασίου Δάρδα,
ανθρώπου πίστεως, ησυχίας και αγάπης,
του οποίου το παράδειγμα δεν χάνεται,
αλλά συνεχίζει να φωτίζει ζωές σιωπηλά.

Ο Αναστάσιος Δάρδας υπήρξε άνθρωπος βαθιάς πίστης, σεμνότητας και εσωτερικού μεγαλείου. Με τη ζωή του δίδαξε την αξία της ταπεινής προσφοράς, της ηρεμίας του πνεύματος και της ανιδιοτελούς αγάπης προς τον άνθρωπο. Δεν αναζητούσε την προβολή· άφηνε τον λόγο και την πράξη να μιλούν με τη γαλήνια δύναμή τους.

Υπήρξε πνευματικός φάρος για όσους τον πλησίασαν, με λόγο που θεράπευε και καθοδηγούσε, και με παρουσία που ενέπνεε εμπιστοσύνη, σεβασμό και παρηγοριά. Η καλοσύνη του ήταν πράξη καθημερινή,

σιωπηλή και αληθινή — ένα ήθος που έδινε μαρτυρία πίστεως χωρίς θόρυβο, με βάθος και καθαρότητα.

Πάνω από κάθε άλλο έργο, ο ίδιος θεωρούσε υψηλότερη διακονία το κήρυγμα του λόγου του Θεού. Για πενήντα χρόνια, ανήλθε στους άμβωνες των ναών της Δυτικής Μακεδονίας και διακόνησε τον λαό του Θεού με καθαρότητα πίστεως και πατρική φροντίδα.

Η ζωή και η πορεία του υπήρξαν υπόμνηση πως η αληθινή παιδεία είναι πάντοτε ενωμένη με την ταπείνωση, τη διακονία και την πίστη. Η μνήμη του παραμένει φωτεινή και ζώσα όχι μόνο στο έργο του, αλλά κυρίως στα πρόσωπα και στις ψυχές όσων ευεργετήθηκαν από τον λόγο και το παράδειγμά του.

"Η Ορθοδοξία είναι η Ελευθερία", Αναστάσιος Δάρδας.

Τάνια Ώττα

Βασιλείας

Με τὸν Τάσο (Ἀναστάσιο Δάρδα) συναντηθήκαμε στὰ πανεπιστημιακὰ ἕδρανα πρὶν μισὸ καὶ πλέον αἰῶνα. Νέος ἁπλός, φλογερός, ταπεινός, εὐπροσήγορος, μὲ ἀπαράμιλλο ἦθος, προσείλκυε εὔκολα τὸν συνομιλητή του καὶ γινόταν τὸ κέντρο ἐνδιαφέροντος ὅλων μας. Μᾶς κατέπλησσε μὲ τὴν εὐρυμάθειά του, τὸν πλοῦτο τῶν γνώσεών του, τὸν χαριτωμένο του λόγο, ἦταν μιὰ ὄντως κινητὴ βιβλιοθήκη. Ὁ λόγος του πάντα ἁγιογραφικὸς καὶ πατερικός, εὐθὺς καὶ ἀληθινός, βγαλμένος ἀπὸ τὸ ὁπλοστάσιο καὶ τὴ φαρέτρα ποὺ ἐκ κοιλίας μητρός φρόντισαν οἱ εὐσεβεῖς γονεῖς του

νὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν μὲ τὶς προσευχὲς καὶ τὶς ἄπειρες εὐχαριστίες τους πρὸς τὸν δωρεοδότη Θεό.

Γαλουχήθηκε καὶ ὀρθοπόδησε μέσα στὴν κατ' οἶκον ἐκκλησία, ρουφώντας ἀχόρταγα τὸ ἄδολο γάλα τῆς πίστεως ἀπὸ τὸν ἱερουργὸ πατέρα του, δημιουργώντας σιγὰ σιγὰ καὶ βῆμα πρὸς βῆμα τὴ δική του αὐθεντικὴ καὶ πνευματικὴ προσωπικότητα, γιὰ νὰ τὴ χρησιμοποιήσει στὴ μετέπειτα ζωή του ὡς σκεῦος ἐκλογῆς πρὸς δόξαν Θεοῦ, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσία τῆς κοινωνίας· γεγονὸς ποὺ κατόρθωσε καὶ ἐπέτυχε στὸ ἔπακρο ὡς καθηγητής, σχολικὸς Σύμβουλος καὶ Περιφερειακὸς Διευθυντὴς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Ὁ λόγος του πάντα χαριτωμένος. Ἦταν ἑτοιμόλογος καὶ αὐθόρμητος. Ἄριστος μελετητὴς καὶ γνώστης τῶν ἁγιογραφικῶν καὶ λατρευτικῶν κειμένων. Ἐνθυμοῦμαι κάποτε, ὅταν ὁ μακαριστὸς καθηγητής μας τῆς Λειτουργικῆς Ἰωάννης Φουντούλης μᾶς εἶπε ὅτι, γιὰ νὰ γίνει κάποιος ἐπίσκοπος, κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους, ἔπρεπε νὰ γνωρίζει ἀπὸ στήθους τοὺς μισοὺς καὶ πλέον ψαλμοὺς τοῦ Δαυίδ, ὁ Τάσος αὐθόρμητα εἶπε· «καὶ ὅταν τοὺς ἤξερε ὅλους, τί θὰ γινόταν; Πατριάρχης;» Ὑπονοώντας τὸν ἑαυτό του.

Θὰ ἀναφερθῶ σὲ ἕνα ἀκόμη γεγονὸς ποὺ δείχνει τὸ χιούμορ τοῦ χαρακτῆρά του. Στὴν ἐκπαιδευτικὴ ἐκδρομή μας στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅταν μᾶς ρώτησαν οἱ ἁρμόδιοι γιὰ τὸν ἔλεγχο Τοῦρκοι ἐντεταλμένοι ὑπάλληλοι ἐὰν εἶχε κανεὶς μαζί του χίλιες δραχμές — κάτι ποὺ ἀπαγορευόταν— ὁ Τάσος, μὲ τὸ πηγαῖο χιούμορ του, χαριτολογώντας ἀπάντησε· «ἂν εἴχαμε χίλιες δραχμές, θὰ παντρευόμασταν», προκαλῶντας τὴ θυμηδία καὶ τὰ γέλια ὅλων μας καὶ τὴν ἄνευ ἐλέγχου εἴσοδό μας στὴ χώρα τους.

Ὁ πρῶτος τῶν πρώτων, ὁ ἄριστος τῶν ἀρίστων, ὁ Τάσος μας, ἀφοῦ ὁλοκλήρωσε τὸ ἔργο του ἐπὶ τῆς γῆς, συναγάλλεται μὲ τοὺς Ἀγγέλους καὶ τοὺς Ἁγίους καὶ συνευφραίνεται μὲ τοὺς συμφοιτητές μας ποὺ ἀπῆλθαν τοῦ ματαίου τούτου κόσμου εἰς τὰς οὐρανίους μονάς. Πρέσβευε καὶ γιὰ μᾶς, Τάσο. Αἰωνία σου ἡ μνήμη, πρὸς δόξαν τῆς Τρισηλίου Θεότητος. Ἀμήν.

Βασιλεία

Κεσελόπουλου Ανέστη

Ἀναστάσιος Δάρδας, μιὰ φιλία ἀπὸ τὸν στρατό

Μὲ τὸν Ἀναστάσιο Δάρδα βρισκόμασταν μαζὶ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1971 ὡς νεοσύλλεκτοι στὸ ΣΤ΄ Σύνταγμα τῆς Κορίνθου. Εἴμασταν στὸν ἴδιο λόχο, στὴν ἴδια διμοιρία καὶ συγκατοικούσαμε ὄχι μόνο στὸν ἴδιο θάλαμο ἀλλὰ καὶ στὸ ἴδιο στρατιωτικὸ δυόροφο κρεβάτι. Στὸ ἐπάνω ἤμουν ἐγὼ καὶ στὸ κάτω ἐκεῖνος. Ὅμως ἡ ἔνταση καὶ ἡ κόπωση τῆς στρατιωτικῆς ζωῆς μᾶς κρατοῦσαν ἄγνωστους μεταξύ μας γιὰ περίπου μία ἑβδομάδα. Ἕνα βράδυ, ἐνῶ τελείωνα τὴν βάρδια ὡς θαλαμοφύλακας, μέσα στὴν ἀπόλυτη σιγὴ τοῦ νυχτερινοῦ σιωπητηρίου ἄκουσα ὑποτονθορύζοντα συνεχόμενο ψίθυρο, ὁ ὁποῖος ὅσο πλησίαζα πρὸς τὸ κρεβάτι μου καταλάβαινα ὅτι ἦταν οἱ ψαλμοὶ ἀπὸ τὸ Ἀπόδειπνο, ποὺ διαβαζόταν μὲ πενιχρὸ φῶς ἀπὸ τὸν συγκάτοικό μου.

Ἦταν ὁ Τάσος, ποὺ προσπαθοῦσε νὰ μοῦ ἐξηγήσει τί κάνει. Στὴ συνέχεια, τὸ ἴδιο χαμηλόφωνα, ἀποκαλύπταμε ὁ ἕνας στὸν ἄλλον τὴν ταυτότητά μας.

Εἴμασταν καὶ οἱ δύο πτυχιοῦχοι Θεολογίας. Ἐκεῖνος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐγὼ τῆς ἀντίστοιχης Σχολῆς τῆς Ἀθήνας. Μοῦ μίλησε γιὰ τὸν ἱερέα πατέρα του καὶ γιὰ τὴν κατὰ Σιάτιστα Ἐκκλησία, ἐνῶ ἐγὼ προσπαθοῦσα νὰ τοῦ περιγράψω τὴν ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση τῆς Χαλκίδας. Ἀπὸ τὴν ἑπόμενη ἡμέρα οἱ συζητήσεις μας συνεχίζονταν τὴν ὥρα ποὺ πηγαίναμε μὲ τὴν καραβάνα γιὰ τὸ φαγητὸ ἢ στὰ διαλείμματα ἀπὸ τὶς στρατιωτικὲς ἀσκήσεις καὶ τὶς βολὲς στὰ Ἑξαμίλια καὶ τὸ πεδίο βολῆς. Μπορούσαμε ἐπιτέλους νὰ συζητᾶμε κάποια πράγματα σχετικὰ μὲ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴ θεολογία, ποὺ εἶχαν γιὰ ἐμᾶς ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Μὲ τὸ τέλος τῆς δίμηνης ἐκπαίδευσης στὴν Κόρινθο φύγαμε γιὰ διαφορετικοὺς προορισμοὺς, χωρίς νὰ ἀνταλλάξουμε διευθύνσεις καὶ χωρὶς νὰ ξέρουμε ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συνεχίσει τὴ θητεία του ὁ καθένας μας.

Ξαναβρεθήκαμε μετὰ τὴν ἐκλογή μου στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ὅταν ὁ Τάσος ἐρχόταν γιὰ νὰ ἐργασθεῖ στὴ βιβλιοθήκη καὶ νὰ ὑποβάλει τὴ διδακτορική του διατριβή. Ἦταν εὐκαιρία καὶ γιὰ τοὺς δυό μας νὰ τὰ ξαναποῦμε καὶ νὰ μνησθοῦμε «ἡμερῶν ἀρχαίων». Ὥσπου ἦρθε ὁ Φεβρουάριος τοῦ 2006 καὶ ἡ ἐκλογή τοῦ φίλου καὶ ἀδερφοῦ μου Παύλου Ἰωάννου ὡς Μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης. Τότε ὁ Τάσος μὲ παρακάλεσε νὰ τὸν φέρω σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν καινούριο ἐπίσκοπο, μὲ τὸν ὁποῖο εἶχαν ἐφεξῆς ἄριστη συνεργασία. Ἀπὸ τότε ἔγιναν καὶ γιὰ ἐμᾶς στενότεροι οἱ δεσμοὶ φιλίας.

Θαύμαζα τὸν Τάσο, ὅταν τὸν ἄκουγα ὁμιλοῦντα καὶ κηρύττοντα. Τὸν θαύμαζα ὄχι μόνο γιὰ τὸν στέρεο θεολογικό του λόγο, ἀλλὰ κυρίως γιὰ τὸν ζῆλό του νὰ διακονεῖ μὲ τὸ κήρυγμα τὴν Ἐκκλησία. Τὸν χαιρόμουν

ἐπίσης γιὰ τὴν ἄνεση καὶ λαγαρότητα τῆς πένας καὶ τοῦ συγγραφικοῦ του ἔργου, ἰδιαίτερα μάλιστα αὐτοῦ ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἱστορικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ πορεία τῆς Σιάτιστας καὶ εὐρύτερα τῆς Μακεδονίας. Ἀξιοπρόσεκτη ἀκόμη ἦταν καὶ ἡ προσφορά του στὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα, ὅταν ἀπὸ τὴ θέση τοῦ Διευθυντῆ Παιδείας διακόνησε τὴν Περιφέρεια τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Ἀπὸ τὸν περασμένο Δεκέμβριο ὁ Τάσος ἐκπληρώνοντας τὸ κοινὸ ἀνθρώπινο χρέος μετατέθηκε στὸν οὐρανό. Κλήθηκε ἀπὸ τὸν ἀγαθοδότη Θεό, νὰ ἀναπαυθεῖ ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ἀρρώστιας καὶ τῶν γηΐνων πραγμάτων. Καλὴ Ἀνάσταση, Τάσο.

Ἀνέστης Γ. Κεσελόπουλος
Ὁμότιμος Καθηγητής
Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Αναστασάκη Αντώνη & Εβελίνας

Εμείς, η οικογένεια Αναστασάκη, απόγονοι του ηρωικού αρχηγού των εθελοντών μαχητών από την Κίσαμο της Κρήτης, Μιχαήλ Αναστασάκη, αισθανόμαστε την ανάγκη να καταθέσουμε λίγες γραμμές εκτίμησης και αγάπης για τον αγαπημένο μας και αείμνηστο Τάσο.

Είχαμε την τύχη να τον γνωρίσουμε ουσιαστικά στα αποκαλυπτήρια της προτομής του παππού μας, το Σεπτέμβριο του 2000, και να ακούσουμε από τα χείλη του τί σημαίνει να μετατρέπεις την ιστορία και τις μνήμες της σε όχημα τιμής και φάρο πορείας.

Ο πανηγυρικός του λόγος κάθε 4η Νοεμβρίου υπήρξε ένα μάθημα ιστορίας και ευγνωμοσύνης· μια υπόμνηση των αξιών και των θυσιών που θεμελίωσαν την ελευθερία και που ο ίδιος μετέδιδε με συνέπεια στις επόμενες γενεές.

Πάντα παρών, ρητορικός, επιεικής στο ανθρώπινο λάθος, χιουμορίστας και αφοπλιστικός, ο Τάσος Δάρδας διέθετε τη σπάνια εκείνη ικανότητα να φωτίζει τα γεγονότα του παρελθόντος με τη σοβαρότητα, τη γνώση και την υπεύθυνη ματιά του.

Η αγάπη του για την Ελλάδα, τη φιλοσοφία και τη γλώσσα μας ήταν βαθειά και έμπρακτη. Ο λόγος του προς τον τότε Πρόεδρο της Δημοκρατίας Προκόπη Παυλόπουλο, το 2017, κατά την 105η επέτειο από της απελευθέρωσης της Σιάτιστας, παραμένει έως σήμερα μάθημα λόγου και ήθους.

Τον θαυμάζαμε, μα ταυτόχρονα τον αγαπήσαμε. Παρά τη διαφορά της ηλικίας μας, μας πλησίασε με νεανική ζεστασιά, με πνεύμα ανοιχτό και ψυχή ευγενική. Δεν άργησε, έτσι, το τυπικό "κύριε Δάρδα" να δώσει τη θέση του στο "αγαπητέ μας Τάσο" - όπως τον αποκαλούσαμε τα τελευταία χρόνια.

Φέτος θα είναι η πρώτη μας επίσκεψη στη Σιάτιστα, για τους εορτασμούς της απελευθέρωσής της, χωρίς την παρουσία του. Κι όμως, η σκέψη μας και η αγάπη μας τον συνοδεύουν, γιατί **άνθρωποι** σαν τον Τάσο αφήνουν πίσω τους έναν φωτεινό απόηχο - μια φλόγα που εξακολουθεί να θερμαίνει και να εμπνέει όσους είχαν την τύχη να τους γνωρίσουν.

Για τον αγαπητό μας Τάσο
Εκ μέρους της οικογένειας Αναστασάκη
Αντώνης & Εβελίνα Αναστασάκη

Σιάλλιου- Δάφα Ρεβέκκας

«Αιωνία η μνήμη του!»

Ονομάζομαι Ρεβέκκα Σιάλλιου-Δάφα. Είμαι συνταξιούχος δασκάλα από το 2007. Θα ήθελα να γράψω λίγα λόγια για τον κεκοιμημένο δούλο του Θεού, Αναστάσιο Δάρδα, έναν υπέροχο και πολύ πιστό άνθρωπο.

Δούλεψα, ως δασκάλα, στο 2ο Δημοτικό Σχολείο Καστοριάς. Τα τελευταία χρόνια, πριν την σύνταξη μου, από το 1998 ως το 2007, δούλεψα στην Ειδική Αγωγή, για παιδιά με ειδικές ανάγκες.

Από το 2002, με τοποθέτησε ως Διευθύντρια στο Ε.Ε.Ε.Ε Κ Άργους Ορεστικού Καστοριάς, που στεγάζεται στο θεραπευτήριον του Άργους Ορεστικού, ο κ. Φώτης Αντωνίου, προϊστάμενος Β/θμιας Εκ/σης Καστοριάς.

Εκεί, τοποθετήθηκε, ως Γυμναστής, ο Αναστάσιος Τζιλίνης, ανηψιός του κεκοιμημένου Αναστάσιου Δάρδα, γιος της Ζωής Τζιλίνης, της αδερφής του Αναστάσιου Δάρδα.

Τα χρόνια που δούλεψα στο ΕΕΕΕΚ, είχαμε περιφερειακό Δ/ντή τον κεκοιμημένο κ. Αναστάσιο Δάρδα. Πραγματικά, έναν εξαιρετικό άνθρωπο και Δ/ντή, με πολλή πίστη στον Θεό!

Τα χρόνια αυτά, ήταν από τα καλύτερά μου! Συχνά μας μάζευε όλους τους καθηγητές δασκάλους, λυκειάρχες και γυμνασιάρχες του Νομού Καστοριάς και μας μιλούσε ο ίδιος ή ανέθετε και σε κάποιον καθηγητή, για διάφορα θέματα της Παιδείας.

Θέλω να τον ευχαριστήσω και πάλι, αιωνία η μνήμη του, γιατί συγκεντρωνόμασταν στο ΕΕΕΕΚ, που διέθετε και μεγάλη αίθουσα Συνεδριάσεων. Πάντα

πριν ξεκινήσει, έλεγε και έναν καλό λόγο για εμένα. Συγκεκριμένα έλεγε, ότι, σε όλους θέλω να έρχομαι, στα σχολεία σας, αλλά εδώ στην κ. Ρεβέκκα νιώθω πάρα πολύ καλά, και θέλω να έρχομαι συχνά.

Ήταν υπέροχος άνθρωπος, μας κάλεσε και εκκλησιαστήκαμε όλο το σχολείο, στην Σιάτιστα, στον Ι. Ναό Αγίου Δημητρίου. Μετά τον εκκλησιασμό, μας φιλοξένησε όλους. «Αιωνία η μνήμη αυτού».

Με άπειρη αγάπη Χριστού
Ρεβέκκα
Σιάλλιου- Δάφα

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΑΡΔΑ

Ο ΟΣΙΟΣ ΝΑΟΥΜ ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΑΧΡΙΔΑ

Το ιστορικό πλαίσιο - Ο εκχριστιανισμός των Σλάβων

Στα μέσα του Θ΄ αιώνα στη βυζαντινή αυτοκρατορία ανέκυψε το ζήτημα του εκχριστιανισμού των Σλάβων. Είχε προηγηθεί, ως αποτέλεσμα της εικονομαχίας, η διάσπαση της ενιαίας χριστιανικής οικουμένης σε δύο παράλληλους κόσμους, στην αυτοκρατορία των Φράγκων που ίδρυσε το 800 μ.Χ. ο Κάρολος ο Μέγας και στην αυτοκρατορία του Βυζαντίου[1].

1. Βασίλειος Λαούρδας, *Κύριλλος και Μεθόδιος ιεραπόστολοι των Σλάβων*, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1966, σσ. 9-10.

Βασικός συντελεστής της διαφοράς που χώριζε τις δύο αυτοκρατορίες, ήταν η καταγωγή της μιας από τις λατινικές παραδόσεις και η καταγωγή της άλλης από τις ελληνικές και ανατολικές παραδόσεις. Οι Φράγκοι είχαν προσανατολισμό όλο και περισσότερο στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, ενώ το Βυζάντιο άρχισε να γίνεται περισσότερο ελληνικό στο δεύτερο μισό του Θ΄ αιώνα. Στους θρόνους της Ρώμης και της Κωνσταντινούπολης βρίσκονται δύο δυναμικές προσωπικότητες, ο πάπας Νικόλαος Α΄ (858-867) στη Ρώμη και ο Φώτιος (858-867 και 877-886) στην Κωνσταντινούπολη[2]. Η μεγάλη μορφή του πατριάρχη Φωτίου, έστρεψε τον βυζαντινό πολιτισμό προς την κλασική παιδεία και τις κλασικές και ελληνιστικές παραδόσεις.

Όταν ο Φώτιος ανήλθε στον πατριαρχικό θρόνο, εντάθηκε η προσπάθεια να ενταχθούν τα σλαβικά φύλα στην δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, με στόχο την πολιτική και πολιτιστική εξάρτηση των Σλάβων από το Βυζάντιο. Το ζήτημα αυτό δημιούργησε ανταγωνισμό δύο κόσμων, Ανατολής και Δύσεως. Στο Πανεπιστήμιο της Μαγναύρας, στην Κωνσταντινούπολη, δίπλα στις μεγάλες μορφές του Φωτίου, του Λέοντα Μαθηματικού και άλλων, σπούδασε ο φιλόσοφος Κωνσταντίνος, ο μετέπειτα Κύριλλος[3].

2. Κωνσταντίνος Γ. Νιχωρίτης, *Οι άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος. Οι αγώνες και το έργο τους για την ένταξη των Σλάβων στο βυζαντινό πολιτισμό και στα ελληνικά γράμματα,* εκδ. Ηρόδοτος, 2002, σ 19.

3. Τρ Κώστιτς, «Ο βίος και η δράσις των αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου», *Εκκλησία 16-17* (1966) 481.

Οι άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος, οι φωτιστές των Σλάβων

Το 862 μ.Χ., ήλθαν πρεσβευτές στην Κωνσταντινούπολη από τους Σλάβους της Δύσεως, τους Μοραβούς, απεσταλμένοι από το Ραστισλάβο, τον ηγεμόνα των Μοραβών, και ζήτησαν δάσκαλο για να τους διδάξει το χριστιανισμό στη γλώσσα τους. Οι λόγοι βέβαια ήταν πολιτικοί, οι Μοραβοί ήθελαν συμμαχία με το Βυζάντιο έναντι των Φράγκων[4].

Ο Ραστισλάβος θεωρούσε ότι ένας σλαβόφωνος κλήρος, υπαγόμενος στην Κωνσταντινούπολη, θα τον ευνοούσε στη διατήρηση της ανεξαρτησίας και θα εξασφάλιζε την εξάπλωση του χριστανισμού στη χώρα του. Οι Μοραβοί είχαν εξάρτηση από τους Φράγκους και τον πάπα, ο οποίος πιεστικά τους επέβαλε να τελούν την λατρεία στη λατινική γλώσσα. Κατά το Ρώσο ερευνητή Victor Grigorovic, «μόνο μια πνευματική φυσιογνωμία των διαστάσεων του Φωτίου, μπορούσε να συλλάβει την αναγκαιότητα της τελέσεως της χριστιανικής λατρείας στη σλαβική γλώσσα»[5].

Το ιεραποστολικό έργο ανετέθη στους δύο Θεσσαλονικείς αδερφούς, τον Κωνσταντίνο, τον μετέπειτα Κύριλλο (827-869), και τον Μεθόδιο (815-885)[6],

4. Βασίλειος Λαούρδας, *Κύριλλος και Μεθόδιος*, σ. 10· Ευάγγελος Δ. Θεοδώρου, «Η δεοντολογία της ορθοδόξου εξωτερικής ιεραποστολής κατά τους αγίους Κύριλλο και Μεθόδιο», *Εκκλησία 16-17* (1966) 403.

5. Κωνσταντίνος Γ. Νιχωρίτης, *Οι άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος. Ο πνευματικός βίος και ο πολιτισμός των Σλάβων,* εκδ. Μπαρμπουνάκης, Θεσσαλονίκη 2013, σ. 22.

6. Για τον Κύριλλο και Μεθόδιο, ενδεικτικά: Γεράσιμος Κονιδάρης, «Περί των πηγών του βίου Κωνσταντίνου (Κυρίλλου)

που γνώριζαν την σλαβική γλώσσα. Ο Κωνσταντίνος εμπνεύστηκε το γλαγολιτικό αλφάβητο και, με τη βοήθεια του αδελφού του Μεθοδίου και των μαθητών του, μετέφρασαν την Αγία Γραφή και τα λειτουργικά βιβλία.

Το έργο των αδερφών Θεσσαλονικέων απέβλεπε στην ένταξη των Σλάβων στο βυζαντινό πολιτισμό και στα ελληνικά γράμματα. Με τις μεταφράσεις, οι Σλάβοι γνώρισαν την ιστορία της ανθρωπότητας, μέσω της βυζαντινής ιστορικής σκέψης και παράδοσης.

Οι βυζαντινοί ιεραπόστολοι έγιναν δεκτοί με ενθουσιασμό το 863 στη Μοραβία και το έργο τους επετύγχανε. Παρά τις δυσκολίες που έθετε ο φραγκικός κλήρος μετέφρασαν τα λειτουργικά βιβλία, εκπαίδευσαν μαθητές για το ιερατικό στάδιο και αγωνίστηκαν να αντιμετωπίσουν τις αντιδράσεις του φραγκικού και λατινικού κλήρου, που αντιμαχόταν στη χρησιμοποίηση της σλαβικής γλώσσας στη λατρεία, διότι υποστήριζαν ότι ήταν τρεις οι ιερές γλώσσες (εβραϊκή, ελληνική, λατινική). Οι λατινογερμανοί κληρικοί, βλέποντας την επιτυχία των δύο αδερφών, άρχισαν να τους πολεμούν[7].

και Μεθοδίου των ιεραποστόλων παρά τοις Σλάβοις (κατά τον Grivec). Ιστορικά σημειώματα», *Εκκλησία* 16-17 (1966)· Ιωάννου Ε. Αναστασίου, *Βίος Κωνσταντίνου-Κυρίλλου, Βίος Μεθοδίου (μετάφρασις), Βίος Κλήμεντος Αχρίδος,* Επιστημονική Επετηρίς Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ 1 (1996) 118-161· Αντώνιος-Αιμίλιος Ταχιάος, Κύριλλος και Μεθόδιος. *Οι αρχαιότερες βιογραφίες των Θεσσαλονικέων εκπολιτιστών των Σλάβων*, Θεσσαλονίκη 2008· Ιωάννης Ταρνανίδης, *Πτυχές σλαβικής ορθοδοξίας*, Θεσσαλονίκη 1989· Κωνσταντίνος Γ. Νιχωρίτης, *Οι άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος*…2013, σσ. 33-34.

7. Ανδρέας Μιχάλωφ, «Η ορθοδοξία των φωτιστών των

Όταν οι δύο αδελφοί επέστρεφαν στην Θεσσαλονίκη για να χειροτονηθούν, δέχθηκαν πρόσκληση του πάπα Νικολάου Α΄ να μεταβούν στην Ρώμη. Εκεί τους δέχτηκε ο διάδοχος του πάπα Νικολάου Αδριανός Β΄, που επεκύρωσε το έργο τους και επέτρεψε να τελείται η Θεία Λειτουργία στα Σλαβικά. Δυστυχώς, στις 14 Φεβρουαρίου του 869, απεβίωσε ο Κωνσταντίνος, αφού νωρίτερα είχε γίνει μοναχός με το όνομα Κύριλλος.

Ο Πάπας είχε χειροτονήσει πρώτο επίσκοπο Μοραβίας τον Μεθόδιο, ο οποίος εγκαταστάθηκε στην έδρα του, το Σίρμιο. Η εγκατάσταση του Μεθοδίου στο Σίρμιο ως επισκόπου, εξυπηρετούσε την πολιτική του ηγεμόνα της Παννονίας Κότσελ, για ανεξαρτησία από το φραγκικό κλήρο και τον πάπα, για δημιουργία επισκοπής, υπό την δικαιοδοσία του. Για το λόγο αυτό οι Φράγκοι αντέδρασαν. Συνέλαβαν τον Μεθόδιο τον καταδίκασαν, τον φυλάκισαν, τον κατηγόρησαν ως αιρετικό, όμως δικαιώθηκε από τον πάπα, πήγε στην Κωνσταντινούπολη, και τελικά απεβίωσε στη Μοραβία στις 6 Απριλίου 885, 70 ετών[8].

Μετά τον θάνατο του Μεθοδίου, οι Έλληνες ιερείς εκδιώχθηκαν από την Μοραβία, και υπέστησαν

Σλάβων εις την Μεγάλην Μοραβίαν», *Εκκλησία 16-17* (1966) 423-424·Τρ. Κώστιτς, «Ο βίος και οι δράσεις…», σσ. 484-487·Κων. Γ. Νιχωρίτης, *Οι άγιοι…*2013, σσ. 51-52. Για το έργο των δύο αδελφών και των μαθητών τους στη Μεγάλη Μοραβία, Αγγελική Δεληκάρη, *Βυζαντινο-Σλαβικά Μελετήματα*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2017, σσ, 31-45.

8. Ευάγγελος Θεοδώρου, «Η δεοντολογία…», σ. 402·Τρ. Κώστιτς, «Ο βίος και η δράσις…», σσ. 488-490·Κων. Γ. Νιχωρίτης, 2013 σσ. 56-60· Αγγελική Δεληκάρη, *Βυζαντινο-Σλαβικά Μελετήματα,* σσ. 43-44.

πολλές ταλαιπωρίες από τους Φράγκους και Βαυαρούς, μερικοί πουλήθηκαν ως δούλοι, με βασικές αιτίες τη διάδοση του σλαβικού αλφαβήτου, του βυζαντινού τυπικού και την μη αποδοχή του filioque[9]. Το έργο τους όμως δεν πήγε χαμένο, γιατί με άλλες συνθήκες μεταφέρθηκε σε δύο άλλες περιοχές, τη Βουλγαρία και τη Ρωσία, που δέχθηκαν την διδασκαλία των δύο αδελφών, εισήγαγαν την σλαβική μετάφραση της Λειτουργίας και προσχώρησαν στην Ορθοδοξία, υπό την ηγεσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Η αναγνώριση των αγίων Θεσσαλονικέων Κυρίλλου και Μεθοδίου δεν έγινε αμέσως τον Θ΄ και Ι΄ αιώνα, επειδή έλειπαν αγιολογικές πηγές. Αυτό, κατά τη γνώμη ορισμένων, κυρίως Σλάβων ερευνητών, δηλώνει την μη ελληνική καταγωγή τους. Στο βυζαντινό ελληνικό χώρο δεν τιμήθηκαν αρχικά, επειδή έλειπε ο τάφος και τα λείψανά τους, άμεσες δηλαδή μαρτυρίες για την αγιότητά τους. Το αντίθετο συνέβη με τους αγίους Κλήμη και Ναούμ, για τους οποίους έχουμε άμεσες μαρτυρίες αγιότητας[10].

Οι Θεσσαλονικείς αδελφοί τιμήθηκαν στην γενέτειρά τους τη Θεσσαλονίκη αργότερα, με μεγαλοπρεπείς ναούς, στην Ιερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης και στην Ιερά Μητρόπολη Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως.

9. Τ. Σάμπεφ, «Η θεολογία των αγίων αδελφών Κυρίλλου και Μεθοδίου», *Εκκλησία 16-17* (1966) 469-470·Κων. Γ. Νιχωρίτης, *Οι άγιοι…*2000, σσ. 80-82, 92.

10. Κων. Γ. Νιχωρίτης, *Οι άγιοι…*2000, σ. 122· Αγγελική Δεληκάρη, *Βυζαντινο-Σλαβικά Μελετήματα,* σσ. 71-79.

Ο Όσιος Ναούμ

Όταν οι Μοραβοί έδιωξαν τους μαθητές του Κυρίλλου και Μεθοδίου (Κλήμη, Ναούμ, Σάββα, Αγγελάριο, Γοράσδονα), αυτοί κατέφυγαν στην Βουλγαρία, χώρα γειτονική με το Βυζάντιο, υπό την ηγεσία της Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως. Ο ηγεμόνας Βόρης τους πρόσφερε φιλοξενία που ζητούσαν, γιατί η εισαγωγή της σλαβικής στην Εκκλησία της χώρας του θα τον βοηθούσε να ολοκληρώσει τον εκσλαβισμό των Βουλγάρων[11]. Από την πρωτεύουσά του την Πλίσκα, έστειλε τον Κλήμη στην Αχρίδα και τον Ναούμ στην Πρεσλάβα. Όταν αργότερα το 893, επί της εποχής του Συμεών, γιου του Βόρη, ο Κλήμης αναγνωρίστηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως επίσκοπος, πήγε στην Αχρίδα και ο Ναούμ. Οι δύο ιεραπόστολοι επετέλεσαν σπουδαίο ιεραποστολικό έργο και ανέδειξαν την Αχρίδα μεγάλο κέντρο της σλαβικής Ορθοδοξίας. Ίδρυσαν σχολές και μετέφρασαν στη σλαβική βυζαντινά λειτουργικά και θεολογικά κείμενα. Εδώ οι μαθητές τού Κυρίλλου επενόησαν την κυριλλική γραφή, για διευκόλυνση αυτών που είχαν συνηθίσει στην ελληνική γραφή[12].

Ο όσιος Ναούμ με τον άγιο Κλήμη, κατά τον συναξαριστή, «έσπειραν τον λόγον της ευσεβείας και κατεφώτιζον διά των κηρυγμάτων διαφόρους πόλεις

11. Αναστάσιος Γ. Γιαννουλάτος, «Κύριλλος και Μεθόδιος: Δείκται πορείας», *Εκκλησία 16-17* (1966) 467·Κλ. Τσούρκας, «Ο ελληνικός πολιτισμός της Αχρίδος και ο πανσλαβισμός», *Μακεδονική Ζωή 67 (1971)* 6.

12. Κων. Γ. Νιχωρίτης, 2000, σσ. 27-31·Αγγελική Δεληκάρη, *Βυζαντινο-Σλαβικά Μελετήματα,* σ. 53, και για τις δύο περίφημες σχολές της Αχρίδας και της Πρεσλάβας, σσ. 56-57.

της επαρχίας, την Διάμπολην μάλιστα, την Μυσίαν, την Παννονίαν, τους Τριβαλλούς, μέχρι του Ιλλυρικού». Ο άγιος Κλήμης, ως επίσκοπος, είχε συνεργό τον Ναούμ, ο οποίος «διέτριβεν τον περισσότερον καιρόν εις την Διάμπολην, αντίπεραν όχθην της λίμνης»[13]. Ο Ναούμ, κατά την παράδοση, επανίδρυσε το περίφημο μοναστήρι στην όχθη της λίμνης Λυχνιδού (Αχρίδος) και έδειξε αρκετά θαύματα, ως όσιος και θαυματουργός. Στο μοναστήρι αυτό, ύστερα από πλούσια ιεραποστολική δράση, ετελεύτησε την 23η Δεκεμβρίου του 910.

Ο όσιος Ναούμ, όπως και ο άγιος Κλήμης, ως διάδοχοι του Κυρίλλου και Μεθοδίου, διέδωσαν στους Σλάβους την πίστη και τον πολιτισμό. Οι ορθόδοξοι Σλάβοι σ' αυτούς χρωστούν το «πνευματικό γίγνεσθαι», με τον εκχριστιανισμό και τη διάδοση του σλαβικού αλφαβήτου. Μετέφεραν τα προϊόντα του συγγραφικού έργου των διδασκάλων τους, και όλης της κυριλλομεθοδιανής αποστολής στην Αχρίδα και τη Βουλγαρία[14].

Η κυριλλομεθοδιανή παράδοση, επί των ημερών των μαθητών Κυρίλλου και Μεθοδίου Κλήμη και Ναούμ, είναι αυθεντική. Ο πρώτος βιογράφος του αγίου Ναούμ, εκφράζει τη δυσκολία του για το πενιχρό σύγγραμμα, το οποίο θα ήταν τελειότερο, αν οι άγιοι από ταπείνωση δεν έκρυβαν την αγιότητά τους. «Οι εκτενείς βίοι, τα εγκώμια και οι ακολουθίες, διατηρούν καθαρή την εικόνα των αγώνων τους για την επικράτηση

13. Σύντομος βίος από το συναξάριο της ακολουθίας.

14. Αναστάσιος Γ. Γιαννουλάτος, «Κύριλλος και Μεθόδιος…» σ. 466· Τρ. Κώστιτς «Ο βίος…», σ. 490· Κων. Γ. Νιχωρίτης, 2002, σσ. 45, 53· Αγγελική Δεληκάρη σσ. 50-55.

του σλαβικού αλφαβήτου και της βυζαντινής ορθόδοξης παράδοσης»[15].

Ο καθηγητής Κωνσταντίνος Νιχωρίτης, επισημαίνει ότι υπάρχει πιθανότητα κάποιοι από του μαθητές του Μεθοδίου, μεταξύ των οποίων και ο Ναούμ, να κατάγονταν από τη Θεσσαλονίκη. Αυτό προκύπτει από την επωδό στιχηρών μιας παλαιοσλαβικής ακολουθίας που συνέταξε ο Μεθόδιος προς τιμήν του αγίου Δημητρίου, η οποία τονίζει: «Δημήτριε, προστάτεψε τους συμπατριώτες σου υμνωδούς». Χειρόγραφο της Ι. Μονής Ζωγράφου του Αγίου Όρους που περιέχει την ακολουθία αυτή για τον άγιο Δημήτριο, συμπεριλαμβάνει και ένα πρώιμο σλαβικό κανόνα του αγίου αποστόλου Ανδρέα, που συνέταξε ο μαθητής του αγίου Μεθοδίου, όσιος Ναούμ[16].

Η μνήμη του οσίου Ναούμ τελείται την 23η Δεκεμβρίου, ενώ, με απόφαση του αρχιεπισκόπου Αχρίδος Ιωάσαφ (1719-1745), ο επίσημος εορτασμός μετετέθη και ορίστηκε την 20ή Ιουνίου. Στο σιγίλλιο της 21ης Μαΐου 1740, αναφέρονται οι λόγοι της μεταθέσεως του εορτασμού, πρώτον διότι τον Δεκέμβριο, λόγω του χειμώνα, είναι δύσκολη η μετάβαση των προσκυνητών στην ιερά μονή του οσίου, και δεύτερον, διότι η 23η Δεκεμβρίου είναι προπαραμονή της μεγάλης γιορτής των Χριστουγέννων και δεν παρακινούνται εύκολα οι χριστιανοί να παραστούν στον εορτασμό.

---

15. Αντ.-Αιμ. Ν. Ταχιάος, «Τα πρώτα σλαβικά θρησκευτικά ποιήματα της εποχής των αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου», *Εκκλησία 16-17* (1966) 474· Κων. Γ. Νιχωρίτης, 2000, σσ. 54-55.

16. Κων. Γ. Νιχωρίτης, 2000, σ. 106· Η Αγγελική Δεληκάρη, σ. 58, επισημαίνει ότι ο Κλήμης, που δεν είχε ποτέ τον τίτλο του αρχιεπισκόπου Αχρίδος, αλλά του επισκόπου Βελίτζης, ήταν Σλάβος.

«Τούτου χάριν και τω παρόντι σιγιλλιώδει πατριαρχικώ και συνοδικώ γράμματι, δηλοποιείται τοις πάσι και πανταχού, ότι η εορτή και η πανήγυρις του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Ναούμ του θαυματουργού, εν τω Λιβανίσκω Δεαβόλεως κειμένου, μετετέθη και μετεβλήθη από την κγ΄ Δεκεμβρίου μηνός, δια πλειοτέραν δόξαν και τιμήν του αγίου και δια τα περιστατικά, ως προείπαμεν, ίνα εορτάζεται και πανηγυρίζεται την κ΄ του Ιουνίου μηνός»[17].

Στην απόδοση τιμής στους αγίους Κλήμη και Ναούμ συνέβαλαν η ύπαρξη του τάφου, των λειψάνων και των ναών τους, που αποτελούν άμεσες μαρτυρίες αγιότητας. Η τιμή υπερέβη το στενό τοπικό βουλγαρικό σλαβικό χαρακτήρα, με τη συνδρομή της αρχιεπισκοπής[18].

Το μοναστήρι του οσίου Ναούμ στην Αχρίδα

Το μοναστήρι του οσίου Ναούμ είναι κτισμένο σε υψηλό βραχώδες τοπίο, στην νοτιοανατολική όχθη της λίμνης Λυχνίτιδος, σε εξαιρετική τοποθεσία[19].

---

17. Heinrich Gelzer, *Der patriarchat von Achrida*, Leipzig, 1902, σσ. 96-97· Ευλόγιος Κουρίλας-Λαυριώτης, «Γρηγόριος ο Αργυροκαστρίτης», *Θεολογία 10* (1932) 242.

18. Κων. Γ. Νιχωρίτης, 2000, σ. 63.

19. Μητροπολίτης Ξάνθης Ιωακείμ Μαρτινιανός, *Συμβολαί εις την ιστορίαν της Μοσχοπόλεως*, Αθήναι 1939, σσ. 41-45· Αρμ., «Η μονή του οσίου Ναούμ», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον Παμμακεδονικού Συλλόγου* 3 (1910) 184-189· Ανδρέας Ι. Αρβανίτης, *Η Μακεδονία εικονογραφημένη,* εν Αθήναις 1909, σ. 167· Αν. Τοπάλης, «Η ελληνική μονή του οσίου Ναούμ στην Αχρίδα», *Μακεδονική Ζωή 96 (1974)* 36-39·Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος,

Ο ναός του μοναστηριού στην εποχή που δίδασκε ο όσιος, ήταν αφιερωμένος στο όνομα των Αρχαγγέλων. Ο όσιος Ναούμ ανεκαίνισε[20] το μοναστήρι μεταξύ των ετών 893-900, με δαπάνη των Βουλγάρων ηγεμόνων Βόρη και Συμεών, ενώ είναι άγνωστο πότε μετά τον θάνατό του άρχισε να τιμάται και να προσωνυμείται στο όνομά του. Ο ναός είναι βυζαντινού ρυθμού, ανακαινίστηκε κατά καιρούς, το 1711 ύστερα από πυρκαγιά, όπως και το 1806 σύμφωνα με την επιγραφή. Οι τοιχογραφίες φιλοτεχνήθηκαν από το ζωγράφο Trpo (Τέρπο), γιο του ζωγράφου Κωνσταντίνου από την Κορυτσά, με επίβλεψη του ηγουμένου Στεφάνου και των προυχόντων Χατζή Ιακώβου και Ιωάννου Γαβριήλ επιτρόπων[21]. Το τέμπλο του ναού κατασκευάστηκε το 1711, ξυλόγλυπτο επιχρυσωμένο, έργο αγνώστου καλλιτέχνη.

Απεικονίζεται στον νάρθηκα ο ηγεμόνας Βόρης-Μιχαήλ ως κτίτορας, ενώ οι επιγραφές είναι παντού ελληνικές. Στον νάρθηκα υπάρχουν τοιχογραφίες των αγίων Μεθοδίου και Κλήμη και του αγίου Ιωάννη του Βλαδίμηρου. Εδώ υπάρχει και το λείψανο του οσίου Ναούμ. Από το 1700 άρχισαν να οικοδομούνται τα κτίρια, από το 1845 μεγάλες αίθουσες από εμπόρους διαφόρων πόλεων, ως καταλύματα Αχριδιωτών, Στρωμνιτσιτών, Μοσχοπολιτών, Σταροβιτών, Κορυτσαίων και άλλων. Υπήρχε και ειδικό τμήμα για

«Πολιτική, κοινωνική και οικονομική δομή του πασαλικιού Μοναστηρίου», *Μακεδονικά 21* (1981) 185.

20. Θ. Σχινάς, *Οδοιπορικαί σημειώσεις, τεύχος Β΄,* εν Αθήναις 1886, *σσ.* 295-296.

21. Την επιγραφή δημοσίευσε, με φωτογραφία, ο Κλ. Τσούρκας, «Ο ελληνικός πολιτισμός της Αχρίδος», *Μακεδονική Ζωή 68 (1972) 7·* Μητροπολίτης Ξάνθης Ιωακείμ, *Συμβολαί…*, σ. 42.

τους ψυχοπαθείς, διότι ο άγιος ήταν ιατήρας ψυχικών ασθενειών, καθώς προσέρχονταν και μωαμεθανοί. Ήταν το προσκύνημα της περιφέρειας Αχρίδας και μεγάλης περιοχής της Κορυτσάς. Το 1870 το μοναστήρι κατεστράφη από πυρκαγιά, εκτός του ναού, οπότε έγινε ανακαίνιση. Μετά τη σερβική κατοχή, κτίστηκε παρεκκλήσιο προς τιμήν του αγίου Ιωάννου του Βλαδιμήρου. Από το 1869-1873 τη διοίκηση ασκούσαν ανταρτικώς επίτροποι της Βουλγαρικής Εξαρχίας, αλλά από το 1873, με ιραδέ αυτοκρατορικό, τη διαχείριση ανέλαβαν πατριαρχικοί της Αχρίδας[22].

Είχε αρκετή κτηματική περιουσία, αμπέλια, χωράφια, μύλους, το 1845 μαρτυρούνται 8000 πρόβατα. Στην αρχή του 17ου αιώνα είχε 60 μοναχούς, το 1835 τα οικονομικά ήταν ανθηρά επί της εποχής του ηγουμένου Διονυσίου, το 1845 υπάρχει πληροφορία για ένα ηγούμενο και ένα μοναχό, παρά τη θαλερή οικονομική κατάσταση. Είχε άμεση επικοινωνία με τη Μοσχόπολη, ιδιαίτερα στην περίοδο 1650 με 1765, που ήταν η καλύτερη εποχή στην ιστορία του.

Στο μοναστήρι, παράλληλα με την Ελληνική Σχολή της Αχρίδος, λειτούργησε από το 1807 έως το 1820 και η «Σχολή του Οσίου Ναούμ». Στη Σχολή δίδαξε ο Κοζανίτης δάσκαλος Γεώργιος Ιωαννάκης. Όπως μας πληροφορεί ο Χαρίσιος Μεγδάνης «ο Ιωαννάκης, διδάσκαλος εν τη Σχολή της Κοζάνης(1803-1806), απελθών προς αλλαγήν κλίματος, ήλθεν εις την εν Αχρίδι

22. Μητροπολίτης Ξάνθης Ιωακείμ, *Συμβολαί…*, σσ. 43-44. Το σεβασμό στο μοναστήρι χριστιανών και μωαμεθανών, τη φροντίδα για την παιδεία, την κοινωνική προσφορά του, επισημαίνουν οι Κοσμάς Θεσπρωτός και Αθανάσιος Ψαλίδας, *Γεωγραφία Αλβανίας και Ηπείρου, εξ ανεκδότου χειρογράφου* 1830, Ιωάννινα 1864 σσ. 25-26.

μονήν του οσίου Ναούμ και αποκατασταθείς εις την προτέραν υγείαν του, όπου ευρών Διονύσιον τον ηγούμενον, άνδρα με προαίρεσιν φιλογενή και φιλόμουσον, ήνοιξε σχολείον και εξακολουθεί έτη δώδεκα (1807-1819), και ο μεν ηγούμενος κρατεί εις το μοναστήριον 25-30 νέους, συνηθροισμένους εκ της περιχώρου, τους τρέφει και τους ενδύει... ο δε Γεώργιος Ιωαννάκης τους διδάσκει αδιακόπως την ελληνικήν γλώσσαν, την εγκύκλιον φιλολογικήν παιδείαν, τα ιερά δόγματα της πίστεως»[23].

Στον ηγούμενο Διονύσιο, αναφέρεται, πλέκοντας το εγκώμιό του, το περιοδικό της Βιέννης «Καλλιόπη» του έτους 1819. Ο Διονύσιος από τη Σεβάστεια της Μ. Ασίας, άνδρας φιλογενής, ωφέλιμος, αξιοσέβαστος, εγκαταστάθηκε στο μοναστήρι το 1808, «εν τιμία ζωή και σεμνώς πολιτευόμενος. Έχων την εμπιστοσύνη των χριστιανών και των διοικητών του τόπου, διευθετεί τα πράγματα της μονής άριστα». Εγκατέστησε τον διδάσκαλο Γεώργιο Ιωάννου Σακελλαρίου, ενώ ο ίδιος «φωτίζει με φως ψυχικόν τους εκ της περιχώρου ταύτης Αλβανούς και Βουλγάρους, ως άλλος Ναούμ». Στο δημοσίευμα το μοναστήρι χαρακτηρίζεται «ευκατάστατον, με αρκετά υποστατικά και προσόδους»[24].

---

23. Μανουήλ Ιω. Γεδεών, *Αποσημειώματα χρονογράφου* (1800-1913), εν Αθήναις 1932, σσ. 156-157· Τρύφων Ευαγγελίδης, *Η παιδεία επί τουρκοκρατίας,* τόμος πρώτος, εν Αθήναις 1936, σ. 137· Κλ. Τσούρκας, «Ο ελληνικός πολιτισμός της Αχρίδος», *Μακεδονική Ζωή* 68 (1972) 4-6· Παναγιώτης Λιούφης, *Ιστορία της Κοζάνης,* Αθήναι 1924, σσ. 203-204.

24. Αθανάσιος Σταγειρίτης, *Καλλιόπη, Αγγελίας φιλολογικάς επαγγέλεται περιοδικώς αναγγέλειν*, Περίοδος Α΄, εν Βιέννη της Αουστρίας, 1819, σ. 142.

Στην Αχρίδα η σλαβική πνευματική κίνηση δεν διήρκεσε περισσότερο από 100 χρόνια, δηλαδή από το 890 που εγκαταστάθηκαν εκεί οι άγιοι Κλήμης και Ναούμ, έως το 1014, όταν ο Βασίλειος Β΄ ο Βουλγαροκτόνος διέλυσε το κράτος του τσάρου Σαμουήλ. Από τότε και έως το 1900, οπότε άρχισε η βουλγαρική προπαγάνδα, η περιοχή της Αχρίδος παρέμεινε καθαρά ελληνικής πνευματικής ζωής. Το πέρασμα του σέρβου ηγεμόνα Ντουσάν τον 14ο αιώνα, διήρκεσε λίγες δεκαετίες, τις οποίες ακολούθησε η υποταγή των Σέρβων στην οθωμανική αυτοκρατορία. Καθ' όλη την διάρκεια της τουρκοκρατίας, όλοι οι αρχιεπίσκοποι Αχρίδος ήταν Έλληνες[25].

Ιστορικά στοιχεία για το μοναστήρι περιλαμβάνει και η μελέτη του καθηγητή Κωνσταντίνου Βακαλόπουλου. Το μοναστήρι βρισκόμενο στην άκρη της λίμνης Αχρίδας, σε μικρή απόσταση από τα χωριά Λουμπάνιτσα (Λιβανίσκο) και Τραπεζίτσα, αποτελούσε προπύργιο του ελληνισμού στην περιοχή. Υπαγόταν εκκλησιαστικά στη μητρόπολη Πρεσπών και Αχριδών, διοικητικά στην υποδιοίκηση Αχρίδας, και διευθυνόταν από εφορεία της κοινότητος Αχρίδας. Οι εξαρχικοί δεν μπόρεσαν να το καταλάβουν ποτέ. Το 1889 αναφέρεται ηγούμενος ο παπα Σωτήρης, τίμιος και αφοσιωμένος στο πατριαρχείο. Το σχολείο της μονής έως το 1890, υπήρξε φυτώριο πολλών ελλήνων δασκάλων που δίδασκαν στα γύρω χωριά. Στα κενά φύλλα των λειτουργικών βιβλίων αναγραφόταν,

25. Κλ. Τσούρκας, «Ο ελληνικός πολιτισμός της Αχρίδος», *Μακεδονική Ζωή* 68 (1972) 8. Την ελληνικότητα της μονής επισημαίνει ο Β.Δ. Ζώτος-Μολοσσός, *Ηπειρωτικαί μελέται-Δρομολόγιον της ελληνικής χερσονήσου,* εν Αθήναις 1882, σ. 125.

με κεφαλαία και μικρά κόκκινα γράμματα, η ελληνική αλφάβητος. Όσοι σλαβόφωνοι μαθητές μάθαιναν γραφή και ανάγνωση και δε γνώριζαν καλά την ελληνική γλώσσα, έγραφαν την αλληλογραφία τους στα σλαβικά αλλά με ελληνικά στοιχεία. Το μοναστήρι με ετήσιο εισόδημα 1000 λίρες, χορηγούσε ένα ποσό για φιλανθρωπικούς σκοπούς και 30 λίρες στο δημοτικό σχολείο της Αχρίδας. Όταν ο Έλληνας πρόξενος Φοντάνας επεσκέφθηκε το μοναστήρι το 1889, συνάντησε τον μητροπολίτη Δυρραχίου Βησσαρίωνα, στον οποίο συνέστησε να φροντίσει για ίδρυση ελληνικών σχολείων στα χωριά της περιφέρειας Γκόρας[26].

Ένα άρθρο στο Μακεδονικόν Ημερολόγιον Παμμακεδονικού Συλλόγου του έτους 1910 αναφέρεται στον όσιο Ναούμ, ο οποίος «ήγρευσε προς την πίστιν πλήθη Μυσών και τα ατίθασα των Βουλγάρων φύλα», επισημαίνει ότι η μονή, υπαγόμενη στην μητρόπολη Πρεσπών και Αχριδών, αποτελεί φρούριο και προμαχώνα κατά των επιδρομών και συνιστάται «ως ασκληπιείον των φρενοπαθών»[27].

Στην εφημερίδα «Νέα Αλήθεια» της Θεσσαλονίκης (1/7/1911), περιγράφεται η πανήγυρη της Μονής, η ευλάβεια προς τον όσιο και ότι «οι μωαμεθανοί μετά πολλής της ευλαβείας ίσταντο προ του τάφου του οσίου, ήναπτον κηρία, εδώρουν χρήματα, κριούς, μόσχους

26. Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος, *Ο βόρειος ελληνισμός κατά την πρώιμη φάση του Μακεδονικού Αγώνα. Απομνημονεύματα Αναστασίου Πηχεώνα*, Θεσσαλονίκη 1983, σσ. 293-295. Την εθνική δράση της μονής και την προσήλωσή της στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, επισημαίνει το προξενείο της Ελλάδος στα Βιτόλια. Σοφία Βούρη, *Πηγές για την ιστορία της Μακεδονίας*, Αθήνα 1994 σσ. 69-71.

27. Αρμ., «Η μονή του οσίου Ναούμ», σ. 188.

και τα τοιαύτα». Κατά την περιγραφή παρέστησαν οι μητροπολίτες Πρεσπών και Αχριδών Ιωακείμ, ο μετέπειτα Καστορίας και ο Δυρραχίου Ιάκωβος, ο μετέπειτα Μυτιλήνης, οι πρόξενοι της Αγγλίας από τη Θεσσαλονίκη και το Μοναστήρι, οι έφοροι της Μονής Πηχεών και Στρούγγαρης, οι επίτροποι και λοιποί πρόκριτοι Αχρίδος. Διατυπώνεται το παράπονο του αρθρογράφου, διότι οι δικοί μας επιστήμονες και αρχαιολόγοι δεν δείχνουν ενδιαφέρον, ενώ ξένοι, Ρώσοι, Γάλλοι, Άγγλοι, συχνά την επισκέπτονται και εξετάζουν, φωτογραφίζοντας όλα τα ενδιαφέροντα ιστορικά και αρχαιολογικά. Με την ευκαιρία παραθέτει λίγα στοιχεία για την ίδρυση της μονής το 812 μ.Χ., επ' ονόματι των Ταξιαρχών, όπου δρούσε ιεραποστολικά ο όσιος Ναούμ, σημειώνει το έτος 1806 ιστόρησης, και δίνει την πληροφορία της απόφασης του μητροπολίτη Πρεσπών και Αχριδών Ιωακείμ να λειτουργήσει στο μοναστήρι σχολή με συσσίτιο, για τα παιδιά των «πέριξ πόλεων, κωμοπόλεων και χωρίων»[28].

Στη λειτουργία της σχολής αναφέρεται και ο Αν. Τοπάλης, ο οποίος επισκέφθηκε τη μονή το 1936, βρήκε ηγούμενο τον παπα Στέφανο, Έλληνα από το Βεράτι, με λίγους μοναχούς και ένα Σέρβο. Οι Σέρβοι το 1920, για να παρουσιάσουν τη μονή ως σλαβική, είχαν ανεγείρει, στο ανατολικό μέρος της κεντρικής αυλής, ξεχωριστή εκκλησία με υψηλό καμπαναριό, στο όνομα του αγίου Σάββα, βασιλιά των Σέρβων. Την εκκλησία αυτή την κατεδάφισαν και μετέτρεψαν το μοναστήρι σε τουριστικό κέντρο[29].

28. «Πανήγυρις Ιεράς Μονής», Εφημερίδα Θεσσαλονίκης, *Νέα Αλήθεια, φ. 626. της 1-7-1911.*

29. *Αν. Τοπάλης*, «Η ελληνική μονή…» *σ. 38.*

Τυπογραφείο Μοσχοπόλεως-Οσίου Ναούμ

Με το μοναστήρι του οσίου Ναούμ συνδέεται και το τυπογραφείο της Μοσχοπόλεως. Η Μοσχόπολη (Βοσκόπολη), με μεγάλη ακμή τον 18ο αιώνα, ήταν η δεύτερη μετά την Θεσσαλονίκη πόλη των Βαλκανίων, με 60000 κατοίκους, βλαχόφωνους, δυτικά της Κορυτσάς[30]. Αναδείχθηκε μεγάλο εμπορικό κέντρο, με τις συντεχνίες των χαλκιάδων, των χρυσικών, των παπουτζήδων, αλλά και πνευματικό, με τους περίλαμπρους ναούς και με την περίφημη Ακαδημία (Νέα Ακαδημία), όπου δίδαξαν επιφανείς διδάσκαλοι, εξέχουσες μορφές των γραμμάτων[31]. Η Ακαδημία αυτή ήταν το πολυτιμότερο που είχαν οι Μοσχοπολίτες, αισθάνονταν υπερηφάνεια και ονόμαζαν τη σχολή «άκρον στολισμόν της πολιτείας, ευκοσμίαν των ηθών, φως της Εκκλησίας»[32].

---

30. *Για τη Μοσχόπολη ενδεικτικά:* Κουρίλας Ευλόγιος-Λαυριώτης, «Γρηγόριος ο Αργυροκαστρίτης», *Θεολογία 9* (1931) 138· Μαρτινιανός Ιωακείμ (μητροπολίτης Ξάνθης), *Η Μοσχόπολις* 1330-1930, επιμ. Στιλπ. Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1957· Φάνης Μιχαλόπουλος, *Μοσχόπολις, Αι Αθήναι της τουρκοκρατίας,* Αθήναι 1940· Θεόφραστος Γεωργιάδης, *Μοσχόπολις,* Αθήναι 1975· Κωνσταντίνος Νιχωρίτης, «Οι εκδόσεις της Μοσχόπολης και οι άγιοι Επτάριθμοι», *Ηπειρωτικά Γράμματα,* Γιάννινα, Γενάρης 1994, σσ. 300-301.

31. Κατά την επισήμανση του Ευλογίου Κουρίλα, όπ. π, σ. 138, η Μοσχόπολη «δεν εθαυμάσθη τόσον δια τον πλούτον, τας λαμπράς οικοδομάς, τας ευρείας οδούς, την βιομηχανίαν (μαχαιροποιία, οπλοποιία κτλ), όσον έμεινεν αιώνιον το κλέος διά τους τροφίμους της Ακαδημίας, οίτινες διδάσκοντες εις διάφορα μέρη και συγγράφοντες, διεκρίνοντο ως οι κράτιστοι του αιώνος».

32. Θεόφραστος Γεωργιάδης, *Μοσχόπολις*, σ. 44. Για την περίφημη Ακαδημία, Ευλόγιος Κουρίλας, *Η Μοσχόπολις και η Νέα Ακαδημία της*, Αθήναι 1934, σ. 16.

Παράλληλα με την Ακαδημία δημιουργήθηκε το πρώτο τυπογραφείο των Βαλκανίων, από τον ιερομόναχο και λόγιο Γρηγόριο Κωνσταντινίδη, τον μοσχοπολίτη, μετέπειτα μητροπολίτη Δυρραχίου, μια πολυδιάστατη χαρισματική μορφή[33], ο οποίος ίδρυσε το τυπογραφείο στη Μοσχόπολη το 1730. Το τυπογραφείο αυτό είναι το δεύτερο στον Ελληνικό χώρο, μετά από εκείνο της Κωνσταντινούπολης που ίδρυσε ο πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρις. Τυπογράφος, επιμελητής εκδόσεων και διορθωτής, ιεροδιδάσκαλος, συντάκτης ιερών ακολουθιών και ηγούμενος στη μονή οσίου Ναούμ, ο Γρηγόριος, όταν έγινε καθηγητής στην Ακαδημία της Μοσχοπόλεως, μετέφερε τη διεύθυνση και την ιδιοκτησία του τυπογραφείου στη μονή του οσίου Ναούμ, ως τίτλο, γιατί το τυπογραφείο φυσικά ήταν στην Μοσχόπολη[34]. Έτσι βλέπουμε π.χ., σε μια έκδοση «Συνταγμάτιον Ορθόδοξον», με ένδειξη: «Εν τη τυπογραφία του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Ναούμ του θαυματουργού, του εν Λιβανίσκω Διαβόλεως κειμένου, 1746, εν Μοσχοπόλει».

Στο τυπογραφείο αυτό τυπώθηκαν περίπου 20 εκδόσεις, μεταξύ των οποίων ακολουθίες του οσίου Ναούμ (1740), του αγίου Κλήμεντος (1742), με την οποία συνεκδίδονται άλλες 6 ακολουθίες α) των 15 ιερομαρ-

33. Με τον Γρηγόριο αυτό τον Μοσχοπολίτη, εκδότη, τυπογράφο, διορθωτή, ο οποίος έγινε κατόπιν μητροπολίτης Δυρραχίου, συγχέεται ο Γρηγόριος ο Αργυροκαστρίτης, ο μετέπειτα επίσκοπος Παραμυθίας, αρχιεπίσκοπος Ευρυτανίας και μητροπολίτης Αθηνών. Το ζήτημα ξεκαθαρίζει ο Ευλόγιος Κουρίλας, «Γρηγόριος ο Αργυροκαστρίτης», *Θεολογία 8* (1930) 263.

34. Νίκος Ε. Σκιαδάς, *Χρονικό της ελληνικής τυπογραφίας, τόμος πρώτος, 1476-1828*, δεύτερη έκδοση, Αθήνα 1982, σσ. 66-69.

τύρων της Τιβεριουπόλεως β) του αγίου Ιωάννου του Βλαδίμηρου γ) του ιερομάρτυρος Εράσμου του εν τη Αχρίδι δ) του οσίου Ναούμ ε) του αγίου οσιομάρτυρος Νικοδήμου Βελεγράδων στ) των αγίων Επταρίθμων ιεραποστόλων. Επίσης οι ακολουθίες του αγίου Βησσαρίωνος Λαρίσης (1744), του οσίου Αντωνίου του Νέου και θαυματουργού του εν Βεροίᾳ (1746) και άλλες[35]. Οι περισσότερες χρηματοδοτήθηκαν από τη μονή του οσίου Ναούμ, η οποία είχε την εποπτεία του τυπογραφείου. Το τυπογραφείο της Μοσχοπόλεως θεωρήθηκε προάγγελος της εθνικής αναγεννήσεως. Πότε ακριβώς έπαυσε να λειτουργεί δεν είναι γνωστό. Φαίνεται να συμπίπτει με την καταστροφή του 1769, όταν η περίφημη Μοσχόπολη, επί μία εβδομάδα καιγόταν συνεχώς και «εγένετο άμορφος μάζα καπνιζόντων ερειπίων»[36].

Αγιολογικά-Υμνολογικά κείμενα

Όταν ο Βασίλειος Β΄ ανέκτησε τα βυζαντινά εδάφη που είχε ο τσάρος Σαμουήλ, κατήργησε την αυτοκέφαλη Βουλγαρική Εκκλησία και ίδρυσε την αρχιεπισκοπή Αχρίδος, η οποία τέθηκε υπό την εποπτεία του αυτοκράτορος. Τότε προέκυψε η ανάγκη να διατηρηθεί η συνύπαρξη των δύο πνευματικών παραδόσεων, της ελ-

35. Ευλόγιος Κουρίλας, «Γρηγόριος ο Αργυροκαστρίτης,» *Θεολογία 9* (1931) 63, όπου και η παρατήρηση ότι οι βιβλιογράφοι δεν αντελήφθησαν, στις εκδόσεις του τυπογραφείου, την ύπαρξη προτομής του οσίου Ναούμ, «το απαραίτητον οικόσημον ή έμβλημα του τυπογραφείου της Μοσχοπόλεως».

36. Θεόφραστος Γεωργιάδης, *Μοσχόπολις*, σ. 55.

ληνικής και της σλαβικής. Η συγγραφή κειμένων στην ελληνική γλώσσα ήταν αναγκαία, αφού ανέλαβαν Έλληνες αρχιεπίσκοποι. Ο άγιος Κλήμης θεωρείται ιδρυτής της αρχιεπισκοπής Αχρίδος, της οποίας το ποίμνιο ήταν πολυεθνικό (Έλληνες, Βούλγαροι, Σλάβοι, Αλβανοί και άλλοι), με ελληνική παιδεία. Στη βάση αυτή στηρίχθηκε η πορεία της αρχιεπισκοπής Αχρίδος, με αρχιεπισκόπους τον Θεοφύλακτο, τον Δημήτριο Χωματηνό, τον Κωνσταντίνο Καβάσιλα, τον Γρηγόριο και τους μετέπειτα. Έτσι παρήχθη πλούσια συγγραφή και υμνολογία για τους αγίους Κλήμεντα και Ναούμ. Σ' αυτό το περιβάλλον η ελληνική γλώσσα ήταν αναγκαία[37].

Για τον όσιο Ναούμ, έχουν εντοπιστεί δύο ελληνικά αγιολογικά κείμενα, που εξυμνούν το ιεραποστολικό έργο του, ένας εκτενής βίος του που σώζεται σε αντίγραφο του 1646 της Εθνικής Βιβλιοθήκης Αθηνών, και ένας σύντομος βίος του που περιλαμβάνεται στις εκδόσεις της ακολουθίας του[38].

Εκτός αυτών των ελληνικών κειμένων του βίου του αγίου Ναούμ, υπάρχουν και τρία ελληνικά υμνολογικά κείμενα α) Η ακολουθία του αγίου που συνέθεσε ο αρχιεπίσκοπος Αχρίδος Κωνσταντίνος Καβάσιλας (13ος αιώνας) β) Κανών παννυχίδος που συνέθεσε ο αρχιεπίσκοπος Δυρραχίου Γρηγόριος (18ος αιώνας) γ) Παρακλητικός κανόνας που συνέθεσε το 1800 ο μητροπολίτης Κορυτσάς Ιωάσαφ[39].

Τα αγιολογικά και υμνολογικά αυτά κείμενα προς τιμήν του αγίου Ναούμ, όπως και του αγίου Κλήμη,

37. E. Trapp, «Die vitendes Naum d' Ohrid», *Byzantinoslavica 35* (1974) 164,185· Κων. Νιχωρίτης, 2000, σ. 68.

38. Κων. Νιχωρίτης, 2000, σσ. 64-65.

39. Όπ. π., σσ. 72-73.

μάς δίνουν πληροφορίες για τη μετάβαση των μαθητών των αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου από τη Μοραβία και Παννονία στη Βουλγαρία, τη δράση τους στην Αχρίδα και την κατάσταση της παιδείας στην Ιστορία της Βουλγαρικής Εκκλησίας.

Έντυπες εκδόσεις της Ασματικής Ακολουθίας του οσίου Ναούμ

Ο όσιος τιμήθηκε ως άγιος της Εκκλησίας από πολύ νωρίς. Η ασματική ακολουθία συνετέθη από τον αρχιεπίσκοπο Αχρίδος Κωνσταντίνο Καβάσιλα, μεταξύ των ετών 1257 και 1261. Είναι πλήρης ακολουθία, με δύο ασματικούς κανόνες, σε ήχο πρώτο και τέταρτο, με ακροστιχίδα «*Ναούμ το λοίσθον λήμμα Θεού αινέσω, ο αρχιποιμήν Βουλγάρων Κωνσταντίνος ο Καβάσιλας*». Σώζεται σε δύο χειρόγραφα Αθηνών και Σόφιας και σε έντυπες παλαίτυπες και νεότερες εκδόσεις[40].

Εντοπίσαμε τις εξής έντυπες ακολουθίες:

- *Ακολουθία του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Ναούμ του θαυματουργού, του εν τω Λιβανίσκω Διαβόλεως κειμένου.…Ενετίησιν 1695, παρά Νικολάω τω Σάρω.*
- *Ακολουθία του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Ναούμ του θαυματουργού, του εν τω Λιβανίσκω Διαβόλεως κειμένου. Νεωστί τυπωθείσα, δαπάνη μεν των ευσεβών χριστιανών, διορθώσει δε του πανοσιωτάτου και λογιωτάτου εν ιεροδιδασκάλοις*

40. Τις ακολουθίες περιγράφει με λεπτομέρειες ο Κωνσταντίνος Νιχωρίτης, «Οι εκδόσεις της Μοσχόπολης», σσ., 299-321.

κ. κ. Γρηγορίου του Μοσχοπολίτου, του τε τυπογράφου και αφιερωθείσα τω μακαριωτάτω αρχιεπισκόπω Αχριδών κ.κ. Ιωάσαφ. Εν Μοσχοπόλει 1740. Παρά Γρηγορίω ιερομονάχω τω Κωνσταντινίδη.

- *Ακολουθία….μηνί Ιουνίω κ΄. Μνήμην επιτελούμεν του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Ναούμ…1742.* Η ακολουθία συνεκδίδεται μαζί με άλλες ακολουθίες αγίων της Αχρίδος, συνημμένα με την ακολουθία του αγίου Κλήμεντος 1742.
- *Ακολουθία της Βιέννης του 1824.*
- *Ακολουθία του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Ναούμ του θαυματουργού, επί το ορθότερον μετατυπωθείσα εκ της τω 1740 Εν Μοσχοπόλει γενομένης εκδόσεως, Εν Σμύρνη 1859.*
- *Η θεία και ιερά ακολουθία του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Ναούμ του θαυματουργού, ψαλλομένη τη 23η Δεκεμβρίου, τη εγκρίσει της Ι. Μητροπόλεως Πελαγωνίας, εν Αθήναις, Τυπογραφείον «Η πρόοδος», 1907.*
- *Η θεία και ιερά ακολουθία του οσίου Ναούμ του θαυματουργού του φωτιστού των Βουλγάρων, ψαλλομένη την Κ΄ Ιουνίου, εκ μεταθέσεως από την ΚΓ΄ Δεκεμβρίου, επιμελεία πρωτοπρεσβυτέρου Αθανασίου Γ. Ρούκαλη, έκδοσις Ορθοδόξου Ιεραποστολικής Αδελφότητος «ο Σταυρός», Αθήναι 1992.*

Όλες οι Ακολουθίες αφιερώνονται, με εγκωμιαστικά επιγράμματα στον αρχιεπίσκοπο Αχρίδος Ιωάσαφ (1719-1745). Ο Ιωάσαφ, Μοσχοπολίτης στην καταγωγή, ελάμπρυνε την Αρχιεπισκοπή της Αχρί-

δος, αφού η αρχιεπισκοπεία του υπήρξε η λαμπρότερη περίοδος στην ιστορία της Αρχιεπισκοπής τον 18ο αιώνα[41].

Κανών παννυχίδος

Άλλο υμνογραφικό κείμενο είναι ένας κανόνας παννυχίδος για τον όσιο Ναούμ, τον οποίο συνέθεσε ο Γρηγόριος Κωνσταντινίδης, ο ιερομόναχος, τυπογράφος, εκδότης, μετέπειτα μητροπολίτης Δυρραχίου, σε ήχο πρώτο, με ακροστιχίδα «*Υμνώ σε Ναούμ το κλέος Βουλγαρίας. Γρηγόριος*». Ο κανόνας αυτός συνεκδίδεται με τις παλαίτυπες ακολουθίες, εκδόσεις Βενετίας του 1695, Μοσχοπόλεως του 1740 και στη νεότερη έκδοση της Ιεραποστολικής Αδελφότητος «Ο Σταυρός».

Κανών Παρακλητικός εις τον όσιον και θεοφόρον Ναούμ

Ψαλλόμενος εις τον ιερόν αυτού τάφον, ευλαβεία των εις προσκύνησιν παραγινομένων ευλαβών χριστιανών, και μάλιστα των εν ασθενείαις κατεχομένων και επικαλουμένων το άγιον αυτού όνομα και την υγείαν επιζητούντων. Συνετέθη και εφιλοπονήθη παρά του πανιερωτάτου και σοφολογιωτάτου μητρο-

41. Ευλόγιος Κουρίλας-Λαυριώτης, «Γρηγόριος ο Αργυροκαστρίτης», *Θεολογία 10* (1932) 238-242· Κων. Νιχωρίτης, «Οι ακολουθίες», σ. 302.

πολίτου της αγιωτάτης μητροπόλεως Κορυτζάς και Μοσχοπόλεως κυρίου Ιωάσαφ και του παραδέλφου αυτού αρχιμανδρίτου της μεγάλης Εκκλησίας Ιωσήφ, και ενεχειρίσθη τω πανοσιωτάτω και σεβασμιωτάτω καθηγουμένω της περιφήμου μονής του αγίου Ναούμ, κυρίω Στεφάνω εις ωφέλειαν ψυχικήν και σωματικήν των πιστώς εορταζόντων και ευλαβουμένων τον άγιον, εν έτει αω (1800) κατά μήνα Μάρτιον: εγράφη δε υπό χειρός Αναστασίου μαθητού του αρχιμανδρίτου της Μεγάλης Εκκλησίας Ιωσήφ.

Η τιμή και ο εορτασμός του οσίου Ναούμ στην Σιάτιστα

Η εκκλησιαστική επαρχία Σισανίου και Σιατίστης, είτε ως επισκοπή, είτε ως μητρόπολη, από την σύστασή της έως το 1767, υπαγόταν στην αρχιεπισκοπή Αχρίδος. Πρόβλημα που ακόμα δε λύθηκε είναι ο χρόνος ιδρύσεως της επισκοπής, αφού δεν μνημονεύεται ούτε στα σιγίλλια του Βασιλείου Β΄ του Βουλγαροκτόνου, του 1018, αλλά ούτε και οι επόμενες Notitiae episcopatum, έως το 1557 αναφέρουν επισκοπή Σισανίου. Το 1481 μαρτυρείται επισκοπή «Καστορίας και Μολεΐσκου και Ανασελίτζας», το 1557 στον κώδικα 1382 της Εθνικής Βιβλιοθήκης εμφανίζεται για πρώτη φορά με τίτλο «Σισανίου και Ανασελίτζου», 16η στη σειρά 17 επαρχιών, το 1610 σε χειρόγραφο της μονής Ιβήρων, με τίτλο «Σισανίου ήτοι Σιστίου πόλεως», χωρίς το Ανασελίτζου, 5η στη σειρά 17 επαρχιών, το 1679 σε χειρόγραφο «Σισανίου και Ανασελίτζου», στη 16η θέση των επαρχιών. Νωρίτερα από το 1557 δεν υπάρ-

χει μαρτυρία για επισκοπή Σισανίου, οπότε ή υπέκειτο σε άλλη επαρχία (πιθανώς στην Καστορίας), ή είχε άλλο όνομα[42].

Η ανακάλυψη επισκοπικού ναού στο Σισάνι που ανάγεται στο 10ο ή 11ο αιώνα[43], αναγκάζει να αναζητηθεί επισκοπή αυτόνομη ή υποκείμενη, έως σήμερα όμως δεν υπάρχει μαρτυρία με το όνομα «Σισανίου», ή και «Ανασελίτζου», προ του 1557. Μετά το 1557 έχουμε ονόματα Επισκόπων έστω και με κάποια κενά, ενώ από το 1686 που ανέρχεται στο θρόνο της Επισκοπής ο Ζωσιμάς (1686-1746), η σειρά των αρχιερατευσάντων είναι πλήρης[44].

Ως επαρχία της αρχιεπισκοπής Αχρίδος, η επισκοπή-μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης, ήταν φυσικό να τιμά και να εορτάζει τους αγίους της Αχρίδος, κυρίως τους Επτάριθμους φωτιστές Κύριλλο, Μεθόδιο, Κλήμη, Ναούμ, Σάββα, Αγγελάριο, Γοράσδονα.

Επομένως στη Σιάτιστα και την περιοχή της, την τιμή και τον εορτασμό του οσίου Ναούμ, εισήγαγε ο μητροπολίτης Σισανίου ο πολύς Ζωσιμάς, ο και αρ-

---

42. Αναστάσιος Ν. Δάρδας, *Η επισκοπή-μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης,* Θεσσαλονίκη 2006, όπου και βιβλιογραφία. Για την επισκοπή και την ένταξή της στην αρχιεπισκοπή Αχρίδος, Αγγελική Δεληκάρη, «Η αρχιεπισκοπή Αχριδών και η επισκοπή Σισανίου (έως την αρχιερατεία του Ζωσιμά)», στον τόμο *Όψεις πολιτισμού της Δυτικής Μακεδονίας-μέρες γιορτής Βοΐου-Πέλεκον* 2016, 2017-2018, σσ. 87-94.

43. Ξανθή Σαββοπούλου-Κατσίκη, Χρυσάνθη Μαυροπούλου-Τσιούμη, «Η ανασκαφή στο βυζαντινό Σισάνι. Το έργο του Σωτήρη Κίσσα», *Αρχαιολογικό έργο στη Μακεδονία και τη Θράκη 12* (1998) 517-526· Αντώνιος Σ. Πέτκος, «Ανασκαφή μεταβυζαντινού ναού στο Σισάνι Κοζάνης. Νέα στοιχεία για τη επισκοπή Σισανίου», *Μακεδονικά 32* (1999-2000) 313-322.

44. Αναστ. Ν. Δάρδας, *Η επισκοπή*, σ. 40 και εξής.

χιεπίσκοπος Αχρίδος. Ο Ζωσιμάς, σημαντική εκκλησιαστική προσωπικότητα, αρχιεράτευσε στην εκκλησιαστική επαρχία Σισανίου, επισκοπή και μετέπειτα μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης, επί 60 χρόνια από το 1686 έως το 1746. Για δυο περιόδους (1695-1699 και 1707-1709) χρημάτισε αρχιεπίσκοπος Αχρίδος, κρατώντας και την διακυβέρνηση της επισκοπής Σισανίου, προεδρικώς[45]. Δεν είναι ακριβώς γνωστό το έτος της μεταφοράς της έδρας της επισκοπής Σισανίου από το Σισάνι στη Σιάτιστα, αλλά το πιθανότερο είναι να συνέβη στην τελευταία δεκαετία του 17ου αιώνα.

Η περίοδος της αρχιερατείας του Ζωσιμά μπορεί να χαρακτηριστεί ως χρυσός αιώνας της Σιάτιστας. Τότε έφτασε στη μεγαλύτερη ακμή η εμπορική δραστηριότητα της Σιάτιστας με τις χώρες της Βαλκανικής και Κεντρικής Ευρώπης, κτίστηκαν τα περίφημα αρχοντικά, οι μεταβυζαντινοί ναοί της πόλεως και η πόλη κατέστη κέντρο παιδείας, με την περιώνυμη Σχολή που ίδρυσε ο Ζωσιμάς. Κατά πληροφορία του εγκωμιαστή του Ζωσιμά Αναστασίου Μιχαήλ του Ναουσαίου, στην ανώτερη αυτή Σχολή, φοίτησαν νέοι από πολλά μέρη, ακόμα και από τη Θεσσαλονίκη και από τη Μοσχόπολη. (Δίδαξε ο Μεθόδιος Ανθρακίτης και άλλοι φημισμένοι δάσκαλοι)[46].

Ο εορτασμός της μνήμης του οσίου στη Σιάτιστα δεν ακολούθησε τη θερινή μετάθεση για την 20η Ιουνίου, και συνεχίζεται την 23η Δεκεμβρίου, ημέρα

45. Για το Ζωσιμά, Σωτήριος Βαρναλίδης, *Ο αρχιεπίσκοπος Αχρίδος Ζωσιμάς και η εκκλησιαστική και πολιτική δράσις αυτού*, Θεσσαλονίκη 1974, Αναστ. Δάρδας, *Η επισκοπή*, σσ. 27-39.

46. Γεώργιος Λάιος, *Η Σιάτιστα και οι εμπορικοί οίκοι Χατζημιχαήλ και Μανούση*, Θεσσαλονίκη 1982, σσ. 17-40, Αναστ. Δάρδας, *Η επισκοπή*, σσ. 35-38.

που άγουν την ονομαστική τους εορτή όσοι φέρουν το όνομα Ναούμ (Νούμτσιος) και Ναούμα (Νούμτα). Το όνομα Ναούμ-Ναούμα συνηθίζεται στην περιοχή Σιάτιστας, Κοζάνης, Καστοριάς, Φλώρινας, και προκαλεί εντύπωση σε ξένους επισκέπτες πώς επεκράτησε το εβραϊκό όνομα Ναούμ. Δεν πρόκειται όμως εδώ για τον προφήτη Ναούμ, ένα από τους δώδεκα ελάσσονες προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης (το όνομα σημαίνει παρηγορία), που τιμάται την 1η Δεκεμβρίου. Η τοπική Εκκλησία της Σιάτιστας, σταθερή στην παράδοση, τιμά τον όσιο Ναούμ την ημέρα της οσιακής κοίμησής του. Όσο τηρείται η παράδοση της ονοματοδοσίας στους επιγόνους, θα υπάρχει, έστω και σε περιορισμένο αριθμό, το όνομα Ναούμ-Ναούμα και θα μεγαλύνεται ο όσιος Ναούμ ο θαυματουργός. Δύο ιερείς, όσο θυμάμαι τα τελευταία χρόνια, έφεραν το όνομα του Αγίου, ο παπα Ναούμ Βούλγαρης στην Κάτω Σιάτιστα (Γεράνεια) και ο παπα Ναούμ Καρακώτσιος στην Άνω Σιάτιστα (Χώρα)[47].

Ο μακαριστός Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης κυρός Παύλος (2006-2019), όταν ενημερώθηκε για το όνομα και τον εορτασμό, τίμησε τον άγιο ονομάζοντας τη Σχολή της βυζαντινής μουσικής «Σχολή βυζαντινής μουσικής ο Όσιος Ναούμ».

Στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας υπάρχουν δύο ενοριακοί ναοί στο όνομα του οσίου Ναούμ στο

47. Το όνομα Ναούμ ανάγει και στις σχέσεις της Σιάτιστας με τη Μοσχόπολη. Αυτό φαίνεται στο αρχείο, που δημοσίευσε ο Αναστάσιος Χ. Μέγας, «Το αρχείον των οικογενειών Ζουπάν-Μωραίτη-Περικλέους», *Σιατιστέων μνήμη, Λεύκωμα Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης*, 1972, σσ. Α89-Α128.

χωριό Κεφαλάρι της Καστοριάς και στο χωριό Αρμενοχώρι της Φλώρινας.

Ο ναός Αγίας Τριάδος-Οσίου Ναούμ στη Σιάτιστα

Ο Μητροπολίτης Ζωσιμάς, ως Αρχιερεύς της επαρχίας Σισανίου και Σιατίστης, μετά και τη θητεία του στο θρόνο της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος, τιμούσε τους επτά αγίους φωτιστές των Σλάβων, όπως φαίνεται στις απεικονίσεις τους στο ναό του προφήτη Ηλία, ευλαβείτο όμως ιδιαιτέρως τον όσιο Ναούμ, του οποίου το μοναστήρι και το λείψανο ήταν δίπλα στην έδρα της Αρχιεπισκοπής. Έτσι ο δυναμικός εκείνος μητροπολίτης, το ναό της Αγίας Τριάδος, που κατά μία εκδοχή είχε κτισθεί πριν από την αρχιερατεία του, όταν τον ανήγειρε εκ νέου τον αφιέρωσε και στο όνομα του οσίου Ναούμ, δηλαδή τον εγκαινίασε δισυπόστατο. Ο ναός εκείνος δυστυχώς έγινε παρανάλωμα πυρός[48], πυρποληθείς την τραγική για τη Σιάτιστα νύχτα της 12ης προς 13η Νοεμβρίου 1948.

Ο ναός αυτός, κατά τα γραφόμενα του Φιλίππου Ζυγούρη[49], ήταν υπέροχος, με ωραιότατο ξυλόγλυπτο

48. Μιλτιάδης Στρακαλής (δήμαρχος), *50 έτη ελευθερίας*, 1962, σσ. 68-69· Οικ. Νικόλαος Δάρδας, *Ιεροί ναοί και παρεκκλήσια της Σιατίστης*, Αθήναι 1964, σσ. 24-25· Φίλιππος Αν. Ζυγούρης, *Ιστορικά σημειώματα περί Σιατίστης και λαογραφικά αυτής*, επιμ. Θεοδώρα Ζωγράφου-Βώρου, Σιάτιστα 2010, σ. 217. Ένα έτος προ της πυρπολήσεως, στις 2 Οκτωβρίου 1947, ο τότε μητροπολίτης Ιάκωβος (1945-1947), απηύθυνε γραπτή έκκληση στους πιστούς για να συνδράμουν τη συντήρηση και επισκευή του ναού.

49. Φιλ. Ζυγούρης, σσ. 216-217. Ο Ν. Τσιρλιγκάνης, στον πίνακα που δημοσιεύει, με τίτλο «Χρονολογία κτίσεως εκκλησιών Σιατίστης», στην εφημερίδα *Οι Μαρκίδαι*, φ. 24-25 του

τέμπλο, με θαυμάσιες εικόνες και εξαιρετικές τοιχογραφίες. Ο Ζυγούρης δεν εντόπισε κτιτορική επιγραφή, ενώ δίνει χρονολογικά στοιχεία τα οποία όμως δύσκολα επιβεβαιώνονται. Αναφέρει ως έτος ανέγερσης α) «πρωτύτερα από το 1600» β) «το 1620» γ) «αμπροστά από τα 1750». Αν λάβουμε υπόψη την έλλειψη κτιτορικής επιγραφής, καθώς και την μαρτυρία ότι οι Σιατιστείς της παροικίας στο Keckemet (θρησκευτικό κέντρο των Ελλήνων της Ουγγαρίας) το 1762, έκαναν έρανο «υπέρ του ναού της Αγίας Τριάδος Σιάτιστας»[50], μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο ναός είχε ανεγερθεί στη θέση παλιότερου προ του 1762, ίσως και προ του 1746 ως δεύτερος. Πάντως το 1715 και 1719 υφίστατο ναός, όπως φαίνεται σε πράξεις του κώδικα της μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, γνωστό ως κώδικα Ζωσιμά[51]. Η πληροφορία του Ζυγούρη ότι ο ναός, ως δισυπόστατος, είχε δύο κόγχες δεν φαίνεται να ισχύει, αφού ο ανατολικός τοίχος, που μόνο αυτός διασώθηκε από την πυρπόληση, έχει εξωτερικά μία κόγχη με τυφλά αψιδώματα, ενώ εσωτερικά διακρίνονται αμυδρά οι τοιχογραφίες της Πλατυτέρας και των Ιεραρχών.

1961, αναφέρει χρονολογία 1610, χωρίς τεκμηρίωση, την οποία και οι μεταγενέστεροι υιοθέτησαν άκριτα. (Ν. Μουτσόπουλος, *Τα αρχοντικά της Σιάτιστας*, 1961-1964, σ. 37, Οικ. Ν. Δάρδας, *Ιεροί ναοί*, σ. 24). Οι χρονολογίες δεν τεκμηριώνονται, καθώς δεν υπάρχουν τεχνοτροπικά δεδομένα, αφού ο ναός αποτεφρώθηκε. Έτσι καμιά χρονολογία δεν είναι απόλυτα ασφαλής, αλλά εικάζουμε και πιθανολογούμε, βάσει των εικόνων του τέμπλου και άλλων εμμέσων γραπτών μαρτυριών.

50. Γεώργιος Λάιος, *Η Σιάτιστα και οι εμπορικοί οίκοι*, σ. 52.

51. Μιχαήλ Καλινδέρης, *Ο κώδιξ της μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης (1686-)*, Θεσσαλονίκη 1974, σσ. 84, 87.

Ο Ζυγούρης αναφέρει ότι ο ναός, κατά την παράδοση, «σε αρχαιότερη εποχή εχρησίμευσεν ως πρώτο καθολικό και ότι εδώ ήταν η αρχαιότερη συνοικία, της οποίας οι κάτοικοι μαζί με τους κατοίκους των πέριξ συνοικισμών Γκραντίστι (χωριουδάκι), Γκράτσιανη και Μπερνίτσα, εκκλησιάζονταν σ' αυτό το ναό. Γι' αυτό την αρχή έχει πρωτύτερα από το 1600 και ίσως να έχει ανακαινιστεί»[52]. Η ένδειξη σε έγγραφο του κώδικα, με χρονολογία 19 Ιουλίου 1692, ότι υπάρχει «αμπέλι εις την αγία Τριάδα»[53], δίνει πιθανότητα ύπαρξης προγενέστερου ναού, ή εικονοστασίου, στη θέση του οποίου κτίσθηκε ο ναός που κάηκε το 1948. Ο ναός αυτός κατά εικασία ανηγέρθη μετά το 1750, όπως φαίνεται από τις χρονολογίες των περιγραφόμενων εικόνων του τέμπλου (1793, 1794, 1795) και δύο φορητές (1764, 1770). Στην εικόνα του αγίου Ναούμ υπήρχε η αφιέρωση: «Δέησις των δούλων του Θεού Νικολάου, Μαλαματής και Ναούμας. 1793 Νοεμβρίου 29 δια χειρός Μιχαήλ». Στην εικόνα της Αγίας Τριάδος: «Πρόσδεξαι, Κύριε, την δέησιν των δούλων του ρουφετίου των πραγματευτών Βράνης. 1794 Ιουνίου 6 διά χειρός Μιχαήλ». Στην εικόνα του αρχαγγέλου Μιχαήλ: «Δέησις των δούλων του Θεού των πραμματευτών Κοτζιανίας Μιχαήλ και Ασάνης 1795 Σεπτεμβρίου 10». Στην εικόνα του δεσποτικού θρόνου: «Δέησις του δούλου του Θεού Γεωργίου και της συμβίας και των τέκνων 1770»[54].

Για τις εξαιρετικής τέχνης φορητές εικόνες και τις τοιχογραφίες, με πληροφόρησε και ο αείμνηστος κατά σάρκα πατέρας μου Νικόλαος Δάρδας, ο οποίος μόλις που πρόλαβε τον ναό ως ιερεύς, χειροτονηθείς το 1947.

52. Φιλ. Ζυγούρης, *Ιστορικά σημειώματα*, σ. 216.
53. Μιχαήλ Καλινδέρης, *Ο κώδιξ…*, σ. 29.
54. Φιλ. Ζυγούρης, *Ιστορικά σημειώματα*, σ. 217.

Ο ναός κτίστηκε εκ νέου, αρχιερατεύοντος Ιακώβου Κλεομβρότου (1945-1958) και εγκαινιάστηκε στις 9 Αυγούστου 1953. Κατά την ημέρα εκείνη των εγκαινίων, έγινε η χειροτονία σε Διάκονο του Χρυσοστόμου Ζαφειροπούλου, μετέπειτα ηγουμένου της ιεράς μονής Παναγίας Μικροκάστρου και πρωτοσυγκέλλου της μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης[55]. Στο νέο ναό τοποθετήθηκαν στο τέμπλο οι εικόνες, όπως ήταν στον προηγούμενο, της Αγίας Τριάδος και του οσίου Ναούμ, οπότε ο ναός συνεχίζει να είναι δισυπόστατος.

Απεικονίσεις του Οσίου Ναούμ στους ναούς της Σιάτιστας

Η αφιέρωση ναού στο όνομα του οσίου Ναούμ και η απεικόνιση της ασκητικής μορφής του, σε τοιχογραφίες και φορητές εικόνες, φανερώνει πόσο ο Ζωσιμάς προέβαλε και πόσο ο κλήρος και ο λαός της Σιάτιστας τίμησε και συνεχίζει να τιμά, τον θαυματουργό αυτόν άγιο.

Καταγράφουμε τις απεικονίσεις σε τοιχογραφίες και φορητές εικόνες, όσες διασώθηκαν στους ναούς της πόλεως.

Α) Τοιχογραφίες

Στο ναό του προφήτη Ηλία[56]**.** Ο ναός κτισμένος

55. Οικ. Νικόλαος Δάρδας, *Ιεροί ναοί*, σ. 25.

56. Το ναό αποτύπωσε η Καλλιόπη Θεοχαρίδου, «Ο προφήτης Ηλίας στη Σιάτιστα», *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την άλωση*, εκδ. Εθνικού Μετσοβείου Πολυτεχνείου, Αθήνα 1979, σσ.

το 1701, υπήρξε προσφιλές ενδιαίτημα του μητροπολίτη Ζωσιμά, όπου και ετάφη στο συνημμένο παρεκκλήσιο του αγίου Χαραλάμπους το 1746. Στον κατάγραφο νάρθηκα του ναού, όπου στη σύνθεση της ρίζας του Ιεσαί, ιστορούνται και αρχαίοι φιλόσοφοι, εικονίζονται σε στηθάρια και οι επτά φωτιστές των Σλάβων, Κύριλλος, Μεθόδιος, Κλήμης, Ναούμ, Αγγελάριος, Σάββας, Γοράσδων.

Ο όσιος Ναούμ εικονίζεται στο νάρθηκα όπως και όλοι οι Επτάριθμοι, χωριστά ο καθένας και όχι συνολικά. Η απεικόνιση αυτή, κατά επισήμανση του Σωτήριου Κίσσα, αποτελεί μοναδικό φαινόμενο στον ελλαδικό χώρο[57]. Η ιστόρηση του νάρθηκα έγινε το 1744, «διακατέχοντος την ποιμαντικήν ράβδον και διϊθύνοντος ασφαλώς τους οίακας Σισανίου του μακαριωτάτου κυρίου κυρίου Ζωσιμά, δαπάνη και αναλώμασιν των τιμιωτάτων κυρ Χατζή Μιχάλη, Κώτζι μίσιου και κυρίου Αργύρη Πέιου Κώτζη Ψύχαβου». Η μορφή του αποδίδεται στον επικρατήσαντα εικονογραφικό τύπο, με οξυγένειο, μοναχικό ένδυμα και κομποσχοίνι.

Δεύτερη απεικόνιση, στον πρώτο δεξιό πεσσό του κυρίως ναού, παριστά τον όσιο ολόσωμο ως μοναχό, με μοναχικό ένδυμα, να κρατά κομποσχοίνι στο δεξιό χέρι και μοναχική ράβδο στο αριστερό. Η ιστόρηση έγινε το 1742 από τον Καπεσοβίτη αγιογράφο Αναστάσιο Ιωάννη Καλούδη και τα αδέλφια του, σύμφωνα με την επιγραφή στο εσωτερικό υπέρθυρο του κυ-

55-58. Είναι διατηρητέο μνημείο (Υ.Α. 24946/26-8-67), Γεώργιος Μ. Μπόντας, «Η αγία Παρασκευή και ο προφήτης Ηλίας στη Σιάτιστα», *Μακεδονική Ζωή 241* (1986) 25.

57. Σωτήριος Κίσσας, «Οι εκκλησίες στη Σιάτιστα», στο: *Η Σιάτιστα μπροστά στο 2000*, *1ο Αναπτυξιακό Συνέδριο Δήμου Σιάτιστας*, 19-21 Αυγούστου 1994 σσ. 40-41.

ρίως ναού. Η τοιχογραφία έχει υποστεί από το χρόνο αρκετή φθορά.

Στο ναό του αγίου Ιωάννου του Προδρόμου. Ο ναός είναι κτίσμα των αρχών του 18ου αιώνα και αποτελεί αντιπροσωπευτικό μνημείο, που δείχνει την εισαγωγή της ευρωπαϊκής ζωγραφικής[58] και τέχνης του μπαρόκ και ροκοκό. Ο άγιος Ναούμ εικονίζεται στην κάτω ζώνη του βορείου τοίχου του κυρίως ναού ολόσωμος, σε τοπίο με δένδρα και βλάστηση, όπως και άλλοι άγιοι σε γύψινα ορθογώνια διάχωρα και οβάλ μετάλλια και δίπλα του ο άγιος Ιωάννης ο Βλαδίμηρος, άρχοντας Διοκλείας. Οι δύο αυτοί άγιοι τιμούνταν ως θαυματουργοί από το ποίμνιο των επισκοπών της αρχιεπισκοπής Αχρίδος, στην προσπάθεια του αρχιεπισκόπου Αχρίδος Ιωάσαφ (1719-1745) να προσδώσει την παλιά αίγλη στην αρχιεπισκοπή[59]. Ο όσιος Ναούμ εικονίζεται ως μοναχός, να κρατά οικοδομή στο αριστερό χέρι και με το δεξιό να ευλογεί.

Στο ναό του αγίου Γεωργίου. Ο ναός φέρεται ως κτίσμα του 1760, επί αρχιερέως Νικηφόρου. Φαίνεται όμως ότι είναι νεότερος, των αρχών του 19ου αιώνα, διότι η χρονολογία 1760 είναι ατεκμηρίωτη και τα τεχνοτροπικά δεδομένα δεν επιτρέπουν να τοποθετηθεί στη χρονολογία αυτή. Ίσως υπήρχε προγενέστερος ναός του σημερινού, ο οποίος εξωτερικά εντυπωσιάζει

58. Σωτήριος Κίσσας, «Οι εκκλησίες…», σ. 41.

59. Τη διακόσμηση περιγράφει διεξοδικά η Ζωή Γοδόση, «Με αφορμή τις τοιχογραφίες στο ιερό ναό του Ιωάννη του Προδρόμου στη Σιάτιστα», *Αναλόγιον,* Ι.Μ. Σερβίων και Κοζάνης 3 (2002) 66-78. Πρβλ. Αικατερίνη Ζωγράφου-Καλλιόπη Μπόντα Ντουμανάκη, *Από την πολιτιστική κληρονομιά της Σιάτιστας*, Σιάτιστα 2014, σσ. 150-151.

με τις στοές και τα τόξα στο δυτικό και νότιο τμήμα του[60]. Ο όσιος παρίσταται στο βόρειο τοίχο, με μανδύα μοναχικό και εμφανές το μοναχικό σχήμα, κρατώντας μοναχική ράβδο. Στον ίδιο τοίχο εικονίζεται και ο προφήτης Ναούμ της Παλαιάς Διαθήκης. Οι τοιχογραφίες φιλοτεχνήθηκαν το 1848.

Στο ναό των αγίων Ταξιαρχών. Ο ναός είναι κτισμένος το 1798, με κτίτορα τον διδάσκαλο και λόγιο μοναχό Ιωνά, που πρόσφερε στην Εκκλησία και την παιδεία της Σιάτιστας. Οι τοιχογραφίες του ναού αποδίδονται στον ζωγράφο Ευθύμιο εκ παλαιών Πατρών, ο οποίος φιλοτέχνησε τις τοιχογραφίες στο ναό του αγίου Δημητρίου (1801), που κάηκε το 1910, και στο αρχοντικό Κανατσούλη στη Σιάτιστα. Η απεικόνιση του οσίου Ναούμ, με την επιγραφή «Ο της Μυσίας ιεροκήρυξ», είναι νεότερης εποχής έργο, του Σιατιστέως Χριστοδούλου Ιωάννου Ζωγράφου (1839-1919). Ο Χριστόδουλος ιστόρησε σχεδόν όλους τους ναούς της πόλεως, επιζωγραφίζοντας επάνω σε παλιότερες τοιχογραφίες[61], κατά την περίοδο 1850-1910. Και εδώ

60. Το 1760, ως έτος ανέγερσης του ναού του αγίου Γεωργίου δεν τεκμηριώνεται, ούτε με ιστορικές μαρτυρίες, ούτε με τεχνοτροπικά δεδομένα. Σωτήρης Κίσσας, «Οι εκκλησίες», σ. 41· Καλλινίκη Η. Ώττα, «Ο ναός του αγίου Γεωργίου στη Σιάτιστα», *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την άλωση*, 8 (2021) 361-374. Το έτος 1760 προκύπτει από το δημοσίευμα του Ν. Τσιρλιγκάνη, όπ. π., ενώ ο Φιλ. Ζυγούρης, *Ιστορικά σημειώματα*, σσ. 220-221, πληροφορεί για την ύπαρξη προγενέστερου ναού. Αυτό αποτελεί μια πιθανότητα, αφού δεν υπάρχουν γραπτά στοιχεία.

61. Στο ναό των Ταξιαρχών, όπως και στους περισσότερους ναούς της Σιάτιστας, επιζωγράφισε ο Χριστόδουλος Ι. Ζωγράφος κατά την περίοδο 1880-1910. Κατά τη Ζωή Γοδόση, «Με αφορμή τις τοιχογραφίες…», σ. 73, «το ζωγραφικό ιδίωμα του Χριστόδουλου χαρακτηρίζεται από λόγια και δυτικά στοιχεία, καθώς

μάλλον υπήρχε προγενέστερη τοιχογραφία του οσίου, πάνω στην οποία επεζωγράφισε ο Χριστόδουλος.

Β) Φορητές εικόνες

Στο Μητροπολιτικό ναό του αγίου Δημητρίου. Ο όσιος Ναούμ αποδίδεται ολόσωμος, με μοναχικό ένδυμα και καστανόμαυρη κόμη και γενειάδα, με μοναχικό μανδύα, κρατώντας στο αριστερό χέρι ειλητάριο διπλωμένο και κομποσχοίνι, ενώ με το δεξιό ευλογεί. Η εικόνα είναι των μέσων του 18ου αιώνα, έργο των Κορυτσαίων αγιογράφων Κωνσταντίνου και Αθανασίου[62], οι οποίοι καλλιτέχνησαν την παράσταση συνολικά και των επτά το 1744 στη μονή Γεννήσεως της Θεοτόκου Αρδενίτσας[63] στην Αλβανία. Η εικόνα έχει ζωηρώτατους χρωματισμούς και εξαίρετη έκφραση.

μιμείται αδέξια τα χαρακτηριστικά της ναζαρηνής ζωγραφικής». Για τον Χριστόδουλο Ζωγράφο, Αναστάσιος Δάρδας, *Ο ιερός ναός των Ταξιαρχών και Τριών Ιεραρχών Σιάτιστας και ο κτίτορας αυτού Ιωνάς μοναχός*, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 29· Αναστ. Δάρδας, *Ίδρυση και λειτουργία του Τραμπαντζείου Σιατίστης, με την εποπτεία της Εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 146-147, 194, 371-373, 485-486· Ζωή Γοδόση, Χριστόδουλος Ιωάννου Ζωγράφος Σιατιστεύς, ένας ζωγράφος του 19ου αιώνα», *Διεθνές Συνέδριο, Η Δυτική Μακεδονία κατά τους χρόνους της τουρκικής κυριαρχίας*, Σιάτιστα 2002, σσ. 185-206.

62. Η εικόνα αποδίδεται στους αγιογράφους αυτούς της Κορυτσάς από τον αρχιμανδρίτη π. Στέφανο Λαμπρόπουλο.

63. Alexandra Ph. Trifonova, «Οι απεικονίσεις του αγίου Κλήμεντα Αχρίδος στη μνημειακή ζωγραφική. Μεμονωμένες και στην σύνθεση των αγίων Επταρίθμων», Πρακτικά διεθνούς επιστημονικής ημερίδας *«Άγιος Κλήμης συνεχιστής των αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου»*, 2014, σσ. 145, 167.

Με φροντίδα του προϊσταμένου του ναού, οικονόμου π. Δημητρίου Χήτου, εντοιχίστηκε στο βόρειο τοίχο, δίπλα στις εικόνες του τέμπλου.

Στο ναό των αγίων Ταξιαρχών. Σε μικρή εικόνα στο επιστύλιο του τέμπλου, όπου οι εικόνες της Δέησης (Χριστός και εκατέρωθεν η Θεοτόκος και ο Πρόδρομος) και οι μορφές των αγίων Αποστόλων, εικονίζεται εν προτομή ο όσιος Ναούμ, δίπλα στις εικόνες του οσίου Νικάνορα και του αγίου Ιωάννου του Βλαδιμήρου. Όλες οι μικρές εικόνες του επιστυλίου, όπως και οι δεσποτικές του τέμπλου, είναι έργα των ετών 1798 και 1799. Ο όσιος Ναούμ παρίσταται ως μοναχός στη συνηθισμένη απεικόνιση.

Στο ναό του αγίου Αθανασίου. Στο επιστύλιο του τέμπλου, σε μικρή εικόνα που έχει τοποθετηθεί μετά την ανέγερση του νέου ναού στη δεκαετία του 1960, εικονίζονται ολόσωμοι ο άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος και δίπλα ο άγιος Ναούμ, «ο εν Αχρίδι ασκήσας», έργο του Χριστοδούλου Ιωάννου Ζωγράφου (1839-1919), για τον οποίο έγινε λόγος στα προηγούμενα. Ο όσιος παρίσταται με καστανόμαυρη κόμη και γένειο, με ράσο, κάτω από το οποίο διακρίνεται το μοναχικό σχήμα, κρατώντας στα χέρια του ομοίωμα ναού. Από το δεξί χέρι κρέμεται κομποσχοίνι. Η απεικόνιση μαζί με τον άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, ανάγει στην αυστηρή, ασκητική, ισάγγελο βιοτή και των δύο αγίων.

Στο ναό του αγίου Χριστοφόρου. Ο ναός είναι κτίσμα του 1792, με εικόνες στο τέμπλο το 1801 και διακόσμηση, σχετιζόμενη με εκείνη των αρχοντικών. Μια φορητή εικόνα σε μουσαμά της Θεοτόκου Βρεφοκρατούσης, με τίτλο «Η Οικονόμισσα της Αγίας Λαύρας», σεβίζεται εκατέρωθεν εκ δεξιών από τον

άγιο Αθανάσιο τον Αθωνίτη (1000 μ.Χ.), και εξ αριστερών από τον όσιο Ναούμ, στο φωτοστέφανο του οποίου αναγράφεται «Ο άγιος πατήρ ημών Ναούμ ο θαυματουργός». Ο όσιος παρίσταται υποκλινόμενος προς την Θεοτόκο, σε στάση δεήσεως, όπως και ο άγιος Αθανάσιος. Αναγράφεται η δέηση του αγίου Αθανασίου προς την Θεοτόκο να φυλάττει «τον δόμον εις τους αιώνας», δηλαδή το μοναστήρι της Μεγίστης Λαύρας, κτίτορας του οποίου ήταν ο άγιος Αθανάσιος, και η υπόσχεση της Θεοτόκου προς τον άγιο Αθανάσιο «ως του υιού μου μεσίτρια πέλω και τόνδε πάτερ φυλάξω εις αιώνας».

Η κεντρική παράσταση περιβάλλεται από σκηνές του αγίου Αθανασίου, κυρίως θαύματα, και επιγραφή, όπου φαίνεται ότι τυπώθηκε η σύνθεση αυτή σε πολλά αντίτυπα για την ενίσχυση τη μονής, η οποία βρίσκεται «δεδουλωμένη εις διαφόρους ανάγκας». Τυπώθηκε στην Βιέννη της Αυστρίας το 1759, με έξοδα του εντίμου «Ζαφείρη Σερβιώτη και Παναγιώτου Ζουπάνο». Παριστάνει στο κάτω μέρος τη μονή Μεγίστης Λαύρας του Αγίου Όρους και μνημονεύει τους κτίτορες, αυτοκράτορες «Νικηφόρον Φωκάν και Ιωάννην». Πρόκειται για τη γνωστή στο είδος κυκλοφορία εικόνων που τυπώνονταν σε πολλά αντίγραφα, για ενίσχυση της μονής. Η παράσταση εδώ των δύο αγίων, Αθανασίου και Ναούμ, σχεδόν σύγχρονων (10ος αιώνας), αποδίδει τον αυστηρό ασκητικό βίο και των δύο αγίων, των οποίων «την εν σαρκί ζωή κατεπλάγησαν αγγέλων τάγματα» (απολυτίκιο αγίου Αθανασίου Αθωνίτου).

Στον ενοριακό ναό του αγίου Νικολάου. Νεότερη φορητή εικόνα, αρκετά φθαρμένη, παριστά τον όσιο να κρατά ειλητάριο, με μοναχικό κάλυμμα στο

κεφάλι, πράγμα που δε συμβαίνει στις άλλες απεικονίσεις, όπου ο όσιος εικονίζεται ασκεπής. Εντύπωση προξενεί και η επιγραφή: «Ο άγιος οσιομά(ρτυς) Ναούμ», γεγονός που αποδίδει μαρτυρική ιδιότητα, ενώ ο όσιος εκοιμήθη εν ειρήνη. Δυσανάγνωστη επιγραφή, όπως την ανέγνωσε ο εφημέριος του ναού π. Προκόπιος Διδίλης, αναφέρει: «Χατζηζήση Κωνσταντίνου και Ναούμας, 1939».

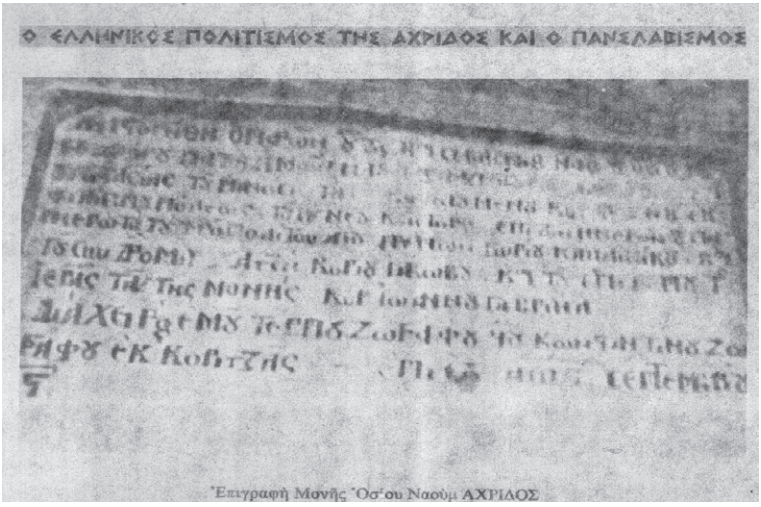
Σε όλες τις απεικονίσεις, τοιχογραφίες και φορητές εικόνες που διασώθηκαν στη Σιάτιστα και περιγράψαμε παραπάνω, η μορφή του οσίου Ναούμ ακολουθεί έναν εικονογραφικό τύπο, σύμφωνα με τον οποίο αποδίδεται ως μοναχός-ασκητής, χωρίς ιερατική στολή, αφού δεν ήταν χειροτονημένος, αλλά με μοναχικό ράσο ή μανδύα, με καστανόμαυρη κόμη και οξυγένειο. Συνήθως κρατεί στο χέρι του ομοίωμα οικοδομής και κομποσχοίνι. Στον ίδιο εικονογραφικό τύπο είναι και η μορφή του οσίου στις συνολικές παραστάσεις και των επτά αγίων, κατά πυκνή παράταξη. Σ' αυτές ο Ναούμ εικονίζεται στο δεξιό μέρος της συνολικής παράστασης με το κεφάλι στραμμένο προς τα αριστερά προς το μέσον, όπου ο άγιος Μεθόδιος, όπως π.χ. στον τοίχο του νάρθηκα της μονής του οσίου στην Αχρίδα και στη μονή της Γεννήσεως της Θεοτόκου Αρδενίτσας στην Αλβανία[64]. Σε λεπτομέρεια φορητής εικόνας της Θεοτόκου Ρόδον τον Αμάραντον (1773), εικονίζονται οι Επτάριθμοι, έχοντας στο μέσον τον όσιο Ναούμ[65].

64. Φωτογραφία της συνολικής απεικόνισης στο μοναστήρι της Αχρίδας, δημοσιεύει ο Κλ. Τσούρκας, «Ο πολιτισμός της Αχρίδος», 68 (1972) 6 και της Αρδενίτσας η Alexandra Ph. Trifonova, «Οι απεικονίσεις», σ. 167.

65. Κων. Νιχωρίτης, *Οι άγιοι 2013*, σ. 255.

Επισφραγίζω την παρουσίαση αυτή, με δύο χαρακτηριστικές υμνολογικές φράσεις, από την Ασματική Ακολουθία του αγίου. «Έσπευσας Αποστόλων αγωνίσαι τον δρόμον, ήγρευσας προς την πίστιν Μυσών άπειρα πλήθη» (απολυτίκιο), που διατρανώνει την ιεραποστολική εργασία του αγίου και «Των βαρβάρων γην την άπασαν παμμάκαρ Ναούμ, λόγοις σοις και θαύμασι λαμπρύνεις» συναξαριακό ιαμβικό δίστιχο), που διακηρύττει και το εκπολιτιστικό του έργο. Ο όσιος Ναούμ, όπως και όλοι οι Επτάριθμοι φωτιστές της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος, για το τότε πολυεθνικό ποίμνιό της, υπήρξε φως Χριστού, φως πολιτισμού.

Φωτογραφικό παράρτημα

Κτιτορική επιγραφή στο Καθολικό της Μονής

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΝΑΟΥΜ

ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ,

Τῦ ἐν τῇ Λιβαδίσκῳ Διαβόλεως κωμίῳ.

Νεωστὶ τυπωθεῖσα, δαπάνῃ, καὶ εὐσεβῶν χειρισμῶν,

Διορθώσει δὲ τοῦ Παναγιωτάτου καὶ λογιωτάτου ἐν Ἱερομονάχοις Κῦ Κῦ Γρηγορίου τοῦ Μοσχοπολίτου τοῦ ἐκ τυπογράφου.

καὶ Ἀφιερωθεῖσα τῷ Μακαριωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Ἀχρίδης Κῷ Κῷ Ἰωάσαφ.

Παρὰ Γρηγορίῳ Ἱερομονάχῳ τοῦ Κωσταντινίδη.

Προμετωπίδα της ακολουθίας του οσίου Ναούμ. Έκδοση Μοσχοπόλεως 1740

Τοιχογραφία από το παρεκκλήσιο της μονής του οσίου Ναούμ στην Αχρίδα (14ος αιώνας). Η απεικόνιση αυτή αποτελεί ένα είδος προτύπου για τις απεικονίσεις του οσίου στις τοιχογραφίες και στις φορητές εικόνες στη Σιάτιστα.

Τοιχογραφίες τριών από τους Επτάριθμους, του Μεθοδίου, του Ναούμ και του Σάββα, στο ναό του Προφήτη Ηλία Σιάτιστας (1744). Εικονίζονται χωριστά ο καθένας σε στηθάρια.

Τοιχογραφία στο ναό του αγίου Ιωάννου του Προδρόμου στη Σιάτιστα (18ος αιώνας)

Τοιχογραφία στο ναό του αγίου Γεωργίου Σιάτιστας (1848)

Φορητή εικόνα στο ναό του αγίου Δημητρίου Σιάτιστας (μέσα 18ου αιώνα)

Φορητή εικόνα του αγίου Ιωάννου του Προδρόμου και του οσίου Ναούμ στο επιστύλιο του τέμπλου του ναού του αγίου Αθανασίου Σιάτιστας (αρχές 20ου αιώνα)

Λεπτομέρεια φορητής εικόνας σε μουσαμά της Θεοτόκου,
της Οικονόμισσας της Μεγίστης Λαύρας,
με τις μορφές του αγίου Αθανασίου Αθωνίτου
και οσίου Ναούμ. Τυπώθηκε στη Βιέννη το 1759.

ΚΑΝΩΝ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΥΡΟΒΛΥΤΗΝ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΝ ΑΓΙΟΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ

(Διά τόν ἐν Σιατίστῃ Ναόν Αὐτοῦ)

Ποίημα Ἄρχοντος Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας Ἀναστασίου Ν. Δάρδα.

Εὐλογήσαντος τοῦ Ἱερέως λέγομεν τὸν ρμβ΄ (142) ψαλμόν.

Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, ἐνώτισαι τὴν δέησίν μου ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου, εἰσάκουσόν μου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου. Καὶ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν. Ὅτι κατεδίωξεν ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχήν μου· ἐταπείνωσεν εἰς γῆν τὴν ζωήν μου. Ἐκάθισέ με ἐν σκοτεινοῖς ὡς νεκροὺς αἰῶνος, καὶ ἠκηδίασεν ἐπ᾽ ἐμὲ τὸ πνεῦμά μου, ἐν ἐμοὶ ἐταράχθη ἡ καρδία μου. Ἐμνήσθην ἡμερῶν ἀρχαίων, ἐμελέτησα ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου, ἐν ποιήμασι τῶν χειρῶν σου ἐμελέτων. Διεπέτασα πρὸς σὲ τὰς χεῖράς μου· ἡ ψυχή μου ὡς γῆ ἄνυδρός σοι. Ταχὺ εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ἐξέλιπε τὸ πνεῦμά μου. Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ᾽ ἐμοῦ, καὶ ὁμοιωθήσομαι τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον. Ἀκουστὸν ποίησόν μοι τὸ πρωῒ τὸ ἔλεός σου, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα. Γνώρισόν μοι, Κύριε, ὁδὸν ἐν ᾗ πορεύσομαι, ὅτι πρὸς σὲ ἦρα τὴν ψυχήν μου. Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, Κύριε, πρὸς σὲ κατέφυγον· δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου, ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεός μου. Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν γῇ

εὐθείᾳ· ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, Κύριε, ζήσεις με. Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ἐξάξεις ἐκ θλίψεως τὴν ψυχήν μου· καὶ ἐν τῷ ἐλέει σου ἐξολοθρεύσεις τοὺς ἐχθρούς μου· καὶ ἀπολεῖς πάντας τοὺς θλίβοντας τὴν ψυχήν μου, ὅτι ἐγὼ δοῦλός σού εἰμι.

Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Στίχ. α΄. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ,
καὶ ἐπικαλεῖσθε τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ.

Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν,
εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Στίχ. β΄. Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με,
καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς,

Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν,
εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Στίχ. γ΄. Παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη,
καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.

Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν,
εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Ἦχος δ΄. Ὁ ὑψωθεὶς ἐν τῷ Σταυρῷ.

Ἡ κραταιὰ ἐπιστασία σου μάρτυς, ἐν τῇ σῇ πόλει ἀριστεῦ ἀθλοφόρε, ἐν Σιατίστῃ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Οἰκουμένῃ, πῶς μὴ ἀκουσθήσεται ἐν ὅλῃ Ἐκκλησίᾳ; τὶς δὲ ἀποκρύψει σου τοὺς γενναίους ἀγῶνας· ὅθεν ὑμνοῦμεν αὐτοὺς εὐσεβῶς, ἅπαντας γὰρ σκέπεις ἀεί, ἐν καιρῷ πειρασμῶν.

Δόξα Πατρί…

Ἦχος γ΄. Μέγαν εὔρατο.

Χαίρει ἔχουσα θερμόν σε πρέσβυν, ἀντιλήπτορα καὶ πρωτοστάτην, Σιατίστης ἡ πόλις Δημήτριε· ὡς γὰρ ἀλώβητον ταύτην ἐφύλαξας οὕτω καὶ νῦν ἀθλοφόρε διάσωσον, ἐκ παντοίων πειρασμῶν τε καὶ περιστάσεων, Χριστοῦ ἀριστεῦ στερρότατε, ῥυόμενος ἡμᾶς τῇ μεσιτεία σου.

Καὶ νῦν…

Οὐ σιωπήσομέν ποτε, Θεοτόκε, τὰς δυναστείας σου λαλεῖν οἱ ἀνάξιοι· εἰμὴ γὰρ σὺ προΐστασο πρεσβεύουσα, τὶς ἡμᾶς ἐρρύσατο ἐκ τοσούτων κινδύνων; Τὶς δὲ διεφύλαξεν ἕως νῦν ἐλευθέρους; Οὐκ ἀποστῶμεν, Δέσποινα, ἐκ σοῦ· σοὺς γὰρ δούλους σῴζεις ἀεί, ἐκ παντοίων δεινῶν.

Ψαλμὸς ν΄ (50).

Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἐλεός σου καὶ κατὰ τὸ πλῆθος των οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου. Ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με. Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μού ἐστι διὰ παντὸς. Σοὶ μόνω ἥμαρτον καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. Ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου· Ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι. Ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ καὶ καθαρισθήσομαι, πλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι. Ἀκουτιεῖς μοι ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην ἀγαλλιάσονται ὀστέα τεταπεινωμένα· Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου καὶ πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον. Καρδίαν

καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεὸς καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου. Μὴ ἀπορρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιόν μὴ ἀντανέλῃς ἀπ᾽ ἐμοῦ. Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με. Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδούς σου καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσι. Ῥῦσαί με ἐξ αἱμάτων ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου Κύριε τὰ χείλη μου ἀνοίξεις καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου. Ὅτι εἰ ἠθέλησας θυσίαν ἔδωκα ἂν, ὁλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις. Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει. Ἀγάθυνον Κύριε ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιὼν καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ. Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης ἀναφορὰν καὶ ὁλοκαυτώματα· τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μόσχους.

Ὁ Κανὼν τοῦ Ἁγίου
Οὗ ἡ ἀκροστιχίς.
Αἰνῶ πολιοῦχον Σιατίστης. Ἀναστάσιος.

Ἦχος πλ. δ΄. Ὠιδὴ α΄. Ὑγρὰν διοδεύσας.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Ἀξίως προσέλθωμεν οἱ πιστοί, ἀνυμνολογῆσαι τὸν ἐν μάρτυσι θαυμαστόν, Δημήτριον θεῖον ἀθλοφόρον, τῆς Σιατίστης θερμότατον πρόμαχον.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Ἰάσεων μέγιστον χορηγόν, καὶ τῶν ἐν ἀνάγκαις ἀτρεκέστατον βοηθόν, σπεύσωμεν ἐν ὕμνοις ἐγκωμίων εὐαρεστῆσαι Κυρίου θεράποντα.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Ναὸν τῇ σῇ χάριτι εὐσεβῶς, ἤγειραν τὸ πάλαι Σιατίστης Χριστιανοί, μεθ' ὅν ἐκ τρίτου οἰκοδομούσι, τῆς σῆς δόξης τῷ ζήλῳ πυρούμενοι.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

Ὦ Μήτερ Παρθένε ὑπερφυῶς, ἐκύησας Λόγον, τὸν ἀμήτορα ἐκ Πατρός, πρὸ πάντων αἰώνων γεννηθέντα, Φῶς ἐκ Φωτὸς ἀϊδίου ἐκλάμψαντα.

Ὠιδὴ γ΄. Οὐρανίας ἀψῖδος.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Προστασίαν ἐν νόσοις ταῖς χαλεπαῖς πάντοτε,
σὲ ζητοῦμεν μεγαλομάρτυς καὶ καταφεύγομεν,
πρὸς τὸν λιμένα σου, τῆς Σιατίστης τὸν δόμον,
ὅν σοι ἐδείμαντο ἡμῶν οἱ προπάτορες.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Οὐρανῶν κληρονόμος ἤδη ἐν γῇ γέγονας, ἄγων πρὸς ἀκύμαντον ὅρμον, τοὺς σοὶ προστρέχοντας, πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ σου, ὅν ἠγάπησας ὄντως, ζέων τῷ πνεύματι.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Λαὸς τοῦ Κυρίου ἡδέως ἀεὶ ἤκουεν, ὑπείκων θεόφρον τοῖς σοῖς ἐνθέοις διδάγμασι, θέλων μιμήσασθαι τὴν ἀρετὴν τὴν ἰδίαν, ὡς ἔβλεπόν σε μάκαρ, Χριστοῦ ἀντίτυπον.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἰσχὺς εἶ Θεοτόκε ζωῆς ἡμῶν στήριγμα, ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ σου δυνάμει, τοῦ Πανοικτίρμονος, ἀντιπαλαίσασθαι τὸν κοσμοκράτορα σκότους, ἁμαρτίας πρόξενον, τὸν πολυμήχανον.

Ἐκδίωξον, τοὺς ἀτελευτήτους πειρασμοὺς διαβόλου, τοῦ ἀλαζόνως καὶ πονηρῶς ἡμᾶς ἐνοχλοῦντος, ἀποκρούων, τῇ δυνάμει σου τούτους.

Ἐπίβλεψον, ἐν εὐμενείᾳ Πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν, καὶ ἴασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

Αἴτησις ὑπὸ τοῦ ἱερέως.

Κάθισμα. Ἦχος **β΄.** Πρεσβεία θερμή.

Ῥεῖθρα ζωῆς καὶ νάματα καθαρτήρια, βρύουσιν ἐκ Σοῦ, παθῶν ἀλεξιτήρια· Θερμῶς ἱκετεύομεν· ἀθλοφόρε Κυρίου τάχυνον, καὶ ῥυπαρῶν ἀπάλλαξον ἡμᾶς, ὡς λαβὼν παρρησίαν Δημήτριε.

Ὠιδὴ δ΄. Εἰσακήκοα Κύριε.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Ὁ τὴν χάριν ἰάσεων, πᾶσι τοῖς ἁγίοις παρέχων Κύριος, σοὶ προσδέδωκε Δημήτριε, θεραπείας νόσων μυριόαθλε.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Ὕλην μισήσας ρεόντων, ψυχὴν καὶ πνεῦμα εὐθέως προέκρινας, καὶ κατεβύθισας δράκοντα, τοῦ Χριστοῦ ἐνεργοῦντος μακάριε.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Χορεύουσιν οἱ ἄγγελοι, ἐν οὐρανῷ ὁρῶντές σε πανεύφημε, καὶ χαίρουσι ὅτι ὤλεσας, τοῦ δεινοῦ ἀλάστορος τὰς φάλαγγας.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ διὰ σὲ θεοπάτωρ, ἄναξ Δαβίδ μελωδικῶς ἔμελπε, προλέγων τὰ μεγαλεῖά σου, Θεοτόκε μῆτερ ἀπειρόγαμε.

Ὠιδὴ ε΄. Φώτισον ἡμᾶς.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Νέους εὐσεβεῖς Θεσσαλονίκης ἐφώτισας, τὸ σὸν σταθηρὸν φρόνημα δοὺς αὐτοῖς, καὶ τῶν ἀθλημάτων τὴν ἀνδρείαν ἐδίδαξας.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Σκέπεις θαυμαστῶς, τοὺς ἐν θλίψεσι σοφώτατε, ἀντιλήπτωρ θερμουργὸς ἀναδειχθείς, τῆς ἀνδρείας τὸ θεοειδέστατον πρότυπον.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Ἴδε ἀθλητά, τὴν ταραχὴν τῆς καρδίας μου, τῆς σῆς διανοίας παρέχων τὸ φῶς, τὸ φωτίζον καὶ ἁγιάζον πάντα ἄνθρωπον.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἀσπόρου γονῆς, Ἄχραντε ἐκ Θείου Πνεύματος, ὁ σὸς Υἱὸς καὶ Θεὸς ἐπέφανε, πρὸς λιμένα ἄκλυστον παρέχων τὴν εὔπλοιαν.

Ὠιδὴ στ΄. Τὴν δέησιν ἐκχεῶ.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Τὰς ἀλγηδόνας, ἃς ἑκὼν ἔπαθες, καὶ διὰ λόγχης τὸ μακάριον τέλος, ἡ οἰκουμένη ὑμνεῖ καὶ γεραίρει, ὑπομονῆς καὶ θυσίας ὑπόδειγμα, τὴν πόλιν σου καὶ τὸν λαὸν, πορφυρώσας τῷ θείῳ σου αἵματι.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Ἱκέτευε δι΄ ἐμὲ τὸν δείλαιον, ὅπως εὕρω τῆς γαλήνης λιμένα, παραμυθίαν ἐν ζάλαις τοῦ βίου, ὡς περισσὴν παῤῥησίαν κτησάμενος, πρὸς Κύριόν σου καὶ Θεόν, ἐν Τριάδι ἀεὶ προσκυνούμενον.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Σιάτισταν ἐκ κινδύνων ἔσωσας, ὅτε ἐπέδραμον τέκνα τῆς Ἄγαρ, ἀθέων τυράννων ἄπειρα στίφη, ἐπιπεσόντα πρὸς λῄστευσιν Ἅγιε· ἀλλ᾽ ἔσπευσας πανσθενουργός, τῆς αὐτῶν κακουργίας ῥυσάμενος.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τὴν δέησιν πρὸς σὲ Κόρη Πάναγνε, ἐκτενῶ ἐξ ὅλης μου τῆς καρδίας· τῆς φοβερᾶς κατακρίσεως ῥῦσαι, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῆς κρίσεως, ὅτε ᾄξει ὁ Σὸς Υἱός, ἀποδοῦναι βροτῶν ἑκάστῳ τὸ δίκαιον.

Ἐκδίωξον, τοὺς ἀτελευτήτους πειρασμοὺς διαβόλου, τοῦ ἀλαζόνως καὶ πονηρῶς ἡμᾶς ἐνοχλοῦντος, ἀποκρούων, τῇ δυνάμει σου τούτους.

Ἄχραντε, ἡ διὰ λόγου τὸν Λόγον ἀνερμηνεύτως, ἐπ᾽ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τεκοῦσα, δυσώπησον, ὡς ἔχουσα μητρικὴν παῤῥησίαν.

Αἴτησις ὑπὸ τοῦ ἱερέως.

Κοντάκιον. Ἦχος β΄. Προστασία τῶν Χριστιανῶν.

Τεῖχος ὀχυρωμένον ἐδείχθης μακάριε, τὰς ἐλεπόλεις τῶν ἐχθρῶν μὴ πτοούμενον· δέξαι ἱκεσίαν ἡμῶν ἐκ βαθέων ψυχῆς, καὶ ἐπίβλεψον ὡς συμπαθής, ἐπὶ τὴν κάκωσιν ἡμῶν, τῶν πιστῶν χριστομίμητε· ἴθυνον τὴν πορείαν, καὶ δεῖξον ὁδὸν εὐθεῖαν, ὡς γινώσκων τρίβους Θεοῦ, μεγαλομάρτυς Δημήτριε.

Καὶ εὐθὺς τὸ προκείμενον.

Ἦχος δ΄.

Δίκαιος ὡς φοίνιξ ἀνθήσει καὶ ὡσεὶ κέδρος ἡ ἐν τῷ Λιβάνῳ πληθυνθήσεται.

Στίχος. Πεφυτευμένος ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐξανθήσει.

Εὐαγγέλιον.

Εἶπεν ὁ Κύριος· ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν. Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ᾽ ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. Μνημονεύετε τοῦ λόγου οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν· οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἴδασι τὸν πέμψαντά με. Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν. Ὁ ἐμὲ μισῶν καὶ

τὸν πατέρα μου μισεῖ. Εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ καὶ ἑωράκασι καὶ μεμισήκασι καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου. Ἀλλ᾽ ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν, ὅτι ἐμίσησάν με δωρεάν. Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρός, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ· καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ᾽ ἀρχῆς μετ᾽ ἐμοῦ ἐστε. Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε. Ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς· ἀλλ᾽ ἔρχεται ὥρα ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξῃ λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ.

Ἦχος β΄.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Ταῖς τοῦ ἀθλοφόρου πρεσβείαις Ἐλεῆμον, ἐξάλειψον τὰ πλήθη τῶν ἐμῶν ἐγκλημάτων.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ταῖς τῆς Θεοτόκου πρεσβείαις Ἐλεῆμον, ἐξάλειψον τὰ πλήθη τῶν ἐμῶν ἐγκλημάτων.

Στίχος. Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.

Προσόμοιον.

Ἦχος πλ. β΄ Ὅλην ἀποθέμενοι.

Ἀθλητὰ Δημήτριε, Χριστιανῶν ἱκεσίας ἐνωτίζου πάντοτε, τείνων οὖς εὐήκοον καὶ φιλάνθρωπον· πάν-

τες γὰρ ἔχομεν χρείαν σῶν πράξεων, ἀρετῶν τὰ κατορθώματα, δι΄ ὧν διέδραμες στάδιον ἀγώνων ἐπίπονον, ἄνωθεν στεφανούμενος, φῶς Χριστοῦ ἐκπέμπων σκοτιζομένοις· πολύαθλε μάρτυς, Χριστοῦ ἡ εὐωδία καὶ ζωή, πρόσχες καὶ ἴδε τὴν κάκωσιν τῶν αἰτούντων εὔσπλαχνε.

Μεταβολὴ τῶν θλιβομένων, ἀπαλλαγὴ τῶν ἀσθενούντων, ὑπάρχουσα, Θεοτόκε Παρθένε· σῶζε πόλιν καὶ λαόν, τῶν πολεμουμένων ἡ εἰρήνη, τῶν χειμαζομένων ἡ γαλήνη, ἡ μόνη προστασία τῶν πιστῶν.

Ὁ ἱερεύς. Σῶσον, ὁ Θεός, τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου· ἐπίσκεψαι τὸν κόσμον σου ἐν ἐλέει καὶ οἰτιρμοῖς· ὕψωσον κέρας Χριστιανῶν Ὀρθοδόξων, καὶ κατάπεμψον ἐφ ἡμᾶς τὰ ἐλέη σου τὰ πλούσια· πρεσβείαις τῆς παναχράντου, Δεσποίνης ἡμῶν, Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, δυνάμει τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, προστασίαις τῶν τιμίων ἐπουρανίων Δυνάμεων ἀσωμάτων, ἱκεσίαις τοῦ τιμίου, ἐνδόξου, προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τῶν ἁγίων, ἐνδόξων, καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων, τῶν ἐν ἁγίοις Πατέρων ἡμῶν, μεγάλων Ἱεραρχῶν, καὶ Οἰκουμενικῶν Διδασκάλων, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου, Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας, Νικολάου τοῦ ἐν Μύροις τῆς Λυκίας, Σπυρίδωνος ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος, καὶ Νεκταρίου τῆς Πενταπόλεως, τῶν θαυματουργῶν, τῶν ἁγίων ἐνδόξων μεγαλομαρτύρων Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, Δημητρίου τοῦ Μυροβλύτου προστάτου καὶ πολιούχου ἡμῶν, Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος, καὶ Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου καὶ Μηνᾶ

τοῦ θαυματουργοῦ, τῶν ἱερομαρτύρων Χαραλάμπους καὶ Ἐλευθερίου, τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν, τῶν ἁγίων καὶ δικαίων θεοπατόρων Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης, (ἡμέρας), καὶ πάντων σου τῶν Ἁγίων ἱκετεύομέν σε, μόνε πολυέλεε Κύριε, ἐπάκουσον ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν δεομένων σου καὶ ἐλέησον ἡμᾶς.

Ὠιδὴ ζ΄. Οἱ ἐκ τῆς Ἰουδαίας.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Ἤθλησαν θαρσαλέως, Νέστωρ τε καὶ ὁ Λοῦπος οἱ ἀξιάγαστοι, εὐχῇ τῇ Δημητρίου, Χριστὸν ὁμολογοῦντες, ὅν ἐκ βάθους ἠγάπησαν, ἰσχύοντες κραταιῶς, Αὐτοῦ τῇ Ἀναστάσει.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Σχόντες πολλὴν καρτερίαν, ὡς ὁ Κύριος αὐτοῖς ἐχαρίσατο, τῷ σκάμματι προσῆλθον, χριστοφρούρητοι ὄντες, ἀγαλλόμενοι ἔμελπον· Ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν, Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Ἄνθρωποι κατὰ φύσιν, ὑπερανθρώπως ὡς γενναῖοι ἀντέστησαν, ποθοῦντες ἀφθαρσίαν, στεφάνους τε τῆς νίκης, καὶ τὴν μακαριότητα, τρέχοντες μετὰ σπουδῆς, αὐτὴν κληρονομῆσαι.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Νέα Εὔα ἐφάνης, Θεὸν τὸν σαρκωθέντα ἀποκυήσασα, κατάραν πρώτης Εὔας λελυκυῖα Παρθένε, ἐξ ἧς πάντες ἐῤῥύσθημεν, ὑμνοῦντες Χριστόν, ὡς Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ὠιδὴ η΄. Τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Ἀναισχυντίαν τὴν τοῦ Λυαίου καθεῖλες, καὶ θράσος ἄμετρον ἀθλητάρχα, Νέστορι δοὺς χάριν, πιστῷ θεράποντί σου.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Σωτήριον τὸ θαυμαστῶς ἅγιον μύρον, ῥέον ἐκ τοῦ τάφου σου μυροβλῦτα, Χριστοῦ μεγαλομάρτυς, ἡ θεία εὐωδία.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Τοῖς προσκυνοῦσι, τὰ ἱερὰ λείψανά σου, χάρισαι τὰ κρείττονα γενναιόφρον, ἄφεσιν πταισμάτων, ἐν μετανοίᾳ βίου.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἄφλεκτος βάτος, προτυποῖ καὶ προεικάζει, Παρθένε, τὸν ἄφραστόν σου τόκον, τὸν εὐλογημένον, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὠιδὴ θ΄. Κυρίως Θεοτόκον.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Σιάτιστα γεραίρει, ἐν σεπτῷ Ναῷ σου, τοὺς ἄθλους, τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ παλαίσματα, τὰ ἐπιζωγραφούμενα ἐν εἰκονίσμασι.

Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν.

Ἰδοὺ Θεσσαλονίκην, ἔφιππος φυλάττων, ἀπο-

διώκεις τὰς βαρβάρων ἐπιδρομάς, λυτρώσας ταύτην, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μνήμης σου.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Ὁ πύργος εὐσεβείας, ὁ ἐρηρεισμένος, ἐπὶ τὴν ἀσάλευτον πέτραν τῆς πίστεως, τῆς Σιατίστης κλειδοῦχος ἀμετακίνητος.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Σὺ τὸν ἀναλλοιώτως καὶ ἀδιαιρέτως, σαρκωθέντα Σωτῆρα Χριστὸν ἐκύησας, καὶ μετὰ τόκον καὶ πάλιν Παρθένος ἔμεινας.

Καὶ εὐθύς, τό·

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, μακαρίζειν σε τὴν Θεοτόκον, τὴν ἀειμακάριστον καὶ παναμώμητον, καὶ Μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβείμ, καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ, τὴν ἀδιαφθόρως, Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως Θεοτόκον σὲ μεγαλύνομεν.

Μεγαλυνάρια τοῦ Ἁγίου.

Ὁ Θεσσαλονίκης μέγας φρουρός, καὶ τῆς Σιατίστης ἀπροσμάχητος βοηθός, μύρον ἀναβλύζει ζωοποιῶν χαρίτων, πᾶσι τοῖς προσιοῦσιν αὐτοῦ τῇ λάρνακι.

Ἀδάπανον χάριν, θαυματουργέ, παρέχει ἀνθρώποις χορηγοῦσα ῥῶσιν ψυχῆς, σωμάτων ὑγιείαν καὶ νόσων θεραπείαν, λάρναξ σου ἡ ἁγία καὶ χαριτόβρυτος.

Ὁ λόγχαις κεντώμενος τὴν πλευράν, νυττόμενος ταύτην ὡς ὁ Κύριος καὶ Θεός, τοῦ πόθου νικῶντος τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἴσχυσας διαβῆναι πρὸς τὸν ποθούμενον.

Νέστορα ὁπλίσας Χριστοῦ εὐχῇ, Λυαίου καθεῖλες τῆς ἐπάρσεως τὴν ὀφρύν, δεικνὺς τοῦ Ἐσταυρωμένου δικαιοσύνην, καὶ τῆς Αὐτοῦ Ἀναστάσεως ἐνέργειαν.

Κύματα ἀθέων φθοροποιά, ἐπέδραμον μάρτυς μυροβλῦτα θαυματουργέ, βουλόμενα ἁλῶσαι τὴν Θεσσαλονίκην, ἀλλ΄ ἔκλιναν ὀπίσω τῇ μεσιτείᾳ σου.

Ῥείθροις τῶν αἱμάτων σου ἀθλητά, Αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν ἐπορφύρωσεν ὁ Χριστός, δίδων εὐπραγίαν, καὶ δύναμιν ἐξ ὕψους, τοῖς ἐπικαλουμένοις Αὐτοῦ τὸ ὄνομα.

Μεγαλυνάρια διὰ τὸν ἐν Σιατίστῃ Ναόν.

Σιάτισταν κλεΐζει ὁ σὸς Ναός, ὡς φάρος, ἐκπέμπων, φεγγοβόλους μαρμαρυγάς, ἐκδιώκων σκότη, Βελίαρ τοῦ δολίου, καὶ καταράσσων θράση αὐτοῦ ἀνίσχυρα.

Ἡ πόλις ἐδείματο τρεῖς Ναούς, σμικρότατον πρῶτον (1647), εἶτα μέγαν τε καὶ λαμπρόν (1801), ὅς καὶ ἠφανίσθη διὰ πυρὸς ἀσβέστου (1910), παραχωρήσει θείᾳ τοῦ Παντοκράτορος.

Ἐθεμελιώθη δὲ τρίτος Ναός, ἐλευθερωθείσης τῆς πατρίδος ἡμῖν γῆς (1912), καὶ ἐνεκαινιάσθη λαμπρῶς καὶ γηθοσύνως ἔτη ἑξκαίδεκα μετὰ θεμελιώσεως (1928).

Δημήτριος χειμῶνος εἰσοδιστής, σὺν τῷ Γεωργίῳ, ἔαρος τῷ εὐτρεπιστῇ, Σιάτισταν φρουροῦσι, ὡς ἄγρυπνοι ὁπλῖται, ὡς δύο ὁροφύλακες ἀκλινέστατοι.

Ναῷ Σιατίστης ὡς ἔνθρονος, καὶ ἐν Καστορίᾳ, ὡς τιτλοῦχος καὶ Μέγας Δούξ, ἀνιστορεῖται αἴγλην ἔχων καὶ ἐν κόσμῳ, ὁ δυνατὸς ἐν λόγῳ καὶ αὐτεξούσιος.

Ἐπίβλεψον, φρούρησον ἀθλητά, ποίμνην Σιατίστης, προσδραμοῦσαν τῷ σῷ Ναῷ, καὶ ἐπικαλουμένην σε ῥύστην καὶ προστάτην, Δημήτριε τρισμάκαρ, μαρτύρων καύχημα.

Εἶτα·

Πᾶσαι τῶν Ἀγγέλων αἱ στρατιαί, Πρόδρομε Κυρίου, ἀποστόλων ἡ δωδεκάς, οἱ Ἅγιοι πάντες μετὰ τῆς Θεοτόκου, ποιήσατε πρεσβείαν εἰς τὸ σωθῆναι ἡμᾶς.

Τρισάγιον.

Ἀπολυτίκιον.

Μέγαν εὕρατο ἐν τοῖς κινδύνοις, σὲ ὑπέρμαχον ἡ οἰκουμένη, ἀθλοφόρε τὰ ἔθνη τροπούμενον· ὡς οὖν Λυαίου καθεῖλες τὴν ἔπαρσιν, ἐν τῷ σταδίῳ θαῤῥύνας τὸν Νέστορα· οὕτως Ἅγιε, μεγαλομάρτυς Δημήτριε, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἱκέτευε, δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος.

Ἕτερον διὰ τὴν Σιάτισταν ὁμόηχον προσόμοιον.

Χαίρει ἔχουσα θερμόν σε πρέσβυν, ἀντιλήπτορα καὶ πρωτοστάτην, Σιατίστης ἡ πόλις Δημήτριε· ὡς γὰρ ἀλώβητον ταύτην, ἐφύλαξας, οὕτω καὶ νῦν ἀθλοφόρε διάσωσον, ἐκ παντοίων πειρασμῶν τε καὶ περιστάσεων, Χριστοῦ ἀριστεῦ στερῤῥότατε, ῥυόμενος ἡμᾶς τῇ μεσιτεία σου.

Ἐκτενὴς ὑπὸ τοῦ Ἱερέως.

Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ Θεός, κατά τό μέγα ἔλεός σου, δεόμεθά σου, ἐπάκουσον καί ἐλέησον.

Ὁ χορός μεθ' ἑκάστην αἴτησιν· Κύριε ἐλέησον (γ΄).

Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ τῶν εὐσεβῶν καί ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν (δεῖνος) καί πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότητος.

Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν ἔθνους, πάσης ἀρχῆς καί ἐξουσίας ἐν τῷ κράτει ἡμῶν καί τοῦ φιλοχρίστου ἡμῶν στρατοῦ.

Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐνορίας ταύτης, πάσης πόλεως καί χώρας καί τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς.

Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ ἐλέους, ζωῆς, εἰρήνης, ὑγείας, σωτηρίας, ἐπισκέψεως, συγχωρήσεως καί ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, πάντων τῶν εὐσεβῶν καί ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῶν κατοικούντων καὶ παρεπιδημούντων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τῶν ἐνοριτῶν, ἐπιτρόπων, συνδρομητῶν καὶ ἀφιερωτῶν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ταύτης.

Ἔτι δεόμεθα καὶ ὑπέρ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν συνελθόντων εἰς τὴν ἱερὰν παράκλησιν ταύτην μετά τῶν οἰκείων αὐτῶν καὶ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων ἀδελφῶν ἡμῶν.

Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ τῶν μακαρίων καί ἀοιδίμων κτιτόρων τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ταύτης καί ὑπέρ πάντων τῶν προαναπαυσαμένων πατέρων καί ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν ἐνθάδε εὐσεβῶς κειμένων καί ἀπανταχοῦ, ὀρθοδόξων.

Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων ἐν τῷ ἁγίῳ καί πανσέπτῳ ναῷ τούτῳ, κοπιώντων, ψαλλόντων καί ὑπέρ τοῦ περιεστῶτος λαοῦ,

τοῦ ἀπεκδεχομένου τό παρὰ σοῦ μέγα καί πλούσιον ἔλεος.

Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ τοῦ διαφυλαχθῆναι τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν ταύτην καί πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν ἀπό ὀργῆς, λοιμοῦ, λιμοῦ, σεισμοῦ, καταποντισμοῦ, πυρός, μαχαίρας, ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων, ἐμφυλίου πολέμου καὶ αἰφνιδίου θανάτου· ὑπέρ τοῦ ἵλεων, εὐμενῆ καὶ εὐδιάλλακτον γενέσθαι τὸν ἀγαθόν καὶ φιλάνθρωπον Θεόν ἡμῶν, τοῦ ἀποστρέψαι καὶ διασκεδάσαι πᾶσαν ὀργὴν καὶ νόσον τὴν καθ᾽ ἡμῶν κινουμένην καί ῥύσασθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐπικειμένης δικαίας αὐτοῦ ἀπειλῆς καὶ ἐλεῆσαι ἡμᾶς.

Ἔτι δεόμεθα καὶ ὑπέρ τοῦ εἰσακοῦσαι Κύριον τόν Θεόν φωνῆς τῆς δεήσεως ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἐλεῆσαι ἡμᾶς.

Ἐπάκουσον ἡμῶν, ὁ Θεός, ὁ Σωτήρ ἡμῶν, ἡ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν θαλάσσῃ μακράν, καί ἵλεως, ἵλεως γενοῦ ἡμῖν, Δέσποτα, ἐπί ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν καί ἐλέησον ἡμᾶς· ἐλεήμων γὰρ καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρί καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ χορός. Ἀμήν.

Ἀπόλυσις.

Ἦχος β΄. Ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου.

Μάρτυς ἀθλοφόρε τοῦ Χριστοῦ, ἔστης πρὸ βημάτων ἀνδρείως, ὁμολογῶν Ἰησοῦν, Νέστορα ἐνίσχυσας κατὰ Λυαίου φρικτοῦ· καὶ λογχόνυκτος ἔδωκας, καλὴν μαρτυρίαν, ἐρῶν τὸν ποθούμενον, τὸν στεφανοῦντά σε· δόξαν εἰληφώς τε καὶ χάριν· ὅθεν ἱκετεύομεν ἆρον τὸν βαρὺν κλοιὸν τοῦ πολεμήτορος.

῎Ηχος πλ. δ΄.

Δέσποινα, πρόσδεξαι τὰς δεήσεις τῶν δούλων σου, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνάγκης καὶ θλίψεως.

῎Ηχος β΄.

Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου, εἰς σὲ ἀνατίθημι, Μῆτερ τοῦ Θεοῦ, φύλαξόν με ὑπό τὴν σκέπην σου.

Δι᾽ εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν... Ἀμήν.

Ἀκροτελεύτιοι ἰαμβικοὶ στίχοι.
Διὰ τὸν Ποιμενάρχην

Ἐνίσχυσον Δημήτριε ἀθλοφόρε Ἀθανάσιον, ἀγαυὸν Ποιμενάρχην ὁδηγοῦντα θεοφιλῶς ἐκλογάδα καθέδρας Σισανίου καὶ Σιατίστης.

Διὰ τὸν συνθέσαντα.

Τῷ ἐν κεχριαίοις Ἀναστασίῳ λιταζομένῳ, Μυροβλῦτα Κυρίου δίδου μύρον πνευματικῆς εὐωδίας καὶ διάνοιξον ὀφθαλμοὺς διανοίας.

Διὰ ἱερεῖς, ἱεροψάλτας, ἐπιτρόπους καὶ πάντας.

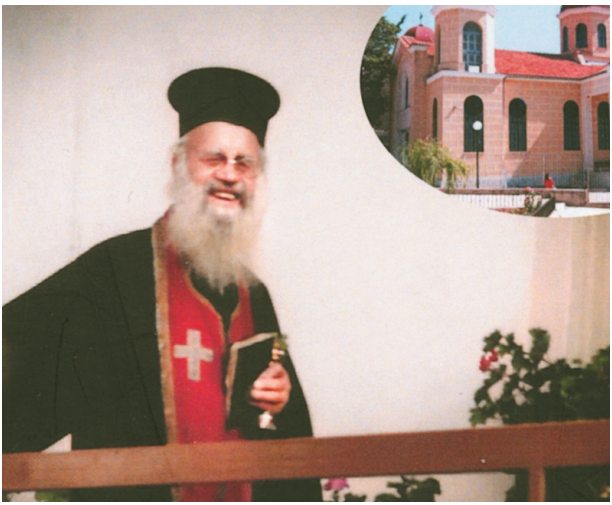
Μύροις αἰσθητοῖς μύρισον Μυροβλῦτα τοὺς ἱερατεύοντας τῷδε ναῷ σου Δημήτριον, Στέργιον, σὺν Γρηγορίῳ τοὺς ψάλλοντας, τοὺς εὐλαβεῖς ἐπιτρόπους καὶ ἅπαντα πιστὸν λαὸν Σιατίστης.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ο μακαριστός Μητροπολίτης κυρός Αντώνιος

Στο Μοναστήρι της Παναγίας στο Μικρόκαστρο

Ο ευλαβέστατος Πατήρ Νικόλαος
«Ο Παπάς της Γεράνειας»

Ο μακαριστός Μητροπολίτης κυρός Αντώνιος
ευλογεί τον αρραβώνα
του Αναστασίου Δάρδα και της Καλλιόπης Ζάχου

Μετά το Μυστήριο του Γάμου

Παράσχου αὐτοῖς, Κύριε,
«... μακροζωΐαν, εὐτεκνίαν,
προκοπήν βίου καί πίστεως».
(Μικρό Ευχολόγιο)

Στιγμές οικογενειακής ευτυχίας

Οι βλαστοί μεγαλώνουν

Στην ορκωμοσία του πρωτότοκου υιού, Νικόλαου Δάρδα

Η κυρία Καλλιόπη αναλαμβάνει δημόσια καθήκοντα

Ο Αναστάσιος συμμετέχει σε πλήθος εκπαιδευτικών Συνεδρίων

εμπνεόμενος πάντοτε από τα Ελληνορθόδοξα ιδεώδη του

Οι γονείς και τα τέκνα

Η εύανδρος φυτεία
(Νικόλαος, Δημήτριος, Γεώργιος, Αθανάσιος και Μηνάς)

Ο π. Βασίλειος Βασιλείου τελεί τα Εγκαίνια
του Ξενοδοχείου «Σιατιστινό Αρχονταρίκι»

Ο Νομάρχης Πασχάλης Μητλιάγκας
εκφωνεί συγχαρητήριο λόγο στα Εγκαίνια

Με τον μακαριστό Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης κυρό Παύλο

Με τον ευλαβέστατο Γέροντα, πατέρα Στέφανο Ρίνο, Καθηγούμενο Ι.Μ. Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Δρυοβούνου

Ο Αναστάσιος κηρύττει τον λόγο του Θεού

Με τον φίλο του λαογράφο Γεώργιο Μπόντα στην είσοδο του αρχοντικού Χατζηγιαννίδη-Νεραντζόπουλου

Απονομή τιμητικής πλακέτας στο δάσκαλο Αθανάσιο Λιάκο για τα ενενήντα χρόνια του 1ου Δημοτικού Σχολείου Σιατίστης

Στο ψαλτήρι του Αγίου Νικολάου στη Σιάτιστα

Στη Μανούσεια βιβλιοθήκη
με τον π. Εφραίμ Τριανταφυλλόπουλο
και τον επιστήθιο φίλο του Γεώργιο Φίλιο

Στην υποδοχή του Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου στη Φλώρινα

Με τον μακαριστό Αρχιεπίσκοπο κυρό Χριστόδουλο στη Φλώρινα

Ο π. Εφραίμ και ο Αναστάσιος στην τελετή απονομής του οφφικίου του Άρχοντα Ρεφερενδαρίου από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και του Χρυσού Σταυρού του Μεγαλομάρτυρα Μυροβλύτη Αγίου Δημητρίου της Ι.Μ. Μητρόπολης Σισανίου και Σιατίστης από τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Παύλο στον Ευεργέτη Νικόλαο Παπαγεωργίου, στις 26.10.2012.

Έμπροσθεν του Οικουμενικού Πατριαρχείου με τον μακαριστό Μητροπολίτη κυρό Παύλο, τον χειροθετηθέντα Άρχοντα Μαΐστορα της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντίνο Παπανικολάου και τη σύζυγό του Ελένη τον Απρίλιο του 2013

Ο Ιερός Ναός Αγ. Ελευθερίου στο λόφο Καπιτσίνι. Ευγενής προσφορά της εκ Σιατίστης Ναούμας Ταχμιντζή, εκπαιδευτικού, στη μνήμη γονέων και αδελφών αυτής.

Το μνημείο των Πεσόντων.

Επιμνημόσυνη Δέηση στο μνημείο των Πεσόντων κατά τη μάχη της 4ης Νοεμβρίου 1912 με τη συμμετοχή και εθελοντών από την Κίσαμο Χανίων Κρήτης. Διακρίνονται ο Πρωτοπρεσβύτερος Στέργιος Μπαχτσιαβάνος, η Βουλευτής Ντόρα Μπακογιάννη και ο ομιλητής Αναστάσιος Δάρδας.

Από την Τελετή της απονομής στον Αναστάσιο του οφφικίου «Άρχοντος Διδασκάλου του Ευαγγελίου της Αγίας του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας» από το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

«Καταξίωσον αὐτόν, Κύριε, κατά τό σοί εὐάρεστον οἰκονομῆσαι τόν παρά τῆς σῆς ἀγαθότητος δωρηθέντα αὐτῷ βαθμόν, ἵνα οὕτω ποιήσας οὐ παύσηται φιλανθρώπως ἐργάζεσθαι πρός δόξαν τοῦ παναγίου σου ὀνόματος».
(Από την Τελετή της απονομής του οφφικίου)

Το μέγαρο της Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης

Από τα τιμητικά παράσημα στον Αναστάσιο εκ μέρους της Εκκλησίας

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΔΑΡΔΑ ΣΤΗ ΣΙΑΤΙΣΤΑ

Όλοι οι ιστοριογράφοι της περιοχής συγκλίνουν στην άποψη πως η Σιάτιστα άρχισε να συνοικίζεται στα τέλη του 14ου αιώνα, όταν με την εξάπλωση της τουρκικής κυριαρχίας στη Δυτική Μακεδονία και την εγκατάσταση των κονιάρων Τούρκων στην πεδιάδα των Καραγιαννίων, οι κάτοικοι των εύφορων πεδινών οικισμών της γύρω περιοχής, και κυρίως αυτών από τους οποίους περνούσαν τα τουρκικά στίφη, αναρριχήθηκαν στις πλαγιές του όρους Βέλια, εκεί όπου προϋπήρχαν βλάχικες καλύβες και έκτισαν τις κατοικίες τους. Τα σημαντικά γεγονότα των επόμενων αιώνων όπως, η ναυμαχία της Ναυπάκτου (1571), το επαναστατικό κίνημα του επισκόπου Διονύσιου Φιλοσόφου (1611), τα Ορλωφικά (1769), η καταστροφή της Μοσχόπολης (1769), οι αγώνες των Σουλιωτών κατά του Αλή Πασά (1792-1803) κ.ά., είχαν ως αποτέλεσμα μετακινήσεις πληθυσμών και πολλοί Μωραΐτες, Στερεοελλαδίτες, Θεσσαλοί, Ηπειρώτες, Μοσχοπολίτες, Σουλιώτες βρήκαν εξ' αιτίας των γεγονότων αυτών καταφύγιο στη Σιάτιστα. Ειδικά η καταστροφή της Μοσχόπολης το 1769 είχε ως αποτέλεσμα πολλοί μετανάστες από τους οικισμούς εκείνης της περιοχής, μεταξύ των οποίων και η Δάρδα, να εγκατασταθούν στη Σιάτιστα. Όπως επισημαίνει ο Ιωάννης Αποστόλου (Ιστορία Σιατίστης, σ. 12), το οικογενειακό όνομα Δάρδας είχαν άποικοι που ήρθαν στη Σιάτιστα από την ομώνυμη κωμόπολη.

Η Δάρδα-Ντάρντα=απιδέα, σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας *Ερμής* φ. 81 (5.3.1876) και μια μονογραφία του Σπύρου Ν. Ζέγκου, ιερέως του χωριού το 1927, συγκροτήθηκε σε οικισμό στις αρχές του 18ου αιώνα, όταν εξαναγκάζονταν σε εξισλαμισμό οι κάτοικοι της περιοχής. Τότε χριστιανοί των πόλεων και χωριών που καταστράφηκαν, όπως Μοσχόπολη, Νικολίτσα, Βιθυκούκι, Λινοτόπι, διασκορπίστηκαν σε άλλα μέρη. Η Δάρδα ήταν μία ορει-

νή δασώδης τοποθεσία, όπου οι κτηνοτρόφοι έβοσκαν τα ποίμνιά τους. Εκεί κατέφυγαν κάτοικοι των οικισμών που ερημώθηκαν και η Δάρδα αυξήθηκε πληθυσμιακά. Το 1875 αριθμούσε 400 οικογένειες, υπαγόμενη εκκλησιαστικά στη μητρόπολη Καστορίας και διοικητικά στον καζά Καστοριάς του σαντζακίου Κορυτσάς, Είχε αλληλοδιδακτικά σχολεία (αρρεναγωγείο και παρθεναγωγείο) και για ένα διάστημα και «σχολείο ελληνικό». Οι κάτοικοι, καταδιωκόμενοι από τους εξισλαμισθέντες πρώην αδελφούς τους, αναγκάστηκαν να έχουν βίο αμυντικό, ενώ η διοίκηση της Καστοριάς, τους παραχώρησε, με σουλτανικό φιρμάνι, προνόμια, να έχουν όπλα, να μην πληρώνουν κεφαλικό φόρο και το δερβέν παρασί (διόδια). Είχε δύο εκκλησίες, του Αγίου Γεωργίου και του Αγίου Αθανασίου και όταν την επισκέφθηκε ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός τη βρήκε σε ακμή, με ιερείς και δασκάλους. Πρώτος δάσκαλος που κατάρτισε ελληνικό σχολείο, γύρω στα 1810, ήταν ο Ισίδωρος Οικονόμου, κατόπιν ο Ιωάννης Αντωνιάδης, το 1880 ο σχολάρχης Χριστάκης Θέμελης, φιλόλογος, ανύψωσε τα σχολικά πράγματα, το 1898 ο Γρηγόριος Σουλιώτης, το 1908-1910 ο Ιωάννης Τίγκας απόφοιτος του Γυμνασίου Τσοτυλίου και το 1908-1910 ο Κυριάκος Παπαδημητρίου, απόφοιτος του Ιεροδιδασκαλείου Σάμου, μεταρρύθμισε το εκπαιδευτικό σύστημα. Μετά την αυτονομία του 1914 και την κατακύρωση της περιοχής στην Αλβανία, καταργήθηκαν και στη Δάρδα τα ελληνικά γράμματα, αφού περιήλθε στην αλβανική επικράτεια.

Από τους επιφανείς Δαρδαίους αναφέρουμε ενδεικτικά τον Πολύκαρπο Δαρδαίο, μητροπολίτη Λαρίσης, ο οποίος καρατομήθηκε το 1821, τους φιλολόγους Ισίδωρο Οικονόμου, Χριστάκη Θέμελη, Σπυρίδωνα Κόντα, τους γιατρούς Γεώργιο Αντωνιάδη (Λάτση), Χαράλαμπο Δάρδα, Παντελή Γλωτζένη, Γεώργιο Πόγρη και τους νομικούς Πέτρο Παναγιώτου, Ιωάννη Π. Δάρδα, Αχιλλέα Π. Δάρδα, Σωτήριο Λάτση. Σήμερα η Δάρδα είναι ένας μικρός ορεινός, δασώδης οικισμός, με δροσερά νερά, θειούχες ιαματι-

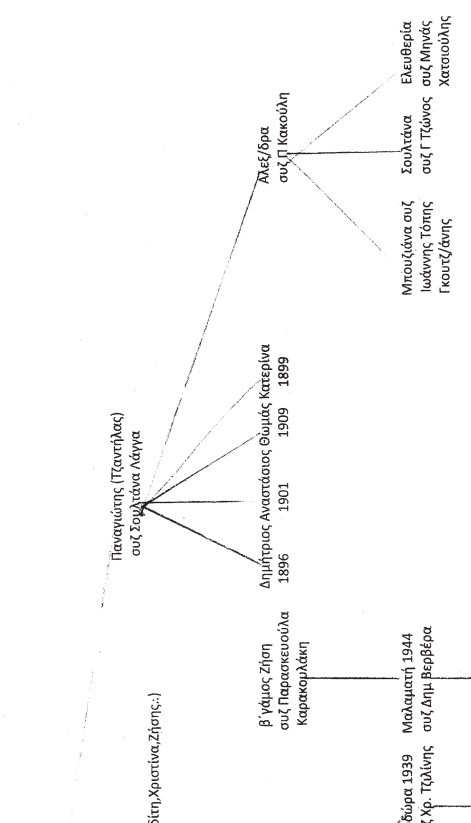
κές πηγές, με υγιεινό κλίμα, ένα ωραίο θέρετρο της Κορυτσάς.

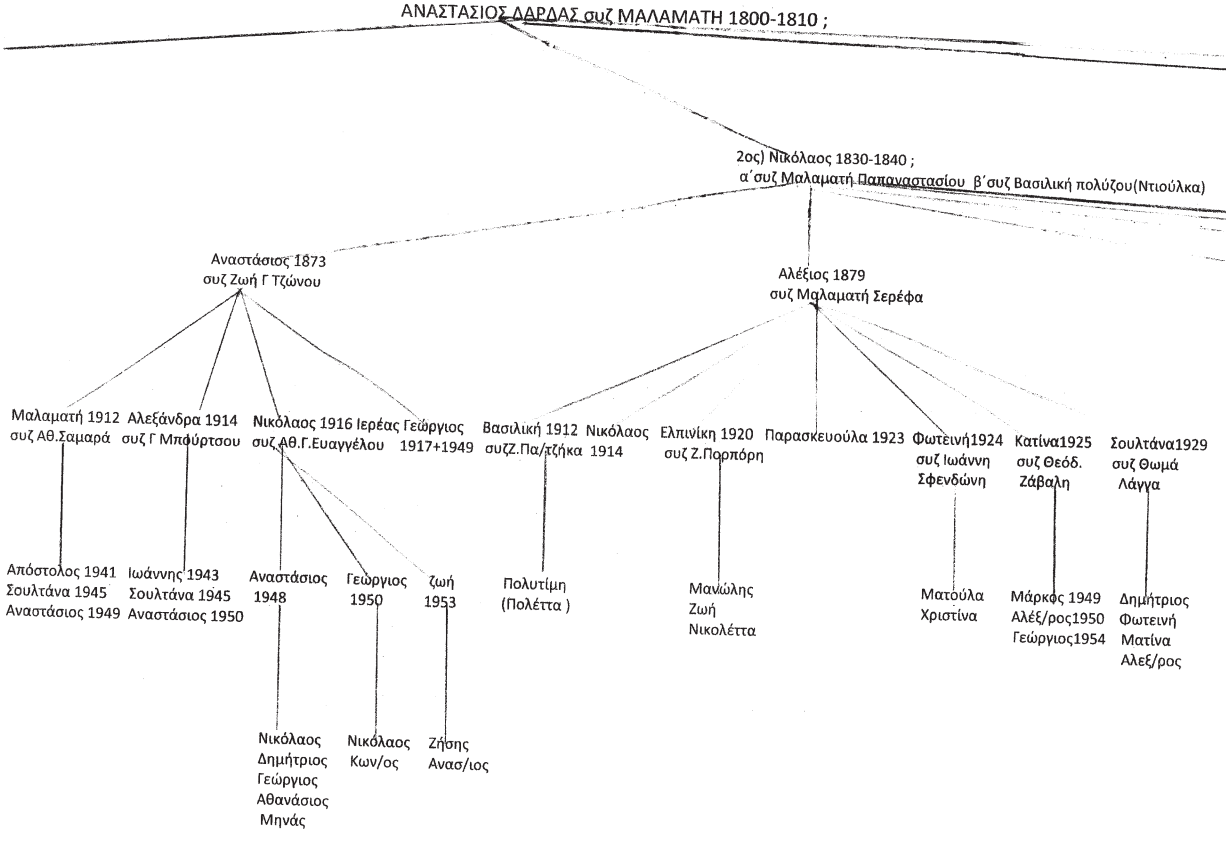
Πότε ήρθαν οι Δαρδαίοι στη Σιάτιστα δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί επακριβώς. Οπωσδήποτε μετά την καταστροφή της Μοσχοπόλεως, της Νικολίτσας και άλλων γειτονικών οικισμών, στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα, αφού νωρίτερα στις γραπτές πηγές δεν μαρτυρείται το επώνυμο Δάρδας στη Σιάτιστα. Αυτά για το επώνυμο και την απώτερη καταγωγή της οικογένειας του Αναστασίου Δάρδα.

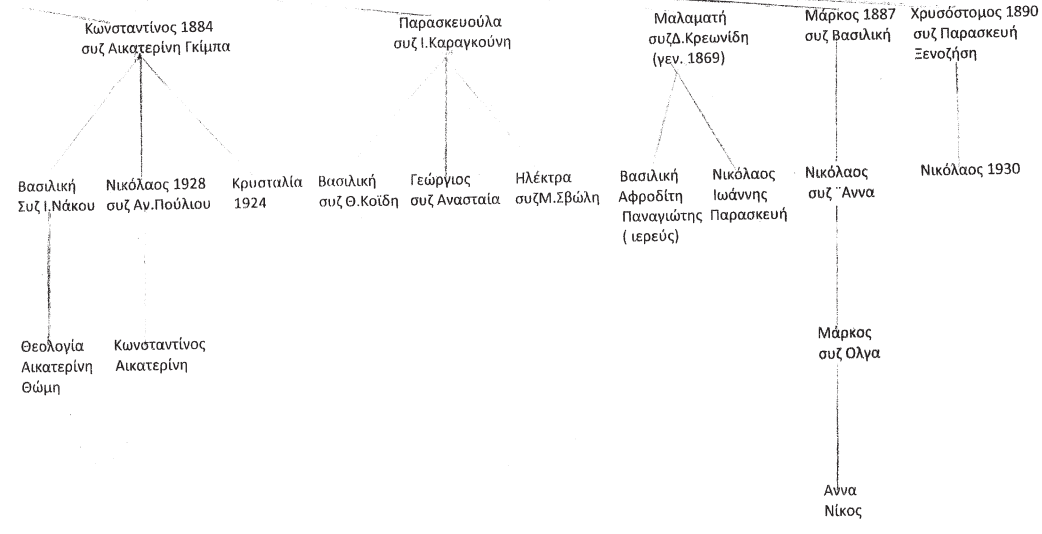
Ο Γεώργιος Δάρδας, ο νεώτερος αδελφός του Αναστασίου μελετώντας αρχεία και συλλέγοντας πληροφορίες από συγγενείς συνέθεσε το παρακάτω γενεαλογικό δένδρο της οικογένειας Δάρδα.

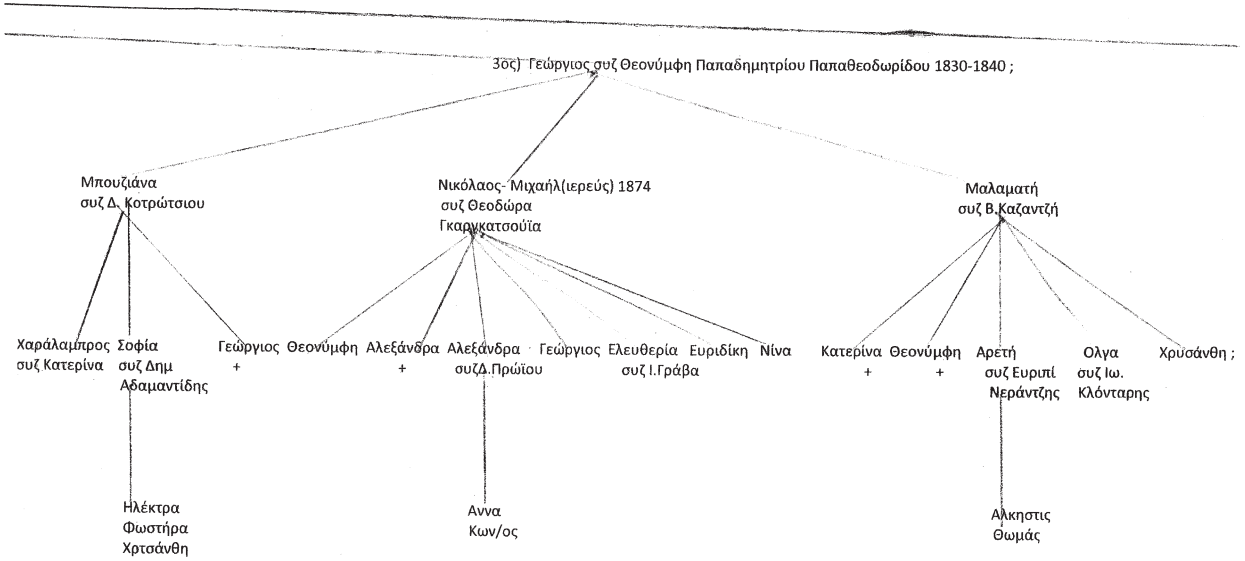
Το γενεαλογικό δένδρο

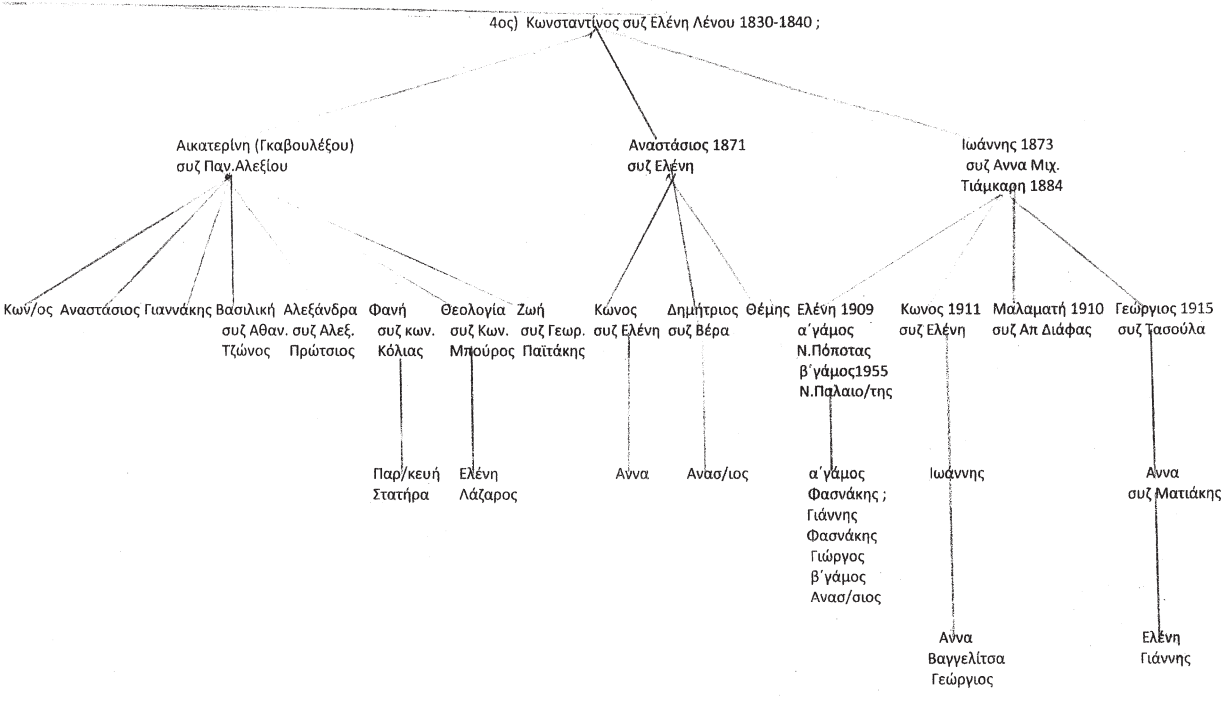
της οικογένειας Δάρδα

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΑΡΔΑΣ συζ ΜΑΛΑΜΑΤΗ 1800-1810 ;
2ος) Νικόλαος 1830-1840 ;
α΄συζ Μαλαματή Παπαναστασίου β΄συζ Βασιλική πολύζου(Ντιούλκα)
Αναστάσιος 1873
συζ Ζωή Γ Τζώνου
Αλέξιος 1879
συζ Μαλαματή Σερέφα
Μαλαματή 1912
συζ Αθ.Σαμαρά
Αλεξάνδρα 1914
συζ Γ Μπούρτσου
Νικόλαος 1916 Ιερέας
συζ Αθ.Γ.Ευαγγέλου
Γεώργιος
1917+1949
Βασιλική 1912
συζΖ.Πα/τζήκα
Νικόλαος
1914
Ελπινίκη 1920
συζ Ζ.Πορπόρη
Παρασκευούλα 1923
Φωτεινή1924
συζ Ιωάννη
Σφενδώνη
Κατίνα1925
συζ Θεόδ.
Ζάβαλη
Σουλτάνα1929
συζ Θωμά
Λάγγα
Απόστολος 1941
Σουλτάνα 1945
Αναστάσιος 1949
Ιωάννης 1943
Σουλτάνα 1945
Αναστάσιος 1950
Αναστάσιος
1948
Γεώργιος
1950
ζωή
1953
Πολυτίμη
(Πολέττα)
Μανώλης
Ζωή
Νικολέττα
Ματούλα
Χριστίνα
Μάρκος 1949
Αλέξ/ρος1950
Γεώργιος1954
Δημήτριος
Φωτεινή
Ματίνα
Αλεξ/ρος
Νικόλαος
Δημήτριος
Γεώργιος
Αθανάσιος
Μηνάς
Νικόλαος
Κων/ος
Ζήσης
Ανασ/ιος

Κωνσταντίνος 1884
συζ Αικατερίνη Γκίμπα
Παρασκευούλα
συζ Ι.Καραγκούνη
Μαλαματή
συζΔ.Κρεωνίδη
(γεν. 1869)
Μάρκος 1887
συζ Βασιλική
Χρυσόστομος 1890
συζ Παρασκευή
Ξενοζήση
Βασιλική
Συζ Ι.Νάκου
Νικόλαος 1928
συζ Αν.Πούλιου
Κρυσταλία
1924
Βασιλική
συζ Θ.Κοϊδη
Γεώργιος
συζ Αναστάια
Ηλέκτρα
συζΜ.Σβώλη
Βασιλική
Αφροδίτη
Παναγιώτης
(ιερεύς)
Νικόλαος
Ιωάννης
Παρασκευή
Νικόλαος
συζ Άννα
Νικόλαος 1930
Θεολογία
Αικατερίνη
Θώμη
Κωνσταντίνος
Αικατερίνη
Μάρκος
συζ Ολγα
Άννα
Νίκος

3ος) Γεώργιος συζ Θεονύμφη Παπαδημητρίου Παπαθεοδωρίδου 1830-1840 ;
Μπουζιάνα
συζ Δ. Κοτρώτσιου
Νικόλαος- Μιχαήλ(ιερεύς) 1874
συζ Θεοδώρα
Γκαρυκατσούϊα
Μαλαματή
συζ Β.Καζαντζή
Χαράλαμπρος
συζ Κατερίνα
Σοφία
συζ Δημ
Αδαμαντίδης
Γεώργιος
+
Θεονύμφη
Αλεξάνδρα
+
Αλεξάνδρα
συζΔ.Πρώϊου
Γεώργιος
Ελευθερία
συζ Ι.Γράβα
Ευριδίκη
Νίνα
Κατερίνα
+
Θεονύμφη
+
Αρετή
συζ Ευριπί
Νεράντζης
Ολγα
συζ Ιω.
Κλόνταρης
Χρυσάνθη ;
Ηλέκτρα
Φωστήρα
Χρτσάνθη
Αννα
Κων/ος
Αλκηστις
Θωμάς

4ος) Κωνσταντίνος συζ Ελένη Λένου 1830-1840 ;
Αικατερίνη (Γκαβουλέξου) συζ Παν.Αλεξίου
Αναστάσιος 1871 συζ Ελένη
Ιωάννης 1873 συζ Αννα Μιχ. Τιάμκαρη 1884
Κων/ος
Αναστάσιος
Γιαννάκης
Βασιλική συζ Αθαν. Τζώνος
Αλεξάνδρα συζ Αλεξ. Πρώτσιος
Φανή συζ κων. Κόλιας
Θεολογία συζ Κων. Μπούρος
Ζωή συζ Γεωρ. Παϊτάκης
Κώνος συζ Ελένη
Δημήτριος συζ Βέρα
Θέμης
Ελένη 1909 α΄γάμος Ν.Πόποτας β΄γάμος1955 Ν.Παλαιο/της
Κωνος 1911 συζ Ελένη
Μαλαματή 1910 συζ Απ Διάφας
Γεώργιος 1915 συζ Τασούλα
Παρ/κευή Στατήρα
Ελένη Λάζαρος
Αννα
Ανασ/ιος
α΄γάμος Φασνάκης ; Γιάννης Φασνάκης Γιώργος β΄γάμος Ανασ/σιος
Ιωάννης
Αννα συζ Ματιάκης
Αννα Βαγγελίτσα Γεώργιος
Ελένη Γιάννης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Ευλογία-Χαιρετισμός Μητροπολίτου Σισανίου και Σιατίστης κ. Αθανασίου 7
2. Αφιερωματικό δεκαπεντασύλλαβο Επίγραμμα της Ηγουμένης της Ι.Μ. Παναγίας Μικροκάστρου, Θεολογίας μοναχής.....9
3. Εισαγωγικά 10
4. Βιογραφικά 13
5. Εκπαιδευτική σταδιοδρομία.....22
6. Πνευματική, Εκκλησιαστική και κοινωνική διακονία.....41
7. Συγγραφικό έργο.....73
8. Τιμητικές διακρίσεις 113
9. Ψηφίσματα - Επικήδειοι και επιμνημόσυνοι λόγοι - Συλλυπητήρια μηνύματα - Δημοσιεύματα.....129
10. Αναμνήσεις 158
11. Ο Όσιος Ναούμ και το μοναστήρι του στην Αχρίδα.....207
12. Κανών Παρακλητικός εις τον Μυροβλύτην και θαυματουργόν Άγιον Δημήτριον για τον Ιερό Ναό του Αγίου στη Σιάτιστα 254
13. Φωτογραφικό Παράρτημα 273
14. Η οικογένεια Δάρδα στη Σιάτιστα 289
15. Το γενεαλογικό δένδρο της οικογένειας Δάρδα 292

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΔΟΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΣΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΑΡΔΑ, ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΕΠΕΤΕΙΟ ΤΟΥ ΕΤΗΣΙΟΥ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΥ ΤΟΥ. ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΕ ΧΑΡΤΙ ΣΑΜΟΥΑ 100 ΓΡ. ΣΕ 300 ΑΝΤΙΤΥΠΑ, ΣΤΙΣ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ «ΜΕΛΙΣΣΑ» ΣΤΗΝ ΑΣΠΡΟΒΑΛΤΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ.
ΑΙΩΝΙΑ ΤΟΥ Η ΜΝΗΜΗ.